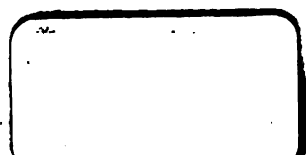

HISTORIE
DER
STAD EN MEYERYE
VAN
's HERTOGENBOSCH,

DOOR

MR. JOHAN HENDRIK VAN HEURN,

Oud Schepen en Raad der Stad 's Hertogenbosch, en Griffier der Leen en Tolkamer aldaar.

DERDE DEEL,

Beginnende met het jaar 1648. tot het jaar 1729,

TE UTRECHT,

J. VAN SCHOONHOVEN EN COMP.

MDCCLXXVII.

I N H O U D

der Boeken van het Derde Deel:

TWAALFDE BOEK.

Historie der Stad, en Meyerye van 's Hertogenbosch, zederd het sluiten der Munstersche Vrede in het jaar 1648. *tot het einde van het jaar* 1657.

DERTIENDE BOEK.

...n Meyerye van 's Hertogen- ...n des jaars 1658. *tot het*

... NDE BOEK.

...orie der Stad, en Meyerye van 's Hertogenbosch, van het begin des jaars 1672. *tot het sluiten der Vrede te Nieuwmegen, in het jaar* 1678.

VYFTIENDE BOEK.

Historie der Stad, en Meyerye van 's Hertogenbosch, zederd de Nieuwmeegsche Vrede, in het jaar 1678. *tot het sluiten der Ryswyksche Vrede, in het jaar* 1697.

ZESTIENDE BOEK.

Hiſtoire der Stad, en Meyerye van 's Hertogenboſch, zederd het ſluiten der Ryswykſche Vrede, in het jaar 1697. tot het ſluiten der Utrechtſche Vrede, in het jaar 1713.

ZEVENTIENDE BOEK.

Hiſtorie der Stad, en Meyerye van 's Hertogenboſch, zederd het ſluiten der Utrechtſche Vrede, in het jaar 1713. tot het begin der tweede Eeuw van de Verovering der Stad, door de Algemeene Staaten, in den jaare 1729.

HISTORIE
DER STAD EN
MEYERYE
VAN
'SHERTOGENBOSCH.
DERDE DEEL.
TWAALFDE BOEK.

Historie der Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch zederd het sluiten der Munstersche Vrede in het jaar 1648. tot het einde van het jaar 1657.

Zo dra was de Vrede niet bekragtigd, of de Algemeene Staaten maakten gebruik van de aan hun afgestaane Oppermagt, over de Meyerye van 's Hertogenbosch (*a*). De Priesters en Monniken, die terstond na het tekenen der Vrede zig in het bezit van hunne Kerken, en Kloosteren aldaar, gesteld hadden, kreegen bevel, om dezelven binnen agt dagen te ruimen (*b*). Wat laater wer-

Gevolgen der Vrede met opzigt tot de Stad en Meyerye.

(*a*) Notulen van de Staaten Generaal *van den 26. Mei* 1648.
(*b*) Plakaat van dezelven *van den 16. Juni* 1648. in het Groot Plakaatboek I. *Deel bladz.* 257.

XII. Boek. 1648. werden de Plakaaten tegen de Roomsche Priesters, Munniken, en Jesuiten vernieuwd (*c*). De Ingezetenen van Staats Brabant werden gelast, geene andere bevelen, dan die van de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden te gehoorzaamen. De inkomsten van dat land, en dat der Roomsche Geestelyken aldaar, werden in den Schatkist der Algemeene Staaten overgebragt. Tot dien einde werden de Heeren *van Raesfeld*, *de Witte*, en *van Haren* onder anderen mede naar 's Hertogenbosch gemagtigd, om alle de geestlyke goederen te doen opschryven (*d*). Zy verwittigden daar van de Regeering dier Stad, met verzoek, dat zy dit zoude doen afkondigen, het welk zy terstond uitvoerden (*e*), en met overleg dier Heeren werd goedgevonden, dat de aangeeving op het Stadhuis geschieden, en de aantekening daar van, door een der Stads Geheimschryvers, ten overstaan van twee Schepenen geschieden zoude. Dit werd vervolgens afgekondigd (*f*). By deeze gelegenheid, deed zy mede bekend maaken, dat alle goederen der Kerken, Kapellen, en andere Gestigten binnen de Stad, aangebragt zouden moeten werden (*g*).

De Hervormde Godsdienst in de Meyerye ingevoerd.

Terstond werd de Hervormden Godsdienst in de Meyerye alomme ingevoerd. De Klassis van 's Hertogenbosch, gaf hier toe de eerste aanleiding.

(*c*) Plakaat van dezelven *van den* 14. *April* 1649. als voor *bladz*. 203.

(*d*) Aitzema VI. *Deel* XXVIII. *Boek bladz*. 567. *Edit. uts*.

(*e*) Notulen *van den* 25. *Juli* 1648. *Register* Berestyn.

(*f*) Notulen *van den* 27. *Juli* 1648. *Register* Berestyn.

(*g*) Notulen *van den* 29. *Juli* 1648.

ding. De Algemeene Staaten magtigden hier op het Klassis, om by voorraad veertien Predikanten in de Meyerye te beroepen, waar toe zeven Predikanten, uit de Vereenigde Nederlanden, het Klassis toegevoegd werden. De naamen deezer Beroepenen moesten zy den Algemeenen Staaten voordragen (*h*). De Prins magtigde mede eenige Predikanten, om in zyne Heerlykheden in de Meyerye, hem bekwame Leeraars voortedragen (*i*). De vergadering kwam eerlang hier ter Stede by een, en benoemde veertien Predikanten, die alle goedgekeurd werden. Eenigen tyd hier na deed de Klassis een voorstel, om nog twee en dertig Predikanten te beroepen, het welk de Algemeene Staaten zig lieten welgevallen, en keurden die allen goed. Hier door werden in het vrydom der Stad, twee; In het Kwartier van Peelland, zeventien; In Kempeland, elf, in dat van Oisterwyk twaalf, en in Maasland, agt Predikanten, beroepen, behalven te Eindhoven, alwaar 'er reeds een geplaatst was. De Algemeene Staaten stelden mede een en vyftig Schoolmeesters in de Meyerye aan (*k*). De jaarwedde van ieder Predikant, werd op vyf honderd guldens bepaald, behalven zestig guldens voor huishuur, en veertig guldens voor verval der Klassikaale onkosten, en nog twee honderd guldens buitengewoon. De Weduwen werden

XII. Boek. 1648.

(*h*) RESOLUTIE van de Staaten Generaal *van den* 25. *Mei* 1648. by OUDENHOVEN Beschryving der Meyerye van 's Hertogenbosch, *bladz.* 67. *Edit.* 1670.

(*i*) OUDENHOVEN Beschryving der Meyerye *bladz.* 69. *Edit.* 1649.

(*k*) OUDENHOVEN Beschryving der Meyerye *bladz.* 71-73. *Edit.* 1649.

XII. Boek. 1648. paarden volk te beveiligen; De kwaaddoeners, en andere lieden, op welken men eenigen agterdogt had, te 's Hertogenbosch in hegtenis te brengen, om aldaar te regt gesteld te worden (*t*). Deeze aanstelling was van korten duur. Voor het einde deezes jaars, werdze op verzoek van de Opgezetenen der Meyerye, weder ingetrokken, denklyk, om dat zyne jaarwedde, en het onderhoud zyner Ruiteren, ten hunnen lasten gebragt waren. De Algemeene Staaten beloofden toen vergoeding, van alle de schadens, die aan eenig persoon, huis, goederen, wagens of paarden, om de bescherming der Predikanten, of om die van den Hervormden Godsdienst aangedaan werd, te vergoeden. Eerlang werden hier over zo ontallyk veel klagten gedaan, dat zy in het laast des volgenden jaars, den Land Drost wederom aanstelden; Hy was gehouden geene Offisieren, Ruiters, en Knegten, dan van den Hervormden Godsdienst te gebruiken. Naar maate van het af, of toenemen der ongeregeldheden, zouden die vermeerderd of verminderd worden (*u*). Naderhand werd ten verzoeke van de Opgezetenen der Meyerye goedgevonden, de tractementen des Land Drost, en zyne manschap uit de Beden te doen betaalen. Dit was van alle oude tyden in Brabant zo gebruiklyk, en de Beden waren om die rede vermeerderd geworden

(*t*) Commissie van Jan Van Ravensway als Land Drost over de Meyerye *van den* 14. *Juli* 1648. in de Notulen *van den* 31. *Juli* 1648. *Register* Copes.

(*u*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 28. *December* 1649.

worden (*v*). In latere tyden is dit ampt geheel vernietigd. XII. Boek. 1649.

Ik heb op het voorig jaar verhaald, dat de Brabanders voorgenomen hadden zig aan de byzondere Geweſten te vervoegen, om mede deelgenooten in 's Lands Regeering te zyn. Ik zal hier thans het gevolg daar van melden. De Gemagtigden naar Gelderland deden verſlag, „ dat op de Landdag te Nieuwmegen gehouden, goedgevonden was, dat de Gelderſche Afgevaardigden ter vergadering der Algemeene Staaten vernemen zouden, of de overige Geweſten genegen waren, het verzoek der Brabantſche Steden in te willigen, en daar van verſlag te doen (*w*)." Die naar Holland gezonden waren, verhaalden, „ dat zy de Steden van dat Geweſt doorgereiſt hadden, en by geenen, genegenheid beſpeurd hadden, om de Brabanders deel in 's Lands Regeering te geven: Het verzoek, om hun eigen Geweſt te beſtieren was by zommigen niet onredelyk voorgekomen." De Afgezondenen naar Utrecht, bragten een beſluit van die Staaten mede, het welk inhield; dat men in de naaſte vergadering, een punt daar van maaken zoude, om daar op te beſluiten. Die naar Stad en Landen gemagtigd waren deden verſlag, dat men aldaar oordeelde: „ Dat de Baanderheeren, en Steden van Brabant, tot het verzoek om hunne eigen middelen te beſtieren, wel bevoegd „ wa-

Vervolg van het verzoek der Brabanders om deel in 's Lands Regeering te bekomen.

(*v*) Resolutie van dezelven *van den* 28. *Maart* 1650.
(*w*) Notulen *van den* 18. *Februari* 1649. *Regiſter* Berkstyn.

XII. Boek. 1649. „ waren, mits dat zy, door de Algemeene Staaten eerst op eene vaste som in de lasten, gesteld worden, en dat ten deezen opzigte, voor al, agt genomen werde, op het inkomen der Geestlyke goederen, Verpondingen, Gemeene middelen, en wat verder tot vergrooting van dit aandeel strekken kon. Men zoude de Gemagtigden des Gewest, in den Hage gelasten hier op te letten (x)." Die naar Zeeland gemagtigd was, bragt mede, „ dat men aldaar voorgenoomen had, aftewagten, wat by de andere Gewesten hier op besloten zoude werden." De Afgezondenen naar Friesland bragten bescheid, „ dat de Staaten van dit Gewest besloten hadden, aan derzelver Afgevaardigden in den Hage te schryven, om op die zaak ten meesten voordeel van den Lande te helpen besluiten (y)." Wat de Staaten van Overyssel, op dit verzoek goedvonden, staat nergens aangetekend, alleen vind ik dat zulks gunstig was (z). Men vervoegde zig vervolgens by den Prins van Orange, en verzogt, dat hy zig geliefde te verklaren, of hy goedvond, dat het verzoek in de Vergadering van Holland gebragt zoude werden. Na dat men verstaan had, dat de Prins dit goedkeurde, vervoegden zig de Gemagtigden naar de vergaderplaats dier Staaten, daar zy binnen gelaten, en by de tafel der Ridderschap geplaatst werden; Toen deeden zy hun verzoek eerst mondeling, en gaven het vervolgens

(x) NOTULEN *van den* 18. *Februari* 1649. *Register* BERESTYN.
(y) NOTULEN *van den* 9. *April* 1650. *Register* COPES.
(z) NOTULEN *voorsz.*

gens schriftlyk over. Eenige dagen daar na verklaarde de Staaten, „ dat vermits de Leden hunner vergadering, tot dit verzoek geen genegenheid toonden, zy die zaak lieten, zo als die was, en de papieren, die daar toe behoorden, weggesloten hadden (*a*)." Die naar Friesland Gemagtigd waren, deden verslag: dat de Staaten van dat Gewest op hun verzoek, even het zelve als voorheen, goedgevonden hadden. Zy deden met overleg van den Heere Stadhouder van dat Landschap een breder vertoog aan de gemelde Staaten, waarop, vermits zy kort hier na scheiden, geen besluit kwam (*b*). De Afgevaardigden naar Utrecht bragten mede, „ dat zy in de „ vergadering der Staaten van dat Gewest toegelaten waren, en na dat zy hun verzoek gedaan „ hadden, was hun gezegd, dat de Staaten goedgevonden hadden, dat hunne Afgevaardigden „ ter vergadering der Algemeene Staaten zouden „ overleggen, op wat voet die van Brabant, de „ Regeering hunner eigen plaatsen toegestaan, „ en op wat aandeel zy in de gemeene lasten, „ zouden kunnen gesteld worden, om daar op „ naar billykheid te besluiten (*c*)." Het verslag der naar Gelderland Gemagtigden was, „ dat de „ Regeering van Arnhem zig gunstig verklaard „ had, zy hadden in de vergadering, der Gedeputeerden Staaten, binnen gestaan, en hun „ ver-

XII. Boek.
1649.

(*a*) RAPPORT van den Heere VAN ZONST in de NOTULEN van den 9. *April* 1650. *Regifter* COPES.

(*b*) RAPPORT van den Heer HAMEL in de NOTULEN *voorsz.*

(*c*) RAPPORT van den Heer COPES in de NOTULEN *voorsz.*

XII. Boek. 1649.

„ verzoek, zo by monde als in schrift voorge- „ dragen: Hier op was besłooten, dat de Bra- „ banders, voor dat de verpondingen aldaar in- „ gevoerd waren, en op de anderen 's Lands „ middelen, eenen vasten voet beraamd was, op „ geen vast aandeel in 's Lands lasten gesteld kon- „ den worden: zo dra dit geschied was: zouden zy „ hunne Gemagtigden ter vergadering der Alge- „ meene Staaten gelasten, met de andere Ge- „ westen over het beraamen van een redelyk „ aandeel, in gesprek te treden, om na verslag „ daar op, in billikheid te besluiten (*d*)." Hier by bleef de zaak tot den jaare 1651, wanneer men die weder levendig maakte, zo als hier na zal volgen.

Stads voorraad van koorn en zout verkogt.

De Regeering had van den tyd dat haare Stad een grensvesting geworden was, *tot zo lang de* oorlog duurde, zorg gedragen, dat zy eenen behoorlyken voorraad van koorn, en zout had. Door het sluiten der Munstersche Vrede, waren de tyden geruster geworden: des besloot zy deezen voorraad te verkoopen, en het geen daar van kwam, tot betaaling der renten te besteden (*e*).

Verzoek der Regeering tegen het opregten eener Jaarmarkt te Oedenrode.

Die van Oedenrode hadden in deezen jaare den Algemeenen Staaten verzogt, twee Jaarmarkten aldaar te mogen houden. Dit verzoek werd in handen des Raads van Staaten gesteld, om zyn *advies* daar op te geven. De Regeering alhier dit vernoomen hebbende, begreep, dat haare Stad daar door nadeel zoude lyden, vertoonde den Raad

(*d*) Rapport van den Heer van Cattenburg in de Notulen *voorsz.*

(*e*) Notulen *van den* 24. *Februari* 1649. *Regißter* Berestyn.

Raad „ Dat haare voorzaaten, in het jaar 1613, XII. Boek.
„ den Aarts Hertog Aalbrecht te kennen gegeven
„ hadden, dat de kleine Steden, en Dorpen in 1649.
„ de Meyerye, gedurende den Oorlog, verscheide Jaar, en Weekmarkten verworven hadden, waar door de Stad geheel tot verval was geraakt, en daarom verzogt hadden, dat de Aarts Hertog die geliefde te vernietigen; Die zaak was in het jaar 1618. in handen van eenige Gemagtigden des Raads van Brabant gesteld, om een vergelyk tusschen haar, en de Regenten der Meyerye te weeg te brengen. Zy was nog onafgedaan, en voor den Raad van Brabant in 's Gravenhage overgebragt. By het XIIIde Lid van de Voorwaarden van Overgaaf der Stad aan de Algemeene Staaten, was goedgevonden, *dat alle de Jaarmarkten gedurende de Nederlandsche onlusten verkregen, zouden moeten ophouden*. Haar was thans het verzoek, van die van Oedenrode, om een nieuwe Jaarmarkt, ter ooren gekomen. Die zoude op den zelven tyd invallen, wanneer de Hertogin Johanna in het jaar 1403 de Stad een Jaarmarkt verleend had. Zy verzogt daarom, dat de Raad geliefde te bewerken, dat de Algemeene Staaten niets, ten nadeele van het nog onafgedaane verschil, voor den Raad van Brabant, nog van haare Jaarmarkten, nog tegen de Voorwaarden van Overgaaf besloten (*f*)." Ik heb nergens gevonden, wat hier op gevolgd zy. Zeker is het, dat tot heden toe, de Jaarmarkten in de Meye-

(*f*) Notulen van den 16. *April* 1649. *Register* Berestyn.

XII. Boek. 1649.

Meyerye ten tyde der Oorlogen verkregen, niet afgeschaft, maar in tegendeel veele nieuwen aan verscheiden plaatsen, in de Meyerye zederd verleend zyn, zonder dat de Regeering op die verzoeken eens gehoord is: Het welk uit veele voorbeelden blykt.

Verzoek dat de Land-Tol over geheel Staats Brabant verpagt mag werden.

De groote Brabantsche zwygende Land-Tol werd voorheen, over geheel Brabant verpagt. Na het overgaan van 's Hertogenbosch aan de Algemeene Staaten, geschiede zulks alleen over die Stad, en Meyerye. De Regeering hier ter Steede, begreep ligt, dat wanneer de zaaken, op dien voet bleven, haare Stad, merklyk daar door benadeeld zoude werden, derhalven verzogt zy den Raad van Staaten, dat die Tol, op eenen gelyken voet, over geheel Staats Brabant, geheven mogt worden (g). Ik heb nergens ontdekt, wat hier op besloten zy. Zeker is het, dat uit de Voorwaardens van Verpagting, die ter Leen, en Tolkamer berusten, welkers oudsten egter na deezen tyd zyn, te zien is, dat de Land-Tol over geheel Staats Brabant, de Stad Graave, en het Land van Kuik alleen uitgezonderd, verpagt word.

Verzoek wegens het vrygeven der Geestlyke goederen in de Meyerye die aan Brabantsche Geestlyken, en anderen toebehooren.

De Raadsheer *Stokmans* kwam in dit jaar wegens de Spaansche Nederlanden in den Hage, en droeg den Algemeenen Staaten voor: dat verscheide Geestlyken aldaar klaagden, dat zy van het genot hunne goederen, in de Meyerye ontzet waren. Hy verzogt mede, dat *Reusel*, *Bladel*, en *Postel*, die onder het Kwartier van Antwer-

(g) NOTULEN *van den* 24. *Julï* 1649. *Regïster* BERESTYN.

werpen, en niet onder de Meyerye behoorden, vry gesteld mogten worden: voorts gaf hy te kennen, niet te kunnen gelooven, dat het de meeninge van het Plakaat der Algemeenen Staaten ware, alle Roomsche Geestlyken, zodanig uit haar gebied te bannen, dat zy daar in ter verrigting hunner byzondere zaaken, niet zoude mogen komen. Hy begeerde over dit alles, met Gemagtigden in gesprek te treden (*b*), het gevolg daar van was, dat de goederen der Abtdye van St. Geertruid te Leuven, en die van Everbode, aan die Abtdyen gelaaten werden. Doch ten aanzien van Tongerloe maakte men zwaarigheid, om dat de Raadsheer den brief, waar by het Bisdom van 's Hertogenbosch, van die Abtdye afgescheiden was, niet overgaf (*i*). Met opzigt tot het komen der *Geestlykheid* op der Staaten Bodem, verklaarden de Staaten, *dat* de gelegenheid, en dienst van den Staat, daar in, geene verandering gedoogde (*k*). Ik meene, dat het geschil over Bladel en Reusel by * de twee ledige Kamer afgedaan zy. Dat over Postel is tot heden toe, onbeslist. De Abt, en zyne Geestlyken zyn in het bezit der Abtdye gebleven, doch haare goederen op der Staaten Bodem gelegen, zyn ten behoeven der Geestlyke Komtoiren aangeslagen.

XII. Boek. 1649.

* *Chambre mi partie.*

Verschil wegens Gemert.

Omtrent deezen tyd bevond zig in den Hage de Licentiaat *Verbeye*, met last des Aarts Hertogs Leopold, als Grootmeester der Duitsche Orde, om *de Kommandery van Gemert* te rug te eis-

(*b*) Aitzema VI. *Deel* XXIX. *Boek bladz.* 732. *Edit. uts.*
(*i*) Aitzema *als voor bladz.* 746.
(*k*) Aitzema *als voor bladz.* 733.

XII. Boek. 1649. eisschen. Hy beweerde, dat die geensins onder Brabant, of de Meyerye behoorde. Het geschil duurde tot den jaare 1662, wanneer het door een minlyk verdrag werd weggeruimt.

1650. Vervolg van het verzoek der Brabanders.

Na het overlyden van Willem den tweeden Prins van Orange, in het laaste des jaars 1650. voorgevallen, besloot men gelyk bekend is, een merklyk aantal Afgevaardigden der byzondere Gewesten, in den Hage te beschryven. De Regeering hier ter Stede besloot het Verzoek der Baanderheeren, en Steden van Brabant hier voor gemeld, by deeze gelegenheid levendig te maaken: hier toe benoemde zy zes Gemagtigden (*l*). Deeze beschreven die der Brabantsche Steden, tegen

1651. den zesden Januari 1651. te Tilburg. Aldaar werd op welbehagen der Regeeringen goedgevonden; dat zo haast men vernoomen zoude hebben, dat de Groote Vergadering haare zitting begonnen had, men als dan uit ieder Stad, eenen naar den Hage zoude zenden (*m*). De Gemagtigden vertrokken derwaards in de maand Februari. Zy maakte hunne redenen den Raad des Prinse bekend, met verzoek, om hun de hand te bieden, doch bekwamen daar op geen volkomen antwoord, des vervoegden zy zig, by alle de Afgezondenen der Byzondere Gewesten, aan wien zy hun verzoek, schriftlyk overgaven, en leverden het vervolgens aan het voorzittende Lid der Vergadering over. Het behelsde zaaklyk. „ Dat de „ Algemeene Staaten, de verlossingen der afge- „ ruk-

(*l*) Notulen *van den* 28. *December* 1650. *Register* Copes.

(*m*) Rapport van den Pensionaris Copes, over zyne reize naar Tilburg in de Notulen *van den* 4. *Februari* 1651. *Register* Copes.

„ rukte Steden, by de Voorwaarde van Overgaaf XII. Boek.
„ *wederom brenging*, en geenfins *overheering* 1651.
„ noemden. Derhalven moeft men onderfcheid,
„ *tusfchen* Steden, en Landen, die eigen aan den
„ Vyand waren, en overwonnen werden, en Steden
„ den die overheerd, en wedergenomen waren,
„ maaken. Voorheen waren dus Arras, Doornik,
„ nik, en andere plaatfen van Artois, Vlaanderen,
„ ren, en Luxemburg, de Franfchen afgenomen,
„ en aan de Nederlanden gehegt. De Koning
„ van Spanje, had op die wyze, alle de Steden,
„ die hy genomen had, in haaren voorigen ftaat,
„ en Regeering herfteld. Volgens den zelven
„ grondregel, waren de Steden Zutphen, Haarlem,
„ *lem*, Zirikzee, Amersfoort, Deventer, Kampen
„ pen en anderen, van de Spaanfchen ingenomen,
„ en na dat de Bondgenooten, die weder bekomen
„ hadden, in *het gebruik* haarer Geregtigheden
„ herfteld. Andere *Steden*, die zelf gedwongen
„ waren de Spaanfche zyde te verlaten, als Nieuwmegen,
„ megen, Amfterdam, Schoonhoven, Middelburg,
„ burg, Goes, Tholen, Utrecht, en Groningen,
„ waren voor geene overwonnen, gerekend. Men
„ haalde daar in op, wat de Brabantfche Steden,
„ voor het Gemeenebeft, gedurende de Nederlandfche
„ *landfche* Oorlogen gedaan, en geleden hadden.
„ *Hier op volgde*, dat in alle openbaare acten,
„ die van Brabant, by de Algemeene Staaten,
„ Bondgenooten genaamd, maar in der daad, als
„ Overheerden behandeld werden. Dit bleek uit
„ het volgende. Eerstelyk: de Raad van Brabant
„ bant bleef, tegen de bekende Voorregten, en
„ Blyde Inkomften, by alle de Hertogen van Brabant,
„ bant, met eede beveftigd, zyn verblyf buiten

„ het

XII. Boek. 1651.

„ het Geweſt houden. TEN TWEEDEN men gaf „ by een nieuwe manier van *naturaliſatie* Vreem„ delingen aan Brabant, zo dat deszelfs inboor„ lingen buiten hun geweſt van de ampten uitge„ ſloten, daar binnen nu ook geene bekwamen. „ Dit ſtreed tegen een uitdrüklyk Voorregt van „ Brabant, by den Hertog, en de Staaten bezwo„ ren. Dit Voorregt was, gedurende de Neder„ landſche onluſten, nimmer gekrenkt, en tot den „ huidigen dag, onder de Spaanſche Regeering „ ongeſchonden bewaard. TEN DERDEN men „ leide die van Brabant van tyd tot tyd nieuwe „ laſten op, en men dreigde hen met zwaarde„ ren, naar believen, zonder hen zelf eens te „ hooren. Dit ſtreed tegen de Voorregten van „ den Lande. Men wilde geen breede aanhaling „ doen, van den tegenſtand, welke de Staaten „ van Holland, uit dien hoofde, tegen Keizer „ Karel, wegens het *Congé Geld*, noch van de „ Stad Bruſſel, tegen den Aarts Hertog Aalbrecht, „ wegens een geringen laſt op de Bieren, gedaan „ hadden. Maar het was zelf in Spanje, Enge„ land, en Duitſchland altyd onderhouden, dat „ geen Vorſt magt had, Impoſten op zyne on„ derdaanen te leggen, dan met hunne toeſtem„ ming: dus was het woord *Bondgenooten*, dat „ men de Brabanders gaf, zo wel elendig, als be„ ſchryelyk. By de Utrechtſche Vereeniging, „ hadden de Nederlanden zig verbonden, onver„ minderd de byzondere Geweſten, Steden, Le„ den, en Ingezetenen van dien, en hunner by„ zondere voorregten, waarin zy elkander geen „ hinder zouden mogen doen, niet alleen te be„ houden, maar elkander daar in met de daad,

„ goed,

„ goed, en bloed te helpen beschermen. Derhalven was onder de voorwaarden der Vereeniging, het doen stand houden der Voorregten, en hier onder zeker de Regeeringen, begrepen. Aan deezen hadden niet alleen de Hoofdsteden, maar zelf de Smalsteden mede deel. Hier by kwam, dat in de Gentsche Bevrediging, en de Vereeniging van Utrecht, niet alleen genodigd, en toegelaten waren de Hoofdsteden, maar alle de Steden, zo als dit in veelen der Vereenigde Nederlanden gevolgd was. By de Vereeniging waren alle de Landen, en Steden gelyklyk verbonden, zonder dat de eene over den anderen, eenig gezag had. Zulks den *Baanderheeren*, en Steden van Brabant op *geenerlei wyze* belet kon worden, hunnen eigen *staat afzonder*lyk te bestieren."

Deeze stukken *werden* aan den Heere voorzittende ter Vergadering *op den twee* en twinigsten Maart overgeleverd. Men verstond, dat in de Groote Vergadering goedgevonden was, geene zaaken aan te neemen, dan zulken, die voorgesteld waren, om afgedaan te worden. De Gemagtigden verzogten daarom, dat de Algemeene Staaten geliefden toeteštaan, dat zy mondeling hun regt *voordroegen*, of wel indien dit niet geschieden kon, *dat dezelve* als dan, hunne stukken, en bescheden, geliefden naar te zien, en daarop de gedagten der Byzondere Gewesten inneemen, en dat op hun regtmatig verzoek, zodanig besloten mogt worden, dat zy in het gebruik hunner voorregten, volgens de gemeene vereeniging, ter vaststelling van welken, die hoogwaardige vergadering voornaamlyk byeen geroepen was, eindlyk hersteld werden. Alle de ingeleverde stukken

XII. Boek. 1651.

werden ten zelven dage in de vergadering gelezen, doch het besluit daar op, bleef uitgesteld. Ondertusschen lieten de Gemagtigden geenen tyd te loor gaan, en tragtten hunne zaak, by die van Holland smaaklyk te maaken (*n*). Zy gaven ten dien einde, de stukken den Raadpensionaris *Cats* over, met verzoek, dat hy die in de Vergadering der Staaten van Holland geliefde te brengen, gelyk hy deed, en deeze vonden goed, de Brabantsche Gemagtigden, voor de Leden, die ter zelver vergadering, wegens Dordrecht, Delft, Amsterdam, Rotterdam, Schiedam, Alkmaar, Hoorn, en Enkhuizen gekomen waren, te ontbieden (*o*). De Brabantsche Gemagtigden vertoonden nader hunne grieven, ten opzigte der voorregten van Brabant, wegens het blyven des Raads van Brabant buiten hun Gewest, het *naturaliseeren* van Vreemdelingen, ter bekoming van Ampten, het opleggen van lasten, zonder hen te hooren, en het besteden der penningen uit hun land getrokken, tot zaaken, die hen niet raakten: zy vertoonden mede, dat de Servitiegelden niet te rug gegeven werden. Verscheide voordeelen noemden zy op, die de Vereenigde Nederlanden zouden genieten, ingeval men de Brabanders hun eigen Gewest bestieren liet, welke ik egter niet geboekt vinde. Men beloofde zig hier van veel goeds: doch de vergadering van Holland scheide, zonder dat 'er een besluit, van gemelde Staaten, by

(*n*) Rapport van de Heeren van Casteren en Copes in de Notulen *van den* 2. *Juni* 1651. *Register* Copes.

(*o*) Rapport van den Heere Copes en Resolutie der Staaten van Holland en West Friesland *van den* 19. *Mei* 1651. in de Notulen *van den* 2. *Juni* 1651. *Register* Copes.

by de Groote Vergadering ingebragt werd (*p*). XII. Boek.
Andere Gemagtigden waren naar den Geldersche Landdag gezonden: deezen bragten te weeg, dat de Staaten van dat Gewest goedvonden, dat hunne Afgezondenen by de Algemeene Staaten, over het eigen bestier van Staats Brabant, en het stellen van het zelve, op een aandeel in de gemeene lasten, in gesprek zouden treden, alles egter ter hunner goedkeuring (*q*). Ik vind van deeze zaak niet meer gemeld: zo dat ik gisse, dat die daar by gebleven zal zyn. Ik heb dezelve met voordagt, in het brede opgehaald, op dat ieder Leezer de redenen, waar op het verzoek van die van Staats Brabant steunde, kundig zoude wezen. 1651.

Het opperwater had in begin deezes jaars, in Hooge water-vloed.
Duitschland geweldig hoog gestaan, en wat laater, verscheide dyken in Gelderland, en het Stigt van Utrecht doen bezwyken. Hier ter Stede stond alles, behalven de Markt, de Hinthamerstraat, en de hooge Steenweg onder: Schepen van dertig lasten voeren van de Stad af, over het land, agter Heusden om, in de Maaze (*r*). Vermits het water in alle de Kerken stond, kon men den Boet-Dank-Vast en Bedendag, door de Algemeene *Staaten* tegen den vyf en twintigsten Januari be-

(*p*) Rapport van de Heeren Copes en van Hamel in de Notulen *van den* 8. *September* 1651. *Regißter* Copes.

(*q*) Rapport van de Heeren van Casteren en van Hamel en Extract uit het Landschaps reces van Gelderland *van den* 25. *Juli* 1651. in de Notulen *van den* 8. *September* 1651. *Regißter* Copes.

(*r*) Aitzema VII. *Deel* XXI. *Boek bladz.* 514. *Edit. utf.* Gabbema Nederlandsche Watervloeden *bladz.* 320.

XII. Boek. 1651. bestemd, op den gezetten tyd niet houden; weshalven de Regeering, den Predikanten deed aanzeggen, dat zy op Zondag den vyfden Februari, hunne texten, en predikstoffen zo zouden schikken, dat daar door, aan de goede meninge der Staaten voldaan werd. Zy verzogt een der Pensionarissen, hier van aan den Hoogschout kennis te geven (s). Gedurende deezen vloed, bleef het water, toen het op zyn hoogte was, agt dagen lang staan, eer het viel (t). De Regeering deed ter gedagtenis deezes hoogen waters, agter het Stadhuis een gedenksteen stellen, met dit byschrift:

Den 26 A 27 Januari 1651.

Klagten der Spaanschen wegens eenige goederen aan den Bisschop van Roermonde onthouden.

De Spaansche Gezant in 's Gravenhage klaagde thans den Algemeenen Staaten, dat zy de goeren des Kapittels van Oedenrode aangeslagen hadden. Deeze behoorden, volgens zyn voorgeven, aan het Bisdom van Roermonde (u). Ik heb overal gezogt, waar op dit regt steunde, zonder dat ik hier van iets heb ontdekt. Kort na de Munstersche Vrede, vertoonde het Kapittel der Hoofdkerk van Roermonde, den Algemeenen Staaten, dat de Dekanye des Kapittels van Oedenrode, aan het Bisdom aldaar behoorde, en dat de Tienden, waar uit deszelfs inkomen bestond, wegens het zelve Bisdom, altyd verpagt waren, ge-

(s) Notulen *van den* 1. *Februari* 1651. *Register* Copes.

(t) Aitzema *ibi quo supra.* Gabbema *bladz.* 320. *en* 321.

(u) Aitzema VII. *Deel* XXXI. *Boek bladz.* 487. *Edit. uts*

gelyk het met Getuigen, en de Rekeningen daar van, betoonde. Dat ook de Bisschop, een Deken, en een der Kanunniken, als Vice Deken aanstelde. De Algemeene Staaten ontsloegen hierop by voorraad die Dekanye, mits dat de Bisschop, om dat hy het Kapittel niet bywoonde, zes malderen Rogs, zo veel Garst, en vyf en zeventig guldens jaarlyks, aan het Bisschoplyke Kweekschool te 's Hertogenbosch voldoen zoude, gelyk mede alle verdere lasten, die de Tienden gewoon zyn te betaalen (*v*). Naderhand ontdekten de Algemeene Staaten, dat het Kapittel van Oedenrode, uit één Deken, en agt Kanunniken bestond: en dat de Bisschop van Roermonde wel voorgaf, dat hy, en alle zyne voorzaten, altyd aldaar Dekenen geweest waren, zonder aantetonen uit wat hoofde hy daar als Bisschop, regt toe had, gelyk alle de nog in leven zynde Kanunniken van hunne Kanunnikdyen gedaan hadden. Zy vermeenden derhalven, dat die Bisschop, de brieven van oprigting des Kapittels van Oedenrode moeste vertonen, om die te zien, en als dan na behoren, hier op te besluiten (*w*). In deezen Staat waren de zaaken, ten tyde, wanneer de Spaansche Gezant zyne klagten den Algemeenen Staaten deed. Wat hier op gevolgd zy, heb ik nergens ondekt. Alleenlyk vind ik, dat de Dekanye van Oedenrode, in het jaar 1248, door Hendrik den IIden Hertog van Brabant opgeregt is. De verkiezing van een Deken, by overlyden of

XII. Boek. 1651.

(*v*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 13. *Maart* 1649.

(*w*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 24. *Augustus* 1650.

XII. Boek. 1651.

of afstand, werd door dien Hertog aan het Kapittel van Oedenrode overgelaaten (x). Derhalven zoude de Bisschop naar myne gedagten moeten aantoonen, dat by de oprigting zynes Bisdoms, of wel naderhand, die verkiezing het Kapittel ontnomen, en aan het Bisdom van Roermonde was gehegt. Zeker is het, dat de inkomsten der Dekanye des Kapittels van Oedenrode, door 's Lands Geestlyk Komtoir over Peelland, tot den huidigen dag genoten worden.

Moeielykheid over Postel.

In dit jaar ontstond 'er tusschen de Spaanschen, en de Algemeene Staaten, een geweldig geschil over de Abtdye van Postel. De laatsten leiden daar binnen vyf en twintig mannen, deeze werden door de Spaanschen verjaagd. Ter zelver tyd verscheen 'er een Spaansche Deurwaarder, die een *mandement* des Raads van Brabant, te Brussel voorlas, waarby de Koning van Spanje, in de bezitting dier plaats gehandhaafd werd. Eenigen tyd naderhand, hield de Spaansche Gezant in den Hage, met eenige Gemagtigden der Algemeene Staaten een gesprek, by welke gelegenheid hy zig stout uitte, zeggende, dat hy dit geval, den Algemeenen Staaten lang voorzegd had, hy maande hen derhalven nog tot de opregting der * twee ledige Kamer aan, waar door dergelyke onaangenaamheden voorgekomen konden worden. De Algemeene Staaten naamen zulke maatregelen, dat de Abt, en de Geestlyken van Postel zig uit de Abtdye begaaven, en alles wat tilbaar was, zelfs de klokken medenamen. Eenigen tyd

* *Chambre mi partie.*

(x) Supplementum MIRÆI operum Diplom. sive *Tom.* III. *pag.* 1228.

tyd daarna, kwamen zy wederom in de Abtdye, nevens eenige dienaars des Konings van Spanje, die hun voor vrywaring verstrekken zouden. De Algemeene Staaten vergenoegden zig by voorraad, met het aanslaan dier Abtdy goederen, welke in de Meyerye gelegen waren (y).

XII. Boek. 1651.

In het midden des jaars 1652. besloten de Algemeene Staaten, hunne Gemagtigden, die naar Maastricht gingen te gelasten, by hun te rug komen, zig hier ter Stede, wegens de onordentlykheden, die zy vermeenden, dat in het Burgerlyk Bestier, en dat der geldmiddelen aldaar in zwang gingen, te doen onderrigten. Hier van moesten zy by hunne te rug komst, verslag doen. Zy gelastten tevens de Regeering, om daar in hunne Gemagtigden alle hulp, onderrigting, en opening der nodige stukken, en inzonderheid van Stads Rekeningen, te geven. De Gemagtigden in de maand September ten dien einde hier aangekomen, ontboden den Voorzittenden Schepen, dien zy de bevelen der Algemeene Staaten bekend maakten. Hy beriep hier op terstond alle de Leden der Regeering, welken hy dit te kennen gaf. Deezen vonden goed eenigen uit den hunnen naar de Gemagtigden der Staaten te zenden, om dezelven te kennen te geven, „ Dat het de Regee„ ring onbewust was, dat 'er eenig wangedrag, „ omtrent het Burgerbestier, en dat der geldmid„ delen plaats had, zo dra dit ter hunner kennis „ kwam, zoude zy dit herstellen. De oneenig„ heden tusschen den Hoogschout, en de Regee„ ring, over het bestier van Stadsmiddelen, het „ doen

1652. Gemagtigden der Algemeene Staaten binnen de Stad tot het naarzien der Rekeningen.

(y) AITZEMA VII. Deel XXXI. Boek bladz. 501. Edit. uts.

XII. Boek. 1652.

„ doen der Rekeningen, en het begeven der „ Ampten, waren by Vonnisse des Hoogen Raads „ van Holland, het welk by de Algemeene Staa- „ ten bekragtigd was, nedergelegd. Wisten eg- „ ter de Gemagtigden hun eenige onordentlykhe- „ den aan te wyzen, de Regeering zoude die „ gaarne verhelpen, voor zo ver zy dat behou- „ dens Stads voorregten, eed- en amptshalven „ doen konde. Wat het naarzien van Stads Re- „ keningen betrof, de Regeering verzogt daar „ van, verschoond te mogen blyven, om dat haar „ het bestier van Stads middelen, alleen toe- „ kwam, het welk zy *titulo oneroso* verkregen „ had, zy had alleen het regt, om daar in schik- „ kingen te maaken, en over de Rekeningen te „ staan, het welk haar by het gemelde Vonnis „ klaarlyk toegewezen was, zy hoopte derhal- „ ven, dat men haar, van het openleggen der „ Rekeningen verschonen wilde (z)." Hun werd geantwoord. „ Dat de Gemagtigden der Staaten „ byzonder aanbevolen was, Stads Rekeningen, „ van den tyd der Overgaaf af, tot heden toe, „ naar te zien. Dit was de ernstige meninge der „ Algemeene Staaten, en de Regeering behoorde „ zig daar tegen niet te stellen. Voorheen was „ aan dezelven geweigerd, Stads Rekeningen „ naar den Hage te zenden, doch thans wilde „ men die alleen doen openleggen." Stads Gemagtigden verklaarden van dit schryven, niets te weten, en te geloven dat men dit kwalyk had. De Gemagtigden der Algemeene Staaten hernamen.

(z) Notulen van den 13. September 1652. Register Copei.

men, „ dat hun Hoog Mogende thans Hertog XII. Boek
„ van Brabant waren, en dus konde hun het naar- 1652.
„ zien van Stads Rekeningen, niet gewygerd
„ worden, zo als dit voorheen den Hertogen niet
„ geschied was. Alle de papieren moesten voor
„ den Hertog openliggen. De Stad had wel het
„ bestier haarer middelen, en het regt tot het op-
„ nemen, en sluiten der Rekeningen, dit werd
„ niet in twyfel getrokken, maar men kon niet
„ begrypen, dat de Hertog, en nu hun Hoog
„ Mogende, in alle Steden en plaatsen van Bra-
„ bant, die onder hun behoorden, de magt niet
„ zouden hebben, de Rekeningen te overzien?
„ Ook konde niet verstaan worden, dat als de
„ Hertog, eenig voorregt verleende, hy zig zel-
„ ven daar uit gesloten zoude hebben. De Al-
„ gemeene *Staaten* hadden de Regeering hier ter
„ Stede *aangesteld*. Het schepsel moest zig dus
„ niet tegen *zynen Schepper* aankanten. De
„ Eer der Regeering leed door het naarzien der
„ Rekeningen niets, het weigeren zoude een
„ nadenken baaren, dat daar iets onordentlyks in
„ schuilde, en de Burgery daar uit een kwaad
„ vermoede tegen de Regeering krygen. Hun
„ Hoog Mogende zouden dit weigeren voor een
„ klein agting opnemen. Zy hadden magts ge-
„ noeg, om indien de Regeering weigeragtig
„ bleef, zig toegang tot die Rekeningen te doen
„ geven: zy raaden derhalven, de Regeering
„ daartoe vrywillig te komen." De Gemagtigden
der Regeering antwoorden niets anders, dan;
„ Dat zy geenen anderen last hadden, zy zou-
„ den het goedvinden der Regeering daar op
„ verstaan." De Gemagtigden der Algemeene
Staaten verzogten hun, dit aan de Regeering nog-

 maals

XII. Boek. 1652. maals voor te houden, om aan de begeerte van hun Hoog Mogenden te voldoen, en zo dra mooglyk hier op antwoord bezorgen. De Gemagtigden bootschapten dit de Regeering, en deeze gelasten eenigen uit den haaren, om in een schriftlyk antwoord, haar regt hier toe, dat zy voor niemand de Rekeningen behoefden open te leggen, op te stellen (*a*), gelyk geschiede, en men gaf het den Gemagtigden der Staaten over. De Regeering deed ook daar over een vertoog aan de Algemeene Staaten (*b*), welke die zaak aan de Leden van den Hoogen Raad van Holland toezonden, om ten spoedigsten zyn gevoelen daar op te hooren (*c*). De Gemagtigden der Regeering in den Hage, dit verstaande, verzogten den Algemeene Staaten, dat dit geschil, niet eenvouwig op de gedagten des Hoogen Raads, maar gerigtlyk behandeld mogt werden (*d*). Het gevoelen van de Hoogen Raad was. „ Dat in „ hoogwigtige zaaken, waar aan den dienst des „ Lands merklyk gelegen was, de Algemeene „ Staaten, door Gemagtigdens, Stads Rekeningen mogten doen nazien, zonder dat, zulks „ in andere gelegenheden, in weerwil der voorregten, de voorwaarden van Overgaaf, en het „ vonnis des Hoogen Raads, zoude mogen ge-

„ schie-

(*a*) Rapport der Heeren van Casteren en anderen in de Notulen *van den* 16. *September* 1652. *Register* Copes en Notulen *voorsz.*

(*b*) Notulen *van den* 12. *December* 1652. *Register* Copes.

(*c*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 17. *October* 1652. in de Notulen *voorsz.*

(*d*) Remonstrantie der Regeering aan de Algemeene Staaten in de Notulen *voorsz.*

„ schieden." Men was het by de Algemeene Staaten over dit stuk oneens. Veele Leden dier Vergadering betuigden aan de Gemagtigden der Regeering, dat zy meenden, dat de dienst des Lands, of de hoogwigtigheid der zaak, dit, thans niet medebragt (*e*). Wat de Algemeene Staaten hier op besloten hebben, is door my nergens ontdekt. Vaster gaat het, dat dit niet voor den jaare 1656. voortgezet werd. *Zo* als ik op zyn plaats zal verhalen.

XII. Boek. 1652.

Voorslag om een Soldaaten Weeshuis binnen de Stad op te rigten.

Zederd de overgang der Stad aan de Algemeene Staaten, was zy grootlyks met kinderen van arme Soldaaten, en met andere Weezen, die tot het Burger-Weeshuis niet geregtigd waren, belast geweest, inzonderheid zederd de vrede, wanneer hier een menigte verlaaten Soldaaten, en andere kinderen binnen de Stad bleven. De Regeering wel genegen die armen by te staan, konde zulks egter zonder nadeel der Burger-Weezen niet verrigten. Eenige liefdaadige Lieden hier ter Stede, naamen, zo by uiterste wille, als by gifte aan, eene somme tot onderhoud dier arme Weezen, by een te brengen, ingeval men voor hun een woonhuis aan kon wyzen. De Regeering gaf hier op, den Algemeenen Staaten te kennen, dat alzo zy alle de Kloosteren met de „ goederen aangeslagen hadden, niet tegenstaan„ de in alle de Steden der Vereenigde Nederlan„ den, de Gebouwen aan de Steden verbleven „ waren, de Regeering hier door verhinderd „ werd mededogende voorzieningen in deeze

„ zaak

(*e*) Rapport van den Pensionaris Copes en anderen in de Notulen *ut s*[illegible].

XII. Boek. 1652.

„ zaak te doen, ten waare zy een der gewezene „ Kloosteren, daar toe geliefden interuimen. Het „ Klarisse Klooster, dat door de Geestlyken eerstdaags verlaten stond te werden, scheen haar „ het gevoeglyks, het welk zy verzogt (*f*)." De Algemeene Staaten stelden dit verzoek in handen des Raads van Staaten, wiens antwoord was, „ Dat de andere Grenssteden, dezelfde last als „ 's Hertogenbosch hadden. Ingeval dit verzoek „ toegestaan werd, ware het te dugten, dat men „ in tyd en wyle, daar toe ook onderstand van „ den Lande verzoeken zoude. Het behoorde „ derhalven afgeslagen te worden (*g*). De Regeering verzogt nader; „ dat zy haar verzoek „ geliefden te onderzoeken, en de redenen daar „ in vervat, te overwegen, op dat dit goede „ werk, ter verligting der arme Weezen, en „ aankweking van nieuwe huisgezinnen van den „ Hervormden Godsdienst, en de verzekering „ der Stad niet agter mogt blyven (*h*)." Dit in handen der Gemagtigden gesteld zynde, gaven de Staaten last aan eenigen van hun, die eerstdaags herwaards stonden te vertrekken, een tekening van het Klarisse Klooster te doen maaken, alles te onderzoeken, en nevens de Regeering een order te ontwerpen, op wat voet zodani-

(*f*) REQUESTE door de Regeering aan de Staaten Generaal overgegeven in de NOTULEN *van den* 5. *Maart* 1652. *Register* COPES.

(*g*) ADVIES des Raads van Staaten aan de Staaten Generaal gegeven *van den* 12. *Januari* 1652. in de NOTULEN *voorsz.*

(*h*) REQUEST der Gecommitteerden uit de Regeering aan de Staaten Generaal gepresenteerd in de NOTULEN *voorsz.*

nigen Weeshuis opgerigt zoude kunnen werden, en van waar men de inkomsten, tot onderhoud der Weezen, zoude kunnen vinden, als mede of de goederen van het L. V. Broederschap, daar toe, niet gebruikt zouden kunnen worden: om dus na verslag hier van, op het verzoek der Regeering te besluiten (*i*). Ik heb den uitslag hier van niet ontdekt, denklyk om het vermissen van een der Stads Register over dit jaar. Zeker is het, dat tot heden toe, geen Soldaaten Weeshuis hier ter Stede is opgeregt. XII. Boek. 1652.

De Hertog van Lothringen, die met Spanje in een verbond stond, was zederd, dat de Franschen hem zyn Hertogdom afhandig gemaakt hadden, met een hoop Krygsvolk in Spaanschen dienst getreden. Het stiet den Algemeenen Staaten, dat hy van tyd, tot tyd, zyne winterlegeringen digt aan, en ook binnen de grenzen van den Lande betrok. In het begin deezes jaars had de Kollonel *Klaauw* zig met een bende, te *Liessel*, in de Meyerye gelegerd: Hier viel de Veldmaarschalk van Brederode, met een gedeelte der bezettingen van 's Hertogenbosch, Heusden, Graave, en Ravestein hem op het lyf, die 'er veelen van versloeg, en Klaauw, op zyn eigen wagen, gevangen herwaards bragt. Veele die te zwaar gekwetst waren, bleven onder den blooten Hemel liggen. Het zilveren Servies van Klaauw, nevens zyne Koets en tagtig paarden, werden tot buit gemaakt (*k*). 1653. Eenige Lothringers in de Meyerye geslagen.

De

(*i*) Resolutien der Staaten Generaal *van den* 18. *en* 31. *Januari* 1652. in de Notulen *voorsz.*

(*k*) Hollandsche Mercurius van *Februari* 1653. *blads.* 4 *en* 5.

XII. Boek. 1653. De Hertog van Lothringen die zyn leed ontveinsde, schreef aan Brederode, dat hy Klaauw voorbeeldig zoude doen straffen, en verzogt, dat men hem ten dien einde overgave, of indien men zulks niet goedvond, dat men de paarden, en pakkadien wilde overleveren. Eenige tyd daar na, zond de Hertog eenen uit zynen Raad naar den Hage, welke zeide, dat de Hertog verwonderd was, dat men de zynen vyandig aangevallen had. Zy hadden beloofd alles te betaalen, en niet geweten, dat die plaats onder de Meyerye behoorde; Hy hield het daar voor, dat het voorgevallene, niet volgens de mening der Algemeene Staaten, maar door een heftigheid van het Krygsvolk geschied ware. Des verzogt hy, dat hem de gevangenen met hun toebehooren, weder gegeven werden. Dit werd hem toegestaan, mits hy de Offisieren, volgens zyne schriftlyke toezegging zoude doen straffen, en den Opgezetenen de schade voldoen. De overlevering der paarden, wapenen en pakkadien sloegen zy plat af, om dat zy eenen geruimen tyd vertoefd hadden, eer zy dit volk op hun eigen bodem hadden doen aantasten, en gewagt hadden, tot dat de Hertog, volgens zyne toezegging, met zyn volk den Staatschen bodem zoude geruimd hebben. De gemelde Klaauw was in weerwil der bevelen des Hertogs, onder veele snorkeryen in de Meyerye getrokken. De zaak was thans niet meer in haar geheel, en de paarden waren verkogt. Het geld daar van gekomen, kon naauwlyks tegen de schade, door dat volk aan de Opgezetenen veroorzaakt, opweegen. Zy verzogten den Hertog, dat hy orde wilde stellen, dat zyne krygsvolk

volkeren niet meer op der Staaten bodem kwamen (*l*). XII. Boek. 1653.

In het laatst deezes jaars, schreef de Raad van Staaten aan den Heer van Brederode, dat vermits de Lothringers de Grenzen van den Staat naderden, hy zoude beletten, dat zy daar binnen kwamen, en dat hun geenen toevoer gezonden werd. Brederode gaf hier van de Regeering kennis, en deeze deed afkondingen, dat niemand eenige behoeftens aan dat volk, zoude zenden (*m*). Voorzorg tegen de Lothringers.

De Algemeene Staaten hadden voorgenomen, eenige nieuwe lasten op het platte land van Staats Brabant te leggen. De Regeering van Breda, aan wien dit ter ooren kwam, sloeg die van 's Hertogenbosch voor, of het niet best ware, de zaaken daar heen te brengen, dat Staats Brabant, op een redelyk aandeel in 's Lands lasten gesteld werd (*n*). Men kwam daar over te Tilburg by een, en eenige Gemagtigden werden naar den Hage gezonden, doch alles kwam op niet uit. De Gemagtigden deden verslag, dat men reeds besloten had, die middelen te verpagten (*o*). De Raad van Staaten stelde Schepenen hier ter Stede, als eerste regters aan, over de zaaken der ge- 1654. Nieuwe lasten op Staats Braband gelegt.

(*l*) Aitzema VII. *Deel* XXXIII. *Boek bladz.* 842. *en* 843.

(*m*) Notulen *van den* 9. *December* 1653. *Register* Copes.

(*n*) Brief der Regeering van Breda *van den* 4. *Januari* 1654. in de Notulen *van den* 5. *Januari* 1654. *Register* Copes.

(*o*) Notulen *van den* 6. *en* 30. *Januari* 1654, en Rapport in de Notulen *van den* 25. *April* 1654. *Register* Copes.

XII. Boek. gemeene middelen, die in de Meyerye geheven werden (*p*).

1654. Het middel van het klein Zegel werd in deezen jaare ingevoerd. De Kommissaris van het zelve, gaf in de maand Juni, aan Schepenen eenen brief der Algemeene Staaten over, waar in een last was, om het Plakaat op dat middel, te doen afkondigen, en alle openbaare persoonen, in tegenwoordigheid des Kommissaris te doen beëdigen (*q*). De Hoogschout gaf Schepenen te kennen, dat hy nevens hun, over de afkondiging zoude staan, doch zy verklaarden zulks niet te kunnen gedoogen, om dat zy hielden, dit tegen Stads voorregten te stryden. De Regeering berigte eerlang den Algemeene Staaten, dat die nieuwe last, haar volgens de Blyde Inkomsten, zonder bewilliging, niet opgedrongen kon werden. Zy vertrouwde, dat dezelven geene andere gedagten hadden, dan hunne Stad volgens de Voorwaarde van Overgaaf, als een Hoofdstad van Brabant te handelen, en die in haare regten te handhavenen (*r*). De Kommissaris had inmiddels den Algemeenen Staaten, de weigering der afkonding van het Plakaat, zo hier ter Stede, als te Breda, bekend gemaakt. Terstond werd de Regeering gelast, dat zy die afkondiging zouden laaten doen, of dat de Staaten

Het klein Zegel.

(*p*) Brief des Raads van Staaten *van den* 18. *Juni* 1654. in de Notulen *van den* 24. *Juni* 1654. *Register* Berestyn.

(*q*) Brief van de Staaten Generaal *van den* 20. *April* 1654. in de Notulen *van den* 5. *Juni* 1654. *Register* Copes.

(*r*) Notulen *van den* 27. *Juni* 1654. *Register* Berestyn.

ten kragtdadiger middelen in het werk zouden stellen (*s*). De Regeering antwoordde, dat zy hun de redenen van weigering voorgedragen had. Zy vertrouwde die zo gewigtig te zyn, dat haar dien last niet opgelegt kon werden (*t*). De Staaten volhardden egter by hun besluit, en begeerden ernstlyk, dat het Plakaat afgekondigd werd: zy lieten zig aan die zaak gelegen leggen, en wilden gansch niet gedogen, dat hunne bevelen niet nagekomen werden (*u*). Een van de Leden der Regeering, die zig in den Haag bevond schreef, dat deeze weigering, zeer euvel by de Staaten was opgenomen, en dat hy meende, dat de afkondiging moest geschieden. Terwyl de Regeering nog bleef arzelen, wat hier omtrent te doen, vroeg de voorzittende Schepen, of 'er iemand ware, die eenige middelen aan de hand kon geven, om deezen last te ontgaan, doch vermits niemand zig hier op verklaarde, scheide hy de vergadering (*v*). Des namiddaags besloten Schepenen over de afkondiging van het Plakaat te staan, en deden in hun Register, op deezen dag aantekenen. „ Dat alzo de Algemeene Staa„ ten verscheiden maalen goedgevonden hadden, „ hen te gelasten, het Plakaat over het invoeren „ van

XII. Boek. 1654.

(*s*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 29. *Juni* 1654. in de Notulen *van den* 9. *Juni* 1654. *Register* Berestyn.

(*t*) Brief der Regeering aan de Staaten Generaal geschreven in de Notulen *voorsz.*

(*u*) Brief van de Staaten Generaal *van den* 13. *Juli* 1654. in de Notulen *van den* 18. *Juli* 1654. *Register* Berestyn.

(*v*) Notulen *van den* 18. *Juli* 1654. *Register* Berestyn.

III. Boek. 1654.

„ van het Klein Zegel te doen afkondigen, en „ dat dezelven, niet tegenstaande alle bygebrag- „ te redenen, daar by bleven volharden, met „ byvoeging, dat de Raad van Staaten verzogt „ werd, den Kommissaris met de sterke hand by „ te staan, zy daarom goedgevonden hadden, „ over die afkondiging te staan, onder voor- „ waarde, dat hier door geen inbreuk in Stads „ Voorregten toegebragt zoude werden." Zy vonden mede goed dit den Hoogschout terstond bekend te maaken (w).

Een van de leden der Regeering in den Hage aangehouden om getuigenis te geven.

De Heer Gans voorheen Pensionaris, thans lid der Regeering hier ter Stede, bevond zig op deezen tyd in den Hage. Hy werd aldaar door een Deurwaarder des Hofs van Holland ontboden, om ten Hove te verschynen, zonder dat hy 'er de rede van wist. Hem werd door een der Raadsheeren in tegenwoordigheid des Fiskaals gezegd, dat hy ontboden was, om getuigenis der waarheid te geven, der giften, die gedurende zyne bediening als Pensionaris, aan de Heeren *Musch*, *Asperen* en *van Berchem* geschonken waren, ook van het geene hy hun, uit zyn eigen beurs tot verkryg, zo van het Pensionaris Ampt, als van het Komtoir der Gemeene middelen gegeven had. Hy antwoordde, dat hy als Pensionaris door den eed van geheimhouding verbonden was, hy was ook Poorter van 's Hertogenbosch, en daar om ongehouden voor het Hof van Holland getuigenis te geven. Men hernam, dat hy dit, uit kragt van het arrest doen moest. Hy herhaalde, dat

(w) NOTULEN *van den* 18. *Juli* 1654. *namiddaags Register* BERESTYN.

dat hy als Ingezeten van Brabant, en Poorter van 's Hertogenbosch, in Holland niet gearresteerd kon worden: men zeide dat niemand van arresten, om getuigenis te geven bevryd was, weigerde hy zulks te doen, men zoude hem daar houden, tot dat hy getuigd had: men nam egter aan, van zyne bygebragte redenen ten Hove verslag te doen. Naderhand vroeg men hem, of hy kon bewyzen, dat hy alles als Pensionaris geheim moest houden. Gans antwoorde, dat hy daarom in den Hage niet gekomen was, en dat hem dus dit voor als nog, onmooglyk ware. Men hernam dat hy dit moest betonen, en inmiddels in arrest blyven; wilde hy onder handtasting beloven, dat hy zonder last uit den Hage niet zoude vertrekken, men zoude hem, uit zonderlinge gunst uit de bewaaring ontslaan. De nood dwong hem dan dit te doen. Wat zyne byzondere bedieningen betrof, antwoorde hy, dat hy deswegens niet onder eede verbonden was. Hy had ter bekoming daar van aan die Heeren geene vereeringen gedaan. Van het Hof gekomen, maakte hy alles de Regeering alhier bekend, met verzoek te mogen weten, wat hy hier omtrent zoude doen; en verder dat 'er iemand van Stads wege gemagtigd werd, om het arrest aftedoen. De Regeering besloot hier op, Gans niet toe te laaten eenige verklaring voor den Hove van Holland te geven, en aan deeze te schryven, ten einde geene Regenten haarer Stad, bemoeielykt mogten worden, om de besluiten der Regeering te openbaren: Hier van gaf zy aan Gans kennis (*x*). Hy antwoorde XII. Boek. 1654.

(*x*) NOTULEN *van den* 8. *en* 10. *October* 1654. *Register* COPYE.

XII. Boek. 1654. de dat hy het afschrift der *Instructie* voor Stads Pensionarissen, aan het voorzittend Lid van den Hove overgeleverd, en tevens om ontslag verzogt had. Het Hof had hier op verklaard, dat de eed aan de Stad gedaan, hem van den eed, dien hem aldaar afgevorderd werd, niet ontslaan kon. Hy had de onredelykheid daar van, door dien hy eenen tegenstrydigen eed gedaan had, aangetoond: boven dien was dit hem door de Regeering verboden. Het Hof begreep het egter anders, en had hem doen aanzeggen, dat het de redenen der Regeering, en van hem niet aannam, en hem dagvaarde, om getuignis der waarheid te geven, en die te beëedigen. Hy bevond zig toen onpaslyk, en had daar van bytyds kennis gegeven. Hier op waren by hem, een Raadsheer, de Fiskaal, en een Geheimschryver van het Hof gekomen, om hem op eenige poincten te hooren. Hy had hier op een afschrift van het goedvinden des Hofs gevraagd, om het zelve aan de Regeering te zenden, en uitstel verzogt, tot dat hy daar op antwoord bekomen had. Hem was geantwoord, dat het Hof met Stads zaaken niet te doen had, maar tegen hem, als zynen gearresteerden, te werk ging. Hy hernam, dat het niet zyne, maar der Stads zaake was, en dat hy als gewezene Pensionaris, aan de Stad, met eede verbonden was, en geen anderen kon doen, zo lang hy van den eersten niet ontslagen ware. Voorts dat 's Hertogenbosch een Hoofdstad van Brabant was, die men zo gering niet moest agten. Het Hof behoorde ten minsten zyne besluiten aan de Regeering bekend te maaken, en hem inmiddels gerust laaten. Dit verzogt hy, dat men ten Hove geliefde bekend te maaken, doch had ten antwoord

be-

bekomen, dat hy de zaak zogt te rekken. Zy begeerden, dat hy verklaring zoude geven, en eed doen. Zy wisten anders middelen om hem daar toe te dwingen. Dan alzo hy by zyn gezegde bleef volharden, waren die Heeren na eenige woorden wisselingen vertrokken. Hy oordeelde het dus volstrekt nodig, dat terstond iemand wegens de Regeering overkwame, om dit te stuiten, vermits hy vreesde, dat 'er iet tegen hem ondernomen zoude worden. De Regeering zond hier op eenen uit den haare, naar den Hage, om het arrest af te doen, en in die zaak zo te handelen, als die, volgens Stads geregtigheden oordelen zoude (y). Deeze begaf zig by het voorzittend Lid van het Hof, en verzogt het ontslag van Gans, doch het bleef by zyn voornemen volharden. Hy besloot derhalven voor Gans te *interveniëren*, en te *concluderen*, dat hy uit het arrest behoorde ontslagen te worden, ten minsten by voorraad: Hier op was dag van *pleidoi* belegd, doch op zyn verzoek veertien dagen uitgesteld, en Gans toegestaan naar huis te keeren, onder belofte, ten zelven dage, op de verbeurte van duizend guldens, te rug te komen. Men had het Hof verzogt, dat Gans hier ter Stede mogt blyven tot dat de zaak uitgewezen zoude zyn. Hier op vertrok de Gemagtigde herwaards. De Regeering besloot hier op het Hof te schryven, om dat verzoek te bevorderen (z). Wat antwoord hier op gekomen zy XII. Boek. 1654.

(y) Brief van den geweze Pensionaris Gans *van den* 17. *October* 1654. in de Notulen *van den* 21. *October* 1654. *Register* Berestyn en Notulen *voorsz.*

(z) Rapport van den Heer Hamelbruininx in de Notulen *van den* 9. *November* 1654. en Notulen *voorsz.* *Register* Copie.

XII. Boek. 1654.

zy heb ik niet aangetekend gevonden, maar wel de uitslag der zaake zelf, die hier in bestond. Dat de redenen, by die van 's Hertogenbosch bygebragt, niet konden opwegen, om daarom den Pensionaris Gans van het geven van getuigenis der waarheid te ontheffen, derhalven volharde het Hof by zyn voorig besluit (*a*). Ik vinde het gevolg hier van niet duidlyk gemeld; Het schynd, dat de Regeering zig op den Hoogen Raad van Holland beroepen hebbe, om dat deeze by vonnisse van den elfden Februari 1656. goed vond, dat de Fiskaal van Holland de Regeering alhier, als tusschen komende voor Gans, erkennen zoude, en op haaren gedaanen eisch antwoorden (*b*). By gebrek van aantekening kan ik den uitslag deezer zaak niet verhaalen.

De bezettingen van Roermonde en Venlo vallen in het Dorp Budel.

Eenige uit de bezettingen van Roermonde, en Venlo, vielen in deezen jaare in het Dorp *Budel* in de Meyerye, op de grenzen van het land van Luik gelegen. Allen moedwil werd aldaar gepleegd, de Hervormden werden uit de Kerk gejaagd, de deuren daar van toegesloten, en alles uit die plaats mede genomen wat hun gading was. Wat gevolg dit had, kan ik niet melden, dan alleen, dat men te Antwerpen niet weeten wilde, dat zulks uit last van de Regeering der Spaansche Nederlanden geschied ware (*c*).

De

(*a*) SENTENTIE van het Hof van Holland *van den* 30. *Juli* 1655. in de NOTULEN *van den* 4. *September* 1655. *Regifter* COPES.

(*b*) VONNIS interlocutoir van den Hoogen Raad van Holland *van den* 11. *Februari* 1656. in de NOTULEN *van den* 7. *April* 1656. *Regifter* COPES.

(*c*) HOLLANDSCHE MERKURIUS over het jaar 1654. *bladz.* 9.

De Stad had zederd eenige jaaren herwaards, alle de Bruggen buiten de Poorten moeten vernieuwen, en anderen in de Steenwegen buiten de Stad maaken: De Regeering denkende, dat deeze kosten eigenlyk tot de Vestingwerken behoorden, en dus de Stad niet raakten, verzogt den Raad van Staaten, dat dit van 's Lands wege terug gegeven mogt worden. Men bragt hier tegen in, dat de Stad zeker Weggeld hefte, en uit dien hoofde verpligt was, de wegen te onderhouden. Ware dit Weggeld niet toerykende, men kon het verhogen. Van Stads wege werd gezegd, dat men haar niet meer dan het onderhouden der Straatwegen kon opdringen, de doorsnydingen daar in, raakten het Land, en dus ook de Bruggen die daar over lagen, wanneer de Stad die Bruggen moest onderhouden, zoude men die doorsnydingen laaten vullen. Na verdere woordenwisselingen besloot de Raad aan de Stad wegens het maaken van Bruggen, agt duizend guldens eens toe te staan, mits dat de Stad, de Steenwegen, zo buiten de Vugter, als Hinthamerpoorten, met het liggend werk der Bruggen in dezelven, zoude blyven onderhouden (*d*). De zaak bleef voor eerst hier by. Het duurde nog omtrent tien jaaren, eer het Land de Bruggen ten zynen lasten nam.

XII. Boek. 1655.

Het Land geeft de Stad vergoeding voor het maken van nieuwe Bruggen.

In den Zomer deezes jaars ontstak de Pestziekte hier te Lande. Men oordeelde, dat thans de Lugt hier oorzaak van was, om dat de gewoonlyke

Pestziekte.

(*d*) Remonstrantie door den Pensionaris Copes gedaan in de Notulen *van den* 4. *September* 1655. *Regißer* Copes. Resolutie van den Raad van Staaten *van den* 24. *Augustus* 1655. in de Notulen *voorsz.*

XII. Boek. 1655.

lyke Zomer- en Herfstvogels geheel vervlogen, of verstorven waren (*e*). Hier ter Stede openbaarde die Plaage zig in het begin van Augustus. De Regeering stelde eenen Pest-Meester, en Pest-Vroedvrouwe aan (*f*). Tot verhindering van het voortzetten der Pest, maakte zy de volgende Keur. „ Indien die ziekte in een huis ontstond, „ moest men hier van de Regeering, en den Pest-„ Meester terstond kennis geeven. By nalatig-„ heid moest dit door de naaste buuren geschie-„ den. Die eenig besmet huis aanbragt, zoude „ zes Guldens bekomen: De lyken der schielyk „ gestorvenen, zouden voor de begraafnis be-„ zigtigd moeten worden. Die eenige lyken by „ nagt, of heimlyk begroef, verbeurde Lyf en „ Goed. De Geneesheeren by besmettenen ge-„ roepen, moesten dit terstond aanbrengen. „ Gelyk ook die welke daar by gingen. De bo-„ ven en beneden vensters der besmette huizen „ moesten gesloten zyn, en boven de deur een „ strowisch hangen. Dit moest zes weeken, na „ het overlyden, en drie weeken, na de herstel-„ ling alzo blyven. Die in besmette huizen „ woonden, of daar kwamen, moesten eene witte „ roede anderhalf elle lang, dragen. Niemand „ uit de besmette huizen zoude in het Vleeshuis, „ Vischmarkt, of op de Markt eenige behoeftens „ mogen koopen, maar dit moest door de buu-„ ren, of anderen, die niet besmet waren, ge-„ schie-

(*e*) WAGENAAR Beschryving van Amsterdam *Deel* II. *Bladz.* 593. *Col.* 1

(*f*) NOTULEN *van den* 12. *Augustus* 1655. *Regisser* BERESTYN, e *van den* 31 *Augustus* 1655. *Regisler* COPES, en *van den* 31. *Augustus* 1655. *Regisser* COPES.

„ schieden. Die in besmette huizen woonden, XII. Boek
„ moesten op de straaten voor anderen wyken. 1655.
„ De Graftmakers zouden de graaven, ten min-
„ sten vier of vyf voeten diep moeten maaken,
„ en twee of drie voeten tusschen een graft, binnen
„ het jaar gemaakt, moeten laaten. De Lyken
„ aan de Pest overleden, zouden binnen zes en
„ dertig uuren begraven, en de begraafnissen des
„ nademiddaags geschieden: Ten hoogsten zou-
„ den 'er niet meer dan vier menschen ter be-
„ graafnis mogen gaan. In de huizen der over-
„ ledenen, zouden binnen zes weeken de zolder-
„ vensters alleen geopend, en geene waaren daar-
„ in verkogt, of uitgezonden mogen werden. De
„ besmette huizen, daar niemand in gestorven
„ *was, zouden* binnen drie weeken niet geopend
„ *werden, voor dat* men die behoorlyk gereinigd
„ had. *Het stro, en andere* vuilnis der besmette
„ huizen, moest binnenshuis, met toezigt voor
„ ongelukken, verbrand worden. Niemand der
„ Oppassers van de besmettenen, zoude op straat,
„ tusschen agt uuren des avonds, en agt uuren
„ des morgens, en na Baafmis, tusschen vier
„ uuren des avonds, en negen uuren des mor-
„ gens, mogen komen. Ook mogt niemand
„ *eenigen* huisraad of klederen op straat schoon-
„ *maaken. De* Oppassers der Zieken, moesten
„ den huisraad, of klederen met vuur, of an-
„ dersins reinigen. Indien zy oorzaak tot den
„ voortgang der Peste gaven, zouden zy aan Lyf
„ en Goed gestraft werden. De mest mogt niet
„ op de straaten gelegd, maar terstond met slyk-
„ karren uit de Stad vervoerd worden. Het bloed
„ van Paarden of Beesten, die op straat ader ge-
„ laten werden, moest terstond met water afge-

XII. Boek. 1655.

„ spoeld werden. Ook mogten de Barbiers het „ bloed van Menschen, niet op de straaten uitgie- „ ten. Niemand mogt eenige Varkens binnen „ de Stad houden. Die dezelven hadden, moesten „ dezelven terstond uit de Stad doen. Geen vreem- „ delingen noch eenige koopwaaren mogten uit „ besmette plaatsen binnen de Stad komen, en „ niemand mogt die koopen, of de vreemden in „ huis neemen. De Schryvers aan de Poorten, „ zouden daar op naaukeurig ágt moeten nee- „ men, en alle Beedelaars te rug doen keeren. De „ Honden moesten van de straat gehouden wor- „ den. Eindlyk zoude niemand den Pestmeester „ met woorden of werken smaadlyk mogen be- „ handelen (*g*)." Hoe veel Menschen door de Pest overleden zyn, of hoe lang die geduurd heeft, heb ik nergens gevonden. Uit Stads Registers is egter af te neemen, dat de Pest gedurende den winter deezes jaars heeft opgehouden, of zeer verminderd zy, en dat zy zig in de maand Mei des volgenden jaars wederom verhefte (*h*).

Onderstandgelden voor de Waldenzen.

Op last der Algemeene Staaten werd in deezen jaare, eene inzameling van penningen gedaan, ten behoeven der Piemontezer Dallieden, die om den Hervormden Godsdienst, door den Hertog van Savooijen beoorlogd werden. Dit geschiede mede hier ter Stede, en ook in de Meyerye. De Regeering zond twee duizend en drie honderd guldens,

(*g*) PUBLICATIE op de Pestilentiaale ziekte *van den* 24. *Augustus* 1655. in de NOTULEN *van den* 4. *October* 1655. *Register* COPES.

(*h*) NOTULEN *van den* 3. *Mei* 1656. *Register* BERESTYN *en van den* 1. *September* 1656. *Register* COPES.

dens, die binnen de Stad, en eenige plaatsen der Meyerye ingezameld waren, naar den Hage (*i*). Ik tekene dit hier aan, om dat die somme, hoewel *in zig* zelven, naar mate van de groote der Stad gering, egter groot was, als men aanmerkt, dat 'er toen daar in, vry minder Hervormden, dan thans woonden, en in de Meyerye geene dan Offisieren, Secretarissen, Predikanten, en Schoolmeesters. XII. Boek. 1655.

De Heer van Brederode Bevelhebber van 's Hertogenbosch zederd den jaare 1629, stierf op het Huis te Petershem by Maastricht (*k*). De Algemeene Staaten stelden in zyn plaats Jo. *Johan van Wynbergen*. Heere van Oudenaller : Hy kwam hier ter Stede in de maand December. Op den *zestienden* dier maand deed hy door den Auditeur *zyne komst* aan Schepenen bekend maaken, en zeggen, *dat hy zelfs* gaarne op het Stadhuis gekomen zoude zyn, om de Regeering van zynen dienst, en vriendschap te verzekeren, dan dat hem dit, om een ongemak aan zyne beenen onmooglyk ware; Hy verzogt daarom, dat men dit verschoonen wilde, tot tyd en wyle, hem zulks doenlyk ware. Schepenen gingen hier op, alle den Heer van Wynbergen verwelkomen, met *aanbieding* van alle vriendschap van hunnen kant. *Hy verzekerde* hun dit van zyne zyde, met betuiging *nogmaals* van zyn leedwezen, dat hy op het Stadhuis niet had kunnen komen, om aan de Regeering zynen * Lastbrief over te geven. Hy stel- De Heer van Wynbergen word Gouverneur der Stad. * *Commissie.*

(*i*) Brief der Regeering aan den Raad van Staaten in de Notulen *van den* 28. *December* 1655. *Regißter* Copes.
(*k*) Hollandsche Mercurius over het jaar 1655. *bladz.* 108.

XII. Boek. 1655. ſtelde die den Voorzittenden Schepen ter hand; welke dien mede nam, om in Stads Regiſters te doen afſchryven (*l*).

1656. Invoering van het Collateraal. Onder de nieuwe laſten, die op Staats Brabant gelegd werden, was ook het *Collateraal*, of twintigſten penning op de Erfniſſen, die van zyde Maagen, of Kinderen aankomen ingevoerd. De Hoogſchout verzogt, dat het Plakaat op dat middel ten overſtaan van Schepenen werd afgekondigd. Deezen meenden dat het tegen Stads Voorregten ſtreed, ſtaakten die afkondiging eenigen tyd, brengende de zaak voor de Regeering, die eenigen benoemde, om naa te zien, wat tot voorſtand van Stads Regt, daar tegen behoorde gedaan te worden (*m*). Zy deden verſlag, „dat de Stad over de honderd „ en vyftig jaaren eene belaſting op de Erfniſſen, „ die van de Zyde Maagen aankwam, had ge„ heven. Dit zoude door het invoeren van dit „ middel te niete gedaan worden, en de Stad, „ zoude dit miſſen." De Regeering deed deswegens, en over de ongehoudenheid der Stad, om die Beden te betaalen, eene *Memorie* opſtellen, om die den Algemeenen Staaten, of elders daar men het nodig oordeelde, over te geven (*n*). Zy voegde hier by, dat zy geen vuur, of ligt meer voor de Wagthuizen verſtrekken zoude, indien de Ontfanger van 's Lands gemeene middelen geene penningen meer voor *remplacement* verſtrek-

(*l*) Notulen *van den* 16. *December* 1655. *Regiſter* Copes.

(*m*) Notulen *van den* 22. *Januari* 1656. *Regiſter* Berestyn.

(*n*) Notulen *van den* 26. *Januari* 1656. *Regiſter* Berestyn.

XII. Boek. 1656.

ſtrekte. Ook zoude men zien uit te werken, dat de gemeene middelen volgens de Brabantſche lyſt verpagt werden (*o*).

De Raad van Staaten dringt op de afkondigen van het Plakaat.

De Raad van Staaten gelaſte nogtans de Regeering, het Plakaat over het Collateraal aftekondigen (*p*). Deeze antwoordde, dat het hart zoude zyn, Stads middel hier door te vernietigen, en verzogt deswegens verſchoning (*q*). De Gemagtigden die de Regeering om deeze zaak naar den Hage had gezonden, bewerkten daarover eene ſamenkomſt met eenige Leden van den Raad. Na veel overleg ſloegen deezen voor, dat het Land, en de Stad ieder den tagtigſten penning van dat middel genieten zouden. Dit vond geenen ingang, waarom de ſamenkomſt vrugteloos afliep. De Gemagtigden der Regeering gaven hier op een *memorie* ter opheldering dier zaake den Raad over. Deeze hield zaaklyk in, „ dat „ by de Voorwaarden van Overgaaf der Stad beloofd was, *dat tot vermindering van Stads* „ *ſchulden, de middelen, die voor het overgaan* „ *geheven waren, hunnen loop houden, en by de* „ *Regeering verhoogd, en verminderd zouden* „ *worden, mits niet ten nadeele der middelen, die* „ *het Land binnen de Stad zoude doen heffen.* „ Overzulks konden de Ingezetenen, met het „ zelve middel, dat zy aan de Stad betaalden, „ niet

Inſchikking, voorgeſlagen, die vrugteloos afloopt. Nadere memorie der Regeering.

(*o*) Notulen *van den* 29. *Januari* 1656. *Regiſter* Berestyn.

(*p*) Brief van den Raad van Staaten *van den* 27. *April* 1656. in de Notulen *van den* 16. *Mei* 1656. *Regiſter* Berestyn.

(*q*) Brief der Regeering aan den Raad van Staaten in de Notulen *van den* 17. *Mei* 1656. *Regiſter* Berestyn.

XII. Boek. 1656. „ niet andermaal bezwaard worden. Hier uit „ volgde, dat 's Lands Ingezetenen, niet op een „ en dezelve wyze zouden worden behandeld, „ het welk tegen het Advies des Raads van den „ 28. Januari 1649. ſtreed, want dit regt zoude „ elders maar eens, doch binnen haare Stad „ tweemaal voldaan moeten worden. Volgens „ het Plakaat, beſtond die laſt in den veertigſten „ penning. Dit kwam de Stad toe, en gevolg„ lyk zoude men den twintigſten moeten betaa„ len, daar de andere Inwoners van Brabant, „ maar den veertigſten moeſten voldoen. Dit „ werd uit de vorm van Regeering der Neder„ landen en verſcheide Reſolutien, op de gemee„ ne middelen genomen, opgehelderd (*r*).

Goedvinden des Raads hier op. De Raad van Staaten beſloot dan, dat de Ingezetenen van 's Hertogenboſch, wegens het Collateraal, den tagtigſten penning aan het Land, en denzelven aan de Stad betaalen zouden, waar door zy niet meer dan anderen belaſt werden. De vreemden, die aldaar erfniſſen verkregen, zouden aan het Land, en de Stad, ieder den veertigſten penning betaalen (*s*). Het duurde egter tot in het volgende jaar, eer de Regeering tot de afkondiging des Plakaats beſloot. Zy deed

Hoedanig de afkondiging geſchied. in haare Regiſters aantekenen: „ Dat deeze af„ kondiging geſchiede zonder nadeel aan Stads „ ge-

(*r*) Rapport van den Heere Hamelbruininx en anderen. Nader eclaircissement aan den Raad van Staaten over het middel van het Collateraal overgegeven beide in de Notulen *van den* 1. *September* 1656. *Regiſter* Copes.

(*s*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 20. *Mei* 1656. in het Rapport *voorſz.*

„ geregtigheden toe te brengen, en onder pro- XII. Boek. 1656.
„ testatie, van het voorschreve Plakaat niet ver-
„ der toe te staan, of te gedogen, dan de laaste
„ Resolutie des Raads van Staaten, mede
„ bragt (*t*)."

Hier voor heb ik gemeld, dat de Regeering de ongehoudenheid van het betaalen der Beden, binnen de Stad wilde aantoonen, en uit werken, dat 's Lands gemeene middelen binnen de Stad, volgens de Brabantsche lyst verpagt mogten worden. De Gemagtigden der Regeering tot deeze zaak in den Hage, deden verslag, „ dat men hun een „ afschrift der Deductie, door hun te vooren aan „ de Gemagtigden des Raads van Staaten, ter „ zaake der Beden, en het remplacement over„ gegeven, afgevraagd had. Na dat dit geschied „ was had men hun voorgehouden, dat daar in „ eenige *uitdrukkingen* waren, die de Algemee„ ne Staaten, en de Staaten van Holland hoon„ den. Zy hadden geantwoord, dat 'er die niet „ in gevonden werden, en verstaan, dat die van „ Holland, de Deductie in de vergadering der „ Algemeene Staaten voorgebragt, en die, als „ met te weinig agting, en zelf honende voor die „ beide Staaten uitgekreten hadden. Zy waren „ voor eenige Gemagtigden der Algemeene Staa„ ten, en van den Raad van Staaten ontboden, „ en aldaar gevraagt, wie de Deductie had in„ gesteld. Zy hadden geandwoord, dat zulks „ door Gemagtigden geschied, en door de Re„ geering twee of drie Leden uitgenomen goed-
„ ge-

Moeielykheid over het betaalen der Beden uit Stads inkomsten en over de verpagting der gemeene middelen.

En over zekere uitdrukkingen in een Deductie.

(*t*) Notulen van den 17. Februari 1657. Register Copys.

XII. Boek. 1656.

„ gekeurd was. Verder hadden zy gezegt, dat „ daar in niets gesteld was, dan dat met de waarheid overeenstemde, om Stads Regt in klaar „ dagligt te stellen, en voorteſtaan, men had hun „ gevraagd, of zy die Deductie ondertekenen „ wilden? Dit met jaa beantwoord zynde, was „ het zelve door hun daadlyk geschied: doch „ met deeze byvoeging: *Ter begeerte van de* „ *Edele Mogende Heeren Gecommitteerden van* „ *de Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal,* „ *en de Raad van Staaten, uit den naam der* „ *Regeering der Stad 's Hertogenbossche onder-* „ *tekend, op heden den* 24 *May* 1656. Dit stuk „ was vervolgens voor voldaan aangenomen. „ Men had hun voorgehouden, dat in de De- „ ductie gesteld was, dat de Voorwaarden van „ Overgaaf, byna op zo veele plaatsen overtre- „ den waren, als die leden inhield. Zy moesten „ derhalven, dit nu van Lid tot Lid aanwyzen. „ Hier op hadden zy geantwoord, dat de mee- „ ning der Regeering niet geweest was, dat alle „ de deelen der Voorwaarden overtreden waren, „ want veele waren daadlyk na het overgaan der „ Stad vervuld, maar men zoude wel, zo veele „ overtredingen aanwyzen, als die leden inhiel- „ den. Hierop waren de voorwaarden gelezen, „ waar in zy veele overtredingen hadden aange- „ toond, en het hier tegen ingebragte, be- „ antwoord. Hier op was hun gezegd, dat zy „ alle die overtredingen in geschrifte zouden „ brengen en overgeven. Dit hadden zy aange- „ nomen, en ernstig verzogt, dat die wel naa- „ gezien, overwogen, en de abuisen hersteld „ mogten werden. By die gelegenheid, wan- „ neer zy staande hielden, dat men de Stad, te-

Die Stads Gemagtigden gevergd zynde onder tekenen.

Zy toonen aan het geen daar in gesteld is.

„ gen

XII. Boek. 1656.

„ gen de Voorwaarden van Overgaaf met geene „ gemeene middelen, volgens de Hollandsche lyst „ kon belasten, was hun tegengeworpen, dat de „ zin dier voorwaarden was, dat die middelen „ zoude moeten geheven worden, om dat in het „ opstel dier voorwaarden, welke nog onder de „ Heeren van Holland berustte, uitdruklyk stond, „ dat de Stad de Hollandsche middelen zoude „ draagen. Zy hadden hier op geandwoord, dat „ men zig niet naar het opstel, maar naar de ge- „ tekende voorwaarden gedragen moest: en alzo „ zulks wel in het opstel, doch niet in de onder- „ getekende stond, men besluiten moest, dat de „ Stad by de Overgaave, de Hollandsche midde- „ len niet had willen aanneemen, en dat dit ook „ door de Vereenigde Nederlanden toegestaan „ was. Zy hadden vervolgens de grieven, tegen „ de voorwaarden op het papier gebragt, en over- „ gegeven. Zy waren volgens Stads Registers „ woordlyk de volgende: *Pointen van Grieven* „ *die de Stadt 's Hertogenbosch tegens de Capi-* „ *tulatie, 't zedert de reductie syn, en worden* „ *aangedaan.*

Grieven der Stad tegen de Voorwaarden van Overgaaf.

„ (1) *Tegens het V. en VII. articulen der Ca-* „ *pitulatie word gepractiseerd, dat haar Ho. Mo.* „ *de Stadt van den Bossche, in de Generaliteyts* „ *lasten niet en laeten bestaen, met eene* quote, „ *geformeert naer der goetheyd, qualiteyt, ver-* „ *mogen, en alloye der Stad, en Meyerye van 's* „ *Hertogenbossche; met andere Provintien, van* „ *deselve goetheyd, qualiteyt &c. maer uyt de* „ *Stadt van den Bossche ende baerder Meyerye* „ *trecken, alle de gemeene middelen selfs boven* „ *'t vermogen van deselve Stadt en Meyerye.*

XII. Boek. 1656.

" (2) *Item tegens de voorſ. articulen ende ge-*
" *nerale practycque van deſen Staet, word ge-*
" *practiſeert, dat haer Ho. Mo. binnen de Stadt*
" *van den Boſſche, hooger middelen ſyn heffen-*
" *de, dan in de andere Steeden, en Quartieren*
" *van Brabant.*

" (3) *Item tegens de voorſ. articulen word ge-*
" *practiſeert, dat haer Ho. Mo., binnen de Stadt*
" *van den Boſſche gemeene middelen heffen, ſon-*
" *der voorgaende conſent van de Stadt van's Her-*
" *togenboſſche, 't geen de Hertogen van Brabant*
" *noyt hebben vermogen te doen.*

" (4) *Item ende generalycken, dat haer Ho.*
" *Mo. in de exercitie baerder Regeringe, de*
" *Stadt van den Boſſche niet en tracteren, gelyk*
" *de Hertogen, en Hertoginnen van Brabant,*
" *de Hoofſteeden van Brabant hebben getracteert.*

" (5) *Item tegens den VIII. articule der Ca-*
" *pitulatie en het VII. Capittel der blyde Inkom-*
" *ſten word gepractiſeert, dat den Raedt van*
" *Brabant, buyten de Provintie van Brabant, is*
" *reſiderende, tot groote ongelegentheyt ende ruine*
" *van de Ingeſetenen.*

" (6) *Tegens denſelven VIII. articule der Ca-*
" *pitulatie en het VI. Capittel der blyde Imkomſte*
" *word gepractiſeert, dat de Raden, in den Raede*
" *van Brabant, worden geaſſumeert, die in Bra-*
" *bant niet ſyn gebooren.*

" (7) *Item dat tot Raden in den Rade van Bra-*
" *bant worden geaſſumeert die in Brabant niet*
" *woonagtig zyn.*

" (8) *Item dat tot Raden in den Rade van Bra-*
" *bant, geaſſumeert worden, die in Brabant niet*
" *gegoet ſyn.*

" (9)

" (9) *Tegens denselven VIII. articule der Ca-* XII. Boek.
" *pitulatie ende het XXXVIII. Capittel der blyde* 1656.
" *Inkomsten, word gepractiseerd, dat in Bra-*
" *bant, Officieren, Rechters, en andere Offician-*
" *ten, worden aengestelt die geen ingebooren Bra-*
" *banders syn.*

" (10) *Item tegens den VII. ende VIII. articule*
" *der Capitulatie, werden naturalisatien verleent*
" *sonder voorgaende consent der Stadt; synde een*
" *Hooftstad.*

" (11) *Tegens den IX. articule der Capitula-*
" *tie, is, en blyft het derde lith van de Regerin-*
" *ge afgeschaft.*

" (12) *Item tegens den selven articule worden*
" *in de Magistraet gestelt persoonen, nochte binnen*
" *de Stadt geboren, nochte het doopsel daar ont-*
" *fangen hebben, niet tegenstaende soodaenige*
" *gequalificeerde, daer meer als genoeg te vinden*
" *syn.*

" (13) *Item tegens den IX. articule hebben*
" *haer Ho. Mo. met verscheydene Resolutien, den*
" *Hoochschout in de Regeringe der Stadt gesocht*
" *in te brengen, en daer door veele prejudicien*
" *gegeven, die de Regeringe met veele moeyten van*
" *een langduerig proces, swaere, en excessive on-*
" *kosten, hebben moeten dresseren.*

" (14) *Item tegens den X. articule der Capi-*
" *tulatie en andere Stads privilegien, zoo hebben*
" *haer Ho. Mo. getracht, gelyck by resolutie van*
" *XIX. January lestleden al noch getracht word,*
" *de Stadt hare Rekeningen te doen openleggen.*

" (15) *Tegens den XIII. articule der Capitu-*
" *latie soo hebben haer Ho. Mo. de ambachten,*
" *ende manufactueren, mitsgaders de verweryen,*

XII. Boek. " *ende nieuwe jaermerckten in de Meyerye der*
1656. " *Stadt 's Hertogenbosscbe, niet doen cesseeren.*

" (16) *Item tegen den XVI. articule der Capitulatie, soo zyn en blyven Stads middelen op de twee specien van wyn ende bier op de helft verminderd, waer over de Regering der voorsz. Stadt, van haer Ho. Mo. omtrent de sesmael hondert duysend guldens, deugdelyk is pretenderende.*

" (17) *Tegens den XIX. articule der Capitulatie, hebben haer Ho. Mo., de Stadt in haer recht, ende de Regeringe der Tafel van den Godtshuyse den H. Geest, en het inkomen van dien, soo hoochlyk geprejudiceert, door het langhduerig maintineeren, en restablieren van den Rentmr. de Bitter, tegens de Resolutien derselver.*

" *Alle welke poincten van Grieven alsoo tegens den oprechten sin, ende inhouden, van't Contract van Capitulatie, soo solemneel, tusschen haer Ho. Mo., ter eenre, en de Stadt van 's Hertogenbossche ter andere syden aengegaen, en ten wedersyden obligatoir syn strydende, ende gepractiseert worden, soo versoeken de Gecommitteerdens der voors. Stadt, in den naem der voors. Regeringe, dat haer Ho. Mo. de selve soodaenig believen te dresseren, ende herstellen, dat de meergemelde Regeringe eenmael buyten alle klachten, ende grieven mag werden gehouden, en eenmael mach werden gestelt buyten nootsaeckelyckheyt, van haer recht met soo swaere moeyten, ende bitteren arbeyt, groote ende excessive onkosten als eerlycke luyden, in betrachtinge van haren Eedt, te moeten voorstaen, ende*

" *main-*

" *maintineren. Ende terwyle het point der Beden* XII. Boek.
" *ende Stads middelen, occasie hebben gegeven, tot* 1656.
" *de jegenwoordige klachten, ende doleantien,*
" *ende nodig is, dat daer mede op het spoedigste*
" *mits de aenstaende verpachtinge ende nootsaecke-*
" *lychcit van het versorgen van de Corps de Guar-*
" *des reparatien &c. een vaste voet werde ge-*
" *raemt, soo versoeken de voors. Gecommitteer-*
" *dens, in den naeme als voor, dat haer Ho. Mo.*
" *het grief 't gene de meergemelde Stadt daer in*
" *is lydende, op het spoedigste believen affte-*
" *doen.*

" *En alsoo de Regeringe der Stadt 's Herto-*
" *genbossche, waerschynelyck bericht word ende*
" *uyt d'Iterative Placcaten van waerschouwinge*
" *beducht is, dat haer Ho. Mo. van voornemen*
" *zouden wesen, de heerlycheden, Chynsen, ende*
" *andere Domeynen van het Quartier van 's Her-*
" *togenbossche te verpanden, belenen, verkopen,*
" *veralieneren &c. soo konnen de Gecommitteer-*
" *dens der Stad 's Hertogenbossche, niet ledich*
" *staen, by dese occasie, tot onderrechtinge te ge-*
" *moed te voeren, dat de Hertogen van Brabant,*
" *hunne Domeynen, niet hebben vermogen te ver-*
" *panden, beleenen, verkoopen, veralieneeren &c.*
" *Oock noyt verpant, beleent, verkoght, ofte vera-*
" *lieneert en hebben, als naer voorgaende versoek,*
" *ende met consent van de Steden ende leden van*
" *Brabant; met dat vertrouwen, dat haer Ho.*
" *Mo. soo sulcx in deliberatie mochte syn, ofte*
" *worden gelegt, daer op soodanich te reflecteren,*
" *dat de meergemelte Regeringe dien aengaende*
" *in het toekomende, buyten allen grief mag wer-*
" *den gehouden.*

XII. Boek. 1656.

" *Aldus sonder prejudicie, van andere pointen*
" *van Grieffen, die alhier overgeslagen, ende voor*
" *by gegaen mochten wesen. Ende onder reserve*
" *van deselven 't allen tyden te suppleren ende pro-*
" *poneeren aen haer Ed. Mog. de Gecommitteerde*
" *van haer Ho. Mo. ende Edele Mog. de Raden*
" *van Staete overgegeven op huyden den 1. Juny*
" *1656. ondertekend Hamelbruyninx, C. van*
" *Berestyn, O. Copes.*

Twee lysten der gemeene middelen overgegeven.

" Eenigen tyd daar na hadden zy twee lysten
" overgegeven, waar van de eene inhield, hoeveel
" de gemeene middelen voor het overgaan der
" Stad bedraagen hadden, en de andere hoeveel
" die, na dien, tyd beliepen, waar uit bleek, dat
" de laaste merklyk hooger waren. Kort hier na
" waren hun de voorgemelde grieven voorgehou-
" den, met begeerte, dat zy die met bewyzen
" zouden staaven. Dit was door hun gedaan,
" inzonderheid omtrent het stuk van Stads mid-
" delen, en de Hollandsche lasten, het verblyf
" des Raads van Brabant buiten het Land, en het
" verkopen der Domeinen. Alzo daar op tegen-
" werpingen gedaan waren, hadden zy verklaard,
" dat die zaaken langer onderzoek vereischten,
" en verzogt, dat dit alles den gewoonen Regter
" overgelaten mogt worden.

Handeling wegens het openleggen van Stads Rekeningen.

" By het scheiden waren verscheide redenen
" hun voorgehouden, waar uit men opmaakte,
" dat de Regeering het openleggen van Stads Re-
" keningen aan hun Hoog Mogenden, niet konde
" weigeren. Men oordeelde dit om hoogwigtige
" redenen thans nodig, naamlyk, om dat de Re-
" geering haar onvermogen, om zulke groote
" sommen op te brengen, te kennen gaf, men

" moest

" moest derhalven thans zien, of 'er eenige pen- XII. Boek.
" ningen kwalyk uitgegeven waren. *Zy* hadden 1656.
" hier op geantwoord, dat Hertogin Johanna, in
" het jaar 1387. aan de Stad het regt van Rent-
" meesteren aantestellen, had verkogt, die voor de
" Regeering rekenen moesten. De Hertogin had
" in deezen haare Heerlykheid overgegeven, want;
" in den daar van gegeven Brief stond, *behoudens*
" *in alle andere zaaken onze Heerlykheid:* Dezel-
" ve Hertogin had ter begeerte der Regeering
" eene wyze van rekenen voorgeschreven: Deeze
" was zo gemaakt, dat de Landsheer uitgesloten
" werd, over de Rekeningen te staan. Wyders
" wist men niet, dat ooit Gemagtigden van 's Her-
" togen wege, opening van Stads Rekeningen
" *gevorderd* hadden. Men bevroede wel, dat
" *zodanige hoogwigtige* nood kon voorvallen, zo
" dat de *voorregten ter zyde* moesten gesteld wor-
" den, even eens, als *byzondere* menschen in-
" dragt in hunne regten en goederen moesten ly-
" den, doch nimmer kon men iemand onder voor-
" wendsel van hoogen nood, in zyne voorregten
" verkorten, zonder te zien of aan die hoogwig-
" tigheid niet voldaan kon worden, buiten het
" krenken, dier voorregten, en men kon niet be-
" grypen, wat noodzaaklykheid, hier in dit ge-
" val voor te wenden ware, om dat de Stad van
" den Staat geene onderstand gelden vorderde, maar
" alleen, dat men naarkwaame, dat by de Voor-
" waarden van Overgaaf was beloofd.

" Hier op was geantwoord, dat men volgens
" Stads voorregten niemand, dan aan den Lands-
" heer iet mogt schenken, en dien wel tot zekere
" somme toe. Egter had de Regeering veele

XII. Boek. 1656.

„ penningen, den eenen en anderen geſchonken,
„ en die met ſtukken en brokken in Rekening
„ gebragt: Ook had zy zig toevoegingen uit
„ Stads middelen gedaan: Daarom alleen kon
„ men haar noodzaken de Rekeningen open te
„ leggen. Zy hadden hier op gezegd, dat indien
„ eenige der Regenten zig misgrepen mogten
„ hebben, konden die door den Fiskaal aange-
„ ſproken worden. Wat de ſchenkaadjen aangin-
„ gen, de Regeering was daar toe genoodzaakt
„ geweeſt, om dat zy op alle wyze Stads voor-
„ deel moeſt bevorderen. Ten voorbeelde hier
„ van ſtrekte: Dat wegens de betaaling der Ser-
„ vitie gelden, de Stad op Holland was aangewe-
„ zen, ſchoon dat Geweſt hieromtrent, tweemaal
„ honderd duizend guldens ten agteren, was, en
„ de Stad kon 'er niets van bekomen, was de Re-
„ geering nu, indien 'er iemand was, die de Stad
„ daar aan wilde helpen, mits hy 'er vyf en twin-
„ tig duizend guldens voor bekwam, niet verpligt,
„ dit geld ten nutte der Stad te beſteden! Wan-
„ neer dit door de meeſten redelyk geoordeeld
„ was, hadden zy hier by gevoegd, dat de Stad
„ nimmer iet van den Staat bekomen had, waar
„ toe zy uit haar eigen hoofde niet ten hoogſten
„ geregtigd was: Zy hadden hier na verzogt,
„ dat de zaak der Beden, en Gemeene middelen
„ mogt afgedaan, en hun geoorloofd worden naar
„ huis te keeren (*u*).

Den

(*u*) Rapport van de Heeren Hamelbruinink en anderen in de Notulen *van den* 1. *September* 1656. *Regiſter* Copes.

Den volgendén dag na dat dit verslag gelezen was, besloot de Regeering: Dat indien de Gemagtigden des Raads van Staaten, 's Lands middelen, naar de Hollandsche lyst verpagten wilden, zy hun zoude verzoeken, dit naar de Brabantsche lyst te doen: Zeiden zy hier toe niet gemagtigd te zyn, zoude men daar tegen protesteeren, en hun bekend maaken, dat Schepenen over die verpagting niet staan zouden, met verzoek, dat die op het Stadhuis niet mogte geschieden. Voorts met verklaaring voor God, en haar gewisse, dat zy dit, eed, en ampts halven, en niet tot eenig ander einde genoodzaakt was te doen. Zy besloot mede van het ingaan der middelen in deezen jaare af, geen vuur en ligt voor de wagten meer te geven, noch ook de Corps de Guardes, of *Schilderhuizen te doen* herstellen, en van dit laaste den *Bevelhebber* der Stad kennis te geven. Egter zo, dat om alle moeielykheden voor te komen, de Stad het vuur en ligt aan de wagten zoude verstrekken, indien de Raad, mét de Regeering wilde overeenkomen, wat voor die bezorging betaald zoude werden, en dat daar op behoorlyke orde gesteld werd. Wyders werd besloten, dat ingevalle iemand der Schepenen ondername, over de Verpagting van 's Lands middelen, *volgens* de Hollandsche lyste te staan, men tegens zulken, mede protesteeren, en hunne naamen, als die tegen Stads Regt, en der Burgeren Welvaard gedaan hadden, aantekenen zoude (*v*).

XII. Boek. 1656.

Besluit der Regeering op dit alles.

De

(*v*) Notulen *van den* 2. *September* 1656. *Register* Capers.

XII. Boek. 1656.

Uitslag deezer zaak.

De Bevelhebber na dat hy kennis van dit alles bekomen had, gaf 'er de Afgezondenen des Raads, die reets tot het doen der verpagtinge binnen de Stad waren gekomen, kennis van. Deeze gelasten den Ontfanger van 's Lands gemeene middelen, dat hy bekwame plaatsen ter berging van turf opzoeken zoude. Een der Afgezondenen deed de Regeering, door den Bevelhebber onder de hand aanmaanen, dat zy van de verpagting van Stads middelen, voor het geheel afzien, en geene verhindering aan die van het Land, volgens de Hollandsche lyste toebrengen zoude. Hy voegde 'er by, „ dat Stads bekendmaaking, den Raad niet „ klaar genoeg voorgekomen, en ook zo by hem „ niet opgenomen was. Stads zaaken stonden zo „ kwalyk niet, en men zoude genoegen beko„ men, als men die vervolgde." Hy had mede voorgeslagen, om het *remplacement* voor het volgende jaar, op den voorigen voet te geven. De Bevelhebber beval zulks de Regeering ten hoogsten aan. Deeze zond hier op den voorzittenden Schepen nevens de twee Pensionarissen aan de Afgevaardigden des Raads, om de gelegenheid, en verzekering van dit alles te onderstaan (*w*). Zy deden verslag, „ dat zy den Afgevaardigden het „ verhaal des Bevelhebbers voorgedragen hadden, „ en gevraagd, of men de Regeering verzeke„ ring kon geven, dat de Stad het *remplacement* „ op den ouden voet zoude bekomen. In dat „ geval zouden Stads middelen voor de helft, „ geinnet, en die van het Land, volgens de Hol„ land-

(*w*) Notulen *van den* 11. *September* 1656. *Register* Copie.

„ landsche lyst verpagt kunnen worden. Hier XII. Boek. „ op was geandwoord: dat men daarvan, geene 1656. „ verzekering kon geven, maar dat de Regeering „ kwalyk zoude doen, eenige verhindering aan „ 's Lands verpagting toe te brengen. Na eenige „ woordenwisseling hier over, hadden de Afgevaar- „ den aangenomen, over het *remplacement* aan den „ Raad te schryven, egter zo, dat de Stad de „ Beden zoude moeten betaalen: De Regeering „ kon egter haar verzoek, om in het toekomen- „ de daar van bevryd te zyn, vervolgen." De Regeering zond hier op eenigen naar den Hage, om den Raad van Staaten bekent te maaken, dat zy niet langer het vuur en ligt voor de wagten leveren kon, dat zy ook Stads middelen, voor het *geheel* zoude innen, en niet toestaan, dat haare *Ingezetenen* meer bezwaard zouden werden, dan volgens de Voorwaarden van Overgaaf bestaanbaar was, en even als in de andere Steden van Brabant geschiedde (*x*). Zy deeden verslag, „ dat de Raad reeds last om het vuur en ligt voor „ de wagten te verzorgen, gesteld had. Dat met „ de verpagting van 's Lands middelen, volgens „ de Hollandsche lyste voortgegaan zoude wer- „ den, niet tegenstaande de Regeering daar tegen „ was. Hier van was reeds den Afgezondenen des „ *Raads kennis* gegeven. In opzigte der Beden, „ zouden eenige Gemagtigden der Algemeene „ Staaten, en des Raads naar 's Hertogenbosch „ gezonden werden, om te onderzoeken, het geene „ de Regeering daar omtrent, als over het ver- „ pagten van Stads middelen voor het geheel

„ staan-

(*x*) NOTULEN *van den* 14. *September* 1656. *Register* COPYE.

XII Boek. 1656.

„ ſtaande hield; zy zouden mede opening van „ Stads Rekeningen vorderen: Ingevalle dit „ geweigerd werd, zoude de Bevelhebber gelaſt „ worden, de ſterke hand te bieden. Zy hadden „ hier op geklaagd, dat de Stad daar door in haa„ re voorregten verkort zoude worden. Hun „ was geandwoord, dat men Stads onvermogen, „ waar over de Regeering klaagde, nergens be„ ter dan uit de Rekeningen ontdekken zoude, „ waar na men omtrent de betaaling der Beden „ beſluiten kon. Hier op was geandwoord, dat „ de Regeering de ongehoudenheid om de Beden „ te voldoen, niet op Stads onvermogen, maar „ op andere bondige redenen veſtigde. Zo als „ uit de overgegeven Deductie ten klaarſten „ bleek. Zy wilde zig daar omtrent, aan de uit„ ſpraak van het regt onderwerpen, vermits zy „ meende, dat dit alzo behoorde, want uit haare „ Deductie was te zien, dat niet alleen de Stad, „ waar ook de Meyerye geene Beden verſchuld „ waren. Indien men in opzigte van Stads mid„ delen, voor het geheel, en het verpagten van „ die van den Lande, volgens de Brabantſche lyſt „ zig gedroeg, zouden 'er geen redenen van klag„ ten meer zyn. De Stad zoude als dan haare „ laſten dragen, en was zy genoodzaakt onder„ ſtand van den Lande te verzoeken, dan konden „ hun Ho. Mo. haar zodaanige voorwaarden „ voorſtellen, als zy geliefden." De Regeering bedankte haare Gemagtigden voor het uitvoeren hunner laſt (*y*).

Op

(*y*) Rapport van den Heere Hamelbruininx en anderen in de Notulen *van den* 26. *October* 1656. en de Notulen *voorſz. Regiſter* Berestyn.

Op den twee en twintigsten October deezes jaars, kwamen drie Afgezondenen der Algemeene Staaten, en twee uit den Raad van Staaten, binnen de Stad. Zy werden door alle de Schepenen by de Haven opgewagt, en tot aan de plaats hunner huisvesting begeleid (z). Drie dagen daar na, ontboden zy den voorzittenden Schepen, dien zy het goedvinden der Algemeene Staaten bekend maakten; zy vorderden tevens alle de Stads Rekeningen. Op zyn verzoek, werd hem dit schriftlyk ter hand gesteld. Hy beriep den volgenden dag de Regeering, welke hy van alles kennis gaf. Deeze benoemde eenige uit den haare, om te overleggen wat hier omtrent te doen. Men besloot mede de Afgevaardigden van Stads wege te begroeten, en hun een voederstuk Rynschen Wyn aantebieden (a).

XII. Boek. 1656.

De Gemagtigde der Algemeene Staaten, en van den Raad van Staaten komen in de Stad.

Het zal mooglyk eenigen, der Stads Gewoontens en Regten onkundig, in den waan brengen, dat de Regeering dit geschenk aangeboden hebbe, om der Staaten gunst by deeze gelegenheid te winnen. Doch de Lezer zy onderrigt, dat volgens een voorregt brief van Hertogin JOHANNA, de Regeering *haaren geboren Landsheer mag schenken wat haar goeddunken zal* (b), en dat de Hertogen van Brabant, wanneer die binnen de Stad kwamen, altyd van Stads wege beschonken zyn. Hier

De Regeering doed hun begroeten.

(z) AITZEMA VIII. *Deel* XXXVI. *Boek bladz.* 636. *Edit. usf.*

(a) NOTULEN *van den* 26. *October* 1656. *Regifter* BERESTYN.

(b) PRIVILEGIE van Hertogin JOHANNA *van den* 13. *Februari* 1398. in de Archieven der Stad: INVENTARIS A. *No.* 189.

XII. Boek. 1656.

Hier van ſtrekken ten voorbeelde dat van Keizer Karel den V. van de jaaren 1515, en 1545 (*c*), van Filip zyn Zoon (*d*), en van de Aarts Hertog Aalbrecht in in het jaar 1603 (*e*). Ten blyke, dat de Regeering den Gemagtigden der Algemeene Staaten, die nu Hertog van Brabant waren, dezelve eer, als voormaals den Hertogen geſchied was, heeft willen aandoen.

Verſlag hier van.

De Gemagtigde der Regeering, deden den volgenden dag verſlag, „Dat zy gezegd hadden benoemd „ te zyn, om over het openleggen der Rekeningen, „ Stads Regt na te zien. Hier op was geantwoord, „ dat dit nergens anders toe dienen zoude, dan om „ de zaak te rekken en daar over te twiſten. Men „ wilde dit niet doen, en men begeerde, dat de „ Regeering een vaſt andwoord gave. Zy hervatteden, dat alle de leden der Regeering volkomen kennis van zaaken moeſten hebben, en „ dat men vertrouwde, dat zy daar omtrent niet „ verhaaſt zouden werden. Hier op was weder „ hervat, dat de Afgezondenen volſtrektlyk gelaſt waren, Stads Rekeningen voor zig te doen „ openleggen. Men zoude den volgenden dag „ daarop andwoord wagten, en by langer uitſtel, „ zulks voor een weigering opneemen. Wat het „ voeder Wyn betrof, zy mogten als afgezonden der Staaten, volgens hunne *Inſtructie* geene vereeringen aannemen, en bedankten de Regeering daar voor." De Regeering beſloot toen te verzoeken, dat men haar niet wilde verhaaſten: zy

Beſluit der Regeering hier op.

(*c*) Stads Rekening *van St. Remys* 1514. *tot* 1515. *en van* 1545. *tot* 1546.

(*d*) Stads Rekening *van St. Remys* 1548. *tot* 1549.

(*e*) Stads Rekening *van St. Remys* 1603. *tot* 1604.

zy betuigde voor God, en de geheele Wareld, dat dit uitstel niet geschiede, om de Afgezondenen op te houden, maar om volgens eed en pligt alles te betragten, wat haar mooglyk ware. *Zy* vaardigde de twee Pensionarissen naar de Afgezondenen der Staaten heen; met verzoek, dat deeze zig hier omtrent gunstig geliefden te verklaren *(f)*. XII. Boek. 1656.

De Afgezondenen der Staaten gaven ter wederandwoord, dat zy verwonderd waren, dat de Regeering tot dit besluit gekomen was, om dat zy daags te vooren, aan een merklyk getal van haar, hunne uiterste mening verklaard hadden, waarby zy bleven volharden. Stads Gemagtigden vervoegden zig andermaal by de Afgezondenen, en *verzogten*, dat men dit voor geene weigering wilde *houden*, *om* dat het onmooglyk ware, de Regeering dien *nadenmiddag* by een te doen komen, zulks zoude den volgenden dag, om agt uuren des morgens geschieden. Hier op andwoorden de Afgezondenen der Staaten, dat zy hy hun voorig gezegde volharden *(g)*. Wederandwoord der Afgevaardigden.

Stads Gemagtigden deden den volgenden dag verslag. Het bestond kortlyk hier in: „ Dat de „ Regeering het regt over de beheering van Stads „ middelen had. Dit hadden de Hertogen van „ Brabant zig nimmer aangematigd. Deeze hadden geen regt om Stads Rekeningen te herzien." Verslag van Stad Gemagtigden over de Rekeningen.

De

(f) NOTULEN *van den* 27. *October* 1656. *Register* BRESTYN.

(g) NOTULEN *van den* 28. *October* 1656. *Register* BRESTYN.

XII. Boek. 1656. De Regeering vond hier op goed, om alle nadenken voortekomen, en alles te doen, wat behoudens haaren eed, en pligt gedaan kon worden, den Afgezondenen der Staaten zo veel doenlyk, kennis te geven, van zodaanige zaaken, tot welkers onderzoek zy gelaſt waren, en zelf aanwyzingen uit de Rekeningen te doen. Zy zond ſtaande de vergadering zes Gemagtigden, nevens de twee Penſionariſſen, om dit beſluit ſchriftlyk, den Afgezondenen der Staaten over te geven.

Beſluit der Regeering hier op.

Antwoord der Afgezondenen.

Deeze kwamen met dit andwoord te rug, dat men dit niet anders, dan voor een volſtrekte weigering kon opneemen. Zy hadden, den aan hun gegeven laſt nagezien, en zouden derhalven, nu op andere middelen moeten denken. De Regeering merkte hier op aan, dat by het eerſte lid der blyde Inkomſten, by alle de Hertogen en Hertoginnen bezworen, en door de Algemeene Staaten by de Voorwaarden van Overgaaf bekrágtigd, wel duidlyk beloofd was, *aan haare Onderzaaten, geen kragt of wille te doen, laten of gedogen te geſchieden, in eeniger maniere, en dat zy niet buiten regt en vonniſſe handelen zouden, of laten handelen, maar dat zy daar en tegen alle hunne Prelaaten, Godshuizen, Baanderheeren, Edelen, en goede luiden, ende Onderzaaten van hunne STEDEN en Vryheden in den Lande van Brabant, en Overmaze zoude handelen, en doen handelen, in alle zaaken, met vonniſſe en met recht.* Zy vond derhalven hier op goed, Stads Rekeningen onder den Raad van Brabant, te doen verzegelen, ten einde door hem, by vonniſſe verklaard werde, of de Regeering gehouden ware de Rekeningen den Afgezondenen der Staaten

Aanmerking der Regeering hier op.

Zy wil de Rekeningen verzegeld aan den Raad van Brabant zenden.

ten overteleveren. Dit besluit werd de Afgezondenen bekend gemaakt, doch alvorens hun aangediend, dat het aanbod der aanwyzing zyne betrekking tot alle de Rekeningen had. Deeze antwoorden hier op: Men wilde hun tot byzondere posten bepaalen: zy moesten opening der geheele Rekening hebben. Het was hun even veel of zulks op het Stadhuis, of ter plaatse hunnes verblyf geschiedde. Hier op werd ten dien dage door de Regeering niets besloten (*b*).

XII. Boek. 1656.

Antwoord der Afgezondenen hier op.

Den volgenden dag bragt de voorzittende Schepen voor, dat de Afgezondenen der Staaten, na dat zy het besluit der Regeering verstaan hadden, door den Bevelhebber der Stad, en den Groot Major het Stadhuis, met een Offisier, en eenige Soldaaten hadden doen bezetten, om alle Leden der Regeering te beletten, geene boeken, en papieren daar af te brengen. Verder was aan alle poorten last gegeven, geen van de Leden der Regeering buiten de Stad te laaten. Hy was by de Afgezondenen ontboden, daar hem gezegd was, dat zy nader en zekerder bescheid gewagt hadden. Voorts of de Regeering iemand Gemagtigd had, om met de Rekeningen naar den Hage te vertrekken. Hy had hier op verklaard, dat de Regeering oordeelde, met haar aanbod voldaan te hebben. Hy sloeg voor, de Rekeningen derwaards te zenden, om dus de Wereld te tonen, niet beschroomd te zyn, die open te leggen,

Zy doen het Stadhuis met Soldaaten bezetten.

En geven last geene Regenten uit de Stad te laaten gaan.

(*b*) NOTULEN *van den* 28. *October* 1656. *Register* BERESTYN.

XII. Boek. 1656.

gen, zo dit naar regten zo geoordeeld werd. Hy verhaalde dat de Afgezonden, uit hoofde van het aanbod der Regeering opening vorderden, van de Rekeningen over de jaaren 1627. tot die van 1631. beiden ingesloten, over de posten der Beden en Accynsen. Het eerste Lid der Regeering wilde hier toe komen, doch het tweede, wilde, dat alvorens de Regeering vryheid gegeven werd, op, en van het Stadhuis, en uit de Stad te mogen gaan: Ook moest men verzekering hebben, dat de Rekeningen de Regeering te rug gegeven werden, ingeval de Afgezondenen hier mede genoegen namen, zoude men de Rekeningen niet naar den Hage zenden. Het tweede Lid verzogt, dat het eerste Lid zig hier mede wilde vereenigen, het welk geschiede, en dus werd dit een algemeen besluit der gansche Regeering. Het werd door vier Gemagtigden den Afgezondenen bekend gemaakt. Het tweede Lid, was boven dien van gevoelen, dat men tot herstelling des goeden naams, en van de agting de Regeering, een *mandement ex lege diffamari* verzoeken moest, of wel zodanige andere *Actie* aanrigten, als men met overleg van Regtsgeleerden goed vinden zoude. Hier mede vereenigde zig het eerste Lid niet, en daar om, bleef het buiten besluit (*i*).

Zy verzoeken opening van eenige Rekeningen.

Besluit der Regeering om dit in te willigen.

De Afgezondenen komen op het Stadhuis.

De Afgezondenen der Staaten verschenen ten volgenden dage in de Vergadering van Schepenen.

(*i*) NOTULEN *van den* 29. *October* 1656. *Register* BERESTYN.

ren. Zy verzogten te weten, of de Rekeningen naar den Raad van Brabant overgezonden zouden werden. Ingeval dit niet geschiede, zoude de wagt het Stadhuis verlaten, en de Regenten uit de Stad konnen gaan. Schepenen antwoorden, dat de Rekeningen niet verzonden zouden worden, zo de Regeering in vryheid gesteld, en haar tevens beloofd werd, dat de Rekeningen, haar tegen wil en dank niet onthouden zouden werden. De Afgezondenen zeiden, dat hunnen last dit niet behelsde, en dat zy nooit gedagt hadden, de Rekeningen naar zig te neemen, als hun maar opening van dien gegeven was. Zy ontboden hier op den Groot Major, welken zy zeiden, dat men de Regenten onbelemmerd uit de Stad zoude laaten gaan. Zy vroegen vervolgens naar de Rekeningen. De Rentmeesters der Stad verklaarden die niet te weten. Een hunner ging naar de St. Nikolaas Kamer, doch verklaarde, dat aldaar geene Rekeningen waren. Hy wist mede niet, waar die waren, of wie dezelven verbragt had, en betuigde hier niet voor verantwoordelyk te zyn, om dat verscheide Regenten sleutelen dier Kamer hadden, waar van hy 'er vier opnoemde (*k*). Het is egter zeker, dat twee Rekeningen ontdekt moeten zyn, om dat de Gemagtigden der Regeering, daags daar aan verklaarden, dat zy den Afgezonden, die over de jaaren 1627. en 1628. vertoond hadden, doch dat zy de volgende niet konden vinden. Zy deden verder ver-

XII. Boek. 1656.

Trekken hun last om de Regenten uit de Stad te laten gaan in.

Zy zien twee Rekeningen naar.

(*k*) Notulen *van den* 30. *October* 1656. *Regifter* Barestyn.

XII. Boek. 1656.

verslag, dat zy de plaatsen van Stad Accynsen en Beden, den Afgezondenen voorgelegt hadden. De Afgezondenen wilden die alleen naarzien. Zy hadden gezegd, dat zy die niet mogten afgeven, maar van alles aanwyzing doen. Hier op werd hernomen, dat men de geheele Rekening moest naarzien, en wanneer men opheldering nodig had, zoude men hen ontbieden. Men had hun vervolgens doen vertrekken. Na anderhalf uur vertoevens waren zy geroepen, wanneer zy verstonden, dat de Schepenen tot twee maalen toe binnen geweest waren. Na eenige woordenwisselingen hier over, waren de Afgezondenen vertrokken, en hadden de Rekeningen op de tafel laten liggen. Op dit verslag vond de Regeering by meerderheid van stemmen goed, de Afgezondenen opening der Rekeningen te geven, en hun de vryheid te laaten, om over de aangewezene posten afzonderlyk te spreken. Egter zo, dat daar van eene Akte van geen gevolgtrekking voor het toekomende gegeven zoude worden. Het tweede Lid vond 'er zwarigheid in. De Regeering begreep derhalven, dat alle de Rekeningen by een Inventaris onder Schepenen gebragt zouden worden, en deeze daar voor aanspreeklyk zouden zyn (*l*).

De Regeering vind goed de Rekeningen te laaten zien onder Acte van *non prejudicie*.

Drie dagen daar na werden alle de Schepenen, op den eed aan de Stad gedaan, beroepen. Hun werd een Acte door de Afgezondenen overgegeven vertoond, dat naamlyk het nazien der Reke-

WelkeActe verleend word.

(*l*) NOTULEN *van den* 31. *October* 1656. *Register* BERESTYN.

keningen, niet in gevolg getrokken zoude worden. Men vond goed die in Stads Regifters te doen ftellen (*m*). XII. Boek. 1656.

Het Komtoir der Rentmeesteren met Soldaaten bezet.

Den volgenden dag klaagden elf uit de Raaden of van het tweede Lid aan Schepenen, dat de Rentmeefters hun bekend gemaakt hadden, dat hun Komtoir met Soldaaten bezet was, zo dat zy daar op niet konden komen, om Stads arbeiders wier vervaldag het was, te voldoen. *Zy verzogten dat eene vergadering der Regeering belegd mogt werden, om te befluiten, wat men hier op behoorde te doen.* Het fchynt my toe, dat Schepenen twee uit den hunne, ftaande de vergadering, naar den Afgezondenen der Staaten gezonden hebben, om te verzoeken, dat Stads Rentmeefteren eenen vryen toegang, tot het Komtoir gegeven werde, om dat ik in de befluiten van dien dag aangetekend vinde: Dat twee Schepenen bekend maakten, dat de Afgezondenen geantwoord hadden, dat wanneer Stads Rentmeesteren, de Rekeningen, die op hun Komtoir berustten, volgens het goedvinden der Regeering, op Schepens Kamer gebragt hadden, zy als dan, de Soldaaten van het Komtoir zouden doen vertrekken (*n*). Des nademiddaags overwogen Schepenen, om de Regeering te doen vergaderen, *doch* men befloot 'er niet toe (*o*). Twee dagen daar na, verhaalden twee Schepenen, dat de

(*m*) NOTULEN *van den* 3. *November* 1656. *Regifter* BERESTYN.

(*n*) NOTULEN *van den* 4. *November* 1656. *des voordemiddaags Regifter* BERESTYN.

(*o*) NOTULEN *van den* 4. *November* 1656. *des nademiddaags Regifter* BERESTYN.

XII. Boek. 1656.

de Afgezondenen hun voorgehouden hadden, of Schepenen, de Rentmeesteren niet zouden willen gelasten, de Rekeningen, op der Schepenen Kamer te brengen. Deeze ontboden hier op, een der Rentmeesteren, om dat de tweede niet by der hand was, deezen vroeg men het gemelde af. Hy antwoordde zulks niet, dan op last der Regeering te zullen doen. De Afgezondenen der Staaten deeden Schepenen verzoeken, twee hunner, nevens de Rentmeesters by hen te komen het welk geschiede (*p*). Zy deeden verslag, dat aldaar de Rentmeesteren gevraagd was, of zy de sleutelen hunnes Komtoirs overleveren wilden, en de Afgezondenen, die zulks uit den naam der Algemeene Staaten vorderden, gehoorzamen. De Rentmeesteren weigerden dit, waar op men hun vroeg, of zy aan Schepenen eenige Rekeningen wilden overgeven, wanneer die hun daarom, verzogten. Zy antwoorden hier op, dat zy dit niet konden doen, om dat het hun door de Raaden, of het tweede Lid der Regeering verboden was.

De Rentmeesters voor Schepenen ontboden.

De Afgezondenen der Staaten ontboden hier op den Stadhouder des Hoogschouts, om over het openslaan des Komtoirs te staan. Dit geschiede daadlyk, en de Rekeningen werden 'er uitgehaald. De Afgezondenen deeden Schepenen vragen, of zy die bewaaren wilden, andersins zouden zy die mede neemen. Schepenen verklaarden die te zullen aanneemen. Zy werden vervol-

Het Komtoir opengeslagen.

(*p*) Notulen *van den 6. November* 1656. *des voordemiddaags* · *Register* Berestyn.

volgens op der Schepenen Kamer gebragt (q). XII. Boek. 1656.

De Schepenen beriepen vervolgens de Regeering. De Gemagtigden tot het openleggen van dien aan de Afgezondenen, deeden van hun wedervaren verslag, dat zy bezwaard waren om afwezend te zyn, wanneer de Rekeningen naargezien werden. Hun was geandwoord, dat men hier van aantekening zoude houden, en dat men de Rekeningen van post tot post moest naarzien. Verslag wegens het naarzien der Rekeningen.

De voorzittende Schepen droeg ten zelven dage voor, dat naardien 'er eenige Rekeningen vermist waren, of het derhalven niet dienstig ware, dat de Regeering, om zig voor allen argwaan te dekken, goedvond, hoofd voor hoofd, onder Eede te verklaaren, dat zy die Rekeningen onder zig niet hadden, of ook niet verbragt hadden, noch te weten, dat zulks door anderen geschied was, en dat zy die zo veel doenlyk, zouden tragten te bekomen. Terwyl deeze voorslag geschiede, werd de voorzittende Schepen by der Staaten Afgezondenen ontboden, die verklaarden, dat twee dier Rekeningen gevonden waren, doch dat zy schriftelyken last hadden, dat de Regeering zig over de vermiste onder Eede zuiverde. Zy zouden dien Eed de Regeering schriftlyk overgeven. In de vergadering te rug gekeerd, maakte hy dit bekend. De Regeering besloot hier op, het opstel van dien Eed te mogen naarzien, om dat naar hun goedvinden te veranderen. Men stelde dit haar ter hand. Na eenige woorden hier over, werd de Eed, op de Voorslag dat de Regeering zig onder Eede over de vermiste Rekeningen moest zuiveren.

(q) *Notulen van den 6. November 1656. des namiddaags Register* Berestyn.

XII. Boek. 1656. de volgende wyze, hoofd voor hoofd, door alle de Leden der Regeering afgelegd.

De eed afgelegd. . . . . . . *heeft by synnen eede ter manisse van Myn Heere den Stadhouder van myn Heere den Hoogschout der Stadt, en Meyerye van 's Hertogenbosch gepresteert, verclaert, getuyght, en gedeponeert waerachtig te syn, dat de Rekeninge deser Stadt, beginnende Bamis 1628. tot 1629. originelyk ofte de dobbelde van dyen, onder hem nyet en heeft, ofte met synne communicatie is verbracht, vervoert, of vervreempt, sulcx oock nyet en wete waer, ofte onder wyen, deselve, ofte eenige dobbelen van dyen berusten, met beloften, van die uytgevonden hebbende, daer van aenstonts, aen 't Collegie der Heeren Schepenen kennisse te sullen doen.*

De Raaden stellen voor over dit geval den Algemeenen Staaten te schryven. Verder werd goedgevonden, hier van, door een der Geheimschryvers aantekening te laaten houden, en een Schepens Acte te maaken, en aan de Afgezondenen te overhandigen: met byvoeging, dat de Leden, die door ziekte belet waren in de Vergadering te komen, by bezendinge dien Eed zouden afleggen, en dat de afwezene ten zelven einde ontboden zouden werden (*r*).

Eenige dagen naderhand stelden de Raaden in de vergadering voor, om al het geen aangaande het naarzien der Rekeningen voorgevallen was, den Algemeenen Staaten over te schryven, ten wel-

(*r*) NOTULEN *van den* 17. *November* 1656. *Register* BESTYN.

welken einde zy een opſtel eenes briefs overgaven. Aan het einde deezes was gevoegd: „ Dat XII. Boek.
„ dit alles ſtrekte tot krenking van Stads Regt, 1656.
„ en onvermydlyke opſpraak, tegen den goeden
„ naam, en yver, die de Regeering ſteeds getoond had, om alle abuizen te herſtellen. Hier
„ was de beheering van Stads middelen in zoo
„ een goeden ſtaat, als in de beſchaafſte Steden
„ van Nederland gebragt. Zy was derhalven genoodzaakt voor God, en hun Ho. Mo. te betuigen, geen ander doelwit gehad te hebben,
„ dan Stads Voorregten, volgens haar eed en
„ pligt voorteſtaan; Zy verzogt derhalven, dat
„ in geval hun Ho. Mo. uit het verſlag hunner
„ Afgezondenen, of anderſins eenige bedenklykheid mogt voorkomen, daar over gehoord te
„ worden, en in allen gevalle niet anders, dan
„ met Vonniſſe en Regt, volgens de blyde Inkomſten, gehandeld te worden. Daarom had zy
„ ſtaande gehouden, dat de Stads Rekeningen,
„ onder den Raad van Brabant gebragt moeſten
„ werden, op dat Stads Regt, dus ongekrenkt
„ zynde, zy haar doen voor de Weereld, en de
„ laſteraars mogt zuiveren, of als zy ſchuldig bevonden werd, geſtraft worden. Dit kwam
„ met het verzoek der Regeering in den jaare
„ 1646. omtrent zekere beſchuldiging, haar door
„ Herman de Bitter aangedaan, en met hun Hoog
„ Mogende Reſolutie daarop genomen overeen.
„ In dit geval had zy zig volkomen gezuiverd.
„ Zy herhaalde derhalven nogmaals, dat dit verzoek voor een Geregts Hof afgedaan mogt
„ werden." Die van het eerſte Lid der Regeering verzogten hier van een afſchrift, om daar

XII. Boek. 1656.

over te raadplegen (s). Het is aanmerklyk, dat in Stads Regifters niet ftaat, of het eerfte Lid dien brief goedgekeurd hebbe. Van-elders is my voorgekomen, dat zulks door de geheele Regeering gefchied zy (t).

De Afgezondenen geven eenige aanmerkingen betreklyk tot de Rekeningen over.

De Afgezondenen der Staaten gaven de Regeering eenige aanmerkingen, die zy op Stads Rekeningen gemaakt hadden over, waar omtrent zy opheldering verzogten (u). De meeften van dien werden opgelofcht; Kortheids halven zal ik die niet verhaalen, om dat de Algemeene Staaten eerlang, over het werk der Rekeningen, een Reglement maakten. In het einde van hun verflag lieten de Afgezondenen vloeien. Dat vermits alle die zaaken uit de Rekeningen getrokken waren, en dat het fluiten van dien, volgens de voorregten, de Regeering alleen toekwam, zonder dat die naderhand eenige navorfching onderworpen waren, zy aan de Regeering overlieten te beoordeelen, in hoe verre dit beantwoorden, tegen Stads voorregten zoude ftryden (v). De Regeering fchreef den Algemeenen Staaten, dat zy op die aanmerkingen niet kon antwoorden, om dat dit tegen Stads voorregten ftreed. Oordeelde men egter die van zulken gewigt, zouden zy haare Gemagtigden, die naar den Hage gingin, gelaften,

De Regeering fchryft aan de Algemeene Staaten daar op niet te kunnen antwoorden.

(s) NOTULEN *van den* 23. *November* 1656. *Regifter* BERESTYN.

(t) AITZEMA VIII. *Deel* XXXVI. *Boek bladz.* 642. *Edit. utf.*

(u) NOTULEN *van den* 23. *December* 1656. *Regifter* BERESTYN.

(v) NOTULEN *van den* 8. *Januari* 1657. *Regifter* BERESTYN.

laſten, deswegens genoegen te geeven, zonder Stads Voorregten te krenken (*w*). Inmiddels waren drie van de Afgezondenen der Staaten naar den *Hage* vertrokken, en hun Hoog Mogenden kortlyk van het geen door hun verrigt was verſlag gedaan: Hier op, en tevens op den brief, die als gemeld is, op voorſtel der Raaden of het tweede Lid der Regeering aan hun afgevaardigd was, vonden de Algemeene Staaten goed, dat de Afgezonden alle de zaaken, die uit hun verbaal ſproten, in geſchrifte zouden brengen, om daar op te beſluiten. De Gemagtigden der Regeering in den Hage gaven hier van kennis, met byvoeging, dat zy alle moeiten aangewend hadden, dat Stads Voorregten bewaard bleven. *Zy* hadden verzogt *in geſprek* te mogen treden, dat hun toegeſtaan was, men *had toen* te kennen gegeven, dat de Regeering, met den *gedaanen* Eed, omtrent de vermiſte Rekeningen *zoude kunnen* volſtaan. De onopgenomenen zouden binnen een half jaar geſlooten, en daar van den Algemeenen Staaten kennis gegeven worden: Een der Afgezondenen zoude in 's Hertogenboſch blyven, om een Regiſter van Stads Voorregten na dat die vertoond waren, te ontvangen. De verdere zaaken, als *het beſluit op* de Beden, en Stads middelen zouden blyven, *tot* dat alle de Afgezondenen te rug gekeerd waren. Men had hun gezegd, dat de Stad geen grooter ondienſt, dan door de oneenigheden tuſſchen de Regeering geſchied was, waar-

XII. Boek. 1656.

Beſluit der Algemeene Staaten daar op.

(*w*) NOTULEN *van den* 10. *Januari* 1657. *Regiſter* BERESTYN.

XII. Boek. 1656. waarom zy hen tot eenigheid aanmaanden (*x*).

Last om de onopgenomene Rekeningen te sluiten.

Eerlang schreven de Algemeene Staaten de Regeering aan, alle de openstaande Rekeningen binnen zes maanden op te neemen, en te sluiten, om in geval zy zulks nodig vonden, door hunne Gemagtigden naar te doen zien (*y*). De Regeering antwoordde, „ dat alzo die brief inhield, dat de „ Rekeningen door die, welke daar toe geregtigd „ waren, opgenomen moesten worden, en dat „ na het overgaan der Stad, zulks niet meer door „ de Dekenen der Ambagten, die 'er mede toe „ bevoegd waren geschied was. Verzogt zy te „ weeten, of deezen 'er toe geroepen moesten „ worden. Dit was niet gedaan, om dat hun Ho. „ Mo. na het overgaan der Stad, tegen de Voor„ waarden van Overgaaf, die uit Stads bestier ge„ sloten hadden (*z*)." De Algemeene Staaten vonden hier op goed, dat die Rekeningen, door de Schepenen, Gezworens, en Raaden opgenomen en gesloten zouden worden (*a*).

Bezigtiging der Komme.

Zo even heb ik verhaald, dat een van der Staaten Afgezondenen hier ter Stede zoude blyven, om een Regifter van Stads Voorregten te ontfangen. De Regeering besloot hier op de Staaten ge-

(*x*) Brief van de Heeren Hamelbruininx en Berestyn *van den 6. December* 1656. in de Notulen *van den 9. December* 1656. *Register* Copes.

(*y*) Notulen *van den* 12. *December* 1656. *Register* Copes.

(*z*) Brief der Regeering in de Notulen *van den* 13. *December* 1656. *Register* Copes.

(*a*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 22. *December* 1656. in de Notulen *van den* 8. *Januari* 1657. *Register* Berestyn.

genoegen te geven (*b*). Zy vond derhalven goed, volgens het oud gebruik, de Komme der Stad, die in de Hoofd Kerk, in de Kapelle der L. Vrouwe *ſtond*, te gaan openen, en op dat 'er niets vermiſt zoude werden, magtigde zy vier uit den haare, om de papieren te behandelen. Wanneer alles gezien was, zoude men de Afgezondenen vraagen, welke afſchriften zy gaarne hadden. Deeze zouden in hunne tegenwoordigheid gelezen worden (*c*). Eenigen tyd hier na, ſtelde de Regeering hun, op hun verzoek een regiſter der Voorregten ter hand, om dit op te geven (*d*). XII. Boek. 1656.

By gelegenheid van het nazien der Komme waren de Afgezondenen misnoegd, om dat de Regeering hun by het inkomen en uitgaan der Kerke, niet behoorlyk begeleid, of begroet had, zy hadden 'er de Algemeene Staaten kennis van gegeven. Het geval beſtond volgens een brief, die de Regeering aan de Staaten daar over ſchreef hier in. Dat terwyl de Regeering bezig was de Komme te doen openen, kwamen de Afgezondenen in de Kerk. De Regeering had hun ſtoelen aangeboden, doch zy verkoozen te ſtaan. Inmiddels werden 'er andere ſtoelen aangebragt, waar op de Afgezondenen waren gaan zitten. Kort hier na gingen zy heenen, zonder dat genoegzaam een der Regenten dit gewaar geworden was, vermits 'er by het openen der deuren, veele Misnoegen by deeze gelegenheid.

(*b*) Notulen *van den* 12. *December* 1656. *Regiſter* Copes.

(*c*) Notulen *van den* 13. *December* 1656. *Regiſter* Copes.

(*d*) Notulen *van den* 16. *December* 1656. *Regiſter* Copes.

XII. Boek. 1656.

le nieuwsgierigen binnen gekomen waren, en dat de Regeering in haare plegtige bediening was, en blyven moest, om op Stads papieren toezigt te neemen. Twee der Regenten hadden egter de Afgezondenen buiten de L. Vrouwe Kapelle begeleid. De Regeering schreef in deezen brief, niet te kunnen beseffen, waar over men in deeze, haar beschuldigen kon: te meer, om dat de Afgezondenen hun misnoegen niet hadden geuit, voor en alleer zy daar over, de Staaten geschreven hadden. Zy had om die rede voorgenoomen, daar over te schryven, om te verstaan wat zy misdaan had (*e*). De Algemeene Staaten vonden hier op goed, dat met opzigte der kleinagting den Afgezondenen aangedaan, gewagt zoude worden, tot dat deeze verslag gedaan hadden. De Hoogschout moest alle de Voorregten door iemand, by hem te beëedigen, doen afschryven, en vervolgens aan de Staaten overzenden. Dit by de Regeering verstaan zynde, besloot zy. de Voorregten onder het opzigt der Pensionarissen te doen afschryven, zy mogt wel lyden, dat de naleezing van dezelven, in tegenwoordigheid des Hoogschouts geschiedde. Tot de *autthentisatien*, zouden de Pensionarissen, en Geheimschryvers der Stad gebruikt worden. Dit alles zoude men den Afgezondenen bekend maaken, met verzoek, dat zy voor de betaaling dier moeiten geliefden zorg te draagen. Van dit alles zoude men den Algemeenen Staaten kennis geeven, met byvoeging, dat 'er in de Komme, zig veele noodenlooze pa-

Den Hoog schout ge last de Voorregten te doen afschryven en besluit der Regeering daar op.

pie-

(*e*) NOTULEN van den 16. *December* 1656. *Register* COPES.

pieren bevonden, die de moeiten en kosten des affschryvens onwaardig waren (*f*). Als de Afgezondenen dit verstonden, ontboden zy den voorzittenden Schepen, wien zy te kennen gaaven, of men den Algemeenen Staaten wilde voorschryven, hoe de uitvoering hunner bevelen geschieden moest. Zy verzogten derhalven een besluit, of de Regeering gehoorzamen wilde. By nalatigheid, zouden zy dit voor een weigering opnemen. De Regeering besloot hier op, by haar voorig besluit te volharden, en de Afgezondenen van den brief, dien zy deswegens den Algemeenen Staaten geschreven had, kennis te geeven (*g*). *Zy* antwoorden, dat zy niet verstonden, dat door het goedvinden der Regeering, aan dat der Algemeene *Staaten* voldaan was. Zy zouden derhalven *bedagt zyn*, om de agting van hun Hoog Mogenden te *bewaaren*, en daar van de Regeering verwittigen (*h*). Het schynt my toe, dat de Afgezondenen van het besluit der Regeering den Algemeenen Staaten terstond kennis gegeven hebben, om rede, dat deeze de Regeering schreven, dat hunne Afgezondenen op het zien van hunnen brief, naar den Hage vertrekken, en den Hoogschout gelasten zouden, eene lyst van Stads Voorregten te maaken, en die met byvoeging zyner gedagten, welke stukken afgeschreven dienden te werden, overzenden. Inmiddels zoude met

XII. Boek. 1656.

Dat kwalyk opgenomen word.

De Regeering volhard by haar gedagten.

(*f*) Notulen *van den* 29. *Decemb* 1656. *Register* Berestyn.

(*g*) Notulen *van den* 30. *December* 1656. *Register* Berestyn.

(*h*) Notulen *van den* 8. *Januari* 1657. *Register* Berestyn.

XII. Boek. 1656. met het afschryven gewagt worden. De Regeering besloot hier op, een lyst der Voorregten reeds door de Secretarissen ingesteld, die men de Afgezondenen, had derzelver vertrek dit niet verhinderd, overgegeven zoude hebben, den Hoogschout te doen behandigen (*i*). Dit geschiedde weinig tyds hier na, door een der Groenroeden (*k*).

Voorslag om na te gaan of in Stads Rekeningen over de tagtig duizend gul dens voor *memorie* zyn gebragt.

Eer ik van deeze zaak afstappe, moet ik ter ontlasting der Regeering nog melden, dat de gewezene Pensionaris Gans haar bekend maakte, „ dat hy in het zeker onderrigt was, dat de Afgezondenen in het nazien der Rekeningen gevonden hadden, dat verscheide Ordonnantien van betaaling, des Raads van Staaten van de Servitie gelden, en het remplacement voor memorie gebragt, niet uitgetrokken waren: en dat dit alles te samen, tusschen de tagtig, en negentig duizend guldens bedroeg. Het was hem egter onbewust, of de Afgezondenen, dit zelf uitgevonden, dan of zulks door eenige Leden der Regeering hun opgedischt ware. Het laatste oordeelde hy waarschynlyker. Beter ware het geweest, dit de Regeering vooraf bekend te maaken, want nu raakte zy in verdenking, of het haar aan zorg ontbroken had, zulken merklyken som, ten behoeven der Stad te doen verantwoorden. In de Rekeningen stond, dat die Ordonnantien onder hem alleen verbleven waren; Hier door was hy verdagt gemaakt;

(*i*) NOTULEN *van den* 18. *Januari* 1657. *Regißer* BERESTYN.

(*k*) NOTULEN *van den* 24. *Januari* 1657. *Regißer* BERESTYN.

„ *maakt*, en genoodzaakt zig te zuiveren. Dan XII. Boek. „ vermits de Regeering hier mede ook beklad „ was, verzogt hy, dat zy eenige Gemagtigden „ benoemde, op dat hy in tegenwoordigheid der „ *Afgezondenen* daar van aanwyzing dede." De Regeering keurde deezen voorslag billyk, en bebenoemde vyf uit den haare, nevens de twee Pensionarissen daar toe (*l*). Deeze deden verslag, „ dat zy den Afgezondenen der Staaten aange- „ toond hadden, dat alles ten behoeven der Stad, „ behoorlyk was verantwoord. Hierop was gezegd, „ dat zy uit de Rekeningen geen volkomen be- „ rigt bekomen hadden, doch oordeelden het on- „ nodig, dat Gans, hun daar over eenige verkla- „ *ring* gaf. De Regeering kon evenwel, omtrent „ die zaak, zodanige onderrigting geven, „ *als zy nodig* oordeelde, en als dan, haare „ *bevinding bekend* maaken: zy zouden vervol- „ gens den Algemeenen Staaten verslag doen, „ van het geene, door de Regeering hun opge- „ ven was, zonder 'er iet by, of af te doen (*m*). „ Stads Gemagtigden deden verslag, dat zy by „ naarziening der Rekeningen bevonden hadden, „ dat daar in drie posten voor *memorie* gebragt „ waren, zynde Ordonnantien op den Rentmees- „ ter der Domeinen, die een en tagtig dui- „ *zend* negenhonderd vier en vyftig guldens „ bedroegen. Die Ordonnantien waren onder „ Gans gebleven. En het bleek, dat die den „ Raad van Staaten te rug gegeven waren, waar „ te-

1656.

(*l*) NOTULEN *van den* 16. *December* 1656. *Register* COPES.

(*m*) NOTULEN *van den* 29. *December* 1656. *Register* BERESTYN.

XII. Boek. „ tegen de Stad, voor de twee laasten, Ordon-
1656. „ nantien op verscheiden andere Ontfangers be-
„ komen had, welke de Rentmeesteren der Stad,
„ in de volgende Rekeningen verantwoord had-
„ den; met opzigt van de eersten, wegens de
„ betaaling der Servitie gelden, had men den Ont-
„ fanger Gans, ter opneeming van penningen
„ last gegeeven, om vervolgens die gelden, die
„ dertig duizend guldens beliepen, aan den Rent-
„ meester der Domeinen te voldoen, om daar
„ mede de Servitie gelden te betaalen, zo als ge-
„ schied, en allen de Inwoneren bekend, en ten
„ overvloede door Gans, met zyne opgenomene
„ Rekeningen nader bekragtigd was. Dit alles
„ was in een verslag door Stads Gemagtigden,
„ die ter bekooming dier Ordonnantien in den
„ Hage geweest waren, nader vervat. Gevolg-
„ lyk waren alle die penningen ten behoeven der
„ Stad behoorlyk verantwoord (*n*). De Alge-
meene Staaten naamen hier mede genoegen, zo als uit het XIIIde Lid van derzelver Reglement, op het doen der Rekeningen blykt. Dit Reglement werd by deeze gelegenheid gemaakt, waar naar de Regeering zig voortaan gedragen moest (*o*). De Gemagtigden der Regeering, waren egter in den Hage daar over eerst gehoord (*p*). Ik heb niet gezien, dat 'er wegens eenige verdere zaaken in het vervolg, meer gerept zy.

In

(*n*) Notulen *van den* 8. *Januari* 1657. *Register* Berestyn.

(*o*) Reglement der Algemeene Staaten *van den* 7. *November* 1657. in de Notulen *van den* 25. *November* 1657. *Register* Copes. Zie het zelve in de Costuimen van Brabant *Deel* II. *bladz.* 946.

(*p*) Notulen *van den* 13. *Augustus* en 25. *November* 1657. *Register* Copes.

In deezen jaare werd hier ter Stede eene Glasblazerye, door zekeren *Willem van Bree* Koopman en Burger hier ter Stede opgeregt. Hy verzogt hier toe verlof van de Regeering, voor den tyd van veertien, of twintig jaaren, met uitsluiting van alle anderen en vrydom van Stads Accynsen. De Regeering benoemde eenigen uit den haare, om over de voorwaarden daar van, met hem nader te handelen (*q*), en wanneer zy verslag deeden, dat dit werk voor de Stad, niet ondienstig was, besloot de Regeering, de opregting eener Glasblazerye, aan van Bree toe te staan. Voorts gelaste zy, dat geene vreemde glase Kramers, in de Stad eenige glaasen zouden mogen brengen, dan op de Week- en Jaarmarkten: op de verbeurte van dezelven, en eene boeten voor ieder glas, dat verkogt werd. Zy zouden die glasen op dezelve boete niet langs de deuren mogen dragen, en verkopen. Van Stads wege, zoude aan van Bree eene huizinge, by de Orten binnen poort gelegen, *het huis van Ysselstein* genaamd, als mede zeker huisje, waarin de Kraankinderen plegen te vergaderen, voor vier duizend guldens, om tot eene Glasblazerye te gebruiken, opgedragen worden. Den Medestander van van *Bree*, zoude het Poorterschap geschonken worden. *Het gemelde* huis zoude vrydom van inlogering, van Ruiters en Soldaaten, genieten, zo lang het tot een Glasblazerye strekte. Hun Houtschip zoude agter het zelve huis mogen losschen, en indien een ander Schip aldaar lag, zoude dit ver-

XII. Boek. 1656.

Glasblazerye binnen de Stad opgeregt.

(*q*) Notulen *van den* 22. *September* 1656. *Register* Bereetyn.

XII. Boek. 1656. verlegt moeten worden. Ook zoude de Glasblazery van Stads lasten, op het Hout, en den Turf vry zyn (*r*). Deeze Glasblazery is thans nog in stand. In dezelve worden allerlei Drinkglazen, en ander wit Glaswerk gemaakt.

Vernietiging der Dekanye van Hilvarenbeek. In deezen Zomer overleed de Deken des Kapittels van Hilvarenbeek. De begeving daar van moest thans door de Gemagtigden van Gelderland, ter vergadering der Algemeene Staaten geschieden. Op het te kennen geven des Raads van Staaten, dat men schier geen raad wist, om de Predikanten, Schoolmeesters, en Kosters, zo binnen de Stad, als in de Meyerye te betaalen, werd by de Algemeene Staaten besloten, die Dekanye te vernietigen, en haare inkomsten aan het Komtoir der Geestlyke goederen te hegten (*s*). Dit heeft tot heden toe stand gehouden.

1657. Verzoek der Regeering om afdoening der zaake haarer gemeene middelen en de betalinge der Beden. In het volgende jaar verzogt de Regeering den Algemeenen Staaten: „ Dat men op haa„ re verzoeken, wegens de herstelling van „ Stads gemeene middelen, en de ongehouden„ heid van de betaaling der Beden, zo dikwils „ herhaald, eenmaal gelet, en dat daar omtrent „ besloten mogt werden (*t*)." Hier op werd aan de Stad, uit 's Lands middelen, als voorheen, een vyfde van het beloop van dien toegestaan, onder voorwaarde, dat de Regeering, het Vuur en Licht voor de wagten der Stad, en haarer omlig-

(*r*) Notulen *van den* 17. *October* 1656. *Register* Berestyn.

(*s*) Aitzema VIII. *Deel* XXXVI. *Boek bladz.* 636. *Edit. uts.*

(*t*) Notulen *van den* 25. *September* 1657. *Register* Copes.

liggende Schantsen zoude bezorgen, en ook de Wagthuizen, Schilderhuizen, en Sekreeten op Stads wallen, onderhouden. De Beden zouden jaarlyks betaald moeten worden, zo als voor het overgaan der Stad geschied was. Met opzigt tot de voorige jaaren werd nader licht vereischt; De Deductie door de Regeering, deswegens overgegeven, moest naargezien, en de Ontfanger daar op gehoord worden (*v*). De Regeering verzogt zederd nogmaals van alle die lasten ontheven te worden. In het jaar 1665. is aan de Stad, deswegens een vierde, in plaats van een vyfde van 's Lands gemeene middelen toegelegd.

XII. Boek. 1657.

(*v*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 7. *November* 1657. in de Notulen *van den* 25. *November* 1657. *Register* Copes.

HISTORIE
DER STAD EN
MEYERYE
VAN
S'HERTOGENBOSCH.
DERDE DEEL.
DERTIENDE BOEK.

Historie der Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch van het begin des jaars 1658. tot het einde des jaars 1671.

1658. Hooge Watervloed. In den aanvang des jaars 1658. werd door een Ysstopping de hoogste watervloed welke 'er ten dien tyde bekend was, veroorzaakt. Het water stond hier ter Stede, meer dan een voet hooger, als in het jaar 1651. De Regeering deed, zo als in het gedagte jaar geschied was, een steen agter het Stadhuis in den muur metselen, waar op staat:

Den 3. *Maart.* 1658.

Middel daar tegen voorgeslagen. Eenige lieden sloegen een middel voor, om het hooge water naar Sprang, en zo voorts naar 's Gravenmoer afteleiden. De Regeering stelde eeni-

eenigen uit den haare, om op de plaats zelfs te gaan, en aldaar opteneemen, hoe zulks op de gemaklykste wyze geschieden kon, en daar van verslag te doen (*a*). Zy begaven zig met den *Gouverneur* der Stad derwaards, en berigten, dat hun de zaak niet onmooglyk voorkwam, doch dat dit, door een Landmeter opgenomen diende te worden (*b*). De Landmeter *Bastingius*, nam alles op, en maakte daar van eene Kaart, die de Regeering met zyn goeddunken, ten kosten der Stad deed drukken (*c*). Die afleiding is egter niet in het werk gesteld: In het jaar 1766. heeft men het water door een korter weg afgeleid.

XIII. Boek 1658.

De Algemeene Staaten nemen voor eenige Dorpen tot Heerlykheden te verkopen.

Binnen de Meyerye zyn veele Dorpen, waar van het hooge, laage, en middelbaare Regtsgebied, en alle verdere Domeinen, in den boezem *van den Hertog* gebleven, en daar van nimmer *vervreemd geweest zyn*: Ook zulke die voorheen verpand, en daar na weder door de Hertogen ingelost en aan hunne Domeinen gehegt zyn. Andere plaatsen, en leden der Domeinen zyn 'er, die verpand, en niet weder ingelost zyn. De Regeering alhier verstond thans, dat de Algemeenen Staaten voornemens waren, eenige Domeinen in de Meyerye te verkoopen, en daar onder voornaame plaatsen, als *Oedenrode* en *Oisterwyk* (*d*). Het schynt my toe, dat het voor-

nee-

(*a*) Notulen *van den* 15. *April* 1658. *Regißer* Berestyn.

(*b*) Notulen *van den* 11. *Mei* 1658. *Regißer* Berestyn.

(*c*) Notulen *van den* 7. *October* 1658. *Regißer* Berestyn.

(*d*) Notulen *van den* 1. *Juni* 1658. *Regißer* Copes.

XIII Boek 1658. neemen der Algemeene Staaten was, eenige plaatsen, die voorheen voor een geringe somme door de Hertogen verpand waren, in te losschen, en dan die wederom te verkoopen, om dat ik vinde, dat zy reeds in het jaar 1655. deden afkondigen, dat die eenige Goederen, Heerlykheden, Ampten, of andere Geregtigheden in pandschap hadden, daar van, de verkrygbrieven ter hunner Griffie, overbrengen zouden (*e*). De Regeering schreef den Algemeenen Staaten: „ Dat het verpanden eeniger Domeinen tegen de Voorregten „ streed, welke dit, zonder bewilligen der Hoofdsteden, niet gedoogden. Dit was uit zekere „ gelofte van Filip Koning van Spanje, als Hertog van Brabant, in het jaar 1557. gedaan, af „ te neemen; Toen waren door de gezamentlyke Leden van Brabant, in hoog dringenden „ nood, het verkoopen en beleenen eeniger Domeinen deszelven Lands, onder verscheide „ voorwaarden, en bepalingen toegestaan; Het „ verkoopen of beleenen der Domeinen, streed „ inzonderheid tegen zeker voorregt door Wenselaus en Johanna, den 9. Dezember 1360. de „ Stad gegeven, (om dat met haare penningen, „ de Meyerye en Dorpen van Oisterwyk geloscht „ waren,) dat zy, noch hunne nakomelingen, „ nimmer eenige andere Dorpen in de Meyerye, „ verzetten zouden, maar dat die altyd ten eeuwigen dage aan de Stad gehegt zouden blyven, „ zo als die by hunner Voorouderen tyd, daar „ toe behoord hadden. De Regeering kon dus

De Regeering schryft 'er den Algemeenen Staaten over.

„ Eeds

(*e*) Notulen *van den* 4. *September* 1655. *Register* Berestyn.

„ Eeds en Ampthalven, niet na laaten, hun Ho. XIII. Boek
„ Mo. daar van kennis te geeven, in vertrou- 1658
„ wen, dat gelyk zy by de Voorwaarden van
„ Overgaaf toegestaan hadden, dat de Stad als een
„ Hoofdstad van Brabant behandeld zoude werden,
„ haar nu in het bezit haarer Voorregten laaten,
„ en derhalven geene Domeinen, in het Kwartier
„ van 's Hertogenbosch verkopen (*f*)." De Algemeene Staaten antwoorden hier op. De Aangehaalde Voorregten raakten dit geval ganſch niet. De Regeering had zig met deeze verkooping niet te bemoeien, veel min van eenige *protestatien*, of anderſins te ſpreeken, op dat zy niet genoodzaakt werden, daar tegen te voorzien. De Regeering zond eenen der Penſionariſſen naar den Hage, om hier over met Regtsgeleerden te ſpreeken, en als dan Hun Hoog Mogenden nader te berigten (*g*). Of dit laaſte geſchied zy, en het den Algemeenen Staaten van gevoelen heeft doen veranderen, vind ik niet aangetekend. Zeker is het, dat 'er geene plaatſen na deezen tyd, in de Meyerye, tot Heerlykheden zyn gemaakt, maar wel eenige, die verpand waren in geloſcht, en onbepaaldelyk verkogt zyn. Ik vinde egter, dat voorheen het inloſſchen, en onbepaaldelyk verkoopen van Heerlykheden in de Meyerye, met toeſtemming der Staaten van Brabant en van de Hoofdſteden geſchied zy (*h*).

On-

(*f*) BRIEF der Regeering in de NOTULEN *van den* 6. *Juni* 1658. *Regiſter* COPES.

(*g*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 17. *Juni* 1658. in de NOTULEN *van den* 13 *Juli* 1658. *Regiſter* BERESTAN, en NOTULEN *van dien dag*.

(*h*) ABSOLUTE VERKOPING der verpande Heerlykheden

XIII. Boek. 1658.

Verzoek om alleen Brabanders tot Raaden van Brabant aan te stellen.

Onder de grieven, die de Regeering alhier, in den jaare 1656. den Algemeenen Staaten overgaf, was deeze: dat tot Raadsheeren in den Raad van Brabant, zulken, die niet in Brabant geebooren, woonagtig, of gegoed waren, benoemd werden. Zy had in het volgend jaar hun voorgedragen, „ dat by de blyde Inkomsten beloofd was, „ dat tot Kanselier, en Raaden van Brabant zulken, die in Brabant geboren, gegoed, en woonagtig waren verkoren zouden worden. De „ Hertog zoude 'er egter twee naar willekeur „ aanstellen. Deeze algemeene voorregten waren „ by de Voorwaarden van Overgaaf der Stad bevestigd. Dus was het klaar, dat 'er niet meer, „ dan twee vreemden, plaats in den Raad mogten hebben. Indien men 'er derhalver meerder instelden, werden de voorregten kragteloos „ gemaakt, en de Inwoners van Brabant den moed „ benomen. Boven al was het te vreezen, dat „ door vreemde Raadsheeren, voor de regten, „ en gewoontens hunner geboorteplaatsen ingenomen, de oude herkomsten wetten en gewoontens van Brabant, geheel buiten gebruik zouden raaken. De Regeering verzogt derhalven, „ dat geene andere Raaden in den Raad van Brabant gesteld mogt worden, dan zulken, die by „ de Blyde Inkomsten daartoe geregtigd waren (*i*)."

Zy

TILBURG, GOIRLE, DRUNEN, en den TOL TE VENLOON gedaan *den* 31. *October* 1612. ten Komtoire der Domeinen van Brabant. ABSOLUTE VERKOPING der Heerlykheid BEEK BY AARLE *van den* 17. *November* 1643. en van die van STIPHOUT *van den* 3. *December* 1643. te vinden als voor.

(*i*) BRIEF der Regeering in de NOTULEN *van den* 25. *November* 1657. *Regist* COPES.

Zy schreef genoegzaam in de eigenste bewoordingen aan den Raad van Brabant, en aan de verdere Brabantsche Steden, ten einde in die zaak met haar eene *lyn* te trekken, en alle mooglyke middelen aan te wenden, om een gunstig besluit te erlangen (*k*). Het heeft my ten uiterslen verwonderd, dat ik in Stads Register den uitslag deezer zaak, noch de antwoorden op die brieven, niet gevonden heb. XIII. Boek 1658.

Het Klassis hier ter Stede, die het beroep der Predikanten op de plaatsen daar geene Kerkenraaden zyn, doet, had den Predikant van den Dungen, naar Hilvarenbeek verplaast, en een ander in dat Dorp beroepen. De Gemagtigden van het Klassis gaven daar van Schepenen der Stad kennis, om het vertrek van den eenen toe te staan, en het beroep van den anderen goed te keuren (*l*). Deeze merkten hier op aan, „ dat men in het „ beroepen der Predikanten te Dungen even eens „ moest handelen, als binnen de Stad, om dat die „ plaats onder het vrydom ligt, en in de Stad „ werden zy voor het doen eener beroeping eerst „ gekend." Men maakte dit een der Gemagtigden van het Klassis bekend, deeze verzogt, dat men dit beroep wilde goedkeuren; In het vervolg zouden dergelyke ongenoegens voorgekomen kunnen worden: Hem was onbewust, of alle de afkondigingen van dat beroep reeds geschied waren, zo neen, zoude men elkander spreken (*m*). De Ge-

1659. Moeielykheid tusschen de Regeering en het Klassis over het beroepen van een Predikant te Dungen.

(*k*) Brief der Regeering aan den Raad van Brabant, en aan de andere Brabantsche Steden in de Notulen *van den* 15. *Januari* 1658. *Register* Copes.

(*l*) Notulen *van den* 16. *Juni* 1659. *Register* Copes.

(*m*) Notulen *van den* 4. *Juli* 1659. *Register* Copes.

XIII. Boek Gemagtigden van het Klassis verzogten schriftlyk,
1659. dat Schepenen het vertrek des Predikants naar Hilvarenbeek, en het gedaane beroep geliefden goed te keuren. Dit zoude het regt van Schepenen niet benadelen, noch ooit in het toekomende in gevolg getrokken worden. Schepenen sloegen dit af, tot tyde tusschen hen, en de Gemagtigden van het Klassis, een minlyk gesprek gehouden ware, ten einde het regt der Regeering bewaard bleve. Men zoude ook eenen vasten voet beraamen, hoe in het vervolg te handelen. Zy besloten, dat indien de Klassis met de bevestiging wilde voortgaan, zy twee Groenroeden zouden magtigen, om de Kerk van den Dungen te sluiten, en gesloten te houden, Schepenen lieten het eerste gedeelte deezes besluits, den Gemagtigden des Klassis bekend maaken, doch bedugt dat men egter met de bevestiging voort zoude gaan, zonden zy eenen Groenroede naar den Dungen, om het overige hunnes besluits uit te voeren. Deeze verklaarde, dat hy zig aldaar tydig bevonden, en den sleutel der Kerk van den Koster bekomen had. De beroepene Predikant was by hem gekomen, die verhaalde, dat hy den Koster verzogt had de Klok te trekken, dan dat deeze verklaard had, dit niet te kunnen doen. Hy had hem het besluit der Schepenen bekend gemaakt, en deeze had daar op geantwoord, zig tegen het besluit der Schepenen niet te willen stellen (*n*). De Gemagtigden des Klassis kwamen eenigen tyd hier na in de vergadering van Schepenen, en verzogten een afschrift van derzelver besluit. Dit werd

(*n*) NOTULEN *van den* 12. *Juli* 1659. *Regifter* COZAS.

werd hun gegeven, doch tevens aanbevolen, om door een minlyk verdrag, een vasten voet op deeze zaak te maaken, op dat de Regeering haar Regt behield (*o*). De Klassis verzogt daar op ernstig, de bevestiging des beroepenen Predikants niet te stremmen, dit zoude thans geen nadeel aan het regt der Regeering toe brengen, het geen men naderhand kon onderzoeken. Schepenen sloegen dit af, ten ware tevens een vast middel beraamd werd, om het verschil in vrede en stilte af te doen. De Gemagdigden kwamen weder by Schepenen, en hielden op de goedkeuring van het beroep aan. Zy zouden te weeg brengen, dat de Klassis alle middelen aanwendde, dat het verdere besluit goedgekeurd werd. Hun werd geantwoord, dat Schepenen vermeenden, dat het *Klassis van het goedkeuren des beroeps, doch niet van de wyze hoe*, sprak, en dat zy dus by hun besluit van weigering volhardden. Zy verzogten nogmaals, dat tusschen hun, ende Klassis een gesprek gehouden werd, om daar omtrent een vasten voet te beramen (*p*). Schepenen maakten dit alles de Regeering bekend. Deeze benoemde zes uit den hunnen nevens de twee Pensionarissen, en verzogten Schepenen een wakend oog op Stads voorregten te houden (*q*). Terstond werd den beroepen Predikant voor hun ontboden, dien zy voorhielden, dat hy zig niet zoude laaten bevestigen, voor en alëer de zamenspraak

XIII. Boek 1659.

(*o*) NOTULEN *van den* 23. *Julii* 1659. *Register* COPES.
(*p*) NOTULEN *van den* 24. *Julii* 1659. *Register* BERESTYN.
(*q*) NOTULEN *van den* 25. *Julii* 1659. *Register* BERESTYN.

XIII. Boek spraak tusschen de Regeering, en het Klassis gehouden was. Hy weigerde zulks, om dat hy
1659. vreesde deswegens een *censuure* te zullen ondergaan. Na eenige woordenwisseling werd hem het prediken ten Dungen verboden, met byvoeging, dat de Kerk aldaar gesloten zoude werden. Men zond een der Groenroeden derwaards, die den Sleutel der Kerke den Koster afvorderde (*r*). De Klassis vervoegde zig hier over by de Algemeene Staaten, en gaf het geval te kennen, met verzoek, dat de bevestiging geschieden mogt (*s*). Deeze stelden het verzoek in handen der Regeering, die hier op antwoorde, „ dat het gehugt „ den Dungen onder het vrydom der Stad behoorde, derwyze, dat alle de Inwoners aldaar „ voor Poorters der Stad gehouden werden. Die „ plaats had geen Offisier of Schepenen, als die „ der Stad. De Inwooners betaalden Stads gemeene middelen. Wanneer de Kerken binnen „ de Stad, voor de eerstemaal met Predikanten „ voorzien waren, was het regt van beroeping „ na dien tyd aan de Regeering gelaaten. Tusschen haar en den Kerkenraad was een goede „ orde beraamd. De Kerk van den Dungen, „ was voor de eerstemaal met een Predikant, „ door de groote vergadering van Predikanten „ daar toe afgevaardigd, voorzien, zo als voorheen binnen de Stad geschied was. Dus zoude „ de Klassis, die thans een ander te Dungen wilde

(*r*) Notulen *van den* 26. *Juli* 1659. *Register* Berestyn.

(*s*) Request van het Klassis van 's Hertogenbosch aan de Staaten Generaal gepresenteerd in de Notulen *van den* 5. *September* 1659. *Register* Berestyn.

„ de beroepen, met de Regeering hebben moe- XIII. Boek
„ ten spreken, te meer, daar de meening der Al-
„ gemeene Staaten geweest was, om de Regee- 1659.
„ ringen in Brabant, by het regt, het geen haar
„ by het vertrekken, en beroepen van Predikan-
„ ten toekwam, te laaten. Het Klassis had het te-
„ gendeel gedaan, waar op zeer veel bedenklyk-
„ heid viel, om dat zy de vryheid tot het ver-
„ trek van den gewezen Predikant, van de Re-
„ geering verzogt had, na dat dezelve reeds be-
„ vestigd, en de goedkeuring van het beroep,
„ reeds van den Predikstoel afgekondigd was.
„ Zy had, vermits de Klassis het verzoek der
„ Gemagtigden van haar, afgekeurd had, over
„ dit beroep willen raadplegen, doch alzo zy
„ bedugt was, dat de Klassis inmiddels met
„ de bevestiging zoude voortgaan, en de Re-
„ geering uit haar regt tragtte te houden, het
„ Klassis doen voorstellen, de bevestiging zo lang
„ uit te stellen, tot dat zy behoorlyk gekend wa-
„ re, en zo lang te wagten tot dat 'er een minlyk
„ gesprek zoude volgen. Dit was niet geschied,
„ en zy had verstaan, dat de bevestiging voort-
„ gang zoude hebben, men verzogt derhalven
„ schorsing, tot dat dit alles geschied ware. Het
„ sluiten der Kerk, was gedaan, om dat zy dit
„ niet gaarne zag, en dus aan de Klassis te wy-
„ ten, en niet geschied om den Godsdienst te
„ stremmen, maar om het regt der Regeering te
„ behouden. Had de Klassis maar eenigen tyd
„ willen wagten, het zoude daar toe niet geko-
„ men zyn. Zy had niets tegen de bevestiging
„ van den Predikant, indien de Klassis met haar
„ daar over in gesprek had willen treden. Zy

„ ver-

XIII. Boek 1659. „ verzogt, dat, indien de Klassis daar toe onwillig bleef, aan dezelve gelast mogt worden, „ haare Gemagtigden, nevens die der Stad, voor „ de Algemeene Staaten te doen verschynen, om „ gehoord te werden, en vervolgens daar omtrent „ uitspraak te ontfangen. Zy stelde vast, als dan „ haar regt, omtrent de Kerk van den Dungen te „ kunnen aantoonen (*t*)." De Algemeene Staaten gelasten hier op wederzydsche partyen, zig onderling binnen vier weeken te vergelyken, en by mangel van dien, ieder eenen, of meer Gemagtigden naar den Hage te zenden, om haar regt te bewyzen. De Kerk van den Dungen zoude inmiddels door den beroepen Predikant, als Proponent bediend worden (*u*). De Klassis voldeed hier aan niet, en vervoegde zig andermaal by den Algemeenen Staaten. De Regeering gaf denzelven te kennen: „ Dat zy bereid was, hunne bevelen naar te komen, zo de Klassis daar „ toe mede neigde. Zy verzogt dat indien deeze, iet, dat het geschil raakte, voor de Staaten mogt brengen, zy de Klassis wilde verpligten, om alvorens daar op een besluit te erlangen, hun Hoog Mogende bevelen haar te doen „ toekomen, zy zoude in die zaak, alles wat tot „ gemak en bevordering diende, betragten (*v*). Won-

(*t*) Bericht der Regeering aan de Algemeene Staaten gedaan in de Notulen *van den* 11. *September* 1659. *Register* Berestyn.

(*u*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 28. *Februari* 1660. in de Notulen *van den* 24. *Maart* 1660. *Register* Berestyn.

(*v*) Brief der Regeering aan de Staaten Generaal *van den* 28. *Juni* 1660. *Register* Berestyn.

Wonder is het my voorgekomen, dat van het uiteinde eener zaak, die met zo veel drift, en ernst van weerzyde behandeld was, geen aanteekening gehouden is; waar naar ik lang, doch te vergeefs gezogt heb. Dit is zeker, dat thans de Regeering by gelegenheid van het vertrek, en bevestiging eenes Predikants te Dungen, niet gekend word.

XIII. Boek 1660.

In het volgende jaar werd de Regeering der Stad door de Algemeene Staaten op een vast getal van veertig Leden bepaald, en tevens goedgevonden hoeveel ieder Lid gegoed zoude moeten zyn. Lang had de Regeering daar over aanzoek gedaan, en getragt, daar omtrent, volgens *Stads* oude Voorregten, en Herkomens, eenen vasten voet te verkrygen (*w*). De zaak draalde *egter tot in deezen* jaare, wanneer zy verzogt, dat het *getal der Regenten* op zes en dertig, of veertig bepaald mogt werden. Gelyk ook, om daar toe een dubbeld, drie, of viertal, van de bekwaamsten, en die daar toe geregtigd waren, te benoemen, om daar uit de openstaande plaatsen te vervullen: als mede, dat de Inboorlingen boven de Vreemden voorgetrokken mogten worden (*x*). Zy voegde by dit verzoek eenige uittrekselen van Stads Voorregten, waar op het zelve *gegrond was* (*y*). De Algemeene Staaten gelasten

De Leden van de Regeering der Stad tot een vast getal bepaald.

(*w*) NOTULEN *van den* 25. *April* 1654. *Register* COPES.

(*x*) REMONSTRANTIE der Regeering aan de Staaten Generaal in de NOTULEN *van den* 24. *Maart* 1660. *Register* BERESTYN.

(*y*) REQUEST der Regeering aan de Staaten Generaal gepresenteerd in de NOTULEN *van den* 24. *Maart* 1660. *Register* BERESTYN.

XHI. Boek. 1660.

laſten hier op, „ dat de Regeering op een vaſt
" bepaald getal van veertig geſteld zoude wor-
" den; zy zouden van den Hervormden Gods-
" dienſt, gelyk die in de Kerken deezer landen
" geleerd word, moeten zyn. De openſtaande
" plaatſen zouden tot den gewoonlyken tyd der
" verandering van den Schepenſtoel, onvervuld
" blyven, en als dan, zouden 'er zo veele buiten
" de Regeering gekoren worden, als 'er opene
" plaatzen wezen zouden, ten einde de nieuwe
" Regenten volgens de oude gewoonte, door het
" Schepens Ampt in de Regeering gebragt wer-
" den. Geenen zouden in de Regeering, of tot
" Schepenen verkoren werden, dan *vooreerſt* zul-
" ken, die binnen de Stad geboren waren, of
" het Heilige Doopzel ontfangen hadden. *Ten*
" *tweeden* geboore Brabanders, mits Poorters
" zynde, en binnen de Stad woonagtig, en die
" ten minſten drie jaaren met hun huishouden,
" hun verblyf aldaar gehouden hadden. *Ten*
" *derden* zulken, die als Brabanders *genaturali-*
" *ſeerd* waren, mits dat deeze zes jaaren binnen
" de Stad gewoond, en het Poorter Regt verkre-
" gen hadden. Ingevalle deeze met een Poorters
" dogter der Stad getrouwd waren, zouden zy
" met drie jaaren kunnen volſtaan. Ieder aange-
" ſtelde Schepen zoude in Staats Brabant, vol-
" gens de oude Voorregten der Hertogen, ge-
" goed moeten zyn, tot vier duizend, en de
" voorzittende Schepen tot vyf duizend guldens.
" Het verzoek om een voorſlag van een dub-
" beld, of meerder getal, werd om verſcheide
" redenen afgeſlagen." Dit geheele goedvinden
werd by wyze van een Voorregtbrief, onder het

ze-

zegel der Algemeene Staaten vervaardigd, en de Regeering toegezonden (z). XIII. Boek 1660.

Hier voor op het jaar 1656. heb ik verhaald, dat de Voorregten der Stad afgeschreven, en den Algemeenen Staaten toegezonden moesten worden. Dit was tot in deezen jaare blyven sleuren. De Algemeene Staaten schreven in deezen jaare, dat die binnen vier maanden overgezonden moesten worden (a). De Regeering voldeed hier niet aan. Zy schreven derhalven andermaal, dat de Regeering, die afschriften den Gemagtigden des Raads van Staaten, die zig thans hier ter Stede bevond, zoude behandigen, welke die hun overgeven zoude (b). De Regeering antwoorde, dat zy in het jaar 1657. den Gemagtigden van hun Hoog Mogenden, de Registers der Voorregten, en de afschriften van zulken, als deeze begeerd hadden, overgegeven waren, met aanbieding van zulken over te zenden, als de Algemeene Staaten zouden vorderen. Het was onmooglyk binnen vier maanden, zelf niet binnen zo veel jaaren, die allen te doen afschryven, zo als den Gemagtigden klaar was aangetoond. Doch vermits de Regeering zag, dat hun Hoog Mogenden Stads Voorregten ter harten gingen, zoude zy

De Registers van Stads Voorregten naar den Hage gezonden.

(z) Octrooi van de Staaten Generaal *van den* 12. *Maart* 1660. in de Archieven der Stad Inventaris C. No. 282. en in Notulen *van den* 24. *Maart* 1660. *Regifter* Berestyn.

(a) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 12. *Maart* 1660. in de Notulen *van den* 24. *Maart* 1660. *Regifter* Berestyn.

(b) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 7. *October* 1661. in de Notulen *van den* 14. *October* 1661. *Regifter* Berestyn.

XIII. Boek 1660. zy daar omtrent alle genoegen tragten te geeven (c). De Algemeene Staaten bleven by hun voorig besluit volharden, en by aldien dit niet nagekomen werd, zoude men zig van die Voorregten nimmer mogen bedienen (d). De Regeering antwoorde, dat Stads Voorregten menigvuldig waren: Die, aan Brabant verleend, behoorden mede tot de Stad, als een Hoofdstad, zo ook de *Costuimen* en andere *Chartres* der Steden, by de Hertogen in de Blyde Inkomsten voor hun, en hunne nakomelingen eeuwig beloofd te houden, en by de Voorwaarden van Overgaaf bevestigd. De kosten om dit alles te doen afschryven zouden zeer zwaar vallen. Zy oordeelde derhalven, dat het onkostelyker zoude wezen, de Registers daar van over te zenden. Ingeval men als dan eenige Voorregten nodig had, konden die afgeschreven worden (e). Hier op werd goedgevonden, dat de Regeering met het overzenden der Registers kon volstaan (f). Zy deed derhalven de Registers afschryven, en zond die den Algemeenen Staaten over (g), die dezelven ter Griffie deeden bewaren, om ter zyner

(c) Brief der Regeering *van den* 15. *October* 1661. in de Notulen *van den* 14. *October* 1661. *Regifter* Berestyn.

(d) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 25. *October* 1661. in de Notulen *van den* 2. *November* 1661. *Regifter* Berestyn.

(e) Brief der Regeering in de Notulen *van den* 13. *December* 1661. *Regifter* Berestyn.

(f) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 23. *December* 1661. in de Notulen *van den* 7. *Januari* 1662. *Regifter* Berestyn.

(g) Notulen *van den* 7. *Januari* 1661. *Regifter* Berestyn.

ner tyd zig daar van te dienen, zo het behoorde (*b*).

XIII. Boek 1660.

In dit jaar, gaf zeker geval oorzaak, dat het beroepen van de Vonnissen door Schepenen van Eerssel gewezen, voor Schepenen van 's Hertogenbosch gebragt werd. Zekere *Evert Jansse Brouwers* Inwoner van Eerssel, die van den Raad van Brabant Brieven van *debitis* met *committimus*, aan Schepenen van Eerssel, als een lakenkoper op zyne boekschulden verworven had, deed uit hoofde van dien, zekeren *Tops*, die te Knegtsel, onder de Dingbanke van Vessem woonde, voor Schepenen van Eerssel dagvaarden. Aldaar werd door hem eisch gedaan. By den Prokureur des gedaagden werd staande gehouden, dat deeze niet voor Schepenen van Eerssel gedagvaard kon werden, om dat hem de magt, van dat Vonnis, aan Schepenen van 's Hertogenbosch te beroepen benomen werd. Schepenen van Eerssel gelastten den gedaagden, op de zaak zelf te antwoorden: Wanneer deeze by zyn voorig gezegde volhardde, werd hy van andwoord verstoken. Hy beriep zig hier van op een hooger Regter, zonder te melden, of hy zulks voor den Raad van Brabant, of voor Schepenen van 's Hertogenbosch zoude vervolgen. Hoewel nu de beroeper vertrouwde, dat voor het uitlopen van den tyd van het vervolg niets gedaan zoude werden, besllooten egter Schepenen van Eerssel, denzelven by voorraad te veröordelen. De gedaagde, om met

Hoe het beroepen der Vonnissen van die van Eerssel voor Schepenen van 's Hertogenbosch zyn gekomen.

(*b*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 1. *Maart* 1662. in de Notulen *van den* 18. *Maart* 1662. *Regifter* Beresteyn.

XIII. Boek met geene afpandingen overvallen te worden, en
1660. om den tyd van het beroep niet te doen verloopen, werd te raade, beschryfbrieven van Schepenen van 's Hertogenbosch te verzoeken, waar op Schepenen van Eerssel ter rolle deeden aantekenen, dat van Vonnissen, by hun gewezen, men zig aan den Raad van Brabant beriep. De beroeper ontkende dit, en verzogt Vonnis tegen Schepenen van Eerssel, ter overbrenging der stukken van het geding. Brouwers vervoegde zig by den gemelden Raad, en verwierf aldaar, om met de uitvoering van het Vonnis der Schepenen van Eerssel te mogen voortgaan, tot tyd en wyle dat Tops, beroeping van het zelve, by den Raad verworven had. Hy liet uit kragte van dien, de goederen van deezen verkopen. Tops vervoegde zig hier op andermaal by Schepenen alhier, en verzogt nieuwe beschryfbrieven, met te rug geving van het afgepanden. Schepenen merkten hier op aan, „ dat de Raad van Brabant, volgens „ zyn * berigtschrift, niet bevoegd was, iet by „ voorraad, tegen een Hoofdstad te verleenen, „ ten zy het verzoek by besloten' brieven hun alvorens in handen was gesteld. De Raad kon „ ook geen kennis over zaaken neemen, die hem „ van ouds niets hadden toebehoord. Eerssel was „ een der zeven Banken, van wier Vonnissen, „ men zig voorheen, toen Brabant nog onder „ eenen Prins behoorde, naar Antwerpen had „ beroepen. By het overgaan van 's Hertogenbosch, was de geheele Meyerye waar in Eerssel „ ligt, aan de Algemeene Staaten gekomen, gevolglyk was die plaats in dezelve gesteldheid, „ als tyde des Konings van Spanje, te weeten, dat men zig van de Vonnissen aldaar, op

* Instructie.

„ een

„ een der Hoofdsteden beroepen moest. Dus was XIII. Boek
„ deeze zaak een inbreuk van Stads Voorregten." 1660.
Zy besloot daarom nieuwe beschryfbrieven aan Tops te verlenen. Brouwers verkreeg hier op van den *Raad* van Brabant brieven van vernietiging. Tops verzogt van Schepenen alhier, dat de beschryfbrieven gehandhaafd mogten werden. Schepenen alhier gelasten Brouwers de afpanding kost, en schadeloos aftedoen, en Schepenen van Eersfel, de stukken van het geding over te brengen. De Regeering, welke het doen van Schepenen goedkeurde, gaf 'er den Algemeenen Staaten kennis van, en verzogt, dat van alle Vonnissen door de Dingbanken in de Meyerye gewezen, op de Wethouderen hier ter Stede, beroepen mogt werden. Alle de verrigtingen des Raads van *Brabant* werden hier op geschort, en Schepenen alhier gelasten den *Stads* Ingebieder, hun Vonnis te Eerssel ter uitvoer te brengen; deeze aldaar gekomen, wilden de Regenten zulks niet gedogen, en sloten den Ingebieder, en zyne mede helper in het Raadhuis (*i*). De Regeering hier van onderrigt, magtigde vier uit den haare, om zig met twee honderd gewapende Burgeren met een behoorlyk getal Offisieren, naar Eerssel te begeven, ten einde den Ingebieder te verlossen, en het *Vonnis* van Schepenen te helpen uitvoeren (*k*). De Stadhouder van den Hoogschout vertrok mede derwaards, ook naamen zy vyf en twin-

Stads Ingebieder te Eerssel gevangen gehouden.

(*i*) Request van Schepenen aan de Staaten Generaal overgegeven in de Notulen *van den* 8. *April* 1662. *Register* Copes.

(*k*) Notulen *van den* 12. *October* 1660. *Register* Copes.

XIII. Boek 1660.

twintig Ruiteren mede. De Burgery, en Stads Gemagtigden trokken den volgenden dag, onder het geleide van een Hopman der Burgery, met de Ruiters derwaards. Te Vugt ontmoeten zy een Inwooner van Eerſſel, die op de gevangen Poort binnen de Stad gebragt werd. Te Oirſchot ruſten zy twee of drie uuren, en verſtonden aldaar, dat 'er te Eerſſel eenige honderen op de been waren, en dat men aldaar de klokken getrokken had, het welk te kennen gaf, dat men hun het hoofd zoude bieden. Zy bragten den nagt te Veſſem door, alwaar hun het verhaalde te Oirſchot beveſtigd werd. Men beſloot hier, de Ruiters, nevens den Stadhouder, en zeſtig Burgers agter het Dorp Eerſſel om, te laaten trekken, om van de boven zyde daar in te rukken. De overigen zouden van den anderen kant daar binnen trekken. De Stadhouder met de Gemagtigden der Regeering zouden voor af, zig daar binnen begeven, en de Burgery inmiddels een ſcheut weegs van het Dorp blyven. Men zoude vooraf een proef nemen, om de Regenten door redenen te overtuigen. Het geviel door misleiding van den wegwyzer, dat de Ruitery, met de bygevoegde Burgery eerder, dan de Stadhouder, en de Gemagtigden der Regeering, in het Dorp aankwamen, waarom zy zig mede derwaards begaaven. Zy gelaſten hunne manſchap niet te ſchieten of iemand leed te doen, maar verweerender wyze te handelen. In het Dorp werd niemand der Regenten gevonden. Zy hadden zelf alle hunne paarden en koebeeſten vervoerd; men beſloot derhalven vier Inwoners naar de Stad te voeren. By deeze gelegenheid verklaarde de meeſte Inwoners, dat alles, wat tegen den Ingebie-

Eenige gewapende Burgers trekken derwaards.

Vier Inwoners van Eerſſel worden naar de Stad gevangen gevoerd.

bieder gepleegd was, tegen hunnen wil en dank geschied, en dat de voorzittende Schepen, en anderen, hier van alleen de oorzaak waren. Men vertrok dus van Eerssel, overnagte te Oirschot, en kwam den volgenden dag in 's Hertogenbosch. De Regeering alhier keurde dit alles goed, en gaf 'er Stads Gemagtigden in den Hage kennis van (*l*) Schoon 'er als voorgemeld, geen geweld te Eerssel gepleegd was, raakte een der Burgeren zyn linke hand kwyt, doch door wat toeval, vind ik niet aangetekend. De Regeering voegde hem weeklyks eenen gulden en tien stuivers toe, tot dat hy met eene bedieninge voorzien zoude wezen (*m*). XIII. Boek 1660.

De Ingebieder, die men te Eerssel opgesloten had, was eer de Burgery daar aan kwam, naar Holland vervoerd, met bedryging, indien hy niet gewillig mede ging, men hem binden zoude, hy werd dan by den voerman, die hem te Eerssel gebragt had, op een kar gesmeeten, daar eenig nat stro op lag. Twee der Regenten van Eerssel, nevens de Vorster reden op eene kar voor af, en eenige gewapende Eersselse Schutters, volgden de agterste kar, dus reden zy door de heide, en eenige omwegen, langs Gilsen, tot op de laage *Zwaluwe*, alwaar men hen den volgenden morgen gebonden in een Schip bragt. De trap van het vertrek waar in zy zig bevonden, werd weggenomen, en het luik toegedaan. Te Delft gekomen gingen alle de wagters naar de herberg. De Ingebieder nam deeze gelegentheid waar, en ont- Doch de Ingebieder was by tyds naar Holland gevoerd. En te Delft ontsnapt.

(*l*) Notulen *van den* 16. *October* 1660. *Register* Berestyn.

(*m*) Notulen *van den* 22. *Maart* 1661. *Register* Copes.

XIII. Boek 1660. ontsnapte; hy ontmoette aldaar de Gemagtigden van 's Hertogenbosch, die over deeze zaak naar den Hage gezonden waren, en verhaalde hun zyn wedervaren, het welke zy zeiden, dat hy in geschrifte zoude stellen, gelyk hy deed.

De voorzittende Schepen van Eerssel begaf zig naar den Hage, daar hy het geval op eene haatelyke wyze den Algemeene Staaten voordroeg. Stads Gemagtigden spraken daar over met eenige Leden, die het niet wel opnaamen, dat de Regeering in deeze zaak, zonder alvorens kennis aan hun Hoog Mogenden te geven, zig zo ver ingelaten had.

Hier voor heb ik verhaald, dat de Regeering zig over deeze zaak aan hun Hoog Mogenden vervoegd, en dat deeze daar op alle * uitvoering van Vonnissen des Raads van Brabant geschort hadden. Die van Eerssel verzogten thans by den zelven Raad, vernietiging van de uitvoering der Vonnissen van Schepenen van 's Hertogenbosch. De Raad vond goed, dat men wederzyds voor zyne Gemagtigden verschynen zoude. De Regeering alhier gelastte zyne Gemagtigden hier toe wel, doch zonder ergens verder in te treden, om dat die zaak by de Algemeenen Staaten aanhanglyk gemaakt was. Deeze gaaven eenige dagen daarna hun Ho. Mo. een *Deductie* van Stadswege over, waar in Stads Regt aangetoond, en vervolgens het gebeurde te Eerssel verhandeld werd, en de gevangenen die men van daar naar 's Hertogenbosch gevoerd had, werden uit eerbied voor de Algemeene Staaten losgelaten. Gedurende derzelver raadplegingen over de *Deductie*, bekwamen Stads Gemagtigden, de verklaaringen van Schepenen van drie onderscheide Dingbanken,

* *Executie.*

ken, in de Meyerye, van wier Vonnissen men zig voorheen, op de Stad Antwerpen beriep. By deezen werd verklaard, dat die Schepenen wenschten, dat men zig liever van hunne Vonnissen op Wethouderen van 's Hertogenbosch, dan op den Raad van Brabant, in het vervolg zoude beroepen. Zy deeden hier op een Memorie vervaardigen, voornaamlyk ingerigt op het stuk van *possessie*, en waar in die verklaringen gebragt waren. Deeze gaaven zy 's Lands Advokaaten, en wiens handen de Algemeene Staaten, Stads *Deductie* gesteld hadden, over. Na dat het *advies* dier Advokaaten, den Algemeenen Staaten overgegeven was, stelden deeze dit alles, in handen des Hoogen Raad van Holland, om zyn gevoelen daar op aan hun te laaten toekomen. Na dat dit overgezonden was, verklaarde de Algemeene Staaten op den drie en twintigsten Maart 1662. „ Dat alle uitvoeringen van „ Vonnissen, met de gevolgen van dien, ter we„ derzyde in het werk gesteld, afgedaan zouden „ worden. De beroepingen van Vonnissen der „ Dingbanke van Eerssel, en van anderen, van „ dergelyken natuur, in de Meyerye, zouden op „ de Wethouderen van 's Hertogenbosch, als „ *Hoofdstad* der Meyerye, en niet met voorby„ gang van hun, als middelregter, op den Raad „ van Brabant moeten gedaan worden (*n*)." De Regeering alhier gaf hier van aan de Regenten der Dingbanken van Eerssel, Hoogeloon, Bladel, Lommel, Bergyk en Hoogemierde, kennis (*o*). Van

XIII. Boek 1660.

(*n*) Rapport van de Heeren Lus en anderen in de Notulen van den 8. *April* 1662. *Register* Copes.
(*o*) Notulen van den 8. *April* 1662. *Register* Copes.

XIII. Boek 1660. Van te vooren had zy alle de Dingbanken in de Meyerye, die Antwerpers Regt gebruiken, reeds verzekering gegeeven, dat ingeval men zig van derzelver Vonnissen op Schepenen alhier beriep, zy die zaaken, volgens de gewoontens, en het Regt der Stad Antwerpen, afdoen zouden (*p*).

1661. Stoutigheden eeniger inwoneren te Waaldre aan den Predikant gedaan.

Op den veertienden April des volgenden jaars, gebeurde het dat de Predikant van Waaldre, en Valkenswaard, als hy de gewoonlyke huisbezoeking, voor de bediening des H. Avondmaals deed, op het Kerkhof te Waaldre, door een meenigte Inwoners des Roomschen Godsdienst, die aldaar eene Bedevaart deeden, geslagen, en gewond werd. Hy klaagde daar over den Algemeenen Staaten, welke den Heer van Waaldre, en Valkenswaard aanschreven; Dat hy alle bedenklyke naarstigheid aanwenden zoude, om de handdaadigen te doen straffen. Hy kon daartoe, de sterke hand des Landdrosts der Meyerye gebruiken (*q*). De Drossaard van Waaldre gaf eenigen tyd hier na, den Algemeenen Staaten kennis, „ dat hy te vergeefs alles had aangewend, „ om die misdaadigen te ontdekken. Hy had, „ uit kragte van hun Ho. Mogenden welbehagen, „ van den jaare 1657. *geprocedeerd*, om de schade den Predikant toegebragt, door Schepenen „ te doen waarderen, en die door de Gemeente „ te laaten voldoen, welke die op de Boosdoeners kon herhalen. De waardering was ge- „ schied,

(*p*) Notulen *van den* 20. *December* 1660. *Regifter* Copes.

(*q*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 22. *April* 1661. in de Notulen *van den* 4. *Augustus* 1661. *Regifter* Copes.

„ ſchied, doch de Burgemeeſters hadden zwa- XIII. Boek
„ righeid gemaakt, dit te betaalen. Waarom hy 1661.
„ een paard van hun had afgepand, en doen ver-
„ koopen. De Burgemeeſters hadden van het
„ *Vonnis* van Waardering, zig op Schepenen
„ van 's Hertogenboſch beroepen, waarvan zy de
„ Beſchryfbrieven bekomen hadden. Met laſt,
„ om het afgepanden onder borgtogt te rug te gee-
„ ven, op eene boete van zes guldens daags. Dit
„ ſtreed tegens hun Ho. Mo. voorſz. Plakaat. Hy
„ verzogt derhalven, dat zy geliefden Schepenen
„ van 's Hertogenboſch te gelaſten, zig de kennis
„ neming dier zaak niet aan te trekken, en dat,
„ indien de Burgemeeſters van Waaldre, over de
„ waardering beſwaard waren, zy dit den Alge-
„ *meenen* Staaten zouden voordragen (*r*)." Dee-
ze *zonden dit aan Schepenen* alhier, om daar op
hun berigt over te geven (*s*). Het welk behels-
de, „ *dat het hun* Ho. Mo. uit de overgezonde-
„ ne ſtukken *blyken* zoude, wie den aanlegger
„ van dit werk geweeſt was: De Droſſard had
„ te weeg gebragt, dat de Predikant het deezen
„ vergeeven, en ook beloofd had, den Heere van
„ Waaldre, en den Droſſard te verzoeken, dat
„ hy vrygeſproken werde: De Burgemeeſters van
„ *Waaldre*, leiden hier uit af, dat hun Ho. Mo.
„ bevelen, *niet* werden nagekomen, om dat die,
„ welke de euveldaad gepleegd hadden, bekend
„ waren, welken de Droſſard had moeten ſtraffen,
„ en geenſins de Gemeente bezwaaren. Dus wa-
„ ren

(*r*) Requeste van den Droſſard van Waaldre aan de Staaten Generaal in de Notulen *voorſz.*

(*s*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 11. *Juli* 1661. in de Notulen *voorſz.*

XIII. Boek. „ ren de Burgemeesters ten onregt overvallen,
1661. „ strydig tegen het Plakaat des jaars 1657. Sche„ penen alhier, hadden daarom de gewoonlyke „ Beschryfbrieven verleend, om dat, ingeval ie„ mand zig, by het gewysde van nedergerigten, „ in buitenspoorigheden van Plakaaten, die ter „ hunner beslissing stonden, benadeeld vond, hy „ het gewoone middel van beroeping mogt ge„ bruiken (*t*)." De zaak bleef hier by, immers ik vinde 'er niets meer van gemeld.

De Kapellaan des Franschen Afgezant hier ter Stede gevangen gezet.

De Heer *Du Thou* Afgezant des Konings van Frankryk in den Hage, had zekeren *Theodorus van der Sloot*, uit een Adelyk geslagt van 's Hertogenbosch gesproten, tot zynen Kapellaan aangesteld. Deeze was in den waan, dat hy als huisgenoot des Gezants, vryelyk door de Meyerye ryzen, en in dezelve zyn verblyf houden mogt; Doch hy werd gevat. Men vond by hem eene aanstelling des Bisschops. (Wie deeze ware, vind ik niet verhaald,) om Priester in een der Dorpen aldaar te zyn. Tot zyner verschoning, bragt hy in, dat schoon die aanstelling by hem gevonden was, men egter niet kon bewyzen, dat hy die plaats had aanvaard, en dat de meninge was, niet tot Priester in de Meyerye, maar op de grenzen, in het Land van Ravestein, aangesteld te worden (*u*). De Afgezant schreef aan Schepenen hier ter Stede, „ Dat hy zig verwonder„ de, dat zyn Kapellaan, die een bewys wie hy „ was, by zig had, aangehouden was: te meer, „ daar

(*t*) Berigt der Regeering aan de Staaten Generaal gedaan in de Notulen *voorsz.*

(*u*) Aitzema X. *Deel* XLI. *Boek blads.* 31. *Edit. usf.*

" daar men zonder hem eenige kennis te geeven " aanhield; Hy verbeelde zig derhalven, dat men " dit bewys voor onwettig aanzag. Om de wet- " tigheid daar van aantetoonen, verzogt hy, dat " men hem wilde loslaaten, en de aanhouders, " als schenders der agting eenes Gezants van " Frankryk, straffen. De Kapellaan had geene " Priesterlyke diensten in de Stad, of Meyerye " verrigt, en dus niets tegen de Plakaaten mis- " dreven (*v*)." Schepenen antwoorden, „ zy " hadden geene behoorlyke kennis dier zaak; De " Kapellaan was door een van de Kwartierschou- " ten der Meyerye hier ter Stede, als een Staats- " gevangen gebragt; Dit konden zy zonder zig " de ongunst der Algemeene Staaten op den hals " te haalen, niet weigeren. Hy had niet gezegd, " dat hy een Kapellaan des Gezants was: zulks " had men alleen uit het schrift zyner aanstelling, " ontwaar geworden: zyne loslating hing niet van " Schepenen, maar van de Algemeene Staaten " af. Zy zouden deezen daar van kennis gee- " ven, Hy geliefde zig mede by dezelven te ver- " voegen, en Schepenen wenschten, dat alles naar " zyn genoegen uitvallen zoude (*w*)." Sche- penen gaven dit geval met zyne omstandighedig- heden, den Algemeenen Staaten te kennen, met verzoek, om te weten, wat hier omtrent te doen (*x*). Dee-

XIII. Boek. 1661.

(*v*) BRIEF van den Ambassadeur DU THOU aan Schepenen in de NOTULEN *van den* 3. *September* 1661. *Regişter* COPYE.

(*w*) ANTWOORD van Schepenen aan den Ambassadeur DU THOU in de NOTULEN *voorsz.*

(*x*) BRIEF der Schepenen aan de Staaten Generaal in de NOTULEN *voorsz.*

XIII. Boek 1661.

Deeze antwoorddèn, dat Schepenen volgens 's Lands Plakaaten zig gedragen moeften (*y*). Zy vonden egter eenigen tyd hier na, op het vertoog van den Secretaris des Gezants goed, dat de Kapellaan door tusfchenkomft des Gezants van Frankryk, losgelaaten zoude werden, hoewel dit anderfins tegen 's Lands wetten ftreed. De Regeering deed hem hier op uit de hegtenis ontflaan (*z*).

De Ridderftraat aan de zyde der Markt verwyderd.

Thans werd in aanmerking genomen, dat het eind der Ridderftraat, aan de zyde der Markt veel te naauw was, en het huis aan deszelfs zuidzyde bouwvallig. De Regeering befloot dit huis te koopen, om het ter verwyding dier ftraat, te doen afbreken, en den grond die hier van overbleef, eenige huisjes voor de Pagters te doen bouwen, om alle de Komtoiren by elkanderen te hebben (*a*). Dit gefchiedde. De gemelde huisjes zyn naderhand tot Poftkomtoiren gebruikt. Doch toen men alle de Poftkomtoiren by een bragt, gaf men die aan de Stadsarbeiders ter bewooning, welke deeze vergunning thans nog genieten.

Keur wegens een teken aan de huizen, daar iemand overleden is.

In deezen jaare maakte de Regeering eene keur, dat voor de huizen daar iemand overleden ware, een bofch ftro, met fteenen daarop, zo lang het lyk boven aarde ftond, ten teken gelegd zoude werden. Voor oude lieden zouden daar op vyf, en

(*y*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 9. *September* 1661. in de NOTULEN *van den* 24. *September* 1661. *Regifter* COPES.

(*z*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 28. *Octo-ber* 1661. in de NOTULEN *van den* 5. *November* 1661. *Regifter* BERESTYN.

(*a*) NOTULEN *van den* 14. *November* 1661. *Regifter* BERESTYN.

en voor jonge lieden drie steenen gelegd worden. Dit zoude niet door de buuren, maar door die van den huize gesteld werden (*b*). Naderhand zyn de zogenaamde strooyen, sierlyker gemaakt. Zy bestaan thans, uit twee gelyk gesnedene vast gepakte ronde bosschen, beide omtrent drie voeten lang, de onderliggende bosch is omtrent een voet, en de bovenliggende, byna twee voeten, over het kruis dik, de onderliggende met touwtjes, en de bovenliggende met zwarte ledere riemen te zamen gebonden. Die, welke voor gehuuwd geweest zynde lieden dienen, hebben vyf, en die voor ongehuuwden, drie touwtjes en riemen. Op de eersten worden vyf, en op de tweede, drie roode geverfde plankjes, ter groote eenes mopsteens gelegd: doch deeze lopen aan het een einde wat spitster toe. Onder tegen de eerste bosch staan wederzyds vyf, en tegen de tweede drie dergelyke plankjes. Om het omvallen te beletten, word de bovenste bosch stro, met twee rood geverfde stokjes geschraagd. Na den ouderdom worden deeze tekenen grooter, of kleiner gesteld, egter zo, dat voor de volwassenen geen grooter gelegd worden, dan hier voor gemeld is. XIII. Boek 1661.

De Algemeene Staaten schreven in deezen jaare de *Regeering* hier ter Stede aan, dat de Koning van *Frankryk*, hun de geboorte eenes Dauphins had bekend gemaakt. Zy gelasten derhalven, dat de Regeering hier over, opentlyke vreugde bedryven zoude, en bepaalden daar toe den dertigsten Vreugde over de geboorte van den Dauphin van Frankryk.

(*b*) Notulen *van den* 16. *September* 1661. *Register* Berestyn.

XIII. Boek 1662. sten November nieuwen styl deezes jaars. De Regeering besloot, op den bestemden dag, eenige piktonnen voor het Stadhuis te stellen, en alle de klokken te doen luiden (c).

Vyftigste penning op alle verkochte vaste goederen.

In het begin des volgenden jaars, verstond de Regeering alhier, dat de Algemeene Staaten voornemens waren, den last van een vyftigsten penning, op de verkooping, of bezwaaring der onroerende goederen, Renten, Chynsen en Schepenen Brieven, daar vaste panden onder verbonden waren, in te voeren. Zy vertoonde hier op: „ De „ Stad en Meyerye bragten reeds, jaarlyks, „ over de vyfmaal honderd, en agt duizend guldens, behalven de Domeinen en Beden op. De „ laasten werden in geene der Vereenigde Nederlanden geheven. Dit alles bedroeg vyf maal „ honderd en tagtig duizend guldens te zaamen. „ Behalven de Geestlyke goederen. Hier uit „ bleek, dat die landstreek ver boven haar vermogen belast, en byna uitgemergeld was. Men „ geliefde die som, met het geen de Verëende „ Gewesten opbragten, te vergelyken, dan zoude men zien, dat een der magtigste maar twee „ en dertig duizend guldens meer, betaalde; en „ anderen, twee of drie tonnen gouts minder. „ De Stad en Meyerye moesten naar maate, eens „ zo veel, dan het bezwaarste Gewest opbrengen. „ De Inwoners der Meyerye werden daar en boven, in het haalen hunnes nooddrufts, die ter „ sleet in de Dorpen verkogt werden, niet als In- „ ge-

(c) RESOLUTIE van de Staaten Generaal *van den* 18. *November* 1661. in de NOTULEN *van den* 24. *November* 1661. en NOTULEN *van den* 24. *November* 1661. *Regifter* BERESTYN.

„ gezetenen der Vereenigde Nederlanden, maar XIII. Boek
„ als vreemdelingen behandeld; want zy moesten
„ de inkomende en uitgaande regten, en het veil- 1662.
„ geld betaalen, zelfs wanneer zy hunne graanen
„ in de grenssteden verkogten, en by tyde van
„ duurte wederom, eenig zaatkoorn, en mout
„ nodig hebbende, konden zy dit, niet dan on-
„ der betaaling dier lasten bekomen. Dit strekte
„ tot merkelyken afbreuk der neering in de Stad,
„ maar ook tot nadeel van den Staat, doordien,
„ ingeval men die graanen ten allen tyde uit de
„ Stad mogt haalen, dan konde men daar van
„ eenen goede voorraad by de burgery, ten koste
„ van den Lande, zo als in de Spaansche tyden
„ geschied was, op leggen: Dit bleef thans ge-
„ *heel* en *al* op het platte land. Alle de lasten
„ werden in de *Stad* striktelyk betaald, daar de
„ *Servitie gelden* zo agterlyk, wegens den Lande
„ voldaan werden, dat men nog twaalf jaaren
„ verschuld was. Het thuis zenden en logeren
„ van Ruiter en Soldaaten, beliep meer dan de
„ verpondingen binnen de Stad. De Stad en
„ Meyerye waren met meer, dan twintig tonnen
„ gouts belast, waar van de renten, boven de
„ huishoudelyken lasten, die zo groot dan elders
„ waren, betaald moesten worden. Het middel van
„ den vyftigsten penning kon derhalven, niet dan
„ met de grootste ondraaglykheid ingevoerd wor-
„ den om dat twee derden der Ingezetenen, hunne
„ vaste goederen met zwaare schulden belast, be-
„ zaaten; Als deeze die aan de eene zyde af-
„ loschten, moesten zy dezelve by anderen we-
„ derom opneemen, het geen om de armoede
„ dikwils voorviel. Zy zouden dus van hunne
„ vaste goederen, diemaal dit middel voldoen,

XIII. Boek „ zonder dat ze verkogt werden. De Regeering
1662. „ verzogt derhalven, van dit nieuwe bezwaar „ verschoond te blyven (*d*)." By eene nadere memorie werd die zaak verder aangedrongen. Deeze hield in, „ dat ten tyde van het invoeren „ der Verpondingen, de opkomsten uit de landen „ in de Meyerye, omtrent zes tonnen schats „ jaarlyks bedroegen. Hier uit had men, tegen „ den vyfden penning gerekend, niet kunnen „ vinden, het geen de Meyerye voorheen, aan „ den Staat verstrekte: men had die derhalven „ nog met vier tonnen verhoogd, en de lasten „ tegen twee tot vyf guldens op ieder morgen ge- „ rekend: Uit de bezaaide landen hadden egter „ de verpondingen, tot twee tonnen gouts niet „ kunnen gevonden worden: men had daarom „ onder dien last, de schraale hooi- en weilanden „ moeten aanslaan. Wanneer daar uit de bepaal- „ de som niet gevonden kon werden, had men „ de zaailanden veel hooger, dan die by den „ Raad van Staaten zelf gesteld waren, moeten „ aanslaan. Het Dorp *Bergeik* by voorbeeld, „ moest omtrent de helft van de inkomsten der „ landeryen, en *Gestel* by Eindhoven, twee der- „ den aan verponding betaalen. Indien de ver- „ pondingen, als in de meeste Vereenigde Ge- „ westen, en inzonderheid in het Ryk van Nieuw- „ megen, dat in aart van land het meeste met de „ Meyerye over een kwam, gesteld waren, zoude „ de laatste, maar half zo veel verpondingen be- „ hoe-

(*d*) REQUEST der Regeering om bevryd te zyn van den vyftigsten penning op de verkoping der vaste goederen in de NOTULEN *van den* 27. *Mei* 1662. *Regißter* COPES.

„ hoeven te betaalen. Dit zoude met de Voor- XIII Boek
„ waarden van Overgaaf der Stad overeenko- 1662.
„ men, welke inhielden, dat men de Inwoners,
„ in alle zagtheid, en zo als die der Vereenigde
„ Nederlanden behandelen zoude: In het Ryk
„ van Nieuwmegen waren de Inkomste der lan-
„ den, tegen tien gulden den morgen gerekend, en
„ ieder morgen op omtrent eenen gulden en vyf-
„ tien stuivers gesteld: Het Dorp *Oirschot* in de
„ Meyerye, van alle rivieren afgelegen, betaalde
„ zes guldens zeven stuivers en vier penningen
„ van den morgen. In het nabuurig Dorp *En-*
„ *gelen* in Holland, alwaar ieder morgen voor
„ veertien guldens verhuurd werd, betaalde men
„ niet meer aan verpondingen dan drie guldens.
„ Te *Alphen* by Leyden, tegen twee guldens
„ zestien stuivers en agt penningen te *Zoetermeer*
„ tegen vier guldens en tien stuivers, te *Voor-*
„ *schoten* tegen vier gulden veertien stuivers, te
„ *Wassenaer* tegen drie guldens en vyf stuivers.
„ Te *Amstelveen* voor de poorten van Amster-
„ dam, tegens drie guldens zes en een halven
„ stuivers. Te *Blommendaal* by Gouda, tegen
„ drie guldens en vyf stuivers. De landen dee-
„ zer plaatsen waren oneindig meer in prys, en
„ derzelver inkomsten eens zo veel, dan in de
„ Meyerye waardig, zy waren egter veel minder
„ in de verpondingen aangeslagen: Uit het heffen
„ van zulke zwaare lasten, was niet dan ver-
„ loop der Inwoneren naar by gelegene plaat-
„ sen te wagten. Men had hier van reeds de
„ beginselen, in het Dorp Tilburg gezien,
„ waar van daan eenige Lakenwevers naar Bra-
„ bant verhuist waren; en in andere plaatsen

 „ meer

XIII. Boek „ meer (*e*)." Hier op werd by den Algemeenen
1662. Staaten goedgevonden, „ den vyftigſten penning „ van alle verkogte vaſte goederen te vorderen, „ en geenſins van de bezwaarniſſen, die op de- „ zelven ſtonden." Met opzigt tot de in en uitgaande regten werd het verzoek der Regeering aan de Admiraliteiten gezonden, om hun gevoelen daar op, den Algemeenen Staaten te laaten toekomen (*f*) de verdere verzoeken werden afgeſlagen. Stads Gemagtigden in den Hage, droegen eenigen tyd hier na, die der Algemeene Staaten voor: „ Dat alzo de Stad over honderd en „ meer jaaren, den zeſtigſten penning aller ver- „ kogte erven, binnen dezelve, en het vrydom „ gelegen, geheven had, zo als uit de Ordon- „ nantie van Keizer Karel, als Hertog van Bra- „ bant van den jaare 1531. bleek: *Zy* verzogten „ derhalven, dat Stads Ingezetenen niet hooger, „ dan de Meyerye bezwaard werden. *Zy* ver- „ trouwden, dat men de zaak daar heen zoude „ rigten, dat Stads regt ongekrenkt bleve." Doch dit vond geenen ingang, vermits het opmaaken van het Plakaat, wegens het invorderen van den vyftigſten penning, den Raad van Staaten overgelaaten was, en zig in het voorige Plakaat veele zaaken bevonden, die men oordeelde meer tot bezwaarnis der Ingezetenen, dan tot voordeel van den Lande te dienen, en om dat de meeſten in het

(*e*) MEMORIE ter aanwyzing der gepoſeerde bezwaarniſſen in het heffen der Verpondingen in de Meyerye in de NOTULEN *voorſz*

(*f*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 12. *Mei* 1662. in de NOTULEN *voorſz.*

het Plakaat van Holland niet waren, werden Stads Gemagtigden geraaden, eenige bedenklykheid daar tegen op te geven (*g*). XIII. Boek 1662.

Weinig tyds hier na, gaf de Ontfanger der gemeene middelen, eenige Plakaaten tot het heffen van den vyftigsten penning over, met verzoek, dat de afkondiging daar van geschieden zoude. Schepenen maakten hier zwarigheid in, om dat het vervattene daar in, tegen het goedvinden der Algemeene Staaten, met opzigt tot het vrylaaten der vaste goederen strydig was. De Regeering besloot hier op, eenigen naar den Hage te magtigen, om matiging deswegens te erlangen (*h*). De Raad van Staaten schreef inmiddels de Regeering aan, dat zy dit Plakaat zoude doen afkondigen (*i*). De Hoogschout, die hier van kennis van had, drong 'er mede op aan. Men verzogt hem *zo lang* te wagten, tot dat de Regeering antwoord van haare Gemagtigden bekomen had (*k*). Deeze deeden korten hier na verslag, dat de Algemeene Staaten, op hun verzoek, by voorraad, en tot dat anders verstaan was, den Ontfanger gelast hadden, het lid van het Plakaat op den vyftigsten penning, rakende de verkopingen van Kustingen, Schepenen-kennissen, en andere schulden, die op de huizen en erven stonden, als mede van de vernaderingen, en het betaalen van het dubbeld regt der geheele waar-

(*g*) Request van de Gecommitteerden der Regeering van 's Hertogenbosch in de Notulen *voorsz.* en Notulen *voorsz.*

(*h*) Notulen *van den* 20. *Juni* 1662. *Register* Copes.

(*i*) Notulen *van den* 22. *Juli* 1662. *Register* Copes.

(*k*) Notulen *van den* 28. *Juli* 1662. *Register* Copes.

XIII.Boek 1662. waarde niets te vorderen (*l*). De zaak bleef hier by. In volgende tyden is de last verzwaard, zo dat men in plaats van den vyftigsten, den veertigsten penning by verkoop van vaste goederen betaalen moet, gelyk ook van de bezwaarnissen op dezelven, indien die vóor de wet geschieden, of aldaar *gerealiseerd* worden.

Oproer over den hoogen prys van het brood.

In de maand Juli deezes jaars onstond hier ter Stede een oproer over den hoogen prys van het brood: Eer men hier op orde stellen kon, werden eenige Moolenaars en Bakkers huizen geplunderd. De Regeering sprak hier over met den Kommandeur der Stad, en verzogt hem, dat hy de Soldaaten, derzelver vrouwen en kinderen wilde gelasten, in geval van oploop, zig van den woesten hoop af te zonderen, en de wagten last te geeven, om de dienaaren des Hoogschouts, in het grypen der belhamels behulpzaam te zyn: men zoude de Soldaaten hunne vrouwen en kinderen, die in het oproer gevangen werden, overleveren; het welk by hem aangenomen werd (*m*). Het gemeen was tot in de maand October stil, wanneer het zig tegen zekeren huisman, die eenig Koorn op de Markt, aan eenen Burger verkogt had, sterk misnoegd toonde, doch het kwam niet tot daadlykheid. De Regeering dugte, dat 'er toe komen zoude, om dat het Koorn in duurte toenam. Zy sprak andermaal met den Kommandeur, die haar allen bystand toezeide: Hy belast-
te

(*l*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 14. *Augustus* 1662. in de NOTULEN *van den* 29. *Augustus* 1662. *Register* COPES.

(*m*) HOLLANDSCHE MERCURIUS over het jaar 1662. *bladz.* 129. en NOTULEN *van den* 16. *Juli* 1662. *Register* COPES.

te de Bezetting, dat zy, nog haar vrouwen en kinderen, zig in geene oploopen zouden hebben te mengen, veel min de oproermakers styven (*n*). Het *schynt* dat de Stad door deeze voorzorg in *rust* bleeft. XIII. Boek 1662.

Zederd een geruimen tyd was 'er tusschen de Algemeene Staaten, en de Duitsche Orde over de Kommandery van Gemert geschil geweest. De Algemeene Staaten beweerden, dat Gemert niet Ryksch, noch eene Heerlykheid op zig zelf, maar Brabantsch was, en onder de Meyerye van 's Hertogenbosch behoorde. Zy staafde dit met het volgende. „ Uit verscheide oude brieven bleek het, „ dat Gemert aan het Kwartier van Peelland *geën-* „ *claveerd* was: Het was in het jaar 1572. onder „ het *Bisdom* van 's Hertogenbosch, en wel onder „ de *Land Dekanye* van Helmond, Hoofdplaats „ des Kwartiers van *Peelland* gesteld. Gemert was „ voorheen een *gehugt*, van het Dorp Bakel, en „ zyne *Kerk*, een * Dogter Kerk van de Kerk dier „ plaats geweest; De Koning van Spanje, als „ Hertog van Brabant, had in het jaar 1572. den „ Bisschop van Luik, die over het onttrekken van „ Brabant, van onder zyn geestlyk regtsgebied „ klaagde, ten antwoord gegeeven, dat hy in zyn „ *eigen land*, met toestemming van den Paus zo „ veel *Bisdommen* kon oprigten als hem goed- „ dagt. Men had zig van alle Vonnissen te Ge- „ mert gewezen, altyd op de Hoofdbank des „ Kwartiers van Peelland te Helmond, van daar, „ op Schepenen van 's Hertogenbosch, en ver- „ vol-

De Heerlykheid Gemert aan de Ridders de Duitsche Orde verkogt, en bewysredenen voor en tegen.

* *Filiaal Kerk.*

(*n*) Notulen *van den* 13. *October* 1662. *Register* Copes.

XIII. Boek. 1662. " volgens, op den Raad van Brabant te Brussel, " beroepen. De Hertog van Brabant, had de " waarde der Munt te Gemert, altyd op en af- " gezet. De Maaten, en Gewigten, die men " hier gebruikte, waren te Helmond geyckt. De " geheele Gemertsche Gemeente, of Heide, was " eigen goed des Hertogs van Brabant, welke " dezelve, op den zesden Juli 1450. aan die van " Gemert, behoudens een Chyns van vyftig ou- " de grooten tournois, verkogt had. De Inwo- " ners van Gemert stonden onder het Ingebod " van 's Hertogenbosch, en de *Judicatuur* van " Gemert kwam aan den Staat, als Hertog van " Brabant toe, gelyk dit de wederparty toe- " stond (*o*)."

De Ridders der Duitsche Orde beweerde daar tegen, dat Gemert niet in Peelland *geënclaveerd* was, zy staafden zulks met het volgende vertoog. " Gemert grensde tegen het Land van Ravestein, " tegen het Opper Kwartier van Gelderland, en " tegen Spaansch Brabant: De Land Komman- " deur *Johan van Cortenbach*, had, als Gemag- " tigde van den Grootmeester der Duitsche Orde, " in het jaar 1421. aan de Ingezetenen van Ge- " mert, zekere Gemeente, en Peelvelden ver- " kogt. Toen in het jaar 1270. eenig geschil tus- " schen den Hertog, en die van Gemert gerezen " was, had hy verklaard, dat hem noch hooge, " noch laage Heerlykheid, noch eenig Regt te " Gemert toekwam. Wilden die van Gemert " van hem hulpe, als opperften Schuts Heer heb- " ben,

(*o*) MEMORIAAL in de zaak van Gemert MSS. *onder my berustende.*

„ ben, was hy gehouden hen te beschermen. Ge- XIII. Boek.
„ mert was door den Raad van Staaten, in het
„ jaar 1621. wanneer de brandschattingen in de 1662.
„ *Meyerye* uitgeschreven waren, als niet behoo-
„ rende onder Brabant, erkend. De Land Kom-
„ mandeurs te Gemert hadden kwydslagen van
„ doodslagen gegeven, met naame in de jaaren
„ 1603. en 1607. Verscheide doodslagers uit de
„ Meyerye hadden zig derwaards begeven, en
„ waren onvervolgd gebleven. De Landkom-
„ mandeur der Orde had te Gemert in het jaar
„ 1613. een vrye Jaarmarkt opgerigt. Het be-
„ roepen van Vonnissen op Schepenen van Hel-
„ mond, en van daar, op die van 's Hertogen-
„ bosch, bewees geen onderhoorigheid, om dat
„ men zig van de Vonnissen van verscheide plaat-
„ sen in de *Meyere*, op Schepenen van Antwer-
„ pen beriep. Die van Nieuwmegen, Stevens-
„ waard, en anderen, beriepen zig op de Wet-
„ houderen van Aken, voorheen was men ge-
„ woon zig van de Vonnissen, van verscheide
„ plaatsen in Brabant, op de Wethouderen van
„ Luik te beroepen, tot dat zulks in het jaar
„ 1469. door Karel den Stouten Hertog van Bra-
„ bant afgedaan werd. Dat Gemert onder het
„ *Duitsche* Ryk behoorde, bleek, om dat het zyn
„ aandeel in de Oorlogen tegen de Turken, als
„ mede in het jaar 1648. zyn aandeel in de vyf
„ millioenen Ryxdaalers, die het Ryk by de Vre-
„ de de *Zweden* toegestaan, betaald had. Dit
„ zouden de Algemeene Staaten niet toegelaten
„ hebben, in geval het klaar was, dat Gemert on-
„ der de Meyerye behoorde. Eindlyk het be-
„ hooren onder het Bisdom van 's Hertogenbosch,
„ leverde geen bewys uit, om dat het grootste

„ ge-

XIII. Boek. 1662.

„ gedeelte van Brabant, van Limburg, en Namen, voor de oprigting der nieuwe Bisdommen, in het jaar 1565. onder het Bisdom van Luik gehoord hadden (*p*):"

Voorwaarden der overgaaf van Gemert.

Dit geschil had zo als gemeld is, lang geduurd. Thans werd het afgedaan. De Algemeene Staaten stonden den Grootmeester, ten behoeven der Duitsche Orde Gemert af, en gaaven hem de Opperheerschappy van het Dorp, en de Heerlykheid over: „ Zy verklaarden, dat die plaats onder „ het Duitsche Ryk behoorde, en dat zy daar „ over geen gezag behouden, of op nieuws ei- „ schen zouden, onder wat benaaming het waare. „ Zy bedongen egter, dat Gemert aan het *appel*, „ en Ingebod van het Geregt van 's Hertogen- „ bosch, zo als het tot dien tyd toe gebruiklyk „ was, onderhevig zoude blyven, zonder dat de „ Algemeene Staaten, daar uit, immer eenige „ Opperheerschappy afmeten zouden, vermits „ die nu volkomenlyk afgestaan werd. De Groot- „ meester, en de Orde zoude in het toekomende, „ binnen Gemert de vrye oeffening des Hervorm- „ den Godsdiensts moeten toelaaten, en daar toe „ een bekwaame Kapelle, en wooningen voor „ den Predikant, en Schoolmeester, ten genoe- „ gen der Algemeene Staaten ten hunnen kosten „ timmeren: Het Regt van Patronaatschap (dat „ is het Regt om een Predikant aan te stellen) „ zoude aan de Orde blyven. Doch het onder- „ houd des Predikants wooning, zoude door de „ Algemeene Staaten geschieden. De Orde zou- „ de

(*p*) Advies van den Hoogen Raad te Mechelen *van den* 20. *Februari* 1651. MSS. *onder my berustende*.

„ de geene Kloosters te Gemert toelaaten. De XIII. Boek 1662.
„ Hervormden die aldaar woonden, of namaals
„ kwamen woonen, zouden 'er zonder bekomme-
„ ring mogen blyven. De Grootmeester, en de
„ Orde zouden voor den afstand van Gemert, den
„ Algemeene Staaten veertig duizend guldens be-
„ taalen. Een derde zes maanden na het aan-
„ gaan des verdrags, en de twee overige derde
„ deelen, een jaar daar na. De Algemeene Staa-
„ ten zouden nergens in gehouden zyn, indien de
„ twee laatste betaalingen, ten behoorlyken tyde
„ onvoldaan bleven (*q*)."

1663. De Raad van Staaten wil twee Kapellen binnen de Stad tot krygsvoorraadhuizen doen maken.

In het begin des jaars 1663. schreef de Raad van Staaten de Regeering hier ter Stede: dat vermits verscheide Kapellen in de Stad ledig stonden, men *gaarne zag*, dat die van St. Elooi, op het Orten eind, en die van *Joris tot* Krygsvoorraadhuizen vervaardigd werden (*r*). De Regeering antwoordde: „ Dat de eerste de Stad toekwam. Zy
„ was zederd het overgaan der Stad tot berging
„ van Hout, Kalk, Steenen, en dergelyke zaa-
„ ken gebezigd. Door het missen van dezelve
„ zoude de Stad merklyk ontriefd zyn. De an-
„ dere kwam de Schuttery van den Ouden Voet-
„ boog toe. Zy was uit de middelen dier Schut-
„ tery getimmerd, en werd van haar onderhou-
„ den, en thans ten haaren voordeele verhuurd. Die
„ Schut-

(*q*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 8. *Juni* 1662. by Oudenhoven Beschryving der Meyerye van Hertogenbosch *bladz*. 42. Edit. 1670. en by Aitzema X. *Deel* XLII. *Boek bladz*. 499. *Edit. usf.*

(*r*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 17. *April* 1663. in de Notulen *van den* 12. *Mei* 1663. *Regifter* Berestyn.

XIII. Boek. „ Schutterye was 'er uit hoofde der Voorwaar-
1663. „ den van Overgaaf toe geregtigd. Daarby was
„ uitdruklyk bedongen, dat alle * Broederschap-
* Confraterniteyten. „ pen, *Schutteryen*, Ambagten, en Gildens binnen de Stad, in wezen zouden blyven, en hunne voorregten, en goederen zo gereeden, als ongereeden behouden, om by de Regeerders van dien, ten gemeenen voordeele, naar hun believen bestierd te worden. De Regeering hoopte om die redenen, dat de Raad van zyn voorneemen afzien zoude. 'Er waren binnen de Stad noch ledige erven genoeg, onder anderen veele Kloosteren die den Lande toehoorden (*s*)." Ik vinde niet, wat de Raad hier op goedgevonden hebbe; zeker is het, dat die twee Kapellen niet tot Krygsvoorraad huizen zyn gebruikt.

Sonderling Voorval wegens het doode lighaam van Juffrouw van Valkenisse.

Te Oirschot gebeurde in dit jaar, een geval, dat vry wat opspraaks verwekte, dan het welk op zig zelf genomen, niets om het lyf had. Zyne zeldzaamheid verdiend egter, dat ik het verhaale. Zekere Arts Dr. *Arnoldus Fey* genaamd, te Oirschot woonagtig, genas veele menschen van verscheidene kwaalen, zelf van zodanigen, die als ongeneeslyk aangemerkt werden, en was door geheel Europa vermaard (*t*). Het gemeen, dat doorgaans alle zaaken, die het niet begrypt, voor wonderen houd, verspreidde, dat hy de kranken door zekeren Olie, die uit het doode lighaam, van Juffrouw *Margareta van Valkenisse* vloeide, genas. Dee-

(*s*) Brief der Regeering aan den Raad van Staaten *van den* 12. *Mei* 1663. in de Notulen *voorsz.*

(*t*) Oudenhoven Beschryving der Meyerye van 's Hertogenbosch *bladz.* 57. *Edit.* 1670.

Deeze was in haar leven een Karmelieteſſe geweeſt, die in het Klooſter, dat te Oirſchot in het jaar 1644. door *Silveſter*, en *Maria Lintermans*, voor een gedeelte der Nonnen, uit het geweezene Karmelieteſſe Klooſter hier ter Stede geſtigt was, gewoond had. Zy overleed op den vyfden Februari 1656. te Oirſchot, en men verhaald, dat 'er veele wonderwerken by haar Graf geſchieden, en dat 'er uit haar lighaam zeker olieagtig welriekend vogt vloeide, waar door veele kwynende zieken genezen werden (*u*). XIII. Boek 1663.

De Algemeene Staaten vonden, zo dra dit ter hunner kennis kwam, by een geheime *Reſolutie* goed. Om het lighaam te doen opligten, en in verzekering hier ter Stede te brengen (*v*). Ingevolge van dien, trok eenig volk des avonds uit de Stad naar Oirſchot, het welk een kiſt mede voerde: Des morgens om drie uuren kwam die manſchap in het Klooſter, daar zy na lang zoeken, het lighaam onder een bed, digt aan den muur vond, derwyze verſtompeld, dat de ontdekking daar van moeielyk viel. Het was met een wit hembd, waar onder aan, een groote kant was, bekleed. Het lag op een inkarnaat roode ſatyne matraſſe, en had by zig een Zilver fleſje, waar op deeze woorden geſneden waren. Het zelve word naar 's Hertogenboſch gebragt.

Vota mea Domino reddam.

Dat is:

Ik zal myne geloften den Heere weder geven.

Men

(*u*) Hollandsche Mercurius van den jaare 1663. *bladz.* 102. Historia Episcopatus Sylvæducenſis *pag.* 315.

(*v*) Aitzema X. *Deel* XLIII. *Boek bladz.* 688. *Edit. uit.*

XIII. Boek 1663. Men leide het lighaam in de kiste, en gaf het Schepenen alhier over, die goedvonden, het zelve op het Stadhuis te doen bewaren (*w*). De Algemeene Staaten gelasten hier op *Lodewyk de Bils*, Heer van Coppensdamme, Bailuw van Aardenburg, vermaard door zyne groote bekwaamheden in de ontleedkunde, dat hy zig terstond herwaards zoude begeeven, om dat lighaam, nevens andere kundige Artsen, en Heelmeesters, daar onder eenigen van den Roomschen Godsdienst, in tegenwoordigheid van Gemagtigden der Regeering te bezigtigen, en zyne gedagten daar over, hun toe te zenden. De Regeering werd aanbevolen, het lighaam tot zyne komst in verzekering te houden (*x*). De Bils bezigtigde het zelve, en gaf 'er den Algemeenen Staaten het volgende verslag van. „ Hy had het in de Kamer van Schepenen gevonden, liggende op een roode matras, als een Nonne gekleed, aangezigt, handen, en voeten allen bloot. De reuk was onlieflyk, en aangemulmd hout, of doodsbeenderen, die uit het graf eerst geworpen zyn, gelyk. Zo als men den hals ontdekte, liepen uit de doekjes eenige kleine vliegen, even als die, welke men gemeenlyk uit vermulmde doodsbeenderen ziet komen. De huid der borst, en des buiks was in de lengte opengesneden, en wederom toegenaaid. Het lighaam was zodanig uitgeteerd, dat de sterk gerimpelde huid, niet dan de beenderen bedekte. De kleur was bruin, bleek, vaal, en zwart-

„ ag

(*w*) Hollandsche Mercurius *Ibi ubi supra.*

(*x*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 13. *Juli* 1663. in de Notulen *van den* 21. *Juli* 1663. *Register* Berestyn.

„ agtig geplekt. Al het ingewand was uit het „ lighaam genomen, alleen was 'er de borstplaat „ in. Het lighaam was van binnen met een bruin „ poeder van alsemknopjes, of dergelyke, te ge- „ *lyk* met het vermemeld vleesch, der binnenste „ bedorven deelen bestrooid, mede onlieflyk van „ reuk, en gaf dezelve vliegjes op. Na het af- „ zaagen des bekkeneels, vond hy de hersſenen „ byna vermemeld, en vol kleine verdroogde „ maaijen. Hem was een Zilveren flesje harts- „ gewyze gemaakt, ter groote van een palm, het „ geen van vooren met een venstertje open ging „ getoond, daar in was niets, en het gaf een reuk „ van menschen vet uit. Hy oordeelde uit dit „ alles, dat het lighaam door kunst gedeeltelyk „ voor volkomen verrotting bewaard was. In- „ gevalle 'er niets aangedaan werd, zoude het ove- „ rige binnen een jaar, min of meer, geheel ver- „ gaan, en vermemelen. De reuk van het flesje „ was niets anders, dan merg van beenderen, en „ ander vet, met de voorgaande vogtigheid al- „ lengskens uitsypelende." Dit werd nevens hem ondertekend door *G. van Gutshoven* Hoogleeraar in de ontleedkunde te Leuven, *Florentius Schuyl*, Hoogleeraar in de Wysbegeerte, *G. Kok van Kerkwyk*, M. D. primar. *G. van Liebergen*, M. D. *J. Ransecremer*, M. D. de beide laatsten van den Roomschen Godsdienst, *Tudert*, M. D. *G. Pauli*, Roomschgezind. *Corn. Lemannus* M. D., *Hendr. Hamel* M. D., *Daniel van Driel* Chirurgyn, *Johan Schotelmans* Chirurgyn, *Everardus Schonæus* Chirurgyn. De twee laatste Roomschgezinden, en *Sibrandus Banga* Chirurgyn (*y*). De Re-

XIII. Boek 1663.

(*y*) Verslag van de Bils van Coppensdamme van den 20.

XIII. Boek 1663. Regeering zond dit verhaal den Algemeenen Staaten over, en beval het lighaam tot naderen last te bewaren (z). Gemelde Juffrouw was uit een adelyk Zeeuwsch geslagt gesproten, het welk zig in het laast de vyftiende Eeuw te Antwerpen nederzettede. Zy had thans nog een Broeder in leven, Filip van Valkenisse genaamd. Hy was Heer van Hemissen, Callebeken, Raad en eerste Geheimschryver, en bewaarder van de oude Charten der Stad Antwerpen (a). Deeze had het lighaam zyner Zuster gaarne gehad (b). De Spaansche Gezant *Don Estevan de Gamarra* verzogt den Algemeene Staaten, dat het aan haar geslagt gegeven mogt werden, om het te Antwerpen te laten begraven, doch men vond goed, dat zulks hier ter Stede in de Hoofdkerk geschieden zoude (c), gelyk dit des nagts, tusschen den vierden en vyfden van Augustus deezes jaars, op de volgende wyze gedaan werd. De kist met een zwart laken overdekt, werd door de gewoone Lykdragers van het Stadhuis gebragt, en in de koets van den voorzittenden Schepen Jo. *Ferdinand Sweerts* gezet, deeze werd van Stads Groeneroeden vergezeld. Hier op volgde nog een koets, waar in de Voorzittende, en nog drie andere Schepenen zaten. Het merendeel der Hoofdwagt, veertig man-

20. *Juli* 1663. in NOTULEN *van den* 21. *Juli* 1663. *Register* BERESTYN.

(z) BRIEF der Regeering aan de Staaten Generaal in de NOTULEN *voorsz.*

(a) SMALLEGANGE nieuwe Cronyk van Zeeland, *bladz.* 711 *en* 712.

(b) HOLLANDSCHE MERCURIUS over het jaar 1663. *bladz.* 105.

(c) AITZEMA X. *Deel* XLIII. *Boek bladz.* 690.

mannen ſterk, omringden deeze koetſen, om den toeloop des Volks te beletten, en om het zelve uit de Kerk te weren. Als de kiſt in de Kerk nevens het *Graf*, dat binnen het hek der Doopvunt verwaardigd was, nedergezet was, deed de voorzittende Schepen, dezelven ontſluiten, en vertoonde den byzynde Schepenen het lighaam met alle zyne toebehoorten, zo als het de Regeering overgegeven was, met verzoek, dat hier van door hun kenniſſe gedragen werde. Hier na werd de kiſt toegeſloten, in het graf nedergelaaten, en dit in tegenwoordigheid des Voorzittenden, en andere Schepenen toegemaakt, en met een zark gedekt. De Regeering gaf hier van terſtond den Algemeenen Staaten kennis (*d*). Dus nam dit geval een einde. De Fey te Oirſchot behield denzelven toeloop van zieken, en vervolgde zyne genezingen met den gewoonlyken gelukkigen uitſlag. Veele voornaame Vorſten rn Heeren ontboden hem by zig (*e*). Ik vinde, dat de Algemeene Staaten op verzoek des Konings van Frankryk toeſtonden, dat hy zig naar Parys, ter genezing der Koninginne Moeder begaf, waarin hy dermaate ſlaagde, dat zy binnen korten tot haare voorige gezondheid herſteld werd. LODEWYK de XIVde dankte den Algemeenen Staaten deswegens hartlyk, en betuigde, dat hy over de bekwaamheid, zorgen, en goeden raad van de Fey, ten uiterſten voldaan was (*f*).

XIII. Boek 1663.

In

(*d*) BRIEF der Regeering aan de Staaten Generaal in de NOTULEN *van den* 6. *Auguſtus* 1663. *Regiſter* BERESTYN.

(*e*) OUDENHOVEN Beſchryving der Meyerye van 's Hertogenboſch *bladz.* 57. *Edit.* 1670.

(*f*) HOLLANDSCHE MERCURIUS over het jaar 1665. *bladz.* 37.

XIII. Boek 1664.

De Vrouwe van Michiels Gestel erkend, dat van Vonnissen aldaar gewezen beschyfbrieven verleend kunnen worden.

In het volgende jaar gebeurde het, dat zekere *Gillis Joosten* die een geding voor Schepenen van Michiels Gestel, tegen zeker Inwoner aldaar had, door Schepenen dier plaats, die zaak lang dralende gehouden werd. Joosten beklaagde zig deswegens by Schepenen van 's Hertogenbosch, alwaar hy beschryfbrieven wegens regts weigering verzogt. Schepenen alhier verleenden die, als daar toe, by Stads Kostuimen bevoegd (*g*). De Schepenen van Michiels Gestel zonden de stukken des gedings wel over, doch hielden staande, dat het de Schepenen der Stad niet toekwam, ter zaake van regtsweigering over de Heerlykheid Michiels Gestel beschryfbrieven te verleenen (*h*). De zaak ging egter voort, doch kwam de Prinsesse van *Hohenzollern* Vrouwe van Michiels Gestel ter ooren. Die van haaren Raade schreven aan de Schepenen alhier, zy hadden ongaarne dit geval verstaan, en vermaanden hen, niets meer tot inbreuk van het Regt der Prinsesse toe te brengen (*i*). Hier door werd Stads Regt van beschryfbrieven over Michiels Gestel gestrekt. Schepenen vonden daarom goed dit alles, nevens het vonnis in Stads Registers te doen aantekenen (*k*).

De tegenwoordige Visch-markt in staat gebragt.

Thans werd de Vischmarkt zo als die ten huidigen dage is, aan het einde der Haven gebragt. Het komt my voor, dat zy in oude tyden mede aldaar geweest zy, om dat ik vinde, dat de Vischbrugge

(*g*) KOSTUIMEN der Stad *Titel* II. *Art.* IV. *bladz.* 3. *Edit.* in 4to.

(*h*) NOTULEN *van den* 11. *April* 1664. *Register* COPES.

(*i*) BRIEF van den Raad der Prinsesse van Hohenzollern *van den* 14. *Maart* 1664. in de NOTULEN *voorsz.*

(*k*) NOTULEN *van den* 11. *April* 1664. *Register* COPES.

brugge in het jaar 1522. ten dien einde vergroot werd (*l*). In het jaar 1634. schyndze tusschen de Visch, en Koornbrug haare plaats gehad te hebben. *De* Regeering had toen een gedeelte der Rivier aldaar gevuld, het welk een merklyk verschil tusschen haar, en den Raad, en Rentmeester der Domeinen van Brabant veroorzaakte; Deeze gaf 'er den Raad van Staaten kennis van, die den brief des Rentmeesters in handen der Regeering stelde, om berigt daarop te geeven, en inmiddels het werk op te houden (*m*). Ik ben niet in staat, om dat Stads Register van den Pensionaris Gans, over deezen tyd, in het ongered geraakt is, en dat 'er dat des Pensionaris Zonst niets van meld, eenige redenen te geeven, die de Regeering ter verdediging van *Stads Regt* den Raad heeft overgezonden. Ik vinde egter, *dat* de Regeering vryheid hier toe verleend *is*, mits de Stad daar voor een jaarlyksen Chyns van vyf stuivers aan de Domeinen betaalde (*n*). Het Vischkopers Gilde moest voor de aanvulling der Rivier, en het opmaken der muur, vier duizend guldens opschieten, en de muur voortaan onderhouden (*o*). De Vischmarkt, die

XIII. Boek 1664.

(*l*) OUDENHOVEN Beschryving der Stad 's Hertogenbosch *bladz.* 16. *Edit.* 1670.

(*m*) RESOLUTIE van den Raad van Staaten *van den* 1. *Juli* 1634. in de NOTULEN *van den* 20. *November* 1765.

(*n*) OCTROOI van den Raad van Staaten tot het verleggen der Vischmarkt tusschen de Visch en Koornbruggen met het verband van den Chyns *van den* 15. *Juli* 1634. In het Verbantboek der Leen en Tolkamer *van* 1630. *tot* 1649. *bladz.* 98. *vers.* en in de ARCHIEVEN der Stad te vinden *Inventaris* C. No. 265.

(*o*) AMPLIATIE van het Reglement op de Vischmarkt van den jaare 1634. stuksgewyze in de NOTULEN *van den* 8. *Januari* 1698.

XIII. Boek 1664. die in deezen jaare in verval geraakt was, werd door de Regeering, nevens de Vischköpers stallen ten kosten der stad opgemaakt, thans plaatste men die op de Vischbrugge, ten dien einde werd zeker huisje dat op die brug stond afgebroken (*p*).

Pestziekte binnen de Stad.

In het najaar des voorgaanden jaars, bespeurde men in Holland de beginselen eener besmettelyke ziekte. Een Oorlogschip van den Staat, het welk lang voor Algiers gelegen had, terwyl aldaar de Pest hevig woedde, werd op de te rug reize zwaarlyk daar mede bezogt, waar door veele Matroozen stierven. Het Schip kwam in Texel binnen, en het Bootsvolk gedeeltelyk met de Pest onder de leden, te Amsterdam. Men was van gedagten, dat eenigen, die daar aan overleden, de Pest binnen die Stad gebragt hadden (*q*). Van daar verspreidde die zig door het geheele Land: In de maand Augustus deezes jaars, werd men die hier ter Stede gewaar. De Regeering vernieuwde alle de Keuren in het jaar *1655*. gemaakt, en eenige werden, naar gelegenheid van zaaken eenigsins veranderd (*r*). Zy stelden ten dienste der besmettenen eenen Ziekentrooster, op de wedde van vyf guldens ter weeke, aan (*s*). Van de aanstelling eenes Pestmeesters, en Pestvroedvrouwe vind ik niets, hoewel het zeker is, dat 'er die geweest zyn.

(*p*) Notulen *van den 7. Mei* 1664. *Regifter* Berestyn.

(*q*) Wagenaar Befchryving van Amfterdam II. *Deel* XVIII. *Boek bladz* 605. *col.* 1. *Edit. in Folio.*

(*r*) Notulen *van den* 25. *Augustus* 1664. *Regifter* Berestyn.

(*s*) Notulen *van den* 19. *September* 1664. *Regifter* Berestyn.

zyn. Omtrent het einde deezes jaars, was de Pest zodanig verminderd, dat de Algemeene Staaten eenen plegtigen Dankdag, tegen den een en twintigsten Januari des volgenden jaars uitschreven (*t*). Zy woedde egter nog in de Stad, en in de Meyerye, met naame te Loon op Zant, in den Zomer des jaars 1666. (*u*). Men oordeelde in het gemeen, dat de besmetting niet door ongesteldheid der lugt, maar door besmette persoonen of goederen, herwaards overgebragt, ontstaan was, en voorts door den al te gemeenzaamen omgang der gezonden met de zieken, en andere oorzaaken vermenigvuldigd en aangezet (*v*). Hoe groot het getal der overledenen binnen de Stad, in deezen tyd geweest zy, kan ik om dezelve redenen, als ik in het jaar 1655. gemeld heb, niet opgeven. Volgens het verhaal van geloofwaardige lieden, die het van hunne Ouderen gehoord hadden, werd 'er op het Kerkhof der Hoofdkerk, aan de zuidzyde van het Koor, een groote kuil gegraaven, waar in alle de pestlyken, die men gewoonlyk op het Kerkhof begroef, by elkanderen geplaatst werden. Naderhand zyn daar op boomen geplant, ten einde de grond veele jaaren ongeroerd bleve. XIII. Boek 1664.

De Oorlog, dien de Staaten ter Zee tegen den *Koning van Engeland*, en te land tegen den Bisschop van *Munster* moesten voeren, gaf oorzaak, dat men om nieuwe lasten dagt. De Algemeene Staa- 1665. Buitengewoone halve Verponding.

(*t*) HOLLANDSCHE MERCURIUS over het jaar 1664. *bladz.* 193.

(*u*) DE COCK VAN KERKWYK Pest Basiliscus *bladz.* 57. *in de aantekeningen.*

(*v*) AITZEMA XI. *Deel* XLIV. *Boek bladz.* 307 *Edit. in fo*

XIII. Boek Staaten vorderden in de Generaliteit een buitengewoone halve verponding. De Raad van Staaten deed daar van den vyf en twintigsten September een aanschryving, met last, om binnen een maand, die aan het algemeene Komtoir over te maaken. Het aandeel van 's Hertogenbosch was op twaalf duizend guldens gesteld, en de Regeering gelast die te verdeelen (*w*). Waar toe zy 'er zes Gemagtigden aanstelde (*x*), die twee voorslagen hier toe aan de hand gaaven. De Regeering begreep, dat hier op eenige kosten zouden lopen, besloot twee derden eener verponding om te slaan, waarvan drie vierden, door de Eigenaars, en een vierde door de Huurders voldaan zouden werden (*y*). Kort hier na vond zy goed maar een halve, en een zestiende van een verponding te vorderen, om op dezelve wyze te verdeelen. De Huurders zouden het aandeel der Eigenaars moeten verschieten, en dit aan de huurpenningen korten. Zy stelde eenige Gemagtigden tot den ontfangst daar van aan, en schreef den Raad, dat zy de twaalf duizend guldens ten spoedigste zoude overmaaken (*z*). Het duurde egter wegens het onvermogen der Inwoners nog lang, eer dit voldaan werd, want ik vinde, dat in de maand April des volgenden jaars, nog ruim drie duizend

1665.

(*w*) AANSCHRYVING des Raads van Staaten *van den* 25. *September* 1665. in de NOTULEN *van den* 14. *October* 1665. *Regifter* BERESTYN.

(*x*) NOTULEN *voorfz.*

(*y*) NOTULEN *van den* 15. *October* 1665. *Regifter* BERESTYN.

(*z*) NOTULEN *van den* 22. *October* 1665. *Regifter* BERESTYN.

zend guldens te betaalen ſtonden (*a*). XIII. Boek 1665.

Men had in de maand November des jaars 1663. in overweging genomen, om de Generaliteits landen te belaſten, met het invoeren van den twintigſten penning, op de erffeniſſen der Zydemaagen, in plaats van den veertigſten, en den veertigſten, in plaats van den vyftigſten penning, op de verkoopingen, en vermangelingen der onroerende goederen; Ook om die in een zeker evenwigt, met de byzondere Verëenigde Geweſten te ſtellen, door het opliggen van een aantal in alle buitengewoone laſten (*b*). De Raad van Staaten oordeelde, dat die evenredigheid op vier, boven het honderd, van het geen de Vereenigde Nederlanden betaalden, geſteld konde worden (*c*). De Regeering alhier bedugt, dat de Stad en Meyerye hier door te veel belaſt zouden worden, zond eenige Gemagtigden naar den Haage, die tot afweeringe hier van, een wydlopig vertoog den Algemeenen Staaten overgaaven. Dit hield zaaklyk in. „ Dat de rede dier belaſting „ was, om dat de Inwoners der Generaliteit van „ geen beter ſtaat, dan die der Verëende Geweſ- „ ten zouden zyn. Men moeſt aanmerken, dat „ het Kwartier van 's Hertogenboſch, gedurende „ de Nederlandſche onluſten, de plaag des Oor- „ logs het meeſte gevoeld had. Het had veele „ hon-

Andere nieuwe laſten.

Byzondere eene Kapitaale Schatting.

(*a*) NOTULEN *van den* 20. *April* 1666. *Regiſter* BERESTYN.

(*b*) AITZEMA X. *Deel* XLIII. *Boek bladz.* 784 *en* 785. *Edit. utſ.*

(*c*) BRIEF des Raads van Staaten aan de Algemeene Staaten *van den* 6. *November* 1664. in de NOTULEN *van den* 27. *Februari* 1665. *Regiſter* COPES.

XIII. Boek. 1665.

" honderd duizenden moeten opneemen, de " Inwoners waren verlopen, en de overigen verarmd. Die Oorlog had Holland, en andere Gewesten voor een zegen verstrekt, door den toevloed van menschen, en neering. Na de omkering van zaaken hier ter Stede in het jaar 1579, " waren meer dan honderd en tagtig huisgezinnen, naar de Vereenigde Nederlanden geweeken. Het kon derhalven niet redelyk geoordeeld worden, zo een verarmd land, tegen andere plaatsen, die in menigte van Inwoners toegenomen, en naderhand door den Oorlog niets geleden hadden, te schatten. De Stad en Meyerye hadden den Koning van Spanje maar honderd en vyfduizend, vyfhonderd, agt en tagtig guldens, agtien stuivers, en tien penningen opgebragt, en de Meyerye den Algemeenen Staaten, by wyze van Brandschatting, nog honderd vier en zestig duizend, vyfhonderd agt en twintig guldens. Dit maakte te samen tweemaal honderd, en zeventig duizend, een honderd zestien guldens, agtien stuivers en tien penningen, jaarlyks. Na het overgaan der Stad, waren 'er de gemeene middelen volgens de Hollandsche lyste, strydig tegen de Voorwaarden van Overgaaf, ingevoerd. De Meyerye had by wege van uitkoop, meer dan tweemaal honderd en twintig duizend gulden, voor de lasten, behalven de Beden moeten geeven, zonder dat in agt genomen was, dat die Beden, en nog vier en veertig duizend, drie honderd zeven en twintig guldens, aan de Spaansche Regeering had moeten betaald worden. De Algemeene Staaten hadden wel beloofd, dit laaste van de Spaansche Onderdaanen te doen vorderen, en aan de

" Meye-

„ Meyerye op haare laſten te doen korten. De in- XIII. Boek
„ vordering daar van was wel geſchied, doch de
„ Meyerye had 'er niets van bekoomen. Het geen 1665.
„ aan de Spaanſche Regeering van het overgaan der
„ *Stad*, tot aan de Munſterſche Vrede opgebragt
„ was, beliep tien tonnen Schats vier en tagtig
„ duizend een honderd en vyf guldens. Dit had
„ de Meyerye derwyze uitgeput, dat 'er geen
„ ſchyn om zig te herhaalen overbleef. Na de
„ Vrede, was de Meyerye met de verpondingen,
„ en de gemeene middelen belaſt. De eerſte wa-
„ ren vry hooger naar mate van de inkomſten der
„ landen, dan in Holland, en in andere Geweſten
„ geſteld. De Boter viel in de Meyerye ſlegter
„ dan in Holland. Hier konde die te water, en
„ in de Meyerye moeſt die te land, naar de Steden
„ onder betaling van het geleide vervoerd wor-
„ den." Men toonde verder aan, dat de verpon-
dingen in de Meyerye veel hooger, dan in de beſte
Hollandſche Dorpen beliep. Ik zal dit niet her-
halen, om dat zelks op het jaar 1662. met voor-
beelden vermeld ſtaat. Men trad verder tot het
bezwaar van het Hoorngeld, en toonde aan:
„ Dat in Holland voor het bezaaide land, alleen
„ het Regt der bezaaide Mergen, en het Hoorn-
„ *geld*, alleen voor de weiden, daar het Hoorn-
„ vee dag en nagt ingaan konden, betaald werd.
„ In de Meyerye moeſt men uit gebrek van wei-
„ den, de Beeſten met plukſel, en kruid, uit het
„ bezaaide land, maar in den Herfſt op geſaaide
„ ſpurrie, en raapen laaten weiden. Dus moeſt
„ van het bezaaide, Hoorngeld betaald worden.
„ Zederd het invoeren van het Hoorngeld, wer-
„ den 'er veele duizende Beeſten, minder, dan
„ voorheen in de Meyerye aangekweekt. De Her-
„ to-

XIII. Boek " togen van Brabant hadden een vlak tegenstrydi-
1665. " ge manier gehouden. Zy hadden de Meyerye,
" door het verlenen van voordeelen, en weinig te
" belasten tragten te bevolken. Men geliefde met
" een onpartydig oog te beschouwen, dat de be-
" zwaarde Stad en Meyerye, door den last des
" Spaanschen Oorlogs gedrukt, en met zo veel
" opgenomen penningen overlaaden waren, nu
" vyfmaal honderd, agt en zeventig duizend, vyf
" honderd zes en vyftig, en dus ruim vyfmaal
" meer, dan onder de Spaansche Regeering had
" moeten opbrengen. De Domeinen waren ook
" merklyk uitgebreid, in het byzonder de Tol,
" die tegen den duidlyken inhoud der Voorregten
" zeer vermeerderd was. Onder de Regeering
" van Keizer Karel den Vden, de beste en bloeien-
" ste tyd, was die voor eenen geringen penning,
" en ten tyde van het overgaan der Stad aan de
" Algemeene Staaten, voor honderd en vyftig,
" en veele jaaren daar na, voor zeventien honderd
" guldens, verpagt. Thans was de Tol voor
" twee en twintig duizend guldens overgenomen.
" Hy was tot deeze hooge somme gerezen, om
" dat men den Ingezetenen der Meyerye niet toe-
" liet, over den bodem der Stad, tot het mark-
" ten hunner gewassen, ook niet van het een Dorp
" naar het andere, zonder voldoening van Tol,
" te gaan. De Inwoners moesten boven dien,
" het geleide, 't zy enkel, 't zy dubbeld, betaa-
" len van Zout, Zeep, Graanen, en andere Le-
" vensmiddelen, die zy uit de Stad, naar hunne
" wooningen, schoon op des Hertogs bodem voer-
" den, betaalen. Het was ongehoord, dat de
" Inwoners den bodem hunnes Heere, niet naar
" goeddunken mogten gebruiken: Men deed ook

" de

„ de Inwoners der Meyerye Convooien en Licen- XIII. Boek
„ ten, van hunne Provisien, en Goederen, als 1665.
„ Afgezetenen betaalen. De Inwoners der Meye-
„ rye zouden nu door den twintigsten penning van
„ de * Erfnissen der Zydemaagen en den veertig- * Collateraal.
„ sten op de verkoopingen der vaste goederen ge-
„ drukt worden. Van deeze lasten hadden de
„ Algemeene Staaten, hun om de armoeden wille
„ in het jaar 1662. verschoond." Aangaande het voornemen om de Generaliteit, nog met een buitengewoonen tax van vier ten honderd, die de Vereende Gewesten moesten opbrengen, te belasten, droeg men voor, dat daar omtrent in aanmerking kwam. „ Dat ieder der Gewesten zyne midde-
„ len hief, zo als het zelve raadzaam oordeelde,
„ de lasten gingen na de Vrede derzelver tax te
„ boven, de overschot konde tot aflossing der
„ schulden gebruikt worden. De Stad en Meye-
„ rye hadden gedurende den Oorlog, veel opge-
„ bragt, het geen zy tot haar uiterste verderf nog
„ deeden, zonder dat 'er iet tot aflossing haaren
„ schulden gebruikt was. De Stad kon zelf haar
„ agterstallige *Servitie* gelden, die op Holland
„ aangewezen waren, niet bekomen. Dit beliep
„ elf duizend zeven honderd guldens jaarlyks.
„ Men genoot niets van het geen tot betaaling der
„ lyfrenten, die verstorven waren, en wegens de
„ Beden opgebragt was; nog ook van het beloop
„ der verminderde renten, die van agt tot vyf
„ gesteld waren. In alle de Vereenigde Gewesten
„ daar en tegen, werden de renten der Beden, uit
„ de Domeinen, of gemeene middelen betaald.
„ De Algemeene Staaten, waren (met eerbied
„ gesproken) niet bevoegd, het overschot der Be-
„ den naar welgevallen te gebruiken, maar moe-

„ sten

XIII. Boek. 1665. „ ften daarmede de verdere fchulden, die op de „ Beden ftonden, afloffchen: Indien dit gefchied „ ware, zoude alles gekweten zyn, tot een gevolg, dat als dan, de geheele Beden moeften „ ophouden. Hier by kwam, dat de laften der „ Stad en Meyerye by een genomen, meerder dan „ de tax van een geheel Geweft, beliepen, fchoongenomen de Staat van Oorlog agtien millioenen „ bedroeg, hoewel deeze zederd de Vrede maar „ twaalf beliep; De Stad, en Meyerye hadden „ dus een tiende gedeelte van den geheelen Staat „ van Oorlog, aan laften opgebragt. Derhalven „ moeft 'er gedagt worden, niet om die Inwoners „ te bezwaaren, maar om die te verligten, zo als „ aan andere Geweften, en het Landfchap Drenthe gefchied was. Indien die zwaare laften bleven, was 'er niets, dan de geheele ondergang „ der Meyerye tot groot nadeel van den Staat, te „ wagten. Het befluit deezes vertoog was. De „ Regenten der Stad, en Meyerye waren volgens „ eed en gewiffe genoodzaakt te verzoeken, dat „ de Algemeene Staaten, volgens de Voorwaarde van Overgaaf, de Stad en Meyerye, in alle „ zoetigheid en goedertierenheid geliefden te behandelen, en de gemeene middelen, binnen de „ Stad, zo als by zes Geweften der Vereënigde „ Nederlanden op den zeventienden Februari „ 1634. goedgevonden was, en gelyk in andere „ Brabantfche Steden gefchiedde, naar de Brabantfche lyfte te doen heffen. Het ftreed onder „ eerbied, tegen alle reden, en billykheid, dat in „ een en het zelve Geweft, de eene Stad, tot derzelver bederf, met verlies van nering en welvaard, door het invoeren der gemeene middelen, meer dan de anderen te belaften. Men

„ ver-

" verzogt, dat de verpondingen naar maate der XIII. Boek
" huuren verminderd, en de Beden, gelyk in de
" Vereënigde Gewesten afgeschaft mogten wer- 1665.
" den. Dat de *Servitie* gelden uit de verpondin-
" gen en gemeene middelen, gelyk tot het jaar
" 1648. geschied was, betaald mogten werden,
" en den Staten van Holland aan te bevelen, de
" agterstallen aan de Stad te voldoen. Dat de ver-
" pondingen in de Meyerye, naar de waarde der
" landen, tegen den zesden penning der inkom-
" sten, zo als in Gelderland geschiedde, geheven
" werden. Dat het Zoutgeld en bezaaide als voor
" heen, te weten van die landen, die waarlyk be-
" zaaid waren, en geensins van de spurrie, raa-
" pen, en klaver, tot der Beesten voetsel nodig,
" betaald mogten werden. Dat het Hoorngeld,
" om dat de Beesten op het zelve zaailand gevoed
" werden, afgeschaft mogt werden, ten minsten,
" dat de ledige Beesten, daar van uitgezonderd
" mogten worden: Dat de Land Tol, door de In-
" woners der Meyerye, niet voor het vervoeren
" hunner gewassen, zo als voor het overgaan der
" Stad geschied was, betaald werde, en dat zy
" hunnen nooddruft, zonder betaaling van Licen-
" ten, op een 's Lands paspoort mogten haalen,
" te weten haare bouwstoffen, en verdere dingen,
" tot hunne huishouding nodig, als mede mout,
" garst, en tarwe, daar de Meyerye van ontbloot
" was. Eindelyk: dat om de schade van Oorlog,
" die de Meyerye had ondergaan, zy van den
" twintigsten penning op de Erfnissen der Zyde-
" maagen aankomende, en van den veertigsten,
" op de verkoping der vaste goederen gelegt, en
" ook van den last van vier, boven het honderd,
" daar men de Generaliteits Landen in alle bui-

" ten-

XIII. Boek. „ tengewoone eisschen opbrengen wilde, onthe-
1665. „ ven mogt worden (*d*)." De Regeering deed deeze Deductie, doch eenigsins veranderd, ook den Staaten van Holland overgeeven (*e*). De Algemeene Staaten verzogten den Raad van Staaten, om zo ras doenlyk, de Kohieren, tot het invoeren eener Kapitaale Schatting in de Generaliteit, te doen vervaardigen, Stads Deductie werd hun toegezonden, om zyne gedagten daarop hun te laaten toekomen (*f*). Weinig tyds daar na zonden zy de Regeering een *Instructie*, om de Kapitaale Schatting in te vorderen, met byvoeging, dat zy die goedgekeurd hadden (*g*). Volgens dezelve zoude men van alle Weddens, Pensioenen, en Ampten, die meer dan drie honderd guldens bedroegen, zekere Schatting opbrengen. De tractementen der Predikanten, en die van Krygslieden zouden vry zyn. Verder moesten die, welke tot twee duizend guldens, en daar boven gegoed waren opgeschreven worden (*h*). De Regeering magtigde zes uit den haare, om die des Raads van Staaten, tot het doen der Schatting de hand te bieden (*i*). Deeze schréven, dat bovendien

(*d*) DEDUCTIE der Regeering in de NOTULEN *van den* 27. *Februari* 1665. *Register* COPES.

(*e*) NOTULEN *voorsz.*

(*f*) RESOLUTIE van de Staaten Generaal *van den* 11. *Februari* 1665. in de NOTULEN *voorsz.*

(*g*) BRIEF van de Staaten Generaal *van den* 19. *Februari* 1665. in de NOTULEN *van den* 16. *Maart* 1665. *Register* COPES.

(*h*) INSTRUCTIE tot invordering der Kapitaale Leening *van den* 19. *Februari* 1665. in de NOTULEN *voorsz.*

(*i*) NOTULEN *van den* 28. *Maart* 1665. *Register* BERESTYN.

dien nog een lyst over de huisgezinnen, met byvoeging hunner nering gemaakt moest werden. De Blokmeesters werden hier op verzogt, eene lyst, zo van de gegoeden boven de twee duizend guldens, als die der minderen, en van hunne nering te vervaardigen (*k*). Deeze werden den Gemagtigden des Raads van Staaten overgegeven (*l*).

XIII. Boek 1665.

Onäangezien alle deeze voorbereidselen besloten de Algemeene Staaten, de Schatting, als aan verscheide ongevallen onderhevig, en dat haar beloop te gering zoude zyn, agter wege te laaten (*m*).

De Kapitaale Schatting blyft agter.

Thans was de Bezetting hier ter Stede gering, en de Oorlog met den Bisschop van Munster voorhanden. Dit baarde de Regeering eenige ongerustheid, waarom zy om vermeerdering verzogt (*n*). In het laatst deezes jaars, kwamen vyf Hopmanschappen Fransche Hulpbenden binnen de Stad. De Soldaaten werden by de Burgery gehuisvest, doch de Regeering oordeelde, dat de Offisieren, even als die van den Staat, woningen voor zig moesten huuren (*o*). De Raad van Staaten verzogt, in het begin des volgenden jaars, dat die van huisvesting voorzien mogten werden. De Regeering besloot hier op die Offisieren, in eeni-

De Regeering verzoekt vermeerdering van bezetting.

1666. Moeite over de inkwartiering.

(*k*) Notulen *van den* 30. *April* 1665. *Regifter* Copes.
(*l*) Notulen *van den* 25. *Mei* 1665. *Regifter* Copes.
(*m*) Aitzema XI. *Deel* XLV. *Boek bladz.* 990 *en* 991. *Edit. uts.*
(*n*) Brief der Regeering aan de Staaten Generaal in de Notulen *van den* 9. *Mei* 1665. *Regifter* Copes.
(*o*) Notulen *van den* 29. *December* 1665. *Regifter* Copes.

XIII. Boek eenigen der gewezene Kloosters te leggen (*p*).
1666. Deeze namen 'er geen genoegen mede, en voorzagen zig by de Burgery van woningen, waar van deeze de kosten droeg. De Regeering vond daarom goed, de Offisieren te laaten daar zy waren, en indien eenige hunner zig op eigen kosten wooningen bezorgt hadden, die daar van, door Burgers die hun aangewezen werden, te doen ontheffen (*q*). 'Er schynen nog andere ongenoegens over dit huisvesten ontstaan te zyn, want de Regeering wilde het Reglement des Raads van Staaten, van den jaare 1595. over het huisvesten der Bezettingen, waar aan men zig tot dien tyd gehouden had, doen afkondigen, en verzogt den Gouverneur der Stad, zynen naam, in het hoofd der afkondiging te laaten stellen (*r*): hierin maakte hy zwaarigheid, om dat hy oordeelde, dat de Fransche hulpbenden hier aan niet gehouden waren. De voorzittende Schepen vertrok naar den Haag, daar hy van dien overlast den Algemeenen Staaten kennis gaf. Deeze namen 'er een besluit op, waar van ik den inhoud niet aangetekend vind. Zeker is het, dat die huisvesting de Burgery der maate bezwaarde, dat de Regeering goed vond, de Inwooners van den Dungen, en Orten onder Stads Vrydom gelegen, daar mede naar evenredigheid te belasten (*s*). Midlerwyl moesten

(*p*) BRIEF van den Raad van Staaten *van den* 2. *Januari* 1666. in de NOTULEN *van den* 14. *Januari* 1666. *Register* COPES.

(*q*) NOTULEN *van den* 17. *Januari* 1666. *Register* COPES.

(*r*) NOTULEN *van den* 7. *Februari* 1666. *Register* COPES.

(*s*) NOTULEN *van den* 5. *Maart* 1666. *Register* BARESTYN.

ſten drie Hopmanſchappen Franſchen naar Bergen op Zoom vertrekken; de Bevelhebber deezer manſchap verzogt een getuigſchrift van goed gedrag, het welk de Regeering hem weigerde, zy gelastte de Penſionariſſen geen uittrekſel van dit hun beſluit uittereiken (*t*). De Intendant des Franſchen legers *Carlier*, kwam eerlang hier ter Stede, en gaf de Regeering te kennen, dat des Konings Gezant in den Hage hem gezegd had, dat de Franſche krygsknegten, veel overlaſt de Burgery alhier zouden aangedaan hebben: Hy was gekomen om daarin te voorzien, en op dat dit in het vervolg niet meer voorviele, verzogt hy 'er de bewyzen van, om de ſchuldigen te doen ſtraffen. Schepenen bedankten hem, met byvoeging, dat hun voorneemen niet was, zo hoog te klaagen, mits 'er voor het toekomende in voorzien werde. Waar op hy uit naam zynes Konings, daar tegen een afkondiging deed (*u*). Ik heb van geene verdere onordentlykheden der Franſchen iet meer gevonden. Zy trokken in het midden deezes jaars uit de Stad. XIII. Boek 1666.

De Munſterſchen bedreven in dit jaar veele moedwilligheden in de Meyerye, waar door de Opgezetenen met hunne beſte goederen naar de vaſte Steden vlugtten. De Raad van Staaten verklaarde deeze goederen vry van den Brabantſchen Land Tol (*v*). In den Oudenboſch, in de Baronie van Breda, hield zig eenige manſchap der Mun- Moedwilligheid der Munſterſchen in de Meyerye.

(*t*) NOTULEN *van den* 29. *Maart* 1666. *Regiſter* BERESTYN.

(*u*) NOTULEN *van den* 2. *April* 1666. *Regiſter* COPES.

(*v*) RESOLUTIE van den Raad van Staaten *van den* 1. *Maart* 1666.

XIII. Boek 1666. Munsterschen op het Kerkhof verschanst, die door den Prins van Tarante, Bevelhebber van 's Hertogenbosch, met vier duizend mannen derwaards getrokken, vernesteld werden. Een Kollonel, Luitenant Kollonel, en Major, drie Hoplieden, en omtrent drie honderd gemeenen werden gevangen genomen, en een gedeelte daar van, alhier gebragt. Men bekwam mede een wit vaandel, waarin een Adelaar verbeeld was, het welk naar den Hage gezonden werd (*w*). Eenige gekwetste gevangenen, die in het Gasthuis alhier gebragt waren, liepen daar uit weg. De Regeering deed hier op afkondigen, dat niemand, die op eene boete van honderd en vyftig guldens zoude hebben te verstompelen, of verbergen (*x*).

Vreugde viering over den Zegen op de Engelsche Vloot bevogten. De Zege, door 's Lands Zeemagt op de Engelsche Vloot bevogten, bewoog den Algemeenen Staaten, eenen Dankdag tegen den negentienden Juni deezes jaars uit te schryven. De Regeering kreeg tevens last, om op den avond van dien dag, alöm tekenen van blydschap te doen vertoonen. Zy deed dien volgens eenige Staaken met piktonnen voor het Stadhuis stellen: Doch om de bekrompenheid van Stads middelen, werden 'er geene verteeringen op het Stadhuis, ten lasten der Stad gedaan (*y*).

Wan-

(*w*) HOLLANDSCHE MERCURIUS over het jaar 1666. *bladz.* 22 *en* 23.

(*x*) NOTULEN *van den* 8. *Maart* 1666. *Regifter* BERESTYN.

(*y*) NOTULEN *van den* 23. *Juni* 1666. *Regifter* BERESTYN.

Wanneer 's Lands Vloot op de Rivier van Chattam den twintigsten, en de twee volgende dagen der maand Juni 1667. zo door het verbranden, en veroveren van een goed aantal Engelsche Oorlogschepen, als door het vernielen van veele Branders en het bemagtigen der sterkte Scheernesse, een merklyk voordeel bekoomen had, schreven de Algemeene Staaten deswegens eenen Dank en Bededag uit, en gaven last, dat des avonds door het luiden der klokken, en het afschieten van het grof geschut vreugde bedreven zoude worden. De Regeering besloot het zelve te doen, dat in het voorleden jaar, by dergelyke gelegenheid was geschied (z).

XIII. Boek 1667.

Dankdag wegens de overwinning by Chattam.

De Vrede met Engeland werd weinig tyds hier na, *naamlyk* den laasten Juli te Breda geteekend (*a*). De Regeering vond goed, dat tyde, wanneer die afgekondigd zoude werden, alle de Schutteryen in de wapenen te doen komen, des avonds pektonnen te branden, en met alle de klokken te doen luiden (*b*). De Vrede werd den zevenden September des middaags hier te Lande afgekondigd, na dat men des morgens Gode deswegens in de Kerken gedankt hadde. De *Prins* van Tarante gaf deezen dag een deftig feest in *de sterkte* den Papenbril genaamd, en des avonds werd 'er een Vuurwerk afgestooken, verbeelende een Leeuw, en een Luipaard, die hunne pooten vereenigden. Boven dezelven zag men twee Duiven zwerven, ieder met een Olyftakje in den bek, waar

Vreugde over de Vrede van Breda.

(z) Notulen *van den* 3. *Juli* 1667. *Regifter* Copes.
(*a*) Aitzema XIII. *Deel* XLVII. *Boek blads.* 103.
(*b*) Notulen *van den* 29. *Augustus* 1667. *Register* Berestyn.

XIII. Boek 1667. waar in men door het vuur, het woord *Pax*: dat is Vrede zag. Hooger was een Kroon, met het woord *Vivat:* Rontsom deeze stond in brandende letteren;

Valeant, qui inter nos dissidia quærunt.

Dat is:

Laaten zy heenen gaan, die tusschen ons twist zoeken.

Ter wederzyde waren twee spitse zuilen, vyftien voeten hoog; op de eene was het woord *Consilio*: dat is door Beleid, met de Zon, en op de anderen *Armis*, dat is door de wapenen, met het vuur verbeeld. Daar voor was de Nederlandsche Leeuw, uit wiens zwaard, en pylen vuur kwam, gesteld (*c*).

1668. Onderstand tot het vernieuwen van Stads bruggen.

Omtrent deezen tyd bevond men de bruggen buiten de poorten, zo verouderd, dat dezelve geheel behoorden vernieuwd te worden. Men rekende, dat zulks op omtrent vyftien duizend guldens zoude komen te staan, des verzogt de Regeering den Raad van Staaten, dat het Land die bruggen geliefde te vernieuwen; of wel, dat de Raad, de Stad daar toe een merklyken onderstand toevoegde. Zy bragt voor redenen by, dat de Stad, met het onderhoud der Poorten, Muuren, Bruggen, Wagthuizen, Secreeten, Schilderhuizen op de wallen, en andere dingen, welken nu meer, dan het gewoone onderhoud vereischten, belast was. De Raad van Staaten had in het jaar

(*c*) Hollandsche Mercurius over den jaare 1667. in de maand *September* blads. 139—141.

jaar 1655. ten lasten der Stad, het onderhoud der steene Dyken, buiten de Vugter, en Hinthamer Poorten, die enkel tot de Vestingwerken behoorden, gebragt. Dit alles kon uit de gewoone inkomsten der Stad niet bekostigd werden. De Raad stelde dit in handen zyner Gemagtigden, die ter bezigtiging der Vestingwerken hier ter Stede stonden te koomen, om daarvan verslag te doen (*d*). Deeze spraken met eenigen der Regeering, en verklaarden, dat 's Lands geldmiddelen niet toelieten, alle de Bruggen tevens te herstellen: zy wilden, dat werk gaerne de Stad overlaaten, doch het Land zoude deswegens negen duizend guldens, in drie jaaren betaalen. De Regeering verzogt dat dit op twaalf duizend guldens gebragt werd. Na gedaan verslag, besloot de Raad van Staaten daar toe, tien duizend en vyf honderd gulden, in drie reizen te voldoen, te geeven (*e*).

XIII. Boek 1668.

De Bolwerken van tyd tot tyd aan de wallen der Stad, alleenlyk ter breedte van den walgang, en de borstweering gehegt, waren met aarde tegen de muuren van dezelve aangevuld; zo dat de keelen, en het binnenste van dien, nog hol, en niet met de wallen aangehoogd waren, het welk tot merklyk nadeel der Vestingwerken verstrekte. De Prins van Tarante Bevelhebber der Stad begreep dit zeer wel, hy stelde den Raad van Staaten voor, om de Bolwerken met straatslyk aan te vullen: De Raad besloot dit te beproeven, zy voegde aan de Stad, wegens het missen van het straatslyk,

Als mede voor het aanvullen der Bolwerken.

(*d*) NOTULEN *van den* 28. *April* 1668. *Register* COPIE.
(*e*) NOTULEN *voorsz.*

XIII. Boek 1668.

flyk, voor een jaar agthonderd guldens toe (*f*). De Regeering besloot hier op zig met den Pagter van het straatflyk te verdragen, om afstand van zynen pagt te doen, of wel het flyk in de Bolwerken te vervoeren. In het laaste geval zoude hy niet meer, dan agt honderd guldens deswegens genieten (*g*).

Vernieuwing der Keur wegens het doen van Rekening door de Voogden van onmundigen, en de Rentmeesters van eenige Gestigten.

De Keuren in de jaaren 1594, en 1612. gemaakt, raakende de Voogden van Onmundigen, Regeerders of Rentmeesters van eenige Gasthuizen, of Gestigten, ook de Kurateurs van Sterfhuizen, werden thans weeder vernieuwd en dezelven gelast, jaarlyks van hun bewind voor Gemagtigden van Schepenen rekening te doen, ten waare dit by Uitersten Wille anders verstaan was. Die hier in nalaatig bleven, zouden binnen drie maanden moeten rekenen: en die geene die gerekend hadden, moesten dit binnen een maand, na de gedaane afkondiging, doen blyken, op eene boete van vyf en twintig gulden; waar van een derde, ten behoeven van den Offisier, een derde ten voordeele van de Stad, en het overige aan den Fabriek der Kerken toegeweezen werd (*h*).

Verzoek dat het Servitie geld op 's Lands gemeene middelen of de Verpondingen gebragt mag werden.

De Regeering vernieuwde mede weederom haar bezwaar over de *Servitie* gelden. Zy vertoonden den Raad van Staaten: „ Dat zedert den jaare „ 1649. wanneer die op den Staat van Oorlog, ten „ lasten

(*f*) Resolutie van den Raad van Staaten *van den* 16. *Juli* 1668. in de Notulen *van den* 4. *Augustus* 1668. *Register* Berestyn.

(*g*) Notulen *voorsz.*

(*h*) Notulen *van den* 15. *November* 1668. *Register* Berestyn.

„ lasten van Holland gebragt waren, de Stad door XIII. Boek
„ de Engelsche en Munstersche Oorlogen, over 1668.
„ de tweemaal honderd en zeventig duizend gul-
„ *dens* ten agteren was. Hoe zeer de Raad die
„ zaak ten kragtigsten, den Staaten van Holland
„ aanbevolen had, was egter daar niets op ge-
„ volgd. Haar bleef derhalven geen ander mid-
„ del over, dan te verzoeken, die gelden,
„ die jaarlyks omtrent twaalf duizend guldens be-
„ liepen, met den eersten Januari aanstaande, we-
„ derom op Stads gemeene middelen en verpon-
„ dingen te mogen brengen. Dit toestaan, kon
„ by geen andere Grensvestingen in gevolg ge-
„ trokken worden, om dat buiten allen voor-
„ beeld, de gemeene middelen hier ter Stede,
„ volgens de Hollandsche Lyst geheven wer-
„ den." De Raad stelde dit verzoek in handen eeniger Gemagtigden, om het zelve te overwegen, en van hunne bevindingen verslag te doen (*i*). Hy schreef ook aan de Gekommitteerde Raaden van Holland. „ De Regeering van
„ 's Hertogenbosch had hem geklaagd, dat de
„ Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch, van
„ het begin der Nederlandsche onlusten tot heden
„ toe, tot grenzen gediend hadden. Zy waren
„ *hier* door, met veele honderd duizende opge-
„ nomene penningen zodanig bezwaard, dat 'er
„ geene hoop was, om ooit gered te worden.
„ Veele huisgezinnen hadden de Stad verlaaten,
„ zo

(*i*) Appointement van den Raad van Staaten op de Requeste der Regeering *van den* 27. *November* 1668. in de Notulen *van den* 20. *December* 1668. *Register* Copyes.

XIII. Boek. 1668.

„ zo dat de huizen zo in waarde, als in huur,
„ over de helft afgeslagen waren. Dit strekte tot
„ vermindering van 's Lands lasten, die 'er ge-
„ heven werden: Het verderf had hoofdzaaklyk
„ zynen oorsprong, dat de Stad met de gemeene
„ middelen, naar de Hollandsche Lyste, buiten
„ voorbeeld van eenige Generaliteits Steden, be-
„ last was. In het jaar 1634. was door de Ge-
„ magtigden der Algemeene Staaten zulk eene
„ zwaare verponding op de huizen ingevoerd, als
„ in geene Stad geschied was, jaa wel hooger, dan
„ in eenige der Hollandsche Steden. Deeze wer-
„ den, niet tegenstaande de vermindering van de
„ waarde der huizen, zonder eenigen afslag in-
„ gevorderd. By het invoeren deezer verpon-
„ ding was verklaard, dat dit geschiede, om de
„ als toen agterstallige *Servitie* gelden, beter te
„ voldoen, het welk egter geensins gevolgd was.
„ Alleenlyk waren in het jaar 1640. die tot vyf
„ en vyftig duizend guldens, op 's Lands ge-
„ meene middelen, en verpondingen gewezen,
„ tot dat de Raad in het jaar 1649, die op den
„ Staat van Oorlog, ten lasten van Holland ge-
„ bragt had, daar de Regeering zeer weinig op
„ den agterstal bekomen, en nog deswegens over
„ de tweemaal honderd en zestig duizend gul-
„ dens te vorderen had. Dit had de Raad ern-
„ stig overwoogen, en derhalven niet kunnen na-
„ laaten, de Staaten van Holland aan te maanen,
„ die agterstallen te voldoen. By nalaatigheid
„ zoude de Raad, de verpondingen aldaar, niet
„ bekwaamlyk kunnen doen invorderen, en vee-
„ le der Ingezetenen stonden in de uiterste onge-
„ legenheid te vervallen, het welk door een spoe-

„ di-

„ dige voldoening voorgekomen kon werden (*k*)." XIII. Boek
Wat hier op geandwoord zy, vind ik niet, doch 1668.
wel, dat de Raad, in het laast deezes jaars goedgevonden heeft, dat de *Servitie* gelden van 's Hertogenbosch, Graave, Ravestein, Breda, en Steenbergen, van den Staat van Oorlog over den jaare 1669. gelaaten, en uit de verpondingen dier plaatsen, voldaan zouden werden. De Regeering deed hier op afkondigen, dat de Ingezetenen, geene Ruiters, of Soldaaten by hun gehuisvest, of *gebilletteerd*, langer zouden huisvesten of betaalen, dan tot den laatsten dag des jaars 1668: zy zouden met het begin des volgenden jaars, op hun zelven gebilletteerd, en de *Servitie* gelden uit de verpondingen voldaan werden (*l*). Deeze ontlasting was van geenen langen duur, en veranderde wederom op den ouden voet, zo als ik op zyn plaats zal verhaalen.

In het begin des volgenden jaars verzogt de Regeering aan de Staaten van Holland, om by voorraad eenige betaaling op de agterstallige Servitie gelden, die tweemaal honderd en zeventig duizend guldens beliepen, te laaten doen. Dit verzoek werd in handen der Gekommitteerde Raaden gesteld, om hun gevoelen daar op, den Staaten te laaten toekomen (*m*). Ik heb niet gevonden wat hier op gevolgd zy. 1669. Verzoek aan Staaten van Holland, om eenig geld op de agterstallige Servitie gelden.

De

(*k*) Brief des Raads van Staaten aan de Gekommitteerde Raaden van de Holland in de Notulen *van den* 20. *December* 1668. *Register* Copes.

(*l*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 7. *December* 1668. in de Notulen *van den* 20. *December* 1668. *Register* Copes. en Notulen *voorsz.*

(*m*) Request der Regeering aan de Staaten van Holland,

XIII. Boek 1669.

Oprigting tot een Theater der ontleedkunde.

De Algemeene Staaten hadden in deezen jaare, tot Hoogleeraar in de ontleedkunde alhier *Lodewyk de Bils* Heere van Coppensdamme, aangesteld, met last aan de Regeering, als Opzigters der Doorlugtige School hem eene bekwaame plaats, tot het doen van ontledingen aan te wyzen (*n*). Men vond hier toe geen bekwaamer plaats, dan het Zwarte Zusters Klooster, waar in niet meer dan twee Nonnen waren, die men elders met eene woninge voorzien kon. De Regeering verzogt dan den Raad van Staaten, dit Klooster daartoe te gebruiken (*o*), mits de twee Zwarte Zusters van een andere wooning voorzien, en het Klooster op Stads kosten vervaardigd zoude werden. Indien de Raad goed vond, dit Klooster, tot andere diensten te gebruiken, het zelve ontruimd zoude werden, zonder dat de Raad in eenige vergoeding der kosten gehouden zoude zyn (*p*). De twee Zwarte Zusters bekwamen van de Stad voor het missen der woninge ieder jaarlyks vyftig guldens (*q*). De Regeering deed de Kapelle des Kloosters, door eene muur in twee dee-

land, en de daar op gestelde apostelle *van den* 18. *Februari* 1669. in de NOTULEN *van den* 18. *Maart* 1669. *Register* COPES.

(*n*) COMMISSIE van Lodewyk de Bils de Coppensdamme *van den* 3. *Januari* 1669. in de NOTULEN *van den* 1. *Februari* 1669. *Register*. BERESTYN.

(*o*) NOTULEN *van den* 7. *Februari* 1669. *Register* BERESTYN.

(*p*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 13. *Februari* 1669. in de NOTULEN *van den* 18. *Maart* 1669. *Register* COPES

(*q*) NOTULEN *van den* 19. *April* 1669. *Register* BERESTYN.

deelen scheiden, en het agterste tot een vertrek voor den Hoogleeraar vervaardigen (r). Zy deed ook het *Theater* tot de Ontleding, dat tot deezen tyd, boven de Vugter binnenpoort gestaan had, in het Koor dier Kapelle overbrengen. De Bils werd voor zyne te doene moeite in het ontleden, met honderd gulden door de Regeering beschonken (s). Hy overleed in de maand Augustus deszelven jaars. Die van het Wondhelers Gilde bekwamen hier op die plaats, tot het doen hunner oeffeningen (t). Dit liep met ter tyd te niet, waar na de Raad van Staaten het Klooster aan byzondere lieden verkogt.

XIII. Boek 1669.

Thans vond men goed, den last van den vyftigsten penning by verkooping van vaste goederen op de veertigsten te brengen. De Regeering vertoonde den Raad van Staaten. „ Dat op het „ vertoog der Stad en Meyerye, voorheen goed„ gevonden was, den vyftigsten penning alleen „ van de goederen, en geensins van de bezwaar„ nissen, die daar op stonden geheven zoude wer„ den. In een ander Plakaat waren de bezwaar„ nissen wederom gesteld; Op haar verzoek was „ egter verstaan, dat de vyftigste penning daar„ van, noch van de vernaderingen iet gevor„ derd zoude werden. De Regeering verzogt „ om het onvermogen der Meyerye, die eer ont„ last, dan bezwaard moest werden, dat alles op „ den

De vyftigste penning der verkogte goederen op den veertigsten, en het Collateraal op den twintigsten penning gebragt.

(r) Notulen *van den* 24. *April* 1669. *Regifter* Berestyn.

(s) Notulen *van den* 22. *Juli* 1669. *Regifter* Berestyn.

(t) Notulen *van den* 18. *September* 1669. *Regifter* Copes.

XIII. Boek. 1669. „ den ouden voet bleve (*u*)." Ten opzigte van van den last der Erfnissen op de Zydemagen, die men op den twintigste tragtte te brengen, vertoonde zy: „ Dat die over de honderd en zestig jaa„ ren, ten behoeven der Stad geheven waren, en „ verzogt, dat die op den voet van het besluit „ des Raads van Staaten van den twintigsten „ Mei 1656. mogt gelaaten worden (*v*)." De Gemagtigde der Regeering in den Hage vertoonden den Algemeenen Staaten, de zwaare belastingen en armoede der Stad en Meyerye. Zy verzogten, dat alles op den ouden voet bleve, en dat hier ter Stede, de gelykvormigheid in het heffen van dezelven, tusschen het land en de Stad, tot bewaaring der Voorregten, by de Voorwaarden van Overgaaf bevestigd, onderhouden mogt worden (*w*). Wanneer dit vertoog by de Algemeene Staaten gelezen werd, stelden de Gemagtigden van Holland 'er zig zeer yverig tegen. Zy hielden staande, dat die zaak reeds met volkomen kennis afgedaan was, en dat die van 's Hertogenbosch daar over alleen klaagden, zonder dat eenige anderen zig hier mede bemoeiden (*x*). De Algemeene Staaten verklaarden hier op, dat in het verzoek by de Regeering gedaan, niet getreden

(*u*) REQUEST der Regeering aan den Raad van Staaten gepresenteerd in de NOTULEN *van den* 18. *Maart* 1669. *Register* COPES.

(*v*) REQUEST der Regeering aan denzelven in de NOTULEN *voorsz.*

(*w*) REMONSTRANTIE der Regeering aan de Staaten Generaal in de NOTULEN *voorsz.*

(*x*) RAPPORT van de Heeren BERESTYN en COPES in de NOTULEN *voorsz.*

den kon werden (y). Zy was dus genoodzaakt de *Ordonnantien*, op die twee verhoogde lasten, te doen afkondigen (z). XIII. Boek 1669.

Moeilykheid over het stoppen van een strang der Rivier de Aa.

De Kommandeur der Stad, had buiten de Hinthamer Poort eene visscherye. Om die te bevoordeelen deed hy een gedeelte der Rivier de Aa door dezelve heen leiden. De stroom kreeg hier door zulk een sterken scheut, dat het bedde dier Rivier binnen de Stad droog lag. De Regeering verzogt derhalven den Kommandeur, dat hy de afleiding wilde doen stoppen, het welk deeze weigerde, waar op de Regeering dit deed werkstellig maaken. De Kommandeur liet op nieuw den dam wegnemen, waar door niet alleen het bed der Rivier binnen de Stad, maar ook de Graften van het Hoornwerk, en het Ravelyn aan de Hinthamer Poort droog liepen. De Regeering vervoegde zig hier over, by de Gemagtigden des Raads van Staaten, die hier thans ter Stede waren, en alles bezigtigden, waar na de Regeering vryheid kreeg om de afleiding buiten de Hinthamer Poort te doen toemaaken (a).

1670. Nieuwe Brug aan den wal by de Oude Dieze gelegt.

In het volgende jaar werd op last des Raads van Staaten eenen toegang tot den wal, en het Veer, aan den grooten Hekel, door het leggen eener Brugge, ten einde der Straate de Oude Dieze genaamd, gemaakt. Om dit behoorlyk te verrigten, was het nodig een oud Wagthuis, het Schry-

(y) RESOLUTIE der Staaten Generaal van den 28. *Februari* 1669. in de NOTULEN *voorsz*.

(z) NOTULEN *van den* 1. *April* 1669. *Register* BERESTYN.

(a) NOTULEN *van den* 20. *Juli* 1669, *Register* COPES *en* 27. *Juli* 1669. *Register* BERESTYN.

XIII. Boek 1670.

Schryvers huisje, en een Bleekers huis af te breken, en die elders te plaatsen: De bestelling hier van, werd aan de Regeering over gelaten, op voorwaarde, dat de Stad hier in te gemoed gekomen werd (*b*). Na verscheidene onderhandelingen kwam men overeen, dat de Regeering dit werk zoude doen maaken, mits het Land aan de Stad daar voor vier duizend en vyfhonderd guldens betaalde (*c*), kort hier na, werd dit werk openlyk aanbesteed (*d*).

Verzoek dat het Kommando binnen de Stad aan een Nederlander overgegeven moge werden.

De Prins van Tarante Bevelhebber der Stad begaf zig in deezen jaare naar den Haag, en om de afwezenheid van den Kommandeur vertrouwde hy het Bevel der Stad, aan den Kollonel Schotte. Volgens het vier en twintigste Lid, der Voorwaarden van Overgaaf, mogt het Bevel der Stad aan niemand, dan aan eenen uit den huize van Nassauw, of aan andere Nederlandsche Heeren of Landzaaten gegeven worden: derhalven schreef de Regeering den Kommandeur Tuil van Bulkenstyn, dat hy, zo dra het zyne zaaken toelieten, wilde overkomen, of ingeval dit niet geschieden kon, dat hy een ander, naar de Voorwaarden van Overgaaf met het *Kommando* wilde voorzien. Hy antwoordde, dat hy op het verzoek der Regeering gelet, en den Ritmeester de Gruiter gelast had, te verzoeken, dat hy ter ontlasting van den Heere Schotte, gedurende zyn afwezen-

(*b*) Notulen *van den* 27. *Maart* 1670. *Regifter* Copes.

(*c*) Notulen *voorsz.*

(*d*) Notulen *van den* 19. *April* 1670. *Register* Copes.

zenheid, het *Kommando* der Stad waarnemen wilde (*e*). XIII. Boek 1670.

De Prins van Tarante schreef kort hier na aan de Regeering, dat hy om redenen genoodzaakt geweest was, zyne ampten den Algemeenen Staaten over te geven. Ten opzigt der Stad, en de Regeering, was hem zulks leed: Hy zoude zyne genegenheid voor haar altyd behouden, en nimmer de weldaaden, en vriendschap, dien hy genoten had, vergeeten. De Regeering bedankte hem voor zyne bekendmaaking, met byvoeging, dat het haar aangenaam was, dat hy in haare behandelingen gedurende zyn Bevelhebberschap genoegen genomen had: Het viel haar smertelyk zo een verstandig' en gematigd' Bevelhebber te moeten missen: Zy beval zig, en haare Stad voor het overige in zyne gunste, en genegenheid (*f*). Hy verliet thans den Hervormden, en omhelsde den Roomschen Godsdienst, en overleed twee jaaren hier na (*g*).

De Prins van Tarante neemd afscheid van de Regeering.

Lodewyk de XIV. had zederd eenigen tyd de Koopwaaren, die uit de Vereenigde Nederlanden naar Frankryk gevoerd werden, of verbooden, of wel zodanig zwaar belast, dat 'er de Nederlandsche Kooplieden geen voordeel meer op zagen (*h*).

Belasting der Nederlandsche Waaren in Frankryk.

De

(*e*) Notulen *van den* 5. *Augustus* 1670. *Regisster* Copes.

(*f*) Notulen *van den* 28. *Augustus* 1670. *Regisster* Copes.

(*g*) Hoogstraten algemeen Woordenboek op het woord *Tremouille*.

(*h*) Valkenier verward Europa I. *Deel Bylaag* No. 5. *bladz.* 19.

XIII Boek. 1671.

Belasting der Fransche Waaren hier te Lande.

De Algemeene Staaten verboden in het volgende jaar den invoer van Brandewynen. De Fransche geweven stoffen, en anderen, waar van de invoer nog vry stond, werden vervolgens met vyftig ten honderd op het inkomen belast. Op het honderd Last Fransch Zout werd eene belasting van twee honderd guldens gelegt. De vreemde Booter en Kaas werd met vyf en twintig, en de meeste vreemde Siroop met vyf ten honderd belast (*i*). Aan de Regeering alhier werd gelast, dat zy allen, die met het verkoopen van Fransche handwerken zig geneerden, zoude doen afvragen, of zy genegen waren, daar mede te vervolgen, en ten deezen einde eene akte van toelating aannemen? Mits dat het getal deezer niet hooger dan drie beliepe, en dezelve ieder vyfhonderd guldens jaarlyks betaalden, zo lange die toelating duren zoude (*k*). Ook werd bevel gezonden, dat ter uitvoering der Plakaaten, op de Fransche Waaren gemaakt, by de Regeering eenige van de voornaamste handwerklieden benoemd zouden werden, om van al het gene, dat tot derzelver kennis komen mogt, en tot nadeel van de goede meninge der Staaten strekken kon, daar zulks behoorde, kennis te geeven, en alles dat daar tegen streed, aan te brengen (*l*). De Regeering

(*i*) GROOT PLAKAATBOEK III. *Deel blads.* 264. 268. 269. en 1374. en HOLLANDSCHE MERCURIUS *van* 1670. *blads.* 148.

(*k*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 15. *Januari* 1671. in de NOTULEN *van den* 27. *Januari* 1671. *Register* COPES.

(*l*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 19 *Januari* 1671. in de NOTULEN *voorsz.*

ring benoemde eenigen uit den haare, om te overleggen op wat wyze dit bevel, nagekomen zoude kunnen worden (*m*). Van hun verslag, is my om het vermissen van een der Stads Registers niets gebleken. Eenigen tyd hier na verschenen verscheide Ingezetenen, die Fransche Waaren verkogten, op het Stadhuis, daar hun gevraagd werd: of zy gezind waren die neering te vervolgen, en eene akte van toelaating deswegens aan te neemen, en vyfhonderd guldens jaarlyks daar voor te betaalen. Verscheidenen, hier toe niet gezind, werd aangezegt, op zekeren tyd by Schepenen te verschynen (*n*). Doch my is niet gebleeken, dat niemand verscheenen is (*o*).

XIII. Boek 1671.

De Heer KIRKPATRIK thans Bevelhebber der Stad, gaf de Regeering eene lyst, van verscheide gebreken aan de Stads Vestingwerken over, welke hy reeds eenigen tyd te vooren, den Raad van Staaten gezonden had; Deeze had dezelve in handen zyner Gemagtigden, die herwaards gingen, gesteld, om de Regeering tot het herstellen daarvan, aan te maanen: zy toonde zig bereid alles, het geene haare Stad raakte, met naame de Schilderhuizen, het bestraaten der wegen binnen de werken, de gebreken aan de muuren der Stad, en aan de Steenwegen buiten dezelve, te herstellen, doch verschoonde zig van alles, wat wezenlyk tot de verdeediging der Stad behoorde, om dat dit niet de Stad maar den Lande raak-

De Bevelhebber geeft eenige gebreken aan de Vestingwerken op.

(*m*) NOTULEN *voorsz.*
(*n*) NOTULEN *van den* 21. *Februari* 1671. *Register* COPES.
(*o*) NOTULEN *van den* 23. *Februari* 1671. *Register* COPES.

XIII. Boek 1671. raakte (*p*). Uit het volgende Boek zal blyken in welken slegten staat de Vestingwerken der Stad toen waren, en wat tot de verdeediging derzelve behoorde te geschieden; 'Er was geen twyfel aan, of de Stad zoude door de Franschen bemagtigd zyn, indien verscheide gevallen, niet gelukkig tusschen beide gekomen waren.

(*p*) NOTULEN *van den* 14. *Mei* 1671. *Register* COPYS.

HIS-

HISTORIE
DER STAD EN
MEYERYE
VAN
'SHERTOGENBOSCH.

DERDE DEEL.

VEERTIENDE BOEK.

Historie der Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch van het begin des jaars 1672. *tot het sluiten der Vrede te Nieuwmegen, in het jaars* 1678.

De gevaarlyke Oorlog, die in dit jaar ontstond, en op het hevigste door Frankryk, en Groot Brittanje, tegen de Vereënigde Nederlanden gevoerd werd, had onder anderen, ook veel betrekking op de Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch. Ik zal daarom de geschiedenissen der Stad en Meyerye in dit merkwaardig jaar eenigsins omstandig, en met zo veel naauwkeurigheid, als doenlyk is, ontvouwen, en eenige zaken, die niet, of niet algemeen bekend zyn, te berde brengen.

1672. Oorlog tusschen den Staat en Frankryk.

XIV. Boek 1672.

Slegten staat van 's Hertogenbosch.

Frankryks toerustingen waren reeds overlang bemerkt. De Gouverneur alhier, had zo als ik, op 't voorgaande jaar verhaald heb, een lyst der gebreken aan de Vestingwerken, den Raad van Staaten overgezonden. De gansche Bezetting bestond thans maar uit vyf Hopmanschappen (*a*), des werd om vermeerdering derzelven verzogt. De Regeering berigte den Algemeenen Staaten, dat zy zig, eeds en amptshalven verpligt oordeelde, de ernstige vertoogen des Gouverneurs te onderfteunen: zy vertrouwde, dat hun Hoog Mogende, het belang der Stad in agt namen, en dus voor haar behoud zorg draagen: en de ernstige begeerte der Regeering ten deezen opzigte, aan haaren yver voor Stad en Land zouden toeschryven (*b*). Ik vind niet aangetekend, wat hier op geandwoord zy. Dit is zeker, dat 'er geen vermeerdering van Bezetting voor het laast van Juni deezes jaars binnen de Stad kwam.

Vertoog der Regeering deswege.

Na dat de Fransche Koning den Oorlog aan de Vereenigde Nederlanden verklaard had, verdubbelde de Gouverneur zyne zorgen, en droeg de Regeering onder anderen voor, om verscheide openingen, die uit de Burgerhuizen op de Wallen uitkwamen, te stoppen, waar toe eenigen uit den haare gelast werden, om nevens hem, die openingen te bezigtigen, en die, welker stopping nodig bevonden werd, te doen toemetselen (*c*).

De

(*a*) Valkenier verward Europa III. *Deel bladz.* 719.
(*b*) Brief der Regeering aan de Staaten Generaal in de Notulen *van den* 2. *Februari* 1672. *Register* Copes.
(*c*) Notulen *van den* 15. *April* 1672. *Register* Copes.

De Regeering was van haare zyde, niet min op de zekerheid der Stad bedagt. *Zy* had reeds aan de Gemagtigden der Staaten, thans binnen de *Stad*, vertoond, dat de Bezetting te gering, en de *Stad* van geen genoegzaam Geschut, en Krygsbehoeftens voorzien ware; Deeze hadden aangenoomen, deswegens aan den Raad te schryven, doch daar op, was niets gevolgd. De Regeering besloot derhalven, vier uit den haare te benoemen, om zig ten spoedigsten naar den Hage te begeeven, en aldaar al hun vermogen aan te wenden, dat men het verzogte bekwame, en verder uit te werken, het geen zy ter verdediging der *Stad* nodig oordeelde: van dit haar besluit werd, alvorens den Gouverneur kennis gegeeven (*d*). XIV. Boek 1672.

In deeze omstandigheden, werd het mede nodig geoordeeld, *dat* 'er uit de Regeering eenigen gezonden werden, die met den Gouverneur, en de Offisieren der Burgery, de orde ter verdediging der Stad stelden, zonder daar van verslag te doen; hier toe werden zes Leden benoemd, die staande de vergadering, op den eed in den aanvang hunner bedieninge gedaan, beloofden, al het geene dewegen verhandeld zoude werden, geheim te *houden* (*e*).

Ligting van ten tienden man in de Meyerye.

Inmiddels was door den Raad der Staaten den Kwartierschouten der Meyerye aangezegt, alle persoonen, zo wel baazen, als knegts, boven de zestien jaaren oud, op te schryven, en daar uit den tienden man te neemen, alle kloek en sterk, niet

(*d*) NOTULEN *van den* 17. *Mei* 1672. *Register* H. VAN BREUGEL.

(*e*) NOTULEN *voorsz.*

XIV. Boek niet jonger dan twintig, en niet ouder dan vyf en
1672. vyftig jaaren. Eerst zouden zy zulken, die zig vrywillig aanboden, kiezen, en zo hun getal te gering bevonden werd, moesten zy het zelve uit de overigen aanvullen (*f*). De Raad van Staaten gaf kort hier na verzekering, dat deeze manschap, nimmer ter Zee, maar altyd te land ter bescherming der grenzen gebruikt zoude werden (*g*). Ik heb egter nergens gevonden, dat deeze manschap tot Regimenten gebragt, of gebruikt zy.

Voorzorg tegen den Vyand in de Meyerye. De Raad gelaste ook den Kwartierschouten, alle de Dorpen met slagboomen te voorzien, en op de aankomst des Vyands de klokken te doen trekken: op dat de Inwoners der nabuurige plaatsen, in geval van overrompeling, elkanderen zouden bystaan (*h*).

En binnen de Stad. In de maand Mei kwamen twee Gemagtigden der Algemeene Staaten binnen de Stad, om op alles goede toezigt te neemen. Of dit een gevolg ware der verrigtingen van Stads Gemagtigden in den Hage, vind ik niet aangetekend. Doch ik houde het voor waarschynlyk.

De vier Schutteryen der Burgery verschenen op den dertigsten Mei op het Plyn, alwaar zy aan handen der gemelde Gemagtigden, den eed afleiden: *Dat zy deeze Landen en Steden, byzonder*

(*f*) AANSCHRYVING des Raads van Staaten *van den* 16. *April* 1672. in de NOTULEN *van den* 26. *April* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*g*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 28. *April* 1672. in de Gemeentens Komme van het Dorp Vugt.

(*h*) RESOLUTIE van den Raad van Staaten *van den* 28. *April* 1672. te vinden als voor.

der 's Hertogenbosch, tegen derzelver Vyanden, naar hun uiterlyk vermogen, zouden helpen verdedigen (i). Eenige dagen hier na, gaven de Offisieren der Schutteryen, by monde van den Pensionaris Copes Hopman van den jongen Voetboog te kennen, dat zy zig ampts en eeds halven verpligt vonden, in deezen tyd hunnen dienst, ter verdediging der Stad aan te bieden. Zy hadden reeds eenige zaaken, met goedvinden der Gemagtigden hunner Hoog Mogenden beraamd, die zy de Regeering ter goedkeuring overgaven, en deeze besloot daar op het volgende: XIV. Boek 1672.

„ Niemand der Ingezetenen zoude vry zyn, „ om onder de Schutteryen te dienen, dan al„ leen de Leden der Regeering, Predikanten, „ Meesters der Latynsche Schoolen, en Zieken„ troosters.

„ Hoewel voorheen volgens gewoonte uit ie„ der huis, maar eenen Man, tot Schutter geko„ ren was, zoude men thans, dit niet navolgen. „ Waaren 'er egter drie, of meer Zoonen in een „ huis, en in den broode van hunnen Vader, „ zoude de laaste vry zyn.

„ Ieder Schuttery zoude tot op drie honderd „ hoofden vermeerderd worden.

„ De Schutters moesten zig van zulke wape„ nen voorzien, en op de wagten verschynen, „ als hunne Offisieren goed zouden vinden.

„ Die tot vermeerdering der Schutteryen aan„ genomen werden, zouden denzelven eed, als „ de andere Schutters, aan de Gemagtigden der

(i) Notulen van den 3. Juni 1672. *Regifter* van Breugel. Journaal gehouden door Nikolaas Coen MS.

XIV. Boek. 1672. „ der Algemeene Staaten gedaan hadden, moeten „ afleggen.

„ Eindlyk de Schutteryen moesten ter wagt „ trekken, wanneer zy van den Gouverneur daar „ toe verzogt werden (*k*)."

De Gemagtigden der Staaten stelden mede de Regeering voor: Dat het nodig ware, eenige nieuwe Wagthuizen op de wallen te maaken. De daar toe uitgeschoten penningen zouden door den Raad te rug gegeven worden. Indien dit geschiede, zouden zy schriftlyk belooven, dat dezelve door Holland voldaan werden. De Regeering benoemde hier op, eenigen uit den haare om de aanbesteding daar van te doen, mits, dat haar een handschrift daaavan gegeven werd (*l*). De Wagthuizen waren binnen veertien dagen in gereedheid, en kwamen op drie honderd negen en zestig gulden te staan (*m*).

Op het voordragen van Stads Gemagtigden tot de geheime onderhandeling, zond de Regeering twee van haare Leden, nevens den Pensionaris Copes naar den Hage, om zo de Algemeene Staaten, als den Raad van Staaten, en de Staaten van Holland, de gesteldheid der Stad, dat die, van krygsvolk, levensmiddelen, en krygsvoorraad onvoorzien was, aan te toonen, en een spoedige voorziening tot behoud derzelver te verzoeken, met betuiging, dat de Regeering onschuldig gehouden wilde zyn, indien by verzuim van voorzorg,

(*k*) NOTULEN *voorsz.* JOURNAAL gehouden door NIKOLAAS COEN MSS.

(*l*) NOTULEN *voorsz.*

(*m*) NOTULEN *van den* 21. *Juni* 1672. *Register* COPES.

zorg, de Stad eenig ongeval overkwame (*n*). De Gemagtigden kwamen eerlang te rug, en deeden verslag, dat zy het gevaar der Stad te kennen gegeven, en een spoedige voorziening verzogt hadden. *Zy* hadden den Raad Pensionaris van Holland, eene lyst van alle de gebreken ter hand gesteld, en verstaan, dat de Major *Utenboven* gelast was, zig herwaards te begeven, om hier te blyven; en dat men een goede menigte buschkruit, en andere oorlogsbehoeftens zenden zoude. Ten opzigte van het Geschut, en versterking der Bezetting door oude Soldaaten, was geen toezegging gedaan, dan alleen, dat men de Stad, indien de noot dit vereischte, daar mede gaerne voorzien wilde. Men had beloofd, alle mooglyke zorg voor de Stad te draagen, om dat den Staat, en zonderling de Provintie van Holland, de aangelegenheid daar van bekend was. Zy hadden de meeste Leden van 't hoog bewind, ten ernstigste betuigd, dat de Regeering, door gestadige bekendmaakingen en bezendingen, naar den Hage, en naar het Leger, den hoogen nood der Stad te kennen gegeven had (*o*). De Regeering schreef kort hier na den Algemeenen Staaten, dat zy wegens de gevaarlyke omstandigheden, hun bekend moest maaken, dat naar maate van de groote der Stad, en de omliggende Schansen, zy, op ver na, niet met genoegzaame Bezetting, Geschut, Oorlogsbehoeftens, en aanzienlyke Krygsoversten voorzien was. De Kommandeur en Major waren niet tegenwoordig, en de

XIV. Boek 1672.

(*n*) NOTULEN *van den* 11. *Juni* 1672. *Register* COPES.
(*o*) NOTULEN *van den* 16. *Juni* 1672. *Register* COPES.

XIV. Boek
1672.

de Gemagtigden hunner Ho. Mo. uit de Stad vertrokken: zy verzogt derhalven dat de Algemeene Staaten in alles geliefden te voorzien; Immers dat den Hoogſchout, gelaſt werde, zig herwaards te begeven, en de Kwartierſchouten, en andere Offiſieren van Juſtitie in de Meyerye te rug keerden, en te blyven, om hunne ampten waar te neemen, ook verzogten zy den Hoogſchout in het byzonder, ten einde hy binnen de Stad kwame (*p*).

De Heer VAN ASPEREN Kommandeur alhier, die zig in den Hage, of in het Leger bevond, berigte eenige dagen daar na de Regeering, dat hy verkregen had, dat voor eerſt honderd Ruiters binnen de Stad zouden komen. Eerlang zouden 'er nog honderd en vyftig volgen, mids hier van daan honderd Voetknegten, naar Crevecœur gezonden werden, verder zoude hy zorg draagen, dat de Bezetting tot een behoorlyk getal vermeerderd werd (*q*).

Schaarsheid van Geld.

De Gouverneur had uit laſt der Algemeene Staaten, het maaken van eenige Veſtingwerken en Affuiten aanbeſteed; doch vermids dit, by gebrek van betaaling langzaam voortging, verzogt de Regeering den Raad van Staaten, de 's Lands Ontfangers, die penningen onder zig hadden, te gelaſten, de nodige gelden daar toe, op te ſchieten (*r*).

De Gouverneur verſcheen eenigen tyd hier na in de vergadering der Regeering. Hy gaf hier te ken-

(*p*) NOTULEN *van den* 21. *Juni* 1672. *Regiſter* COPES.
(*q*) NOTULEN *van den* 27. *Juni* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.
(*r*) NOTULEN *van den* 21. *Juni* 1672. *Regiſter* COPES.

kennen, dat sommige Hopmanschappen der Bezetting, geene betaaling kregen: hier uit zouden mooglyk onlusten ontstaan, des verzogt hy, dat 's *Lands Ontfangers* gelast werden, eenige penningen te verstrekken, om de Soldaaten te vrede te stellen. De Ontfangers, die Leden der Regeering, en tegenwoordig waren, verklaarden van penningen onvoorzien te zyn. De Regeering antwoorde den Gouverneur, Zy konde Stads kasse tot die betaaling niet verbinden, doch verzogt, dat hy iemand naar den Hage wilde zenden, om deeze ongelegenheid bekend te maaken en behoorlyke voorziening te verzoeken (*s*). Wat gevolgen dit had, vind ik nergens aangetekend. Eenigen tyd hier na werd egter geld overgemaakt.

XIV. Boek 1672.

Bedestonden ingesteld.

Thans deed de Regeering des Woensdags avonds ten zeven uuren Bedestonden houden. Zy verbood ook geen Kwakzalvers, Komedianten, of spelen, op de Jaarmarkt toe te laten (*t*). Om de Ingezetenen geenen indruk te geeven, als of de Leden der Regeering, hunne goederen in deezen nood, uit de Stad wilden voeren, gaf zy bevel, dat niemand eenigen huisraad uit de Stad zoude mogen brengen, op de verbeurte van dien. De Gemeente werd ernstig verbooden, de goederen der geenen die gevlugt waren, aan te tasten, of te plunderen, maar die in handen van het Geregt overleveren (*u*). Veele lieden van an-

(*s*) NOTULEN *van den* 23. *Juni* 1672. *Regifter* COPES.

(*t*) NOTULEN *van den* 18. *Juni* 1672. *des nademiddags Regir* COPES. JOURNAAL gehouden door NIKOLAAS CORN MSS.

(*u*) NOTULEN *van den* 19. *Juni* 1672. *Regifter* COPES.

XIV. Boek 1672. andere plaatſen waren met hunne goederen herwaards gevlugt, en verzogten weder te mogen vertrekken, waarin de Regeering met overleg van den Gouverneur bewilligde, om zo weinig onnutte monden als mooglyk was, binnen de Stad te houden, mids zy niets dan de klederen, die tot hun lyf behoorden, mede naamen (*v*).

Verpagting van 's Lands Tienden. De Gemagtigden der Staaten gelaſtten de Rentmeeſters om 's Lands Tienden, (te weeten, die der Domeinen, ten overſtaan van Leenmannen der Leen- en Tolkamer, en de Geeſtlyke), ten overſtaan van Schepenen der Stad, op het Stadhuis te verpagten. Zy gaven hier van kennis aan de Regeering (*w*). Ik ſtelle egter vaſt, dat die verpagtingen niet geſchied zyn, want ik vind in zekere *Memorie* van bezwaarniſſen door de Meyerye, na het eindigen deezes Oorlogs, den Algemeenen Staaten overgegeeven, gemeld; Dat de Raad van Staaten in den jaare 1672, de Inwoners der Meyerye op ſtraffe zyner hoogſte verontwaardiging, gelaſt had, alle de bezaaide landen te verwoeſten, en vermids daarom, de Tienden niet verpagt konden werden, waren die den Ingezetenen tot denzelven prys, als die ten tyde der Vrede verpagt waren, aangeſchreven, en hun was gelaſt, de verpondingen der Tienden, die anders de Pagters betaalden, te voldoen (*x*). Men zal

ze-

(*v*) NOTULEN *van den* 23. *Juni* 1672. *Regiſter* COPES.

(*w*) AANSCHRYVING der Gecommitteerden uit den Raad van Staaten *van den* 17. *Juni* 1672. in de NOTULEN *van den* 21. *Juni* 1672. *Regiſter* COPES.

(*x*) KORTE REDENEN waarom de Ingezetenen der Meyerye behoorden ontlaſt te worden aan de Staaten Generaal overgegeven *Blads.* 4 en 5.

zeker in een stuk van dien aart, geene onwaarheden gesteld hebben.

Eer ik verder ga, moet ik iet van den optogt des *Franschen Legers* melden, tot dat het zig by *'s Hertogenbosch* nedersloeg. De Franschen hadden de Steden in het Land van Kleef, daar Staatsche Bezetting binnen lag, ingenomen. Zy waren voorts, by het Tolhuis over den Ryn, in Gelderland gedrongen, en hadden dat Landschap vermeesterd.

XIV. Boek 1672.

Optogt des Franschen Legers.

Zodra de Algemeene Staaten onderrigt waren, dat de Fransche Veldoverste Graaf van *Chamilly*, met tien duizend mannen van Mazeyk regt op 's Hertogenbosch aankwam, besloten zy de Stad Graave te doen ruimen, en met de Bezetting, die van *'s Hertogenbosch*, en Bommel te versterken. De *Krygsraad* te Graave maakte hier intusschen egter eenige *zwaarigheid*, om dat de Prins van Orange geenen last daartoe gegeeven had. De Bevelhebber schreef 'er zyne Hoogheid over. Op herhaald bevel der Staaten verliet de Bezetting de Stad, en trok naar 's Hertogenbosch (y). Intusschen middels bekwamen de Algemeene Staaten tyding, dat de Graaf van *Schellard*, met agtien honderd mannen Spaansche knegten hier ter Stede aangekomen was, zy schreven daarom de Gemagtigden tot het ruimen der Stad Graave aangesteld: dat indien de Bezetting nog niet vertrokken was, men die tot naderen last zoude doen blyven (z). De Prins

De Algemeene Staaten geven last tot ontruiming der Stad Graave.

Tegen bevel.

(y) VALKENIER verward Europa III. *Deel bladz.* 511 *en* 512.

(z) RESOLUTIE van de Algemeene Staaten *van den* 30 *Juni* 1672. in de NOTULEN *van den* 3. *Juli* 1672. *Regifter* COPES.

XIV. Boek 1672. Prins van Orange antwoorde den Heere *van Walenburg* Bevelhebber van Graave, dat hy zig, zo wel als hy, over het besluit om die Stad te ruimen, verwonderd had. Alzo de versterking door den Graaf van *Montery* naar 's Hertogenbosch gezonden, aldaar aangekomen was, vermeende hy, dat Walenburg met zyne Bezetting binnen Graave blyven, en die Stad tot het uiterste verdedigen moest *(a)*. Deeze Brief kwam te laat. By deszelfs aankomst, vond zig de Bezetting reeds in 's Hertogenbosch. De Brief werd dus aldaar besteld. De Gouverneur, en de Heer van Walenburg vertoonden dien Brief aan de Regeering, met verzoek van haar gevoelen te zeggen, of men de Bezetting van Graave, laaten wederkeeren, of dat die in haare Stad blyven zoude. De Regeering antwoorde, dat zy haar gevoelen niet kon zeggen; De Gouverneur geliefde zig te herinneren, dat zy meer dan eens, tot verzekering haarer Stad, vermeerdering van Bezetting, Geschut, en Voorraad verzogt had, zy verzogt hem derhalven met ernst, alle middelen, die tot behouding haarer Stad konden dienen, aan te wenden. Hy geliefde de Bezetting van Graave, zonder naderen last, niet te laaten vertrekken, te meer alzo geene Spaansche Hulpbenden, of andere Krygsknegten, binnen haare Stad gekomen waren *(b)*. De Heer van Walenburg trok dan met zyn Volk naar Graave, en reed met tagtig Dragonders voor uit, en raakte 'er binnen: Het overige

Het geen te laat komt.

(a) BRIEF van den Heere PRINSE VAN ORANGE *van den* 2. *July* 1672. in de NOTULEN *voorsz.*
(b) NOTULEN *voorsz.*

ge gedeelte werd door de Franschen onderweeg geslagen, die zig met den Heer van Walenburg verdroegen, dat hy Graave hun overleveren, en met de Dragonders naar 's Hertogenbosch te rug keeren zoude (*c*). XIV. Boek 1672.

Of het Fransche Leger omtrent deezen tyd in de Meyerye gekomen, of wel te vooren daar in geweest zy, kan ik niet melden. Vaster gaat het, dat de Graaf van Chamilly, uit 's Koning naam, de Meyerye in de maand Juni deezes jaars brandschatte, met last om die, voor de maanden Mei en Juni te voldoen. De Brief dien ik daarvan gezien heb, is in het Leger by Maazeik den negentienden Juni gedagtekend. Chamilly was derhalven toen met zyn Leger niet in de Meyerye. Het schynt my toe, dat die Brandschatting van de opening des Veldtogts gevorderd zy, om dat hy de Dorpen gelastte, het gevorderde, alle twee maanden, zo lang 's Konings Leger het Veld hield, te betaalen (*d*). Wat 'er van zy, zeker is het, dat het Fransche Leger onnoemlyke schade, de Meyerye toebragt. Het beroofde de Opgezetenen van alle de vrugten die 'er nog overig waren, en ontnam hun veel Rundvee en Paarden. De eigenaaren der landeryen, genooten gedurende deezen geheelen Oorlog niets, van het inkoomen dier goederen. Veele, zelfs de Godshuizen binnen de Stad, moesten het Zaadkoorn, aan hunne Pagters toegeven, en hun met goe- De Meyerye gebrandschat.

(*c*) Valkenier verward Europa III. *Deel bladz.* 514. en 515.

(*d*) Origineele Brief van den Graaf van Chamilli *van den* 19. *Juni* 1672. in de Gemeentens Komme van het Dorp Vugt.

XIV. Boek 1672.

goede woorden bidden, op de hoeven te mogen blyven. Duizenden morgen lands werden verlaten, die met Heide begroeiden, en honderden huizen werden afgebroken, of vervielen (*e*). De Franschen vernielden al het bouwgereedschap, plunderden de goederen, en die hunne bezittingen beschermen wilden, sloegen zy dood (*f*). De Meyerye werd op zevenmaal honderd duizend guldens jaarlyks gebrandschat, behalven duizend Legerbeesten, die op dertig duizend guldens te staan kwamen. Van het geld, dat de Dorpen hiertoe genoodzaakt waren op te neemen, moest zes, en meer jaarlyks, voor renten betaald worden. Na het eindigen van den Oorlog rekende men, dat de renten van alle de opgenomene penningen, honderd en tagtig duizend guldens jaarlyks beliepen. Aanmerklyk is het, dat die Brandschatting, zo met de lasten, die de Algemeene Staaten uit de Meyerye vorderden overeen kwam, datze het beloop der Verpondingen, Beden, gemeene middelen, Domeinen, en Geestlyke goederen, schoon van de laasten veel verkogt was, omtrent evenaarde (*g*).

Spaansche hulpbenden komen in 's Hertogenbosch.

In het begin van Juli kwamen de Spaansche hulpbenden binnen 's Hertogenbosch. Dit geschiede uit hoofde van een Verbond tusschen de Algemeene Staaten, en den Spaanschen Gezant in den Hage, den zeventienden December 1671. aan-

(*e*) REMONSTRANTIE der Regeering van 's Hertogenbosch om ontlasting *bladz*. 2 en 3.

(*f*) KORTE REDENEN waarom de Ingezetenen der Meyerye behoorden ontlast te worden, aan de Staaten Generaal overgegeven *bladz*. 6.

(*g*) KORTE REDENEN *voorsz*. *bladz*. 7.

aangegaan (*h*). Zy kwamen by gedeeltens hier ter Stede aan; Veel moeite had de Regeering met het huisvesten der Offisieren, zy bood hun het volle Servitie geld aan, zo als dat van wegens het Land voorheen betaald was (*i*), doch hier niet mede te vrede, vorderden zy daadlyke huisvesting, weshalven de Regeering genoodzaakt was, hun eenige huizen aantewyzen, en maandlyks voor de huishuur van een Ritmeester, zes guldens, en zestien stuivers, en voor zyn vier knegten, drie gulden en twaalf stuivers, te betaalen. Voor de andere Offisieren moest naar evenredigheid minder, en voor twee Ruiteren, drie guldens en twaalf stuivers gegeven werden (*k*). Alvorens de huisvesting geschiede, gaf men hun de keur, of zy liever dit geld wilden hebben, en daar voor *huisvesting* zoeken, of dat zy daadlyke huisvesting begeerden (*l*). Het schynt dat zy het laaste verkoren. XIV. Boek 1672.

Het Regiment voetvolk van Schellard kwam den vyfden Juli binnen de Stad. De getrouwde Soldaaten werden in de Barakken, en de ongetrouwde by de Burgery, en de Offisieren by de vermogensten gehuisvest, waar toe de Regeering vier haarer Leden benoemde (*m*). Het koste veel moeite om dit naar genoegen te verrigten. Op het

(*h*) HOLLANDSCHE MERCURIUS over het jaar 1671. *bladz.* 177.

(*i*) NOTULEN *van den* 30. *Juni* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*k*) NOTULEN *van den* 1. *Juli* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*l*) NOTULEN *van den* 2. *Juli* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*m*) NOTULEN *van den* 5. *Juli* 1672. *Register* COPES.

XIV. Boek 1672. het verzoek des Graaven van Schellard, en het aanhouden des Gouverneurs, was de Regeering genoodzaakt, de Gemeenen tot een ververſing, drie duizend ponden brood, zeven honderd en vyftig ponden kaas, en vyftien tonnen bier te geeven, hier van werd aantekening gehouden, om waare het mooglyk van den Raad van Staaten vergoeding daar voor, te bekomen (*n*). Na dit alles kwam de Regeering met den Gouverneur overeen, dat de Schutteryen, van de wagten op de wallen, en aan de Orten Poort, ontlaſt zouden werden; By opkomend gevaar zouden zy wederom te wagt trekken. De Regeering vond egter goed, dat de Burgery, de gewoone wagt op het Stadhuis, zoude blyven houden (*o*). Deeze hulpbenden waren Hoogduitſchers, die in Spaanſche Soldy ſtonden, zy koſten geweldig veel aan de Stad. Na het eindigen deezes Oorlogs, gaf de Regeering den Algemeenen Staaten te kennen, dat die aan de Burgery op meer dan honderd duizend guldens, voor buiten gewoone *Servitie* gelden, voor zulken, die nergens anders mede genoegen wilden neemen, behalven de gewoone, waren komen te ſtaan (*p*). Zy begeerden behalven huisveſting, Vuur, Zeep, Zout, en Azyn. Aangaande dit alles tragte de Regeering met den Graaf van Schellard een vaſten voet te beraamen (*q*). De geweezene Begynen Kerk, die door

(*n*) NOTULEN *van den* 5. *Juli* 1672. *Regiſter* COPES.
(*o*) NOTULEN *voorſz.*
(*p*) REMONSTRANTIE der Regeering om ontlaſting *bladz.* 9.
(*q*) NOTULEN *van den* 8. *Juli* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

door de Engelsche Gemeente gebruikt was, werd voor die hulpbenden gereed gemaakt (*r*). Tot het bedienen hunner Godsdienst, had de Graaf twee *Paters* Jesuiten mede gebragt, en verzogt nu, dat zy by de Burgers gehuistvest, of *Servies* als Offisiers, aan hun, gegeven mogt werden, het welk by de Regeering afgeslagen werd (*s*). XIV. Boek 1672.

De Gemagtigden der Staaten deeden de Regeering dertig lasten rogge, en eenige pypen oly toekomen, waarvan den Kommies, een handschrift ter hand gesteld werd (*t*). Koorn binnen de Stad gezonden.

De Stad was nu met een taamlyke Bezetting, en levensmiddelen, tot het uitstaan eenes Belegs voorzien; Daar waren egter nog verscheide zaaken, daar men agt op moest slaan, waarvan de Graaf van Schellard de Regeering eene lyst overgaf. De meesten dier zaaken stonden ter bestelling van den Gouverneur, de Regeering bragt alles, wat in haar vermogen was toe, om de Stad tot het uiterste te verdedigen, zy bezorgde drie rosmolens, die ieder in vier en twintig uuren, zestien malders koorn breeken konden, en gaf last om des noods, de dertien honderd Schutters nog met vyf honderd te vermeerderen: in het zieken *Gasthuis* werd voor de gekwetsten plaats gemaakt, onder voorwaarde, dat de leeningen van deezen, zo lang zy daar bleeven, ten voordeele van Voorzorg tegen een Beleg.

(*r*) NOTULEN *van den* 15. *Juli* 1672. *Register* VAN BREUGEL.
(*s*) NOTULEN *van den* 18. *Augustus* 1672. *Register* COPES.
(*t*) NOTULEN *van den* 1. *Juli* 1672, *Register* VAN BREUGEL.

XIV. Boek 1672.

van het Huis zouden zyn. Den Herbergiers werd verbooden, na den Taptoe geenen drank, aan de Soldaaten te geeven, ook werden de levensmiddelen op eene vaste prys gesteld (*u*), het geen eerlang afgekondigd werd (*v*). Alle de eet, en drinkwaaren die men verkogt, werden opgeschreeven, en alle plaatsen, daar Paarden gestald konden worden, bezigtigd (*w*). Den Spaanschen Bevelhebber werd, om alle misverstand voor te komen eene afzonderlyken molen, en bakker aangewezen (*x*).

De Schansen van levensmiddelen voorzien.

De Kommandeur der Stad, en de Kollonel *Pain & Vin* maakten omtrent deezen tyd de Regeering bekend, dat 'er gebrek aan levensmiddelen binnen de Schansen was, des verzogten zy, dat eenige bakkers gelast mogten worden, voor de Bezettingen van dien, brood te bakken, en dat dit als ten dienste des Lands geleverd, betaald mogt worden. De Regeering liet door Gemagtigden den Ontfanger der gemeene middelen hier over onderhouden (*y*), welke Haar duizend guldens ter hand stelde (*z*). Hierop werden alle koornzolders bezigtigd, en aangetekend, hoeveel

(*u*) NOTULEN *van den* 8. *Juli* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*v*) NOTULEN *van den* 18. *Juli* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*w*) NOTULEN *van den* 20. *Juli* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*x*) NOTULEN *van den* 14. *Juli* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*y*) NOTULEN *van den* 12. *Juli* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*z*) NOTULEN *van den* 13. *Juli* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

veel aldaar lag: het mudde rog, mogt niet hooger dan vyftien guldens verkogt werden, het welk by afkondiging bekend gemaakt werd (*a*): op verzoek des Krygsraad, werden vyftig ponden kaas, twaalf tonnen bier, en vyftig kannen brandewyn naar Crevecœur gezonden, al het welk uit de voorgemelde duizend gulden betaald werd (*b*). De Offisieren aldaar tekenden eene verklaaring, dat zy dit ontfangen hadden (*c*).

XIV. Boek 1672.

Het ongeluk wilde, dat een stuk muurs der Stad, met aarde en al, in de Graften stortte, het geen een geheele walbreuk veroorzaakte. De Regeering hier over ten uitersten bedugt, leende tot de herstelling hier van, eenige planken, welke zy tot het timmeren van het Stadhuis, waar aan men reeds twee jaaren bezig was geweest, in voorraad had, waar mede men de walbreuk herstelde (*d*).

Een stuk van Stads muuren valt om.

De Regeering herhaalde thans haar meer gedaane verzoek, naamlyk, dat de Gouverneur door eene ervaren Krygsoverste ondersteund werde, of wel, dat een Gemagtigden der Staaten binnen de Stad kwame, als mede dat de vervalle Vestingwerken hersteld mogten werden. Dit verzoek werd aan den Prinse van Orange, den *Raad* van Staaten, en den Staaten van Holland gedaan

Verzoek om een ervaaren Leeger Hoofd te hebben.

(*a*) NOTULEN *van den* 12. *Juli* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*b*) NOTULEN *van den* 13. *Juli* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*c*) NOTULEN *van den* 14. *Juli* 1672. *des voordemiddaags Register* VAN BREUGEL.

(*d*) NOTULEN *van den* 13. *Juli* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

XIV. Boek 1672.

daan (*e*). De Prins zond hier op den *Heere van Langerak*, die door twee Gemagtigden der Regeering, en den Pensionaris verwelkomd werd (*f*).

Samenkomst van den Krygsraad met de Gemagtigden der Regeering, en hunne besluiten.

Hier voor heb ik verhaald, dat de Regeering eenigen uit den haaren benoemd had, om met den Krygsraad over de verdediging der Stad te handelen, hier toe kwamen zy op den veertienden van Juli, voor de eerste ryze by een, en terstond werd goedgevonden, eenige Konstapels aan te stellen, voor welkers betaaling de Ontfanger van 's Lands gemeene middelen in stond. 's Lands en Stads imposten op het Gemaal, Wynen en Bieren, werden voor den tyd van een maand geschort, het welk de Regeering ten aanzien van Stads lasten goedkeurde, ook werd gelast de gebreeken aan het Geschut, te herstellen, en vier pypen boomoly, die in 's Lands voorraad huis waren, openlyk te verkoopen, om daar uit de Bezetting voor zo ver dit geld strekte, te betaalen. Van den oly werd twaalf honderd vyf en dertig guldens gemaakt (*g*). Het beloop van een maand inkomsten der Wynen, Bieren, en het Gemaal, waar van hier voor gemeld is, beliep voor 's Lands aandeel, agtien duizend zes honderd zeven en negentig gulden vier stuivers, doch de Rekenkamer wilde dit, den Ontfanger der gemeene middelen niet in uitgaaf, goed doen. Denklyk heeft de Raad van Staaten dit afschaffen euvel op-

(*e*) NOTULEN *van den 6. Juli* 1672. *Regijter* COPES.

(*f*) NOTULEN *van den 6. Augustus* 1672. *Regijter* COPES.

(*g*) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 14. *en* 15. *Juli* 1672. *des voordemiddaags* en der Regeering *van denzelven dag*. *Regijter* VAN BREUGEL.

opgenoomen, want ik vind dat hy op den dertienden September 1673. den Gouverneur gelastte, dit uit zyn eigen beurs te voldoen; Deeze vervoegde zig in het jaar 1676. daar over, by de *Algemeene Staaten*; Hoewel de Prins van Orange, hem niet ongeneegen was, werd zyn verzoek by de Staaten van Holland overgenoomen, om aldaar overwogen te worden (*b*). Na dien tyd bleef de zaak sleuren, immers ik vind 'er voor den jaare 1683. niets van gemeld. In dit jaar vervoegden de erfgenaamen van den Heer van *Kirkpatrik*, welke in het jaar 1672. Gouverneur in 's Hertogenbosch was, zig by de Algemeene Staaten, daar zy verzogten van het goedvinden des Raads van Staaten van den jaare 1670. ontheven te worden; Deeze besłooten hier op, dat of schoon, het den Gouverneurs, of Kommandeurs van eenige Steden, noch by hun zelven, noch by het goedvinden des Krygsraads, en der Regeering, geoorloofd ware, de heffing van 's Lands middelen te schorssen, zy egter in aanmerking der ongemakken des jaars 1672, en het gevaar, waar in de Stad 's Hertogenbosch geraakt was, de erfgenaamen uit zonderlinge gunst daar van onthesten, zonder dat dit immer in gevolg getrokken zoude werden (*i*).

XIV. Boek 1672.

De *Krygsraad* besloot verder op de Schans Isabella nog honderd en vyftig mannen te zenden, en om de zwakheid van Stads Bezetting, den Pettelaar Schans, en die van Orten te slegten, mids-

(*b*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 22. *Januari* 1676.

(*i*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 4. *Maart* 1683.

XIV. Boek
1672.

midsgaders het Geſchut, en den Krygsvoorraad binnen de Stad te doen brengen (*k*). Ik twyfel egter of de Orten Schans geſlegt zy, nadien ik vinde, dat kort daar na het Krygsvolk aldaar aan het muiten ſloeg, en dat de Krygsraad den Bevelhebber gelaſtte, in het vervolg de Muiters op ſtaande voet te ſtraffen, en het volk te doen ſpyzigen (*l*). Eindlyk werd goedgevonden, indien het water hoog genoeg was, de ſluis, van het Empels veld te openen, om het water in de Polders te doen loopen: de ſterkte den Papenbril in een behoorlyken ſtaat van tegenweer te brengen, en met Beukeryen te voorzien: Eenige manſchap naar Herlair te zenden, om een menigte drooge takkeboſſchen die daar lagen, te verbranden, en het geene van de bruggen aldaar nog overig was, te doen afbreeken (*m*).

Aanbieding der Regeering om de Veſtingwerken door de Burgery te doen her ſtellen.

De Regeering deed eene bezending aan den Gouverneur, waar by zy hem een merklyk aantal volks uit de Burgery aanbood, om aan de Veſtingwerken te arbeiden (*n*). Deeze bezigtigde nevens den Krygsraad de wallen en Veſtingwerken, waar na hy het aanbod der Regeering aannam. Men beſloot, twee honderd Burgers daar toe, tevens te gebruiken, die op verſcheide plaatſen zouden verdeeld werden (*o*).

Het geen geſchied.

Dit werd terſtond werkſtellig gemaakt, en de Regeering beval, dat niemand

(*k*) Notulen van den den Krygsraad *van den* 14. *Juli* 1672. *des nademiddaags* en Journaal gehouden door Nikolaas Coen Mſſ.

(*l*) Notulen van den Krygsraad *van den* 21. *Juli* 1672.

(*m*) Notulen van den Krygsraad *van den* 15. *Juli* 1672.

(*n*) Notulen *van den* 6. *Juli* 1672. *Regiſter* Copes. Journaal gehouden door Nikolaas Coen Mſſ.

(*o*) Notulen van den Krygsraad *van den* 16. *Juli* 1672.

mand hier van vry gelaten zoude werden (*p*). XIV. Boek
Ter aanmoediging verschafte zy daaglyks van Stads wege aan ieder Rot, eenen, en aan ieder Blok, een halve ton bier (*q*). Het Voerlieden Gilde, het welk weigerde zyne karren te leenen, werd door de Regeering aangezegt, dat zy by verdere weigering, het Gild open zouden stellen (*r*), en alzoo dit Gild in zyne onwilligheid volharde, stelde de Regeering een ieder die wilde, tot Voerman aan, ook magtigde zy den Opper Dekenen, om voor een redelyken loon, zo veel karren, als zy nodig oordeelden, aan te neemen, en deed vervolgens afkondigen, dat alle, die hunne karren wilden laten gebruiken, zig dien avond op het Stadhuis aangeven zouden (*s*). Veele Predikanten, Schoolmeesters, en andere ordentlyke lieden, die uit de Meyerye herwaards gevlugt waren, werden mede genoodzaakt aan de wallen te arbeiden, doch deeze onder allerhande gemeen volk geplaatst, klaagden daar over aan de Regeering, die alle de vlugtelingen by elkander stelde (*t*). De Burgery deed hier mede eenen treflyken dienst, ter verdediging der Stad, in het bezetten der muuren, en bolwerken, met eene borstweering van aarde, die meer dan tien voeten dik was, waar by

1672.

(*p*) NOTULEN *van den* 14. *Juli* 1672. *des voordemiddaags Register* COPES.

(*q*) NOTULEN *van den* 14. *Juli* 1672. *des nademiddaags Register* VAN BREUGEL.

(*r*) NOTULEN *van den* 15. *Juli* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*s*) NOTULEN *van den* 24. *Juli* 1672. *Register* COPES.

(*t*) NOTULEN *van den* 18. *Juli* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

XIV. Boek 1672. by verscheide hunne gezontheid lieten, en veele met schade, hunne byzondere zaaken verwaarloosden. Men rekende in het gemeen, dat wanneer deeze arbeid door het gemeene Land, wien het eigentlyk raakte, had moeten aanbesteed worden, zulks ten minsten op tagtig duizend guldens zoude komen te staan (*u*).

Voorzorg omtrent de levensmiddelen binnen de Stad. Verder werd op last der Regeering afgekondigd, dat alle Grossiers, en Winkeliers binnen drie dagen op eene boete van vyf en twintig gulden, aan handen van haare Gemagtigden, alle Eet, en Drinkwaaren, die zy in huis hadden, onder eede zouden hebben over te brengen. De Koornkopers moesten opgeven hoe veel graanen zy op de Zolders, en die uitspanningen verhuurden, hoeveel hooi, en stro zy in voorraad hadden (*v*).

Brood en Zout aan die van Dungen geweigerd. De molen van het Dorp Dungen buiten staat geraakt om te kunnen maalen, verzogten de Inwoners aldaar om brood, en zout, uit de Stad te mogen haalen, welk verzoek om den gevaarlyken tyd geenen ingang vond. De Regeering gelastte, dat al het Brood, Zout, Oly, Brandewyn, Azyn en Tabak, die men tragte uit te voeren, by de poorten aan te houden, en gaf 'er den Gouverneur kennis van (*w*).

Fransche Krygs verrigtingen. Na dat de Fransche Veldoverste *Turenne*, Graave, en Nieuwmegen veroverd had, trok hy naar de eerstgemelde Stad te rug, en voorts over de Maa-

(*u*) Remonstrantse der Regeesing van 's Hertogenbosch om ontlasting *bladz.* 9.

(*v*) Notulen *van den* 22. *Juli* 1672. *Register* van Breugel.

(*w*) Notulen *van den* 16. *Juli* 1672. *Register* van Breugel.

ze naar Alem, en vervolgens naar Empel, en deed een Schipbrug by Hedel over de Maaze ſlaan. De Graaf van Chamilly lag met een leger te Vlymen, *dat zig* tot Bokhoven toe, uitſtrekte: Hier lag mede een Schipbrug over die Rivier (*x*). Turenne liet de Schans Crevecœur tot twee maalen opeiſſchen, doch kreeg telkens, een weigerend antwoord, des deed hy op den veertienden Juli, de naderingen, zo naar den kant van Empel, als naar die van Bokhoven beginnen, en regte twee Beukeryen voor de Schans op, die den zeſtienden begonnen te ſpelen. Doch alzo men hem dapper beantwoordde, voegde hy 'er nog twee anderen by: Hier door ſchoot hy binnen twee dagen eenige *ſtukken* der Belegerden lam, en breuken in de *wallen*, terwyl zyn Krygsvolk door de ſtormpaalen, tot aan de *graften* doordrongen, welke zy met houtboſſchen begonden te vullen: terſtond werden de *gaanderyen* tot het doen van een ſtorm by een gebragt, hier door ſloegen de Waardgelders, die binnen de Schans laagen aan het muiten, en dreigden, dat indien men geen verdrag maakte, zy de Offiſieren voor het hoofd zouden ſchieten. De Bevelhebber was dus genoodzaakt de Schans over te geeven, het geen den negentienden Juli geſchiedde. De Bezetting mogt vry uittrekken, doch de Offiſieren moeſten zig vrykopen. Men wil, dat dit laaſte voorgekomen had kunnen worden, in dien de Majoor, gedurende de onderhandelingen de ſleutelen der Schans,

XIV. Boek 1672.

(*x*) VALKENIER verward Europa III. *Deel blads.* 525 en 526.

XIV. Boek Schans, aan den Vyand niet had overgegeeven (*y*).

1672. Terwyl Turenne Crevecœur belegerde, liet hy de Engeler Schans, tusschen Crevecœur en 's Hertogenbosch mede aantasten. De bezetting weerde zig dapper, zo dat de Schans in vuur en vlam scheen te staan. Na het overgaan van Crevecœur, vreesde de Bezetting, dat het geheele Vyandlyke Leger voor de Schans zoude komen, zy vernagelde derhalven het Geschut, wierp het in de graften, en trok naar 's Hertogenbosch (*z*). De Krygsraad dier Stad, had eenige dagen te vooren beslooten, die Schans te doen slegten, en het Geschut, Krygsvoorraad, en Levensmiddelen naar de Stad te voeren (*a*). Doch de Franschen kwamen 'er voor, eer dit te werk gesteld kon werden. Het schynt, dat 'er by het verlaaten dier Schans, eenig wanbedryf voorgevallen zy, om dat ik vind, dat de Krygsraad goed vond, daar op naauwkeurig onderzoek te doen (*b*), zonder dat 'er eenig gevolg van gemeld word. Door de verovering deezer Schansen werd 's Hertogenbosch van Holland afgesneden. Turenne toog vervolgens naar Bommel. Na het bemagtigen dier Stad, eischte hy, Gornichem, Woudrichem, en Loevestein op. Doch na het bekomen van een moedig antwoord, keerde hy naar 's Herto-

(*y*) VALKENIER verward Europa III. *Deel bladz.* 527.
(*z*) VALKENIER verward Europa III. *Deel bladz.* 528.
(*a*) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 18. *Juli* 1672. JOURNAAL gehouden door NIKOLAAS COEN Mss.
(*b*) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 21. *Juli* 1672.

togenbosch te rug (*c*). Na het bekomen der tyding, dat de Keizer en eenige Duitsche Vorsten volk wierven, kwam een groot gedeelte des Franschen Leger, uit de Vereenigde Nederlanden mede derwaards (*d*). 's Konings Leger sloeg zig te Boxtel neder, dat van Turenne te Berlicum, en dat van Chamilly te Michiels Gestel. Hier door werden alle toegangen naar de Stad bezet, en allen toevoer afgesneden. Het Leger van den laastgemelden plunderde in deezen tyd het Dorp Tilburg, daar het eenen geweldigen buit bekwam (*e*). Ik zal eer ik verder ga melden wat binnen Stad voorviel. XIV. Boek 1672.

Geduurende de belegering van Crevecoeur, begreep de Regeering alhier, dat het na de verovering dier Vesting haare Stad gelden zoude, des schreef zy hunne Gemagtigden in den Hage, dat zy by den Prinse Stadhouder moesten tragten te weeg te brengen, om eenige penningen, het zy by wyze van wissel, of andersins over te maaken (*f*). De Pensionaris Copes schreef uit Gornichem, dat hem berigt was, dat de Algemeene Staaten, die van Holland verzogt hadden, drie duizend guldens herwaards te doen overmaaken, en dat de Regeering gemagtigd zoude worden, om kopere noodmunten te doen slaan, die geduurende het Beleg gangbaar zouden zyn, en naderhand Voorzorg binnen de Stad.

(*c*) VALKENIER verward Europa III. *Deel bladz.* 539 *en* 540.
(*d*) VALKENIER verward Europa III. *Deel bladz.* 716 *en* 717.
(*e*) VALKENIER verward Europa III. *Deel bladz.* 719.
(*f*) NOTULEN *van den* 15. *Juli* 1672. *Regifter* VAN BREUGEL.

XIV. Boek 1672. hand ingewisseld zouden worden; Doch hy had het besluit daar van nog niet bekomen. De Regeering sprak hier op met 's Lands Ontfangers, om eenige penningen te geeven, die hun tot betaaling zouden strekken (*g*). De Krygsraad overleide met de Regeering om eenige gelden tot betaaling der bezetting optenemen: Men vond onderling goed, indien iemand zyn huis, of Erf tot onderpand wilde stellen, de Regeering daar voor van Stads wege, verbandbrieven verlenen zoude, om de gelovers buiten schade te houden (*h*). Men nam hier van een proef, dan vermits men agt ten honderd vorderde (*i*), verklaarde de Regeering, dat de Stad by voorraad drie duizend guldens opneemen zoude, om alle noodzaaklykheden te voldoen (*k*). De Prins van Orange bragt te wege, dat de Staaten van Holland besloten, dertig duizend guldens herwaards te zenden. Zy verordenden ten dien einde tien duizend guldens, die de Ontfanger der gemeene middelen over de Stad, onder zig had, en andere tien duizend, door den Ontfanger Paauw te voldoen, of te vinden uit de penningen, die onder den Heer van Asperen berustten. De laasten bleven egter onvoldaan, gelyk ook de derde tien duizend guldens. De Regeering verzogt derhalven den Prinse, dat hy geliefde uittewerken, dat die betaalingen ten spoedigsten voldaan werden, om dat men anders geen middel zag, om de wanorde

(*g*) Notulen *van den* 17. *Juli* 1672. *Register* van Breugel.
(*h*) Notulen van den Krygsraad *van den* 16. *Juli* 1672.
(*i*) Notulen van den Krygsraad *van den* 19. *Juli* 1672.
(*k*) Notulen van den Krygsraad *van den* 17. *Juli* 1672.

orde voor te komen. Ten zelven dage schreef zy den Staaten van Holland over die zaak (*l*). Doch alzo 'er vooreerst geen penningen kwamen, besloot de Regeering, eenig geld by voorraad, aan de Hoplieden der Bezetting, voor eene week op een handschrift te geeven (*m*). De Heer Sweerts, een der Stads Gemagtigden in den Hage, berigte de Regeering, dat hy na veel moeite verzekering bekomen had, dat de tien duizend guldens door den Ontfanger Paauw, betaald zouden worden, de Gekommitteerde Raaden van Holland hadden mede toegestaan, dat de derde tien duizend guldens verschaft zouden worden: De brief der Regeering, aan den Prinse geschreven, had hier veel toe geholpen. De Gekommitteerde Raaden, hadden egter goedgevonden, dat de twintig duizend guldens, tot betaaling van het Hollandsch Krygsvolk der Bezetting, tot verbetering der Vestingwerken, en Krygsvoorraad, besteed zouden worden (*n*).

XIV. Boek

1672.

De Regeering nam verder deeze voorzorgen: De eigenaars der huizen aan de Haven, daar Zout, Hooi en Rys op zolder lag, moesten zulks naar beneden brengen (*o*). Alle de biezen in het veld moesten afgemaaid worden (*p*). De Postbrieven zouden door een' van den Krygsraad, en

(*l*) NOTULEN *van den* 24. *Juli* 1672. *Register* COPES.

(*m*) NOTULEN *van den* 27. *Juli* 1672. *Regisier* VAN BREUGEL.

(*n*) NOTULEN *van den* 4. *Augustus* 1672. *Regisier* VAN BREUGEL.

(*o*) NOTULEN *van den* 18. *Juli* 1672. *Regisier* VAN BREUGEL.

(*p*) NOTULEN *van den* 20. *Juli* 1672. *Regisier* VAN BREUGEL.

XIV. Boek 1672. en een' van de Leden der Regeering naargezien worden. Zy beraamde verder eene orde, ter lessing van brand, die gedurende de Belegering ontstaan kon, en deed eenige honderden pik- en stormkransen vervaardigen (q).

Windmolen by het Kruithuis afgebroken. Op den wal omtrent het Kruit Voorraadhuis by de Ortenpoort, stond een Koorn-windmolen, voor welke men vreesde, dat, ingeval die in brand geschoten werd, het Voorraadhuis daar door schade zoude konnen lyden, men besloot derhalven die aftebreken (r). De Regeering benoemde hier toe eenigen, om daar over te spreken, en dit met de eigenaars te schikken (s). Zy deeden verslag, dat deeze aangenomen hadden, zo dra de eerste schoot op de Stad gedaan werd, die molen geheel, uitgenomen de balken, stander, en steenen, aftebreken: het verder bestel werd den Krygsraad overgelaaten (t). Ik heb van het vervolg niets gevonden, dan alleen, dat die molen in het volgende jaar, op last des Raads van Staaten, in het Maria Bolwerk verplaatst werd, en dat de Regeering de boomen, die aldaar stonden, ten behoeven der Stad deed verkoopen (u).

De Vlugtelingen in Hopmanschappen verdeeld. De Regeering werd thans bedagt om de vlugtelingen, die zig van het platte Land binnen de Stad bevonden, en die mede aan de Vestingwerken arbeidden, ter verdeediging van de Stad, in Hop-

(q) NOTULEN *van den* 22. *Juli* 1672. *Regifter* VAN BREUGEL.
(r) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 22. *Juli* 1672.
(s) NOTULEN *van den* 22. *Juli* 1672. *Regifter* VAN BREUGEL.
(t) NOTULEN *van den* 23. *Juli* 1672. *Regifter* COPES.
(u) NOTULEN *van den* 4. *Augustus* 1673. *Regifter* COPES.

Hopmanschappen te verdeelen (*v*). Men besloot die alle in de Hoofdkerk by een te doen komen, en die niet verscheenen, de Stad te ontzeggen, doch zy gaven zig vrywillig aan, om tot behoud der Stad, onverminderd een ieders agting, en bediening, te waaken, en arbeiden, op voorwaarde: dat ingeval de Stad bemagtigd werd, zoude men tragten uit te werken, dat inzonderheid de Predikanten, wegens de handeling der wapenen, geen onheil wedervoer: De Heer van Utenhoven zoude over hen het opperbevel hebben. Men geliefde Hervormden tot de verdere Offisieren te neemen, en zulks by loting, of de bekwaamsten, ook zoude hun wapenen beschikt, en plaatsen aangewezen werden, die zy te verdeedigen hadden. Dit werd uit aller naam overgegeeven door *Hendrik van Winterooy* Drossaard te Deurne, *Johannes Alstorphius* Predikant te Waaldre, en Valkenswaard, en *Tomas Spraukhuisen* Predikant te Heeze. Zy verzogten mede, dat hunne naamen aangetekend mogten werden (*w*), waarom ik die hier plaatse. Ik gisse, dat men van hunne goedwilligheid geen gebruik gemaakt hebbe, om dat de Franschen kort daar na opbraaken, en dus de bekommering verdween. XIV. Boek 1672.

De Krygsraad vond by deeze gelegenheid goed de posten en wagten te verdeelen, ten einde in tyde van aanval, ieder weeten zoude, wat post hem aanbevolen was, en voor welken hy zoude moeten verantwoorden (*x*). Men zond, zes Hopman- Verdeeling der posten en wagten.

(*v*) Notulen *van den* 23. *Juli* 1672. *Register* Copyes.
(*w*) Notulen van den Krygsraad *van den* 23. *Juli* 1672.
(*x*) Notulen van den Krygsraad *van den* 18. *Juli* 1672.

XIV. Boek 1672. manschappen naar de Schans Isabella, en een naar die van Antoni. De Heer van Langerak betrok met het Krygsvolk, dat uit Graave herwaards gekomen was, de sterkte den Papenbril, en de overigen werden op Stads wallen en bolwerken verdeeld. De Ruitery had drie Wagthuizen, een op St. Jakobs Kerkhof, een op de Markt, en een aan het Huis van den Gouverneur. De Alarm plaatsen der Ruitery waren by de St. Antonis Kapelle aan de Vugterpoort, op de groote Markt, en op de Vischmarkt. By ontstaan van Alarm Brand of Oproer, zoude van ieder Hopmanschap te paard, een Korporaalschap door alle de Straaten ryden, om de wanorde en saamenrottingen te beletten (*y*). De Krygsraad gelastte de watermolens in de Meyerye te vernielen, en de sluizen stuk te slaan (*z*). Dit werd egter niet in het werk gesteld, en het komt my onmooglyk voor, dat het geschieden kon, om dat het Fransche Leger te Berlicum, Michiels Gestel, en Boxtel lag, alwaar de benedenste molens, op de Dommel, en de Aa staan, het welk dit zeker beletten zoude.

De Kerk te Orten af gebroken. De Kerk van Orten omtrent een half vierendeel uurs van de Stad gelegen, werd nadelig voor de verdediging geoordeeld, waarom men besloot die aftebreeken (*a*). Het is egter waarschynlyk, dat zulks in het volgende jaar eerst uitgevoerd werd. Toen of eenigen tyd daar na, werd niet alleen de grond der Kerk, maar die van het geheele Dorp, door de Opgezetenen der Meyerye weg-

(*y*) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 19. *Juli* 1672.
(*z*) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 20. *Juli* 1672.
(*a*) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 21. *Juli* 1672.

weggegraven (*b*). Tot voorkoming van ongelukken werd besloten, het Buskruid te verdeelen, daar van een gedeelte onder het Stadhuis, in het *Wagthuis* (denklyk de Hoofdwagt) en in den *Vuurwerkers* toren, te bergen (*c*). XIV. Boek 1672.

De Gouverneur, en de Krygsraad deeden ten deezen tyde afkondigen, dat alle Soldaaten de bevelen des Graven van Schellard, en van alle andere Offisieren der bezetting, gehoorzaamen en erkennen zouden, voor al, wanneer deeze de Hoofd- en andere wagten hadden. By nalatigheid, zouden zy aan den lyve gestraft werden. Alle de zamenrottingen, en den overlast aan de Schildwagten, werden op dezelve straf verboden, gelyk ook het speelen der Soldaaten in openbaare plaatsen (*d*). Orde op de Krygstugt.

De Regeering magtigde den Heer *van Landschadenhof* haar mede Lid, die zig thans in den Haage bevond, om by den Prins van Orange te bevorderen, *dat* de Krygsvoorraadhuizen beter voorzien, en meerder Geld tot betaaling der Bezetting verschaft werd (*e*). Verzoek om Geld en Krygsvoorraagd.

Dus stonden de zaaken in de Stad tot den negen en twintigsten Juli, wanneer de Franschen begonden aftetrekken, na dat zy zederd het innee- De Franschen trekken van voor de Stad af.

(*b*) Remonstrantie der Meyerye om Ontlasting *blads.* 9. Journaal gehouden door Nikolaas Koen Mss.

(*c*) Notulen van den Krygsraad *van den* 22. *Juli* 1672. De Vuurwerkers Toren is een der oude torens die voorheen ter bevestiging der Stad dienden. Zy staat tegen den wal, tusschen het Baselaars bolwerk, en dat van St. Antoni. Hy is de eenigste die nog in wezen is. Men oordeeld, dat de Stad aan die zyde niet aangetast kan worden.

(*d*) Notulen van den Krygsraad *van den* 25. *Juli* 1672.

(*e*) Notulen *van den* 28. *Juli* 1672. *Register* Copey.

XIV. Boek 1672. neemen van Crevecœur, dat is van den negentienden of twintigſten, zonder iet uit te voeren, daar voor gelegen hadden. Veele giſſingen werden 'er gemaakt, waar om zy zo veel tyds onnut verſpild hadden. Zeker aanzienlyk Burger, wiens Ouders toen leefden, en alhier woonden heeft my verhaald, dat hy van hun verſtaan had, dat men het in deezen tyd voor zeker hield, dat indien de Franſchen, na het inneemen van Crevecœur, eenen ernſtigen aanval op de Stad gedaan hadden, die ontwyfelbaar in hunne handen gevallen zoude zyn; Doch om dat zy te lang met brandſchattingen in de Meyerye op te haalen, en het plunderen der Opgezetenen aldaar, zig opgehouden hadden, de Regeering en de Bezetting tyd vergund was, om zig eenigſins in ſtaat te ſtellen: Hier by kwam, dat door den natten Zomer, de laage landen rontsom de Stad onder water gezet waren. Dit was voornaamlyk de rede, waarom zy geene naderingen konden openen. Zy hadden wel beproefd, om meer dan eens met ſchuiten over het ondergelopen land te vaaren, doch raakten telkens aan den grond vaſt (*f*). Ik heb mede gevonden, dat zy twee ſtukken Geſchut voor de Stad moeſten laaten, die te diep in het moeras gezonken waren (*g*). De Koning van Frankryk deed by den Graaf van Montery, Gouverneur der Spaanſche Nederlanden aanhouden, om het Spaanſch Krygsvolk uit 's Hertogenboſch, en andere

(*f*) VALKENIER verward Europa III. *Deel bladz.* 720. HOLLANDSCHE MERCURIUS van het jaar 1672. *bladz.* 109. JOURNAAL gehouden door NIKOLAAS COEN MSſ.

(*g*) JOURNAAL van Mr. HENDRIK WOLFSEN Secretaris der Generaliteits Rekenkamer MSſ.

XIV. Boek
1672.

dere plaatsen te doen trekken, of zig nu hier van te bedienen, om die Steden wederom aan de Spaansche Kroon te hegten: Dit by Montery afgeslagen, dreigde de Koning, dat hy met Spanje breeken zoude, waar op Montery antwoordde, dit liever af te wagten, dan zyn woord, dat hy den Algemeenen Staaten gegeven had, te breeken (*b*). LODEWYK DE XIV. trok den zes en twintigsten Juli van Boxtel over Postel naar St. Germain, alwaar hy den agsten Augustus aankwam. De *Prins van Conde*, de meeste Adel, en Vrywilligers volgden hem kort daar na. Hier mede werd de Veldtogt voor dit jaar tegen de Vereenigde Nederlanden besloten. De Koning had voor zyn vertrek van Boxtel, Turenne aangesteld, om zyne veroveringen in de Nederlanden tegen de Keizerlyke, en Brandenburgsche Krygsmagt te dekken, terwyl die door den Hertog van Luxemburg, tegen de aanvallen des Prinsen van Orange, van den binnen kant, beschermd zouden werden (*i*).

De Krygsraad geeft 'er den Prins van Orange kennis van en men tragt een vaart naar de Maas te verkrygen.

De Krygsraad hier ter Stede gaf van het opbreeken der Franschen, den Prins van Orange door den Kollonel van Utenhoven kennis. Dezelve deed ook onderzoeken, of men de kadykjes, en wallen, die hier en daar in het Bossche veld waren, niet kon doen slegten, om over het veld een vaart by hoog water in de Hedikhuisensche Maaze te bekomen. Dit was thans door de Dieze onmooglyk, om dat Crevecoeur nog in handen

(*b*) JOURNAAL van Mr. HENDRIK WOLFSEN voorsz. MSS. VALKENIER verward Europa III. *Deel bladz.* 721. [redacted]
(*i*) VALKENIER verward Europa III. *Deel bladz.* 724 *en* 725.

XIV. Boek 1672. den der Franſchen was (*k*). Na onderzoek vond men dit voor de verſterking der Stad nadeelig (*l*), egter beſloot men eenigen van dien, door te ſteeken, waar door men die vaart verkreeg (*m*). In het volgend jaar werd die met een doorſnyding, wat laager, in de Maaze gebragt (*n*). De Regeering leide tot onderhoud van dezelve tien ſtuivers op ieder laſt, die te ſcheep uitgevoerd werd (*o*).

Tegen het begin des winters in deezen jaare deed de Regeering een groote Maaspont vervaardigen, die door veertig mannen geroeid werd. Hier toe waren Schippers beſproken, die den Lande als Matroozen zouden dienen. Men had voor, hier door, de Schepen van de Hedikhuiſenſche Maaze, tot de Stad te beſchutten. De Regeering gaf 'er de Admiraliteit te Rotterdam kennis van, met verzoek, dat deeze haar vier metaale ſtukjes Geſchut, die twee ponden yſer ſchoten, en op rolpaarden lagen, nevens veertig bekwaame riemen, en een maazzeil geliefde te zenden (*p*). Dit werd ingewilligd, en de Regeering deed alles van Heusden afhaalen (*q*). Over

(*k*) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 29. *Julii* 1672.

(*l*) NOTULEN *van den* 3. *September* 1672. *Regiſter* COPES.

(*m*) NOTULEN *van den* 13. *October* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*n*) NOTULEN *van den* 18. *April* 1673. *Regiſter* COPES.

(*o*) NOTULEN *van den* 9. *September* 1673. *Regiſter* COPES.

(*p*) NOTULEN *van den* 15. *October* 1672. *Regiſter* COPES.

(*q*) NOTULEN *van den* 5. *December* 1672. *Regiſter* COPES.

Over deeze Maaspont werd de Marktschipper van hier op Rotterdam, tot Kommandeur aangesteld, welken de Regeering daar toe, den Prinse van Orange aangeprezen had (*r*). De Pont werd *het geweld van 's Hertogenbosch* genaamd. Het schynt my toe, dat die niet dan als het water eenigsins gerezen was, gebruikt kon werden, om dat ik vinde, dat zy telkens by wassend water gereed gemaakt werd (*s*). XIV. Boek 1672.

Verbetering der Vestingwerken.

De Graaf van Schellard drong de Regeering sterk aan, om het Hoornwerk voor de Hinthamer Poort te veranderen. Deeze merkte 'er op aan, dat de Vestingwerken der Stad haar niet raakten (*t*). De Krygsraad begreep het beter te zyn, hier mede tot na den winter te wagten (*u*). Het schynt egter, dat het voor dien tyd met stormpaalen voorzien werd, want die Graaf verzogt hier het nodig getal toe, het welk de Regeering beloofde te leveren, en uit het geld tot de Vestingwerken bestemd, te doen betaalen (*v*). Eenigen tyd hier na vond zy op zyn voorstel goed, het kleinste, en binnenste gedeelte van dat Hoornwerk, eenigsins te doen veranderen, en dit ten kosten van den Lande aan te besteeden (*w*).

De

(*r*) NOTULEN *van den* 13. *October* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*s*) NOTULEN *van den* 2. *Maart* 1673. *Register* VAN BREUGEL en *van den* 10. *Juli* 1673. *Register* COPES.

(*t*) NOTULEN *van den* 10. *Augustus* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*u*) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 12. *Augustus* 1672.

(*v*) NOTULEN *van den* 14. *Augustus* 1672. *Register* COPES.

(*w*) NOTULEN *van den* 18. *Augustus* 1672. *Register* COPES.

XIV. Boek 1672.

Herstelling der bruggen.

De Regeering schreef in deezen tyd den Raad van Staaten, dat vermids de bruggen in de doorsnydingen van den Straatweg, buiten de Hinthamer Poort, op last des Krygsraads afgebroken, en de balken en planken in het ongereed geraakt waren, en de Krygsraad op derzelver herstelling aandrong, zy verzogt, dat de Raad hier toe eenige penningen verstrekte, zy zoude zorgen, dat alles ten meesten voordeele van den Lande geschiede (*x*). Om inmiddels den toegang tot de Stad te bewerken, deed zy over de doorsnydingen, bruggen op plyten maaken, waar door men in, en uit ryden kon (*y*)' Hoewel ik niet duidlyk aangetekend vinde, wat de Raad van Staaten op den brief der Regeering goed vond, schynt het egter, dat zy met de Gemagtigden des Raads, die toen te Breda waren, deswegens een overeenkomst gemaakt hebbe (*z*).

De afgeschafte imposten weder ingevoerd.

Thans besloot men de Stads Imposten, op de Wynen, Bieren, en het Gemaal, die by voorraad geschorst waren, weder te doen invorderen. Gedurende de schorsing moesten de Ingezetenen, zo aan 's Lands als Stadt Komtoiren briefjes haalen, om te weten, wat men de Pagters kwyd zoude schelden. De Ontfanger van 's Lands middelen, verzogt van de Regeering eene lyste, van het geen die briefjes bedroegen, dit werd hem toegestaan, mits hy de aantekening van dien uitslag, die by 's Lands Pagteren gehouden was, te rug gaf (*a*).

De

(*x*) NOTULEN *voorsz.*
(*y*) NOTULEN *van den* 29. *Augustus* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL en *van den* 3. *September* 1672. *Regir* COPES.
(*z*) NOTULEN *van den* 1. *Octob*er 1672. *Regiſter* COPES.
(*a*) NOTULEN *van den* 14. *Augustus* 1672. *Regiſter* COPES.

De verheffing van den Prinse van Orange, tot Stadhouder, Kapitein, en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, spoorde de Regeering hier ter Stede aan, om deswegens haare vreugde te betoonen, op de torens der Hoofdkerk, en het Stadhuis, werden twee groote Prinse Vlaggen, met 's Prinsen wapenschild daar in, gesteld. Zy verzogt den Gouverneur om by het ophaalen der Vlaggen, eenige stukken Geschut op de wallen te doen lossen (*b*). Het is waarschynlyk, dat zy, om de kommerlyke omstandigheden, en Stads uitgeputte middelen, door de Fransche omsingeling veroorzaakt, geene meerdere vreugde tekenen bedreven hebbe.

XIV. Boek 1672.

Vreugde over de verheffing van den Prins tot Stadhouder.

De Regeering besloot mede, den voorslag tot de verandering der Wet, den Prinse over te brengen, en gaf dit besluit den Algemeenen Staaten te kennen (*c*). Deeze droegen dit zyne Hoogheid op, om zulks volgens Stads Voorregten, en na het oude gebruik, als mede hunne besluiten, van tyd tot tyd daar op genomen, jaarlyks te doen. Zy gaven hier den Hoogschout en de Regeering kennis van, met last, om altyd jaarlyks zig by den Prinse te vervoegen, en zyne verkiezing af te wagten (*d*).

De verandering der Regeering aan den Prinse Stadhouder gelaten.

Vermids Crevecoeur nog in 's Vyands magt was, en de toevoer uit Holland daar door afgesneden werd, gelastte de Gouverneur de Kwartierschouten,

De Meyerye gelast levensmiddelen en brand binnen de Stad te brengen.

(*b*) NOTULEN *voorsz.* JOURNAAL gehouden door NIKOLAAS COEN MSS.

(*c*) NOTULEN *van den* 10. *September* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*d*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 24. *September* 1672. in de NOTULEN *van den* 19. *September* 1672. *Register* COPES.

XIV. Boek 1672. ten, en Regeerderen der Meyerye te bezorgen, dat de Opgezetenen eenen genoegzaamen voorraad van Hooi, Stro, Haver, Rog, Turf, en Hout in de Stad bragten, om aldaar tot eenen redelyken prys te verkoopen, met bedreiging, dat hy anderſins dit met de ſterke hand zoude doen haalen (*e*). Het ſchynt, dat de uitgeputte Meyerye geen brand kon verſchaffen, om dat de Regeering alhier, aan die van Heusden ſchreef, of 'er in haare Stad, Turf te bekomen was (*f*). Deeze antwoordde, dat de Turf aldaar ſchaars was, doch wanneer 'er een goede menigte aankwam, zy dit haar terſtond bekend zoude maaken (*g*). Het ſchynt dat 'er eenigen Turf uit Heusden herwaards gekomen zy (*h*), om dat de Offiſieren van den Burger Krygsraad, uit naam der Burgery verzogten, dat de weg van hier, naar Heusden beveiligd mogt werden. De Regeering gaf dit den Gemagtigden des Raads van Staaten, die zig toen alhier bevonden te kennen (*i*), en beraamden met den Gouverneur alhier de noodige middelen om dien weg te beveiligen (*k*).

Door

(*e*) COPIE AUTHENTICQ deezer Order *van den* 11. *Augustus* 1672. In de Gemeentens Komme van Vugt.

(*f*) NOTULEN *van den* 17. *Augustus* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*g*) NOTULEN *van den* 22. *Augustus* 1672. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*h*) NOTULEN *van den* 22. *September* 1672. *Regiſter* COPES.

(*i*) NOTULEN *van den* 17. *September* 1672. *Regiſter* COPES.

(*k*) NOTULEN *van den* 22. *Septembr* 1672. *Regiſter* COPES.

Door den menigvuldigen regen, die geduurende den Zomer deezes jaars tot diep in Augustus viel, bespeurde men, dat het water rontsom de Stad, maar tot een zekere hoogte klom, en niet hooger. De Regeering, en de Krygsraad oordeelden om het water op te houden, dat men een kaadykje langs de Stads graft, van de Orten Poort af, tot aan de eerste brug buiten de Hinthamer Poort, moest leggen, als mede, dat men nog verscheide werken, tot versterking der Stad behoorde te maaken. Dit werd den Raad van Staaten, en den Prinse van Orange voorgedraagen, met verzoek, dat zulks werkstellig gemaakt werde (*l*). De Regeering benoemde twee van haare Leden, om nevens den Heer van Langerak, en een Krygsbouwmeester te overleggen wat tot beveiliging der Stad behoorde gedaan te worden (*m*); doch 'er verliep nog eenigen tyd, eer de hand daar aangeslagen werd.

XIV. Boek 1672.

Middelen ter versterking der Stad aangewend.

De Prins van Orange gelaste in het laast deezes jaars de Regeering alhier, om zo spoedig als doenlyk was, tot onderhoud der Ruitery, die binnen de Stad gelegd zoude werden, een menigte Hooi, en Stro, by een te brengen (*n*). Dit alles werd in Holland zo veel men bekomen kon, ingekogt, en daar van den Prinse kennis gegeeven, met verzoek, dat geene Uitheemschen, binnen de Stad gelegd mogten werden (*o*). Eenigen tyd hier na, deed

Aanschryving om Hooi op te doen.

(*l*) NOTULEN *van den* 22. *Augustus* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*m*) NOTULEN *van den* 7. *Februari* 1673. *Register* VAN BREUGEL.

(*n*) NOTULEN *van den* 8. *December* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*o*) NOTULEN *van den* 10. *December* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

XIV. Boek 1672. deed zy de Regeering, in de Langstraat nog eenig Hooi koopen, voor welker penningen het Land, en de Stad tot borgen bleeven (*p*). In het begin des volgenden jaars, werden nog honderd duizend ponden te Zevenbergen gekogt (*q*).

Ongelukkig geval van den Heer *Focanus*.

Frans Focanus Raad der Stad, en Landdrost der Meyerye, werd in deezen jaare, door zynen Koetshier aangeklaagd, in eene Zamenzweering tegen het leven des Prinsen van Orange ingewikkeld te zyn. Hy, en zyn Koetshier werden in den Haage binnen de Kastelenye in verzekering gehouden (*r*). Frans Focanus was een Zoon van *Jakob Focanus* Predikant te Vugt, en Cromvoirt. Deeze had *Sara de Witt* eigen nigt van *Jakob de Witt*, Vader van den Raad Pensionaris, *Jan* en zyn Broeder *Jakob* Ruwaard van Putten, in huwlyk gehad (*s*). Het kan zyn, dat dit onder anderen mede een reede was, waar om men Focanus hier van verdagt hield, vermits het bekend is, dat de Ruwaard daar mede betigd werd. Wat 'er van zy, de Hoogschout deed Focanus, nevens zynen beschuldiger, herwaards voeren, om volgens last des Prinsen, tegen elkander verhoord te worden. Focanus die verzogt had, in zyne wooning te mogen blyven, werd nochtans op het Stadhuis gebragt, en aldaar in eene kamer die wel bezorgt was, door de dienaars van den Hoog-

(*p*) NOTULEN *van den* 12. *December* 1672. *Regifter* VAN BREUGEL.

(*q*) NOTULEN *van den* 12 *en* 19. *Januari* 1673. *Regifter* VAN BREUGEL.

(*r*) HOLLANDSCHE MERCURIUS van het jaar 1672. *bladz.* 190.

(*s*) BALEN Beschryving van Dordrecht in het Geslacht Regifter van DE WITT.

Hoogschout bewaard (*t*). Hy werd eenigen tyd daar na ontslagen, en den eisch des Hoogschouts, die op de gewoone wyze tegen hem een geding begonnen had, afgeslagen, en dezelve in alle de kosten zederd het ontslag gerezen, veroordeeld (*u*). Focanus verscheen op den twintigsten December van dit jaar in de vergadering der Regeering (*v*): Doch de Koetshier bleef nog eenigen tyd zitten, eer men zynen zaak afdeed; wanneer hy tot openbaare geesseling veroordeeld, en geduurende zyn leven, uit de Stad, en Meyerye gebannen werd (*w*).

XIV. Boek 1672.

Wisser vangst geschiede 'er in het laaste van dit jaar hier ter Stede. Zekere *Jacques de Marcelles*, Geneesmeester en Soldaat der bezetting onder den Luitenant Kollonel Bardoel, had zederd eenigen tyd briefwisseling, met den Franschen Bevelhebber van Crevecœur, deszelfs Geheimschryver, en den Majoor dier Schans gehouden, en hun verscheide zaaken geopenbaard. Ook had hy van den Bevelhebber vier Paspoorten ontfangen (*x*). Dit ontdekt zynde, werd hy gevat, en door den Krygsraad veroordeeld, om met de vier Pas-

Een verraader binnen de Stad onteekt.

(*t*) NOTULEN *van den* 29 *en* 30. *October* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*u*) VONNIS tusschen den Hoog en Laagschout tegen Frans Focanus *van den* 2. *September* 1673. In het Register der Crimineel Vonnissen.

(*v*) NOTULEN *van den* 20. *December* 1672. *Register* VAN BREUGEL.

(*w*) VONNIS tegen *Hendrik Geven Verasdonk* Koetshier des Landdrost Focanus *van den* 6. *Februari* 1674. HOLLANDSCHE MERCURIUS *van* 1674. *bladz.* 199.

(*x*) NOTULEN van den Krygsraad *van den* 29. *December* 1672.

XIV. Boek 1672. Paspoorten op zyn borst gehegt met de koorde gestraft te worden, dat 'er de dood na volgde (y). Dit vonnis werd op den dertigsten December uitgevoerd, en het lighaam des avonds afgesneden en begraaven (z), zonder dat ik egter dit laaste in het Vonnis gemeld vind. Zyn geraamte is thans op de Ontléed en Oudheids kamer hier ter Stede nog te zien (a). Hier om gisse ik, dat zyn lighaam niet begraaven, of anders opgegraaven zy.

Zeker aanzienlyk Burger, wiens ouders toen binnen de Stad woonden, heeft my verhaald, dat hy van hun verstaan had, dat de zaak door het volgende aan den dag kwam: De Marcelles deed zyne brieven aan den Bevelhebber van Crevecœur, door eene Boerin bestellen, met welke hy weder antwoord bekwam, zy ging dikwils onbeschroomd de Orten Poort, in en uit. Door deeze Poort loopt de gewoone weg naar Crevecœur, die toen by naar door niemand gebruikt werd. Dit baarde kwaad vermoeden; en by onderzoek bevond men, dat zy die brieven onder haare muts verborgen hield. Volgens het gemelde verhaal, had De Marcelles, door het opschieten van vuurpylen den Bevelhebber van Crevecœur tekenen gegeven, dat deszelfs brieven by hem ontfangen waren. Gevangen zynde, was hy zeer ge-

(y) Vonnis van den Krygsraad *van den* 29. *December* 1672. in de Notulen *voorsz.* Journaal gehouden by Nikolaas Coen Mss.

(z) Aantekening agter de Notulen van den Krygsraad *voorsz.*

(a) Register der Antiquiteit en Konstkamer te 's Hertogenbosch *Bladz.* 23. *No.* 56. *Edit.* 1724.

geruſt, en in een vaſt vertrouwen, het geen hy ook zeide, dat verſcheide Ingezetenen van den Roomſchen Godsdienſt, hem, wanneer hy naar de *geregtsplaats* gebragt werd, ontzetten zouden. De Gouverneur deed hier om, des morgens voor den gewoonen tyd de Vugterpoort openen, en hem onder een verzekerde wagt uitbrengen, waar op de Poort terſtond wederom geſloten, en vervolgens het Vonnis aan het Buitengeregt uitgevoerd werd. Dit alles was verrigt, eer zulks iemand in de Stad ter ooren kwame. Hier mede eindigde het jaar *1672*, het geen by veelen hier ter Stede, niet zonder groote angſtvalligheid geſleten werd. XIV. Boek 1672.

In het begin des volgenden jaars, was men in geene geringe bekommering, dat de Franſche Krygsmagt, gedurende den Veldtogt deezes jaars, tegen de Stad iet vyandlyks ondernemen zoude. De Gemagtigden der Regeering, tot de zaaken der Veſtingwerken benoemd, gaven eene lyſt der gebreken, welken zy daar aan bevonden hadden, over. De Afgezondenen der Algemeene Staaten tuſſchen de Schelde, en de Maaze, hadden de Regeering alhier verzogt, die te doen herſtellen; met verzekering, dat dit van 's Lands wege, voldaan zoude werden. In het voorgaande jaar, was wel eenig Geſchut, en Krygsvoorraad binnen de Stad gebragt; doch 'er ontbraken nog eenige *Affuiten*, en Rys tot het maaken van Schanskorven, ook lagen veele Beukeryen nog onvoltooid. De Regeering zond iemand uit den haare, naar den Veldmaarſchalk *Wirts* te Gornichem, om eenig Geſchut, en een menigte Hooi herwaards te doen vervoeren, en hem te verzoeken, dat by de Uitleggers by de Hedikhuizenſche Maaze, 1673. Herſtelling der gebreken aan de Veſting-werken.

XIV. Boek. 1673. op hunne voorige plaats deede leggen (*b*). Eenigen tyd hier na, kwam op last des Prinsen van Orange, de Heer van Langerak met eenen Krygsbouwmeester, alhier aan, om alle de gebreken aan de Vestingwerken op te neemen, deeze verzogten, dat de Regeering mede eenigen uit den haare, hier toe wilde benoemen, het geene terstond ingewilligd werd (*c*); Hun verslag was, dat 'er veele gebreken waren, welker herstelling van den Gouverneur afhingen, die men hem reeds lang te vergeefs had opgegeven; De Regeering verzogt hem derhalven, dat hy, voor de voltooiing der onvolmaakte werken, zorg droege, en de aannemers door het Krygsvolk, daar toe noodzaakte: of dat zy anderzints daar over, aan hooger hand zoude moeten klagen (*d*). Hy antwoorde: dat 'er nog veele gebreken aan de Borstweering, die de Burgery in den voorleden jaare gemaakt had, gevonden werden. De Regeering gelaste terstond de Schutteryen die te herstellen, doch verzogt den Gouverneur, dat hy beletten wilde, dat geene Paarden der Ruitery, noch eenige Schaapen daar op mogten weiden; Zy maande hem tevens aan, met meerder ernst aan de Vestingwerken van de Vugter- en Orten-Schansen, en andere werken, te doen arbeiden, en een meerder aantal Opgezetenen uit de Meyerye daartoe, te ontbieden: Zy wilde onschuldig gehouden zyn, van

(*b*) NOTULEN *van den* 2. *Januari* 1673. *Register* VAN BREUGEL.

(*c*) NOTULEN *van den* 7. *Februari* 1673. *Register* VAN BREUGEL.

(*d*) NOTULEN *van den* 17. *Mei* 1673. *Register* VAN BREUGEL.

van het verzuim, niet tegenstaande haare gestadige aanmaningen daar omtrent gepleegd (*e*). De Offisieren der Schutteryen verzogten de Regeering, *dat hun* Kruiwagens, Houweelen, Manden, en andere nodige zaaken, tot het opmaaken der Borstweering gegeven, en dat de Zooden door Karren aangebragt mogten werden, zy zouden met denzelven yver, als in het voorig jaar daa aan arbeiden (*f*). Dit alles werd ingewilligd, en de Ontfanger van 's Lands gemeene middelen nam aan, de onkosten der Karren, het steeken der Zooden, en het Bier voor de Schutterye te betaalen (*g*). Terstond vielen de Schutters aan het werk, en wel met zulken vlyt, dat genoegzaam alles in de maand Juni voltooid was, waarvan de Gemagtigden der Regeering verslag deeden, met byvoeging, *dat indien* zy omtrent twee honderd Dukatonnen in handen hadden, alles binnen korten klaar zoude zyn, doch vermits 's Lands geld, zo ver niet strekte, waren zy genoodzaakt het werk te staken. De Regeering sprak 'er met den Gouverneur over, welke verklaarde, alle moeite te vergeefs aangewend te hebben om geld te bekomen (*h*). Verder vind ik hier van niets aangetekend. Uit het vervolg is afteleiden, dat de Staaten van Holland, hier toe eenig geld verstrekt hebben. By gelegenheid deezer versterking werd besloten, de Kerk te Orten af te breeken, waarvan de Rentmeester der Geestlyke goederen den opstal deed verkoopen: Hier tegen kantte zig

XIV. Boek 1673.

(*e*) Notulen *van den* 20. *Mei* 1673. *Register* Copes.
(*f*) Notulen *van den* 29. *Mei* 1673. *Register* Copes.
(*g*) Notulen *van den* 31. *Mei* 1673. *Register* Copes.
(*h*) Notulen *van den* 3. *Juli* 1673. *Register* Copes.

XIV. Boek 1673. zig de Regeering, om dat zy vermeende, dat die Kerk de Inwoners van Orten, zynde Burgers der Stad, als een Kerſpel Kerk toebehoorde, des oordeelde zy, dit den Afgezondenen des Raads, die hier ter Stede ſtonden te komen, te vertonen, en den opſtal op het Stadhuis te doen verkoopen (*i*). De Bevelhebber ſloeg voor, met de verkooping zo lang te wagten, tot dat de Gemagtigden des Raads gekomen zouden zyn. Dit nam de Regeering aan, mits dat zulks door den Rentmeeſter der Geeſtlyke goederen mede geſchiede (*k*). Ik heb geene aantekeningen gevonden wat hier op gevolgd zy. Vaſter gaat het, dat die Kerk, en alle de huizen te Orten, gedurende deezen Oorlog zyn afgebroken, en de grond daar van vergraven is, zo als hier voor gemeld is.

De Prins van Orange komt binnen de Stad. De Prins van Orange kwam op den twee en twintigſten April binnen de Stad, en gaf laſt, dat men alles wat ter verdediging ontbrak, ten ſpoedigſten vervaardigde. Hy vertoefde hier niet lang, maar vertrok denzelven dag naar Heusden, en was genoodzaakt die ryze in eene ſchuit te doen. By deeze gelegenheid viel 'er by naar een groot ongeluk voor: want als by het vertrek van den Prinſe het Geſchut geloſcht werd, meenden eenigen, die in *Chaloupen* op het Boſſche Veld, dat onderwater ſtond, kruiſten, dat dit Sein ſchoten waren, waarom zy op de Schuit, daar zyne Hoogheid in zat, vuurden, dan alzo men den

(*i*) NOTULEN *van den* 18. *Maart* 1673. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*k*) NOTULEN *van den* 20. *Maart* 1673. *des voordemiddaags Regiſter*. VAN BREUGEL.

den misslag gewaar werd, liep alles gelukkig af (*l*). XIV. Boek 1673.

Men werkte volgens last des Prinse aan de Vestingwerken, en tragtte inzonderheid het water rontsom de Stad te houden. Gedurende den Zomer werden verscheide gebreken ontdekt, die men vermits het hooge water niet had kunnen zien. Dan alzo de Regeering geen geld in voorraad had, verzogt zy de Gecommitteerde Raaden van Holland, dat zy nevens den Gouverneur gemagtigd mogt worden, de aanbesteding daar van te doen, en de penningen daar toe nodig bekomen (*m*). Ik vind niet duidlyk aangetekend, wat hier op gevolgd zy. Het is 'er egter uit af te neemen, dat de Wallen, en Borstweering voltrokken zyn, en dat de Staaten van Holland daar toe eenig geld verstrekt hebben, want ik vinde, dat vermits de Wallen, door het maaken der Borstweering, smalder geworden waren, de Regeering door het omkappen van eenige boomen, die ruimer deed maaken (*n*), gelyk ook, dat alzo aan het geld, dat het gemeene Land tot de Vestingwerken gegeven had, ruim vyf honderd guldens te kort kwamen, de Regeering goedvond, de Rekening daar van te bewaren, om dit den Staaten van Holland, die het geschoten hadden, in Reke-

Verbetering aan de Vestingwerken.

(*l*) VERVOLG op het verward Europa IV. *Deel bladz.* 137. HOLLANDSCHE MERCURIUS van het jaar 1673. *bladz.* 69.

(*m*) REQUEST der Regeering aan de Gecommitteerde Raaden van Holland in de NOTULEN *van den* 18. *Augustus* 1673. *Register* COPES.

(*n*) NOTULEN *van den* 20. *November* 1673. *Register* COPES.

XIV. Boek 1673. kening te brengen (*o*). Tot behoud des waters, werd langs Stads graft, van de Orten tot aan de Hinthamer Poort, eenen dyk gelegd, die door de Stad bekostigd werd (*p*). In deezen jaare werd de Maasdyk te Lith doorgestoken, waar door een groot gedeelte des Kwartiers van Maasland tot aan de Stad, onder water gezet werd (*q*).

De Regeering verzoekt eenen Krygsbouwmeester en Konstapels. De sterke aanwas der Fransche Krygsmagt in, en omtrent de naaste Steden en Schanssen ontrustte de Regeering alhier, zy vreesde, dat de Vyand iet tegen de Stad onderneemen zoude; des verzogt zy den Prinse van Orange, dat hy een, of meer aanzienlyke Krygsoverstens, tot ondersteuning des Gouverneurs, die reeds eenen hoogen ouderdom bereikt had, en eenen Krygsbouwmeester, als mede eenige Konstapels herwaards geliefde te zenden (*r*). Haare Gemagtigden troffen den Prinse te Alphen aan, die hun beloofde eenige Hopmanschappen, en eenige Hoofden daar men staat op maaken kon, te zenden (*s*).

De Ingezetenen alhier gelast zig voor een half jaar te voorzien. De Regeering deed tot meerder verzekering afkondigen, dat alle de Ingezetenen, zig voor een half jaar van genoegzaame levensmiddelen zoude voorzien, ook werden alle de Apothekers op het Stad-

(*o*) NOTULEN *van den* 4. *December* 1673. *Register* COPES.

(*p*) STADS POLITIE REKENING *van den* 1. *Oclober* 1674. *tot* 675.

(*q*) VERVOLG op het verward Europa IV. *Deel bladz.* 139 *en* 140.

(*r*) NOTULEN *van den* 22. *Mei* 1673. *Register* VAN BREUGEL.

(*s*) NOTULEN *van den* 18. *Augustus* 1673. *Register* COPES.

Stadhuis ontboden, en gelast voor gelyken tyd geneesmiddelen op te doen (*t*). XIV. Boek 1673.

De Bevelhebber der Stad verklaarde thans, dat hy het waaken der Burgery onnodig oordeelde, vermits hy voor het doen der wagten verantwoordelyk was, en dus behoorde te weeten hoe sterk die wezen moesten; egter dagt het hem dienstig te zyn, dat de Burgery haare wapenen behield (*u*). De Offisieren der Burgery, hier over niet te vrede, verzogten den Gouverneur, dat hy daar in niets geliefde te doen, voor en aleer hier op by de Regeering, iet besloten ware: Hy ontbood hier op by zig den Burgermajoor, en gelastte deezen, de Hoplieden der Burgery aan te zeggen, dat hy niet zoude toelaaten, dat de Burgery ter wagt trok, waar tegen de voorzittende Schepen den Gouverneur verzogt, dat de Burgery zo lang de wagt mogt houden, tot dat de Regeering nader over die zaak geraadpleegd had. Hy antwoorde, dat hy die wagt niet wilde toestaan, en dezelve beletten zoude. De Burger Hoplieden besloten toen met voorkennis van den voorzittenden Schepen, de Burgery voor haare gedaane wagten te bedanken, en gaven haar verder te kennen, dat zy in het vervolg niet afgelost zoude worden. De andere Offisieren der Burgery maakten dit de Regeering bekend, welke hier op verklaarde, dat haare gedagten niet anders geweest waren, dan om de Burgery voor haare diensten aan de Vestingwerken, en het betrekken der wagten hertlyk dank. De wagten der Burgery by voorraad afgeschaft.

(*t*) Notulen *van den* 10. *Maart* 1673. *Register* van Breugel.

(*u*) Notulen *van den* 31. *Maart* 1673. *Register* van Breugel.

XIV. Boek 1673. dank te zeggen: *Zy* zoude van Stads wege aan ieder Rot twee tonnen Bier, en aan de Offiſieren een Oxhoofd Wyn ſchenken, waar toe agt uit den haare, benoemd werden, om dit alles van Stads wege by de Burgery te beſchikken (*v*).

Klagte der Bezetting over de huisvesting. Op de klagte derBezetting, dat zy niet behoorlyk gehuisveſt was, gelaſte de Prins van Orange, de Regeering daar in te voorzien. Deeze benoemde zes Leden om de huisveſting te beſtieren, en zond eenen naar den Hage, om te bewerken, dat het *Servitie geld*, wederom als voorheen uit de Verpondingen betaald mogt werden (*w*). Deeze vertoonde den Prinſe: „ Dat de Regeering „ terſtond op de huisveſting orde geſteld had, en „ altyd willig geweeſt was, om dit volgens 's Lands „ ordre te doen. Van het Servitie geld, dat op „ den ſtaat van oorlog, ten laſten van Holland „ gebragt was, kon men niets bekomen. De „ Ingezetenen waren door het bederven der „ Meyerye, en het ſluiten der Vaart, door het „ innemen van Crevecœur, uitgeput, en door het „ huisveſten des Spaanſchen Krygsvolks ten hoog- „ ſten bezwaard: Hy verzogt derhalven, dat „ zyn Hoogheid uit medelyde, die zaak by den „ Raad van Staaten zo geliefde te ſchikken, dat „ de Servitie gelden, uit de Verpondingen of de „ gemeene middelen, als voorheen, betaald mog- „ ten worden, te meer, om dat de gemeene mid- „ delen in de Stad, op de Hollandſche wyze in- „ gevoerd waren, en dat de Servitie gelden in „ Holland van 's Lands wege voldaan wer- „ den

(*v*) Notulen *van den* 18. *April* 1673. *Regiſter* Copes.
(*w*) Notulen *van den* 17. *Maart* 1673. *Regiſter* Copes.

„ den (*x*)." Eenigen tyd hier na droeg de Regeering den Prinse voor, dat de Offisieren geene Monsterrollen, maar ongetekende lysten overgaven: XIV. Boek 1673.
„ *Het getal* der namen daar op, was zo buitenspoo-
„ *rig* groot, dat men niet, dan met bezwaar der
„ Burgery de huisvesting doen kon. *Zy* verzogt
„ derhalven dat haar behoorlyke Monsterrollen
„ gegeven mogten worden, als mede dat de Prins
„ geliefde goed te vinden, vermits de Bur-
„ gers het Servies aan de Soldaaten betaalden,
„ dat deeze zig daar voor, huisvesting bezorgden,
„ zo als zy *verscheide jaaren* met genoegen der
„ Offisieren gedaan *hadden*." *By* deeze gelegenheid vertoonde zy: dat veele Hopmanschappen niet voltallig waren, waar omtrent zy voorziening *verzogt* (*y*). De Gemagtigde der Regeering in den *Hage* vertoonde mede: dat de Servitie gelden der Spaansche *Hulpbenden* van Schellard alleen, jaarlyks op honderd duizend guldens kwamen te staan. *Hy herhaalde* het verzoek der Regeering, om de Servitie gelden uit de Verpondingen, of uit de gemeene middelen te vinden. De Prins vroeg waar in de buitenspoorige lasten bestonden. Hier op toonden hy aan, dat het zelve Regiment, jaarlyks, de Stad op negen en zestig duizend agt honderd en tagtig guldens te staan kwam, en dat het Regiment van *Beveren*, het welk in den voorleden jaare te Iperen lag, den Spaanschen vry minder gekost had. Zyn Hoogheid vond hier op goed, dat het Spaansche Volk hier ter Stede, even als het Staaten Volk, dat in Spaansche Nederlanden in

(*x*) NOTULEN *van den* 25. *April* 1673. *Register* COPES.
(*y*) NOTULEN *van den* 5. *Mei* 1673. *Register* COPES.

XIV. Boek 1673. in bezetting lag, behandeld zoude werden. Hy ondersteunde by deeze gelegenheid het verzoek der Regeering, wegens het overgeven van Monsterrollen gedaan, het welk zyn Hoogheid goedvond dat geschieden moest (*z*).

Verzoek om onderstant van brand voor de wagten afgeslagen.

De Regeering droeg zyne Hoogheid mede voor: dat de Turf, door het sluiten der Vaart naar Crevecoeur, in de Stad tot eenen buiten gewoonen prys gestegen was: Men moest thans meer wagthuizen dan voorheen daar mede voorzien, zo dat de brand, die in voorige jaaren, zes of zeven duizend guldens gekost had, thans op twintig duizend kwam te staan. Stads inkomen leed hier door zo veel, dat zy de Rentheffers niet zoude kunnen voldoen; Zy verzogt derhalven den Prinse, dat hy te weeg wilde brengen, dat de Raad van Staaten, de Stad daar voor vyftien of twintig duizend guldens toestond (*a*). De Regeering vertoonde den Raad, dat zy de Bezetting, alles wat men van de Stad vorderen kon, gegeven had. Het was haar niet mooglyk daar in te volharden: Zy had de Gemagtigden des Raads, die binnen de Stad waren zulks aangetoond, en verzogt dat haar eene behoorlyke vergoeding deswegens toegestaan mogt worden. De Raad van Staaten begreep, dat naardien de Regeering ter dier zaake, van den Lande eenen jaarlykschen onderstand genoot, zy op alles zulken Order moest stellen, als 's Lands dienst vereischte (*b*).

De

(*z*) NOTULEN *van den* 17. *Mei* 1673. *Register* VAN BREUGEL.

(*a*) NOTULEN *van den* 25. *April* 1673. *Register* COPES.

(*b*) REQUESTE aan den Raad van Staaten gepresenteerd en Appointement *van den* 6. *Juni* 1673. in de NOTULEN *van den* 18. *Augustus* 1673. *Register* COPES.

De Regeering vervoegde zig hier op by de Gekommitteerde Raaden van Holland, en gaf hun al het geene hier voor gemeld is te kennen, met verzoek, dat zy haar in deezen nood de behulpzaame hand boden. Drie duizend guldens werd de Stad toegestaan, om daar voor steenkoolen te koopen, zo als terstond geschiede. Eindlyk verzogt zy agt stukken lang Geschut, *Slangen* genaamd, alsmede twee honderd lasten koorn, om in de voorraad huizen op te leggen (*c*). Wat op dit laaste gevolgd zy, vind ik niet aangetekend.

XIV. Boek 1673.

Die van Holland staan de Regeering met geld by.

De Koning van Frankryk veroverde in deezen Veldtogt deezes jaars de Stad Maaztricht. De Bezetting drie duizend, en drie honderd mannen sterk, kwam den zesden Juli hier ter Stede aan (*d*). De Gouverneur alhier verzogt twee dagen voor haare aankomst, dat men die manschap behoorlyk wilde verzorgen, en in eenige Kerken, Kapellen, of gewezene Kloosters, by voorraad stroo doen brengen. De Brouwers, Bakkers, en Slagters werden gelast, den noodigen voorraad, voor dat volk in gereedheid te houden, doch de Regeering verklaarde geen stroo in voorraad te hebben, en magtigde eenigen om met den Gouverneur de plaatsen ter hunner berging geschikt, te bezigtigen (*e*). Zy deed verscheide schuuren van planken om menschen en paarden te bergen opslaan, en verzorgde de paarden voor eenen

De bezetting van Maaztricht binnen 's Hertogenbosch.

(*c*) NOTULEN *van den* 18. *Augustus* 1672. *Register* COPPS.

(*d*) VERVOLG op het verward Europa IV. *Deel bladz.* 314. *en* 315.

(*e*) NOTULEN *van den* 4. *Juli* 1673. *Register* COPPS.

XIV. Boek 1673. eenen nagt met gras (*f*). Ten deezen einde werden eenige Huislieden uit de naaste Dorpen gelast, zo veel gras als doenlyk was, binnen de Stad te brengen. Op den volgenden dag verzogt de Gouverneur, dat de Regeering de paarden van haver wilde voorzien: waar van zy zig beleefdlyk verschoonde, met byvoeging: Dat indien 'er haver nodig was, hy dezelve uit 's Lands voorraadhuizen geliefde te bezorgen (*g*). De Regeering, die zeer met de huisvesting der Maaztrichtsche Bezetting verlegen was, besloot de Offisieren ten huize der Regenten te huisvesten, en dat die, welke met een Ritmeester belast werd, behalven hem, niet meer dan twee paarden, en eenen knegt zoude inneemen. Dat ook het gevolg van een Kornet met eenen knegt, en een paard, en dat van een Hopman uit eenen knegt alleen bestaan zoude (*h*). Het schynt my toe, dat dit Volk, immers eenigen van hun niet lang alhier vertoefden, om dat ik vinde, dat na weinige dagen, verscheiden Soldaaten, Vrouwen, en Kinderen, die met Maazponten uit Maaztricht hier ter Stede gekomen waren, in die ponten bleven, om voorts, vermits hunne Regimenten reeds vertrokken waren, naar beneden gevoerd te werden, deeze leden groot gebrek. De Burgery verzorgde hun uit medelyden, met spys en drank. De Gouverneur

(*f*) NOTULEN *van den* 5. *Juli* 1673. *des voormiddaags Register* VAN BREUGEL.

(*g*) NOTULEN *van den* 5. *Juli* 1673. *des namiddaags Register* VAN BREUGEL.

(*h*) NOTULEN *van den* 6. *Juli* 1673. *Register* VAN BREUGEL.

neur gaf hun op verzoek der Regeering uit 's Lands voorraadhuizen brood, kaas, en eenige tonnen bier (*i*). XIV. Boek. 1673.

Het schynt dat men in deezen tyd voor eenen vyandlyken aanslag op de Stad vreesde, om dat de Gouverneur den voorzittenden Schepen verzogt, dat hy de Regeering ten spoedigsten deede vergaderen, om den weg, die van de Schans Isabella naar Vugt loopt, te doen verlagen, vermits die te hoog, en dus voor de Vestingwerken nadeelig was. De Regeering benoemde terstond vier uit haare Leden, om dit door de Burgery te doen verrigten, zy verzogt mede den Bevelhebber, dat hy haar eene order, op eene van 's Lands Ontfangers, ter betaaling van eenig bier, dat gedurende den arbeid verteerd werd, geven wilde (*k*). Die der Meyerye werden mede tot dit werk ontboden, het welk het Kwartier van Peelland alleen, op twaalf honderd guldens te staan kwam (*l*). Ik gisse, dat de Landlieden niets, dan het vervoeren der aarde verrigt hebben.

De weg naar Vugt geslegt.

De Franschen vorderden de brandschattingen in de Meyerye met geweld in. Bekwamen zy terstond geen geld, roofden zy de goederen der Opgezetenen. Een Staatsche party bejegende te Oirschot eene Fransche, die vyf karren met buit geladen, begeleide, waar op de Staatschen vinnig aanvielen, doch vermits de Franschen eenige hulp

Geweldige invordering der brandschattingen door de Franschen.

(*i*) NOTULEN *van den* 10. *Julï* 1673. *Register* COPES.

(*k*) NOTULEN *van den* 13. *Julï* 1673. *Register* VAN BREUGEL.

(*l*) KORTE REDENEN aan de Staaten Generaal gegeven waarom de de Meyerye behoorde ontlast te worden, *bladz.* 9.

XIV. Boek 1673. hulp ontfingen, waren hunne aanvallers genoodzaakt aftetrekken: zy bekwamen egter een gedeelte van den buit, en de klederen van drie Offisieren (*m*).

Harde behandeling der Inwoners. Hard werden de Opgezetenen der Meyerye door de Franschen gehandeld; de Bevelhebber van het Kasteel van Kranendonk onderrigt, dat die Opgezetenen Pallisaaden, en Karren tot het versterken van 's Hertogenbosch geleverd hadden, dwong hen Schansgravers, benevens bedden met hun toebehoren, en paardenvoeder te leeveren: kort voor dat de Franschen het Kasteel, deeden springen, werden zy gelast met duizende karren, de leef en krygsbehoeftens van daar te vervoeren. De nalatige Dorpen werden uitgepand, terwyl eenige dit met veel geld afkogten, anderen die naar zyn gevoelen te weinig gaven, werden gedreigd, zelf te Mazeik Pallissaden te zullen moeten leveren. De vertogen der Regenten, wegens gebrek aan geld, konden niets baaten, zy werden gevangen, en vervoerd, of moesten zo veel geeven, als men gevorderd had. De geweldenaryen gongen zo ver, dat de karren, of de manschappen, die by wanlevering van de Opgezetenen der Baronie van Breda, of van andere nabuurige gewesten ontbraken, door die der Meyerye, moesten aangevuld werden. Men rekende, dat het werk van Kranendonk de Meyerye alleen, op tweemaal honderd, en vyftig duizend guldens te staan kwam (*n*).

Het

(*m*) Vervolg van het verward Europa IV. *Deel bladz.* 443. *en* 444.

(*n*) Korte redenen *voorſz. bladz.* 11.

Het Regiment van Schellard het geen hier zo lang tot last geweest was, trok in de maand October uit de Stad. De Kerk op den Begynhof, die ter verrigting van hunnen Godsdienst verstrekt had, werd als voorheen tot een Gehoorzaal voor de doorlugtige School in staat gebragt. Het Autaar, en andere dingen tot den Roomschen Godsdienst vereischt, die de Stad in den voorleden jaare bekostigd had, werden bewaard. De Regeering, die voorheen aan den *Baron van Kilmanseck*, Bevelhebber van dat Regiment eenige toezegging, voor het houden van goede Orde gedaan had, schonk nu aan zyne Huisvrouwe vier honderd guldens, en aan den Adjudant, voor gedaane diensten, twintig Dukatons (*o*). In het volgende jaar kwam de Huisvrouw van dien Baron herwaards, om haare schulden te voldoen. De eigenaar van het Huis, dat zy bewoond had, wilde niet gedoogen, dat zy den huisraad vervoerde, voor dat zy de huishuur betaald had, des verzogt zy, dat de Regeering hem gelasten wilde den huisraad te doen volgen. Deeze besloot hier op den eigenaar de huishuur te voldoen. De verbeteringen die hy aan het huis gedaan had, waar voor hy nog iet vorderde, stelde zy tegen den vrydom van inkwartiering die het huis genoten had (*p*).

XIV. Boek. 1673.

Het Spaansch Regiment trekt uit de Stad.

Thans viel 'er binnen de Stad iets voor, dat vry wat moeilykheid baarde; Doch vermits een der Stads Registers van dit jaar, in het ongereede geraakt is, ben ik niet in staat, het zelve in alle zy-

Oproer hier ter Stede over het storen van den Roomschen Godsdienst.

(*o*) NOTULEN *van den* 16. *October* 1673. *Register* COPES.
(*p*) NOTULEN *van den* 13. *September* 1674. *Register* BERESTYN.

XIV. Boek 1673. zyne omstandigheden te verhaalen. De oeffening des Roomschen Godsdienst, was volgens de Plakaaten der Algemeene Staaten hier ter Stede volstrekt ongeoorloofd, egter geschiede die in het heimlyk. De Hoogschout hier van bewust nam in de maand October deezes jaars voor, eene dier vergaderingen te stooren. Ten dien einde begaf zig zyn Stadhouder met zyne Dienaars naar zeker huis, alwaar hy wist dat eene samenkomst, gehouden werd, hier werd hy door een menigte Burgeren, en Soldaaten der Bezetting, niet alleen tegengehouden, maar zelfs met stoelen, banken, en uitgetogen zydgeweerd te rug gedreven, en tot op de straat vervolgd, daar hy na het ontfangen van veele stooten, en slagen, over eenen bier wagen ter neder storte, by welke gelegenheid men hem eene gevaarlyke wonde aan het hoofd, en eenen steek in zyne deye toebragt, dus hy om zyn leven te beveiligen, genoodzaakt was, zig zo dra hy konde, na het huis eenes Wondheelders te begeven, alwaar hy zonder hoed, en rotting, onder het gestadig vervolgen, en uitjouwen van den woesten hoop aankwam. De Hoogschout deed zyne Dienaars by de Eigenaresse van het huis, daar dit voorgevallen was, in *exsecutie* leggen, en gaf van het geval terstond den Algemeenen Staaten kennis, welke het *een horribel, en ongehoord attentaat, waar door de Hoogheid der Algemeene Staaten, en van den Staat, ten hoogsten gekwetst was*, noemden. Zy gelasten den Hoogschout de Eigenaresse van het huis, en alle handdaadige Ingezetenen, voor Schepenen in regten te betrekken; en gelasten den Gouverneur, of anders den Kommandeur, dat hy den Hoogschout, of zynen Stadhouder, in het vangen

gen van de medepligtigen der Bezetting, de behulpzaamd hand zoude bieden, en tot ontdekking van alles, zulke middelen gebruiken, als deeze hem aanwyzen zoude, op dat de schuldigen voor Schepenen, als Regters van alle Krygslieden, in zaaken, die den Krygsdienst niet aangaan, te regt gesteld te werden; zy schreven Schepenen aan, kort en onvertogen regt, volgens 's Lands Plakaaten doen (q). De Eigenaaresse van het huis, by wien de Dienaars des Hoogschouts in *executie* lagen, klaagde aan Schepenen, dat zy, schoon een Burgeresse, buiten kennis, en vonnis van Schepenen, in haar eigen huis overvallen was, zy verzogt, dat Schepenen dit, als tegen Stads voorregten strydig, geliefden tegen te gaan. Schepenen deeden hier op door een Groenroede, de Dienaaren aanzeggen, zig uit dat huis te begeven, het welk zy weigerden, beroepende zig op den last des Stadhouders van den Hoogschout. Men vond derhalven goed dit geval den Algemeenen Staaten, en den Prinse van Orange bekend te maaken (r). Zy vertoonden zyne Hoogheid: „ Dat de strenge uitvoering „ van 's Lands wetten, tegen de oeffening des „ Roomschen Godsdienst, welker Beleiders meer „ dan drie vierde van de Ingezetenen der Stad, „ die een Grensvesting was, vooral thans, hun ten „ hoogsten zorglyk toescheen. Zy verzogten „ dat zyne Hoogheid, den Hoogschout geliefde „ te

XIV. Boek 1673.

(q) Resolutie der Staaten Generaal *van den 17. Januari* 1674. in de Notulen *van den* 13 *Juni* 1674. *Regifter* van Breugel.

(r) Notulen *van den 7. Mei* 1674. *Regifter* van Breugel.

XIV. BOEK 1673. „ te gelaſten, hier in, met meerder gematigd-
„ heid te werk te gaan, en vooral, zonder eenig
„ vonnis, als ſtrydig tegen Stads voorregten,
„ niets tegen de Burgers te onderneemen (*s*)."
Dit is het alles wat ik van deeze zaak vinde. Zeker is het, dat 'er hier na, van tyd tot tyd, meerder gematigdheid, omtrent het oeffenen des Roomſchen Godsdienſt gebruikt is.

De Franſchen verlaten Crevecœur.

In het laaſte deezes jaars, verlieten de Franſchen Crevecœur, na dat zy alles wat daar in was, behalven de Kerk, en het huis *des Bevelhebbers* verwoeſt hadden: zy boden aan, die Schans in haar geheel te laaten, indien de Stad drie duizend Piſtoolen daar voor betaalen wilde (*t*), doch hier in werd niet getreden. *In het* Kruit Voorraadhuis aldaar, werd eene put, vyf voeten diep, en twee en een' halven in het vierkant breed, gegraaven; Hier in werden vyf honderd ponden Buskruit gelegt, welk aangeſtooken, de zymuuren deed omvallen, en het gewelf inſtorten (*u*).

De Bevelhebber alhier van het voornemen der Franſchen om Crevecœur te verlaten onderrigt, deed eenig Krygsvolk naar Empel trekken, om zig op het Kerkhof aldaar te verſchanſen, waar door hy den aftogt der Franſchen dagt *moeielyk* te

(*s*) BRIEF der Regeering aan den PRINS VAN ORANGE in de NOTULEN *van den* 9. *Mei* 1674. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*t*) VERVOLG van het verward Europa IV. *Deel bladz.* 642. HOLLANDSCHE MERCURIUS over het jaar 1673. *bladz.* 248.

(*u*) TRAITE' practique des mines *page* 28. Dans le TRAITE' de l'attaque & de la defenſe des places par Monſ. DE VAUBAN *Edit* 1737.

te maaken, de Uitleggers op de Maaze naderden mede derwaards; een derzelver raakte aan den grond, en viel in 's Vyands handen, waar mede zy *Empel* voorby voeren, en dus naar de Graave ontſnapten: verder ſtaaken zy de Maazdyk boven Empel door, om de Staatſchen te beletten hen te vervolgen, dus trok het Krygsvolk onverrigter zaake herwaards te rug, waar na de Franſchen, de Kerk te Empel in brand ſtaaken (*v*). Het ſchynt dat het Krygsvolk nog eenigen tyd te Empel, of daaromtrent vertoefd hebbe, om dat ik vind, dat verſcheide Burgers, en vreemde Schippers, die de Soldaaten met Schuiten derwaards gebragt hadden, daar gehouden werden, zonder van levensmiddelen voorzien te zyn, en dat de *Regeering*, om die rede goedvond, eenige levensmiddelen te doen koopen, en hun toe te zenden (*w*). Hoewel ik hier van niets aangetekend vinde, komt het my egter voor, dat de Engeler Schans by deeze gelegenheid, mede door de Franſchen verlaten zy. De Algemeene Staaten vreesden, dat de Vyand zig op nieuw te Crevecoeur verſchanſen zoude, vonden goed, alle de Veſtingwerken te doen ſlegten (*x*). Dit geſchiede ten laſte der Meyerye, en koſtte het Kwartier van Peellaand alleen, drie duizend en drie honderd guldens. De Gekommitteerde Raaden van Holland verkogten de ſteenen, bouw-ſtof-

XIV. Boek

1673.

(*v*) Vervolg van het verward Europa *en* Hollandsche Mercurius *ibi ubi ſupra*

(*w*) Notulen *van den* 7. *November* 1673. *Regiſter* Cop.

(*x*) Vervolg van het verward Europa *ibi ubi ſupra*.

XIV. Boek 1673.

ſtoffen der huizen, als mede de boomen (*y*). Ik giſſe dat de Kerk te Engelen, by gelegenheid van dit verlaten afgebrand werd, om dat ik vinde dat de Stad, drie jaaren hier na, eenig geld tot het weder opbouwen dier afgebrande Kerk ſchonk (*z*).

Vreugde over de verovering van Bon.

Het veroveren der *Stad Bon*, bewoog den Algemeenen Staaten eenen *Dankdag* uit te ſchryven. Zy gelaſten, des avonds van dien dag vreugde tekenen door het luiden der Klokken, en het loſſen des Geſchuts te doen. De *Regeering* deed hier op een merklyk getal Pektonnen branden, doch om Stads agterwezen, beſloot zy geene maaltyd aan te regten, en verzogt den Gouverneur hier van, den Algemeenen Staaten *kennis* te geven (*a*). Zy ſchonk hem een Staak met vyf en twintig Pektonnen, en beſloot verder, dat de Ingezetenen, die aan de voorſtraaten woonden en geen Pektonnen branden, een lantaarn met een brandende Kaars aan *hunne huizen* zouden moeten hangen. Aan de Haven, zoude tot vermyding van ongelukken, geene Vuuren, of Pektonnen gebrand mogen werden, maar aan ieder huis, zoude een Lantaarn, met een brandende Kaars moeten hangen (*b*).

Verſcheide zieken uit het Leger in het Gaſthuis alhier gebragt.

In het laaſt deezes jaars, werden *uit laſt* des Prinſen van Orange, verſcheide *zieken* uit het Leger in het Gaſthuis alhier *gebragt*. De Prins be-

(*y*) Korte redenen van ontlaſting voorſz. *blads.* 10.
(*z*) Politie Rekening *van* 1. *October*. 1675 *tot* 1676.
(*a*) Notulen *van den* 29. *November* 1673. *Regiſter* Copes.
(*b*) Notulen *van den* 4. *December* 1673. *Regiſter* Copes.

beloofde, het Gasthuis deswegens schadeloos te houden, en de Regeering gelaste de Regenten van het zelve, die zieken in te nemen, behoorlyke aantekening daar van te houden, om de kosten daar van, op zyn tyd, te rug te kunnen vorderen (*c*). XIV. Boek 1673.

By het scheiden van den Veldtogt had men voorgenomen een menigte Ruitery hier ter Stede in de winterlegering te leggen. De Regeering hier van bewust, gaf den Raad van Staaten te kennen, dat 'er gebrek aan stallingen was. De Regeering nevens den Bevelhebber der Stad, en den Rentmeester der Geestlyke goederen werden hier op gelast, eenige gewezene Kloosters tot stallingen te doen vervaardigen (*d*). Hier op zond de Regeering den voorzittenden Schepen naar den Haage, om by den Prinse aan te houden, dat het Servitie geld, even als in andere Steden, de Burgery voldaan mogt werden (*e*). De Raad van Staaten vond goed, dat het vervaardigen der stallen ten lasten der Stad geschieden moest (*f*); inmiddels werd besloten in de gewezene Kloosters, by voorraad, stallingen voor duizend paarden te vervaardigen, en de onkosten daar van, by het Land te rug te vorderen (*g*), ook gelaste

Zwaare winterlegering binnen de Stad, en moeite deswegens.

(*c*) Notulen *van den* 14. *December* 1673. *Register* Copes.

(*d*) Notulen *van den* 29. *November* 1673. *Register* Copes.

(*e*) Notulen *van den* 5. *December* 1673. *Register* Copes.

(*f*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 7. *December* 1673. in de Notulen *van den* 10. *Januari* 1674. *Register* Copes.

(*g*) Notulen *van den* 29. *December* 1673. *Register* van Breugel.

XIV. Boek te zy haaren Gemagtigde in den Haage, nadere vertoogen tegen het goedvinden van den Raad te
1673. doen; doch die, schoon herhaald, waren van geen gewenscht gevolg (*b*).

1674. De voorzittende Schepen deed in het begin des volgenden jaars van zyne verrigtingen verslag. Hy voegde 'er by, „ dat de ongelukkige uitkomst „ daar van, voornaamlyk aan zekeren brief uit „ de Stad, aan eenige Leden des Raads van „ Staaten geschreven, te wyten ware: Deeze „ hield in, dat Stads middelen, thans eenige dui- „ zenden meer by verpagting, dan voorheen be- „ liepen; dat 'er ter zaake van noodelooze Kom- „ missien duizenden verspild waren, en dat de „ Stad gemaklyk de kosten der stallingen kon vol- „ doen. De Stad stond groot voordeel by de be- „ zetting te genieten. Hy had de onwaarheid „ daar van aangetoond, hoewel Stads middelen, „ meer dan voorheen opgebragt hadden, kon dit „ egter tegen den last van vuur, en ligt in de „ Wagthuizen, die thans vermeerderd zouden „ worden niet opwegen. De Kommissien waren „ niet, dan ten voordeele der Stad geweest, om „ haar gebrek aan te toonen. Zyne Hoogheid „ had verklaard, dat als de Schryver van dien „ Brief, een Lid der Regeering was, *zy hem* „ *daar over behoorde aan te zien*, en als het een „ Ingezeten was, men hem als een oproerigen moest „ straffen (*i*). Ondanks het gemelde schryven „ had

(*b*) Appointementen des Raads van Staaten *van den* 11 *en* 28. *December* 1673. In de Notulen *van den* 10. *January* 1674. *Register* Copes.

(*i*) Notulen *van den* 10. *January* 1674. *Register* Copes.

„ *had* de Prins gezegd, zyn best te zullen doen, XIV. Boek.
„ dat die kosten uit 's Lands gemeene middelen 1674.
„ voldaan zouden werden, en dat de Raad van
„ Staaten dit zoude goedkeuren (*k*)." Ten opzigten van den Brief werd besloten, dat alle de Leden onder eede verklaren zouden, dien niet geschreven te hebben. De Regeering berigte verder den Raad van Staaten, „ dat hoewel haar
„ verzoek tweemaalen afgeslagen was, de Raad
„ egter met haare Gemagtigden daar over, in
„ gesprek had willen treden, zeker onwaaragtig
„ Schryver, had de gelukkige uitkomst daar van
„ gestuit. Zy verklaarde altyd de zuinigheid be-
„ tragt te hebben, Stads middelen, hadden ze-
„ ker by de laatste verpagting vry meer, dan
„ voorheen opgebragt, doch zedert het ramp-
„ spoedig jaar van 1672. kon men niet zeggen,
„ dat de volgende, dit veel overtroffen hadden.
„ Men had zeker veel Kommissien gemaakt,
„ doch die kosten hadden vry minder bedraagen,
„ dan men had voorgegeven. De Gemagtigden
„ daar toe, waren op hunnen Eed gedwongen,
„ die te aanvaarden, om dat 'er levensgevaar me-
„ de gemengd was. Het was zonder grond dat
„ de sterke bezetting eenig voordeel by bragt, in
„ tegendeel was de Stad in het jaar 1672, meer
„ dan dertig duizend guldens te rug geraakt, zy
„ had daarom de Schuldeisschers moeten weg-
„ zenden. De sterke Bezetting had de Burgery
„ uitgeput. Eindlyk verzogt zy, dat de Schry-
„ ver van dien Brief haar bekend gemaakt mogt
„ wer-

(*k*) ACTE van den Heere PRINSE VAN ORANGE van den 7. *Januari* 1674. in de NOTULEN *voorsz.*

XIV. Boek. 1674. „ werden, om denzelven haare gevoeligheid daar „ over te toonen (*l*).” Ik heb geen gevolgen hier van gevonden, denklyk om dat een der Stads Regifters van deezen tyd in het ongereede is geraakt.

Vreugde over de Vrede met Engeland. In de maand Maart deezes jaars, ontfing de Regeering tyding van de Algemeene Staaten, dat de Vreede tusfchen de Vereenigde Nederlanden en Engeland gesloten was, des befloot zy daar over, op dezelve wyze, als over het winnen van Bon onlangs gefchied was, vreugde te bedryven; behalven dat aan de Leden der Regeering, een aam wyn, op het Stadhuis gefchonken zoude werden (*m*).

Menigte van Franfche Weglopers binnen de Stad. In den Zomer deezes jaars was de Stad zodanig met Franfche Deferteurs vervuld, wier getal, omtrent zo groot, als dat der Bezetting was. De Regeering hier over bedugt, oordeelde het ten uiterfte nodig, dat de Burgery weder als voorheen ter wagt trok. *Zy* verzogt den Bevelhebber, dat hy de Deferteurs de Stad deede ruimen, te meer, vermits men verftond, dat 'er omtrent nog vier duizend in de Dorpen, rondsom de Stad waren. Hy verklaarde hier op: dat hy eenige Deferteurs uit de Stad had doen dryven, en zorg dragen zoude, hen allen te doen vertrekken. De Regeering zoude hy by tyds waarfchouwen, wanneer hy dienftig oordeelde, dat de Burgery de wagten zoude moeten betrekken (*n*).

Ze-

(*l*) Brief der Regeering aan de Raad van Staaten in de Notulen *voorfz.*

(*m*) Notulen *van den* 9. *Maart* 1674. *Regifter* van Breugel.

(*n*) Notulen *van den* 2. *Juni* 1674. *Regifter* Berestyn.

Zekere *Lukas de Haas*, Prokureur te Helmond, geraakte wegens gehoude briefwisseling met den Vyand, in hegtenis, waarom hy door den Gouverneur in der Soldaaten gevangenis gebragt, en voor den Krygsraad, die zig deeze zaak aantrok, te regt gesteld werd. De Regeering oordeelde hier door, in haar Regt benadeeld te zyn, gaf de zaak den Prinse te kennen, met byvoeging, dat haar, volgens een Voorregtbrief van den Aarts-Hertog Aalbrecht, van het jaar 1603. het Regtsgebied over Majestyts, en Hoog Verraads zaaken toebehoorde, en verzogt, dat zyn Hoogheid den Gouverneur gelasten wilde, haar den gevangen overteleveren (*o*). De Prins antwoorde, dat vermits de Gevange van gehoude briefwisseling met den Vyand, en van verscheide misdaaden tegen den Staat, betigd werd, en dat de Krygsraad haar voorgekomen was, hy derhalven haar verzoek niet toestemde (*p*). Dergelyken brief was door de Regeering, den Algemeenen Staaten geschreven, die daar op het berigt des Gouverneurs innaamen: Dit bestond hier in. „ De Gevange was Prokureur te Helmond, „ en gevolglyk het Regtsgebied van den Heer „ aldaar onderhevig. Deeze zoude derhalven „ de overlevering verzoeken moeten. Hy had „ vermeend, vermits de Gevange, aldaar ligt „ ontzet zoude kunnen worden, het zyn pligt „ was, zig van hem te verzekeren, en de bewy- „ zen

XIV. Boek 1674.

Moeielyk-heid tusschen de Regeering en den Krygsraad over eenen gevangen.

(*o*) Brief der Regeering aan den Prins van Orange in de Notulen *voorsz*.

(*p*) Antwoord des Prinse van Orange *van den* 23. *Juni* 1674. in de Notulen *voorsz*.

XIV. Boek. 1674.

„ zen in te winnen; De Krygsraad, zo wel als „ de Regeering alhier, waren 'er toe bevoegd. „ Hy wilde voor het overige Stads Regtsgebied „ geensins verkorten." De Algemeene Staaten stelden dit in handen der Regeering om over de gansche gelegenheid van zaaken te berigten. Inmiddels werd de Gevange onder * Borgtogt van Eed, zonder dat 'er de Regeering van wist, losgelaaten, waarom deeze goedvond, dit den Algemeenen Staaten te schryven. Zy voegde 'er by, dat zy hier van, geen ander berigt van doen kon, en zond tevens een afschrift der vraagstukken, waar op de Gevange in den Krygsraad gehoord was, met de antwoorden daar op gegeven over, met verzoek, „ dat de Algemeene Staaten, tot „ voorkoming van verwarring in een ieders Regts- „ gebied, geliefden goed te vinden, dat de Gou- „ verneur, wanneer hy eenige Burgeren, of In- „ woners der Meyerye, die niet in 's Lands „ dienst waren, op de daad, of by misslag voor „ Soldaaten aangehouden had, die haar zoude „ overleveren, zo als zy van haare zyde, met al- „ le Krygslieden zoude doen (q)." Ik heb verder niets van deeze zaak gevonden. Zy zal denklyk door het loslaten van den Gevangen' geenen voortgang gehad hebben.

* Cautie Juratoir.

Vermindering der Brandschatting in de Meyerye.

De Meyerye verkreeg in deezen jaare, niet zonder geldspilling eene vermindering van brandschatting; In plaats van zevenmaal honderd duizend guldens, vergenoegden de Franschen zig thans, met viermaal honderd en vyftig duizend gul-

(q) Notulen van den 2. Juli 1674. Register Berestyn.

guldens, behalven duizend legerbeesten, die op dertig duizend guldens te staan kwamen (r). XIV. Boek. 1674.

De Gemagtigden van Holland deeden ter vergadering der Algemeene Staaten eenen voorslag, om in alle de landen der Generaliteit, eene buitengewoone halve verponding over de jaaren 1673, en 1674. te heffen. De Algemeene Staaten verzogten de Bondgenooten, zig hier over ten spoedigsten te verklaaren (s). De Regeering hier ter Stede, dit ter ooren gekomen zynde, besloot de onmooglykheid van het opbrengen daar van, hun Hoog Mogenden aan te toonen (t). Niet tegenstaande dit, werd die halve verponding ingevoerd. Die der Meyerye deeden na het eindigen van den Oorlog, daar tegen vertoogen, met dit gevolg, dat de Algemeene Staaten op den zeventienden Mei 1679. goedvonden, hun daar van kwytslag te verleenen (u). De Stad was zo gelukkig niet, want deeze moest die buitengewoone halve verponding, betaalen. Buitengewoone halve verponding.

De Afgezondenen uit den Raad van Staaten bevonden, by het nazien der Vestingwerken in deezen jaare, dat de Borstweering langs de wallen, door de Burgery in den jaare 1672, gemaakt, geweldig verviel, zy maanden derhalven de Regeering aan, die te doen herstellen; De Raad zoude anderfins genoodzaakt zyn, dit ten kosten der Stad Moeielykheid met Raad van Staaten over het opmaken der wallen.

(r) Korte redenen om ontlasting der Meyerye, bladz. 7.

(s) Resolutie van de Staaten Generaal van den 30. Juli 1674. in de Notulen van den 11. Augustus 1674. Register Berestyn.

(t) Notulen voorsz.

(u) Aanteekeninge MSS. op het Slot der Korte redenen voorsz.

XIV. Boek 1674. Stad laaten doen (*v*). Hoewel ik niet vind wat hier op geantwoord zy, is het klaar, dat de Regeering dit geweigerd hebbe, om dat, wanneer het opmaaken der Veſtingwerken rondsom de wallen, door den Raad voor drie duizend drie honderd drie en dertig guldens aanbeſteed was, en de aannemers betaaling vorderden, de Raad goedvond, dit geld uit het vierde van 's Lands gemeene middelen, dat de Stad toegeſtaan was, te laaten korten (*w*). De Ontfanger van 's Lands middelen gaf 'er de Regeering kennis van, gelyk ook, dat de Raad goedgevonden had, zes honderd vyf en twintig gulden, wegens het maaken van zes nieuwe Sekreeten op de wallen ten laſten der Stad te brengen. De Regeering beſloot hier op iemand van haar naar den Haage te zenden (*x*). Deeze vertoonde aldaar: „ Dat de Algemeene Staaten by eene overeenkomſt, welke dus van wederzyde verbond, de Stad het „ vierde gedeelte van 's Lands gemeene middelen, voor het verminderen van Stads impoſten „ op de Bieren, en Wynen afgeſtaan hadden, „ mits de Stad het Vuur en Licht voor de waggten, en het onderhouden der Poorten en Bruggen, nevens andere zaaken, die daar toe hoorden, bezorgen zoude. Hoewel dit vierde van „ 's Lands gemeene middelen niet de helft van „ Stads verminderde middelen bedroeg, zoude „ de

(*v*) Extract uit het *Verbaal* van de Gecommitteerden des Raads van Staaten *op den* 14. *Juli* 1674. in de Notulen *van den* 3. *December* 1674. *Regiſter* Berestyn.

(*w*) Appointement des Raads van Staaten *van den* 8. *October* 1674. in de Notulen *van den* 3. *December* 1674. *Regiſter* Berestyn.

(*x*) Notulen *van den* 17. *October* 1674. *Regiſter* Berestyn.

„ de Regeering, uit hoofde der overeenkomst, zig daar mede te vreden houden. De Stad kon dus met geen andere zaaken dan, in de overeen- *komst* vervat was, belast worden. Hy verzogt derhalven, dat het opmaaken der Borstweeringen door den Lande betaald mogt werden: te meer, om dat de Stad door verval van koophandel, gedurende deezen Oorlog, tot dit uiterste gekomen was, dat zy de Renten, die tot haaren laste stonden, en omtrent dertig duizend guldens jaarlyks bedroegen, niet kon betaalen. Hier by kwam, dat dezelve zederd het jaar 1672. nog omtrent agt en twintig duizend gulden, ten behoeve van den Lande, verschoten *had.*" De Raad van Staaten besloot egter, dat de gemelde zaaken door de Stad voldaan moesten werden (*y*). Ik vinde de aanneem penningen, voor het opmaaken der Borstweering, in Stads Rekening, in zeker byzonder Hoofdstuk, waar in, verscheide penningen, die de Stad voor het Land verstrekt had, genoemd werden (*z*). De Stad heeft egter in het jaar 1676. eenige vergoeding hier voor genoten.

XIV. Boek 1674.

Vreugde wegens het heroveren der Stad Graave.

In deezen jaare schreven de Algemeene Staaten wegens het heroveren der Stad Graave, eenen Dankdag uit, met bevel, om des avonds vreugde tekenen te doen. De Regeering gaf tot dit alles den vereischten last, en vond goed, de vreug-

(*y*) Appointement des Raads van Staaten *van den* 6. *November* 1674. op het Request der Regeering gesteld in de Notulen *van den* 3. *December* 1674. *Register* Berestyn.

(*z*) Politie Rekening der Stad *van* 1. *October* 1674. *tot* 1675. *bladz.* 33.

XIV. Boek 1674. vreugde op dezelve wyze als voorheen, te doen vieren, uitgenomen, dat niets ten laſten der Stad verteerd zoude werden (*a*).

De Opgezetenen der Meyerye waren gelaſt geweeſt, tot deeze Belegering, Gravers, Karren, en andere zaaken te leveren, de onkoſten daar van, kwamen het Kwartier van Peelland alleen, op vyf en twintig duizend vier honderd drie en zeventig gulden te ſtaan. Na de overgaaf dier Stad, waren de Opgezetenen genoodzaakt, de werken, die door de Belegeraars rondsom de Stad gemaakt waren, te ſlegten, en den Maazdyk, die weggenomen was, op te maaken (*b*).

1675. Klagte over het ſchryven van den Kourantier te Amſterdam. Door de Amſterdamſche Courant, werd in het jaar 1675. alom een gerugt verſpreid, dat hier ter Stede, de Koophandel met die van Luik, op het ſtrengſte verboden was. De Regeering begreep, dat zulk een uitſtrooiſel, den Ingezetenen, en den doortogt van goederen door de Stad nadeelig zoude zyn, ſchreef aan Burgemeeſteren van Amſterdam, dat dit een verdigtſel was, en verzogt, dat zy den Kourantier geliefden te gelaſten, dit te herroepen (*c*). Ik heb niet gevonden wat hier op gevolgd zy.

Middelen tot opbeuring van den Koophandel. De Kooplieden, en Factoirs hier ter Stede gaven, tot opbeuring van den Koophandel eenige zaaken op, met verzoek, dat die naagezien, en dat

(*a*) NOTULEN *van den* 2. *November* 1674. *Regiſter* BERESTYN.

(*b*) KORTE REDENEN om ontlaſting der Meyerye, *bladz.* 9 *en* 10.

(*c*) NOTULEN *van den* 19. *April* 1675. *Regiſter* BERESTYN.

dat 'er middelen tot herstel des vervallen handels aangewend mogten werden. Hun verzoek werd gretig aangenomen. De Regeering beraamde hier op verscheide zaaken, die tot voorstand van den Koophandel hier ter Stede strekten (*d*). XIV. Boek 1675.

Door den uitvoer van alle levensmiddelen uit de besloote Steden, die by de Algemeene Staaten verboden was, werden de Opgezetenen van veele behoeftens ontzet. De Algemeene Staaten magtigden thans de Regeeringen der Brabantsche Steden, om de Opgezetenen van veertien, tot veertien dagen, *het nodige te laaten volgen*, onder deezen mits, dat zy, alvoorens het onderhoud van de volgende veertien dagen te genieten, *aantoonen* moesten, dat het voorige, door hen, *of door hun* vee verteerd, en geensins naar elders vervoerd was. De Regeering werd mede gelast agt te geven, dat geene levensmiddelen, buiten de Meyerye gebragt werden, en die zulks ondernaamen in verzekering te doen stellen, en daar van, den Algemeenen Staaten ten spoedigsten kennis te geven (*e*). De Admiraliteit op de Maaze, maakte eenige zwaarigheid, in het geven van Paspoorten van de uittevoeren levensmiddelen. Men beraamde kort hier na eenige schikkingen, die dit alles gemaklyk maakten. De Regeeringen van Staatsch Brabant gemagtigd het platte Land te spyzigen.

In den jaare 1676. werd de Regeering alhier over een zaak aangedaan, waar van ik in de Vereenigde Gewesten geen voorbeeld vinde; behal- 1676. Moeielykheid over Stads Wapenschild.

ven

(*d*) Notulen *van den* 26 *en* 27. *April* 1675. *Register* Berestyn.

(*e*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 26. *Augustus* 1675. in de Notulen *van den* 31. *Augustus* 1675. *Register* Berestyn.

XIV. Boek 1676. ven dat die zeer ongegrond was, zo als ik zal tragten aan te toonen. In de maand October des voorigen jaars, vertoonde de Advokaat Fiskaal, en Prokureur Generaal, den Raade van Brabant, „ dat de Stad, haar Wapen of Zegel, niet anders behoorde te voeren, dan als Vrouwe Johanna van Brabant, dat in het jaar 1355. haar vereerd had: naamlyk een Boom, met vier Leeuwen in de regte hoek, volgens het verhaal van *Oudenhoven* in zyne Beschryving der Stad. De Regeering had egter Stads Zegel met eenen twee hoofdigen Adelaar, en eene Hertoglyke Kroon, van groote laage Bloemen versierd, en met twee Wildemannen, die het Schild vast hielden, vermeerderd. In de gifte van Vrouwe Johanna stond niet van de twee laaste zaaken, gemeld. Zulks streed derhalven tegen het elfde Lid van het Plakaat van den 14. December 1616. Dit strekte derhalven tot verkleining van den Hertog. Men verzogt, dat de Regeering, volgens het zeventiende Lid deezes Plakaats, zoude aantoonen, uit wat hoofde zy den halven Adelaar, en de Wildemannen by Stads Wapen voegde. Zy zoude by gebreke van dien, dit herstellen, op de boete in het voorschreven Plakaat, gemeld." De Raad van Brabant stelde dit verzoek in handen der Regeering, om binnen veertien dagen, daar op haar berigt over te zenden. Het werd in de vergadering der Regeering gebragt (*f*). Die het in

(*f*) Appointement van den Raad van Brabant, op de Requeste van den Advokaat Fiskaal van Brabant *van den* 4. *October* 1675. in de Notulen *van den* 16. *Januari* 1676. *Register* Berestyn.

in handen van eenige Gemagtigden stelden, om daarop een berigt te vervaardigen (*g*). Het zelve hield in, „ dat de Hertogen van Brabant, aan „ eenige Lieden van verdiensten, Wapenschilden „ geschonken hadden. Zederd het afzweeren des „ Konings van Spanje, hadden veele Steden en „ Dorpen, ook Edelen en byzondere Ingezetenen „ der vrye Nederlanden, by oogluiking der Al- „ gemeene Staaten, en der byzondere Land- „ schappen, zulke Wapenschilden, *tenants*, of „ *supports* als dezelven thans nog hadden, aan- „ genomen, zonder dat de Staaten daar tegen „ ooit eenige wetten gemaakt, of ter uitvoering „ van haare beveelen, eenige Wapen-Koningen „ verordend hadden. Zy liet aan den Raad over, „ of zoodanig langduurig gebruik, ter verklei- „ ning en nadeel van den Lande strekte: zy be- „ tuigde uitdruklyk, dat zy zig nooit met dit al- „ gemeen gebruik beholpen had, om eenige ver- „ andering in Stads Wapenschild te maaken, en „ verzogt daarom, dat de Advokaat Fiskaal ge- „ last werde, dit geding te niet te doen, of wel „ het zelve, tot dat eene algemeene wet hem „ grond gaf, te wederhouden (*h*)." Ik heb hier van, geen gevolg gevonden, zo dat ik vaststelle dat het hier by gebleven zy. XIV. Boek 1676.

Ik vinde my genoodzaakt, den Lezer hier omtrent voor te stellen, hoe verkeerd die zaak door den Advokaat Fiskaal begrepen was. Hy droeg den Raad van Brabant voor, dat de Regeering Stads Zegel veranderd had. Hier door zal een ieder Aanmerkingen daar op.

(*g*) NOTULEN *voorsz.*

(*h*) NOTULEN *van den 27. Januari 1676. Register* VAN BREUGEL.

XIV. Boek 1676. ieder verstaan, het Zegel waar mede de Regeering Stads Schuldbrieven, en andere zaaken bezegeld. Tot het bezegelen der Schuldbrieven, word alhier een byzonder Zegel gebruikt. Het komt my voor, dat het zelve thans meer dan vier honderd jaaren oud is, om dat het uit een boom, het oude Wapenschild der Stad, voor dat het Hertogin JOHANNA, in het jaar 1355. met vier Leeuwen vermeerderd had, bestaat. Ter wederzyde, staan nog twee, vry kleiner boomen, het welk zyne sinspeling op een *Bosch kan* hebben. Dit Zegel word thans nog, tot alle de Schuldbrieven ten lasten der Stad gebruikt. Zo dat de Advokaat Fiskaal daar op niet kon doelen. Het Zegel, tot de Commissien van Stads Amptenaaren, en het toezegelen van Brieven gebezigd, word het Zegel *ad legata* genaamd, en bestaat uit een Boom, waar aan een Schild hangt, daar op vier Leeuwen afgebeeld zyn, waar nevens een Ruiter in het Harnas, met een uitgetogen Zwaard in de hand. Hier op kon de Advokaat Fiskaal mede het oog niet hebben. Alle de oude Zegels *ad legata*, waar van 'er nog drie of vier voor handen zyn, bestaan uit de eigenste Stempel, behalven dat het laatste sierlyker, en flaauwer, om in ouwels, in plaats van in wasch te drukken, gesneden is. Ik ben derhalven van gedagten, dat de Fiskaal daar mede het Wapenschild, boven den gevel van het Stadhuis bedoeld, het welk zo afgebeeld is, als hy het opgeeft. De rede die ik hier toe hebbe is, om dat in het Regifter, agter de Besluiten der Regeering van dit jaar, het volgende staat: *Reqneste van den Advokaat Fiskaal rakende Stads Wapen voor het Stadhuis gesteld.* Het tegenwoordige Stadhuis werd in den jaare

1670.

1670. gebouwd, en denklyk zal de Regeering omtrent deezen tyd, Stads Wapen in den gevel hebben doen ſtellen. Hier omtrent moet ik aanmerken, dat OUDENHOVEN in den eerſten druk zyner Beſchryving van 's Hertogenboſch, Stads Wapenſchild vermeld te zyn, zo als de Advokaat Fiskaal dit opgeeft (*i*). Maar in den tweeden druk zynes werks, die de Fiskaal had kunnen lezen, om dat zy in het jaar 1670. te voorſchyn kwam, zoude hy gevonden hebben, dat Keizer MAXIMILIAAN de Stad vergund heeft, eenen Arend boven haar Wapenſchild te mogen voeren (*k*). De Regeering heeft van deezen Adelaar, voor de eerſte reize in het Wapenſchild boven het Stadhuis geplaatſt, geen gebruikt gemaakt. Want ik vind Stads Wapen boven de St. Jans Poort aan de binnen zyde dus afgebeeld: Deeze binnezyde is, volgens het opſchrift in den jaare 1597. gebouwd, ook ſtaat het op deeze wyze boven het Oxaal in de Hoofdkerk aan zuidzyde. Het Oxaal is in den jaare 1613. voltooid. Wat de *Tenans* of Wildemannen, betreft. Hier van vind ik geene giſte door de Hertogen gedaan: Het is egter zeker, dat die 'er, voor het overgaan der Stad aan de Algemeene Staaten, bygevoegd zyn geweeſt. Dit bewyſt Stads Wapenſchild voor het Oxaal, hier voor gemeld, het welk door eenen Wildeman vaſtgehouden word. Wat de

XIV. Boek

1676.

(*i*) OUDENHOVEN Beſchryving van 's Hertogenboſch *bladz.* 65. *Edit.* 1649.

(*k*) OUDENHOVEN Beſchryving van 's Hertogenboſch *bladz.* 26. *en* 196. *Edit.* 1670. uit de laaſtaangehaalde bladzyde blykt het, dat MAXIMILIAAN dit *op den* 28. *Juli* 1508. vergund heeft, zo als ik in het eerſte Deel deezes werks *bladz.* 418. verhaald heb. MOLLII Annales MSſ.

XIV. Boek 1676.

de Kroon met laage bloemen betreft, daar van kan ik niets melden. De Advokaat Fiskaal noemd die een Hertoglyke Kroon. Het is een ieder, die de Wapenkunde verstaat, bekend: dat de Hertogen geene Kroonen, boven hunne Wapenschilden voeren, maar een roode Muts, met eenen witten Hermynen omslag. Dit kan men boven alle de Wapenschilden der Hertogen van Brabant, en boven dat van het Hertogdom, zien.

De Stad bekomt een gedeelte van haar uitgegeven geld voor het opmaaken der wallen.

Hier voor, op het jaar 1674. is verhaald, dat de Regeering genoodzaakt was, drie duizend drie honderd drie en dertig guldens, voor het opmaaken der wallen, tot Stads laste te neemen, als mede, dat de Raad van Staaten begreep, dat de Stad de kosten van zes nieuwe Secreeten, die op de wallen gesteld waren, betaalen moest. Op den negen en twintigsten October 1675. stond een Deurwaarder des Raads, op zyn verzoek in de Vergadering van Schepenen, en leverde hun, het goedvinden van den Raad, op het verzoekschrift der Aanneemers dier Secreten, over, waar by de Regeering binnen veertien dagen gelast werd, die aannemens penningen te voldoen, of by mangel van betaaling, dat de Raad daar omtrent nader besluiten zoude. De Regeering had toen twee uit den haare naar den Haage gezonden, om het geld, dat de Stad tot de herstelling der wallen, en voor het brengen van het Straatslyk in de Bolwerken, uitgeschoten had, te bekomen. Hun was mede bevolen, de betaaling der Secreten af te weeren (*l*). In het begin deezes jaars deden zy verslag, dat de

(*l*) NOTULEN *van den 29. October* 1675. *Regifter* BERESTYN.

de betaaling der Secreten met geene mooglykheid te ontgaan was, de agt honderd guldens voor het Straatslyk in de Bolwerken gebragt, was hun toegestaan: zy hadden de overeenkomst deswegens, om dat dit voor de Stad niet ondienstig ware, nog voor zes jaaren vernieuwd. Hun was zeventien honderd guldens voor het opmaaken der Borstweeringen toegezegt. Verder hadden zy bewerkt, dat de Stad voor het maaken der Stallingen, drie duizend guldens bekomen zoude, met belofte, dat die van Stadswege, drie jaaren lang, indien binnen dien tyd, de Vrede gesloten werd, onderhouden zouden worden, wanneer de Raad, twaalf honderd guldens, behalven de bouwstoffen, aan de Stad geven zoude, ten ware de Raad verkoor die Stallingen, ten behoeven van den Lande over te neemen (*m*).

XIV. Boek 1676.

De Regeering kreeg in den aanvang deezes jaars tyding, dat de Algemeene Staaten voorgenomen hadden, de volgende nieuwe Lasten, Staatsch Brabant opteleggen.

Voorgenome nieuwe lasten in Staats Brabant en vertogen daar tegen.

Eerstelyk: een buitengewoone Verponding binnen de Steden, en ten platten landen, daar men geene Brandschatting betaalde, binnen een half jaar te voldoen.

Ten tweeden: een hoofdlyke Schatting over de Ingezetenen.

Ten derde: eene Verhooging van de helft, van het Slagtgeld.

De Regeering alhier vond goed, twee Leden tot afweering dier Lasten, naar den Haage te zenden

(*m*) NOTULEN *van den* 27. *Januari* 1676. *Register* VAN BREUGEL.

XIV. Boek 1676.

den (*n*). Deeze vertoonden den elendigen ſtaat, waar in de Stad door den ramſpoedigen Oorlog gebragt was, en gaven te kennen, „ dat de Be„ zetting, drie duizend vier honderd Mannen, „ behalven de Offiſieren ſterk was. De Servitie „ gelden beliepen veertien duizend, en zeſtig „ guldens jaarlyks. Dit moeſt door agtien hon„ derd huisgezinnen, die meeſt uit handwerks„ lieden beſtonden, voldaan worden. De ande„ re waren hier naauwlyks in ſtaat toe, om dat „ de Burgery niets van hunne *goederen*, *in de* „ Meyerye gelegen, bekwam: *de* Brouwers, Wyn„ kopers, en Bakkers wonnen om den grooten „ borg, niets." Dit Berigt werd door de Algemeene Staaten, in handen van de Gemagtigden tot de Geldmiddelen geſteld, en aan den Raad van Staaten, werd daar van een afſchrift gegeven, om hier op verſlag te doen. Stads Gemagtigden gaven mede een afſchrift aan den Raad van Staaten over. Deeze ſtelde het zelve in handen der Gemagtigden, die herwaards ſtonden te komen, om na gedaan onderzoek, verſlag te doen.

De Algemeene Staaten ſchryven den Raad van Staaten die middelen te doen invorderen.

De Algemeene Staaten vonden op voorſtel hunner Gemagtigden goed, den Raad van Staaten te ſchryven, die middelen te doen invorderen. De Gemagtigden der Regeering deeden hier van verſlag, doch deeden onderweil hun beſt, om de Stad van dien laſt te bevreiden (*o*), en toonden aan: „ dat het onmooglyk ware, den twee hon„ derdſten penning in te voeren, om dat veelen „ al-

(*n*) Notulen *van den* 18. *Februari* 1676. *Regiſter* Berestyn.

(*o*) Notulen *van den* 18. *Maart* 1676. *Regiſter* Berestyn.

„ alhier in verval geraakt waren, die in den jaa- XIV. Boek
„ re 1665. als Kapitaalisten aangetekend stonden: 1676.
„ ter dees' tyd, waren 'er, zo in de Regeering,
„ als *Burgery* geen zes, wiens eenig welvaren
„ niet onder de Brandschatting lag. Die welken
„ eenige goederen in Gelderland of Holland be-
„ zaten, hadden de twee honderdste pennin-
„ gen, en andere zwaare lasten daar van moeten
„ betaalen (*p*)."

De Raad van Staaten gelaste op het goedvinden der Algemeene Staaten 's Lands Ontfangers, de buitengewoone Verponding, en boven dien, den twee honderdsten penning te innen (*q*). De Regeering zond wederom eenige Gemagtigden naar den Haage (*r*), Deeze vertoonden aldaar,

De Raad van Staaten schryft den Ontfanger die lasten te innen, en vertogen daar tegen.

„ dat in dit jaar veel Krygsvolk binnen de Stad
„ gekomen was, om Staats Brabant van de Brand-
„ schattingen te bevryden: de huisvesting van
„ dat volk, zoude op meer dan twee buitenge-
„ woone verpondingen, de Stad komen te staan.
„ De Ingezetenen der Stad, moesten daar en bo-
„ ven de Brandschattingen hunner goederen vol-
„ doen." Zy verzogten daarom van de buitengewoone Verponding bevryd te mogen blyven. Het gevolg van dit alles was, dat de Rentmeesters gelast werden, zig naar het goedvinden der Algemee-

(*p*) Notulen *van den* 31. *Maart* 1676. *Register* Berestyn.

(*q*) Resolutie van den Raad van Staaten *van den* 2. *Mei* 1673. in de Notulen *van den* 9. *Mei* 1676. *Register* van Breugel.

(*r*) Notulen *van den* 22. *Mei* 1676. *Register* Berestyn.

XIV. Boek 1676. meene Staaten te gedraagen (*s*). De Gemagtigden der Regeering vertoonden den Raad van Staaten nogmaals: „ Dat alle de Dorpen in de Meye„ rye genoodzaakt waren, Brandſchattingen te „ betaalen, gevolglyk waren de Landeryen, bui„ ten het evenwigt meer bezwaard, dan de ge„ woone, en buitengewoone laſten van den ſtaat, „ bedroegen. De Landeryen zouden derhalven „ aldaar onbebouwd blyven liggen, en tot heide „ wederkeeren. De Eigenaars derzelver zouden „ onmagtig zyn, de gewoone *Laſten op te bren*„ gen. Niet tegenſtaande *dit*, voeren de Ont„ fangers met de Sommatien voort, waar van de „ koſten mede ten laſten der Dorpen kwamen. „ Het was te dugten, dat wanneer de Vyand dit „ vernam, hy de Meyerye met nieuwe Laſten be„ zwaaren zoude," Zy verzogten derhalven, om dat de Burgery merklyk in de Meyerye geërfd was, dat 's Lands Ontfangers gelaſt mogten werden, de invordering dier buitengewoone Verponding te ſchorsſen. Op dit vertoog vond de Raad van Staaten goed, dat de Ontfangers ten ſpoedigſte zouden berigten, hoeveel de plaatſen, in ieder Kwartier, aan den Vyand betaalden, en inmiddels met de invordering der nieuwe Laſten op houden (*t*). De Gemagtigden der Regeering ver-

(*s*) Appointement des Raads van Staaten *van den* 5. *Juni* 1676. op het Requeſt der Regeering. In de Notulen *van den* 29. *Juni* 1676. *Regiſter* Berestyn.

(*t*) Appointement des Raads van Staaten *van den* 8. *Juni* 1676. op de Requeſte der Gecommitteerden van 's Hertogenboſch. In de Notulen *van den* 29. *Juni* 1676. *Regiſter* Berestyn.

vertoonden verder den Algemeene Staaten, XIV. Boek
„ den zwaaren last der Huisvestings gelden, wel- 1676.
„ ken de Burgery met geene mooglykheid kon vol-
„ doen." Zy verzogten eindelyk; dat men die,
aan de buitengewoone Verponding mogt korten. De Staaten sloegen dit verzoek af, zy verzogten egter de Gemagtigden van Holland, in hunne Vergadering het zo schikken, dat de Stad in deeze omstandigheden, in mindering der agterstallige Servitie gelden, eenige penningen ontfing (*u*). De Regeering zond ten dien einde eenen brief over deeze zaak, aan de Staaten van Holland (*v*). Ik heb niet gevonden wat hier op gevolgd zy. Vaster gaat het, dat de Regeering over de Servitie gelden menigmaal geklaagd heeft, doch dat de Staaten van Holland niets daar van, aan de Stad, toegelegt hebben. Aan de Meyerye werd in het jaar 1679. de buitengewoone Verponding kwytgescholden (*w*).

De Algemeene Staaten verzoeken die van Holland dat de Stad in mindering der Servitie gelden iet bekomen mogt.

Toen de Prins van Orange in dit jaar Maaztricht belegerde, waren de Opgezetenen der Meyerye genoodzaakt, daar toe twee duizend vyf honderd Gravers, en een menigte Karren te leveren, het welk voor het Kwartier van Peelland op agt en dertig duizend, en vyf honderd guldens te staan kwam (*x*). Wanneer het Beleg werd

Die van de Meyerye moeten werken aan de verschansingen voor Maaztricht.

(*u*) Resolutie der Staaten Generaal op de Requeste der Gecommitteerden van 's Hertogenbosch *van den* 11. *Juni* 1676. In de Notulen *voorsz.*

(*v*) Notulen *voorsz.*

(*w*) Aantekeningen MSS. op de Remonstrantie der Meyerye om ontlasting.

(*x*) Remonstrantie der Meyerye om ontlasting *blads.* 10 *en* 11.

XIV. Boek 1676. werd opgebrooken, dwongen de Franſchen die der Meyerye, om met vyf duizend mannen die verſchanſingen te ſlegten, en twintig duizend Ryksdaalers, ter herſtelling der aan ſtukken geſchoten werken, en het opvullen der Krygsvoorraadhuizen aldaar, te betaalen (y), ook ſtroopten zy mede in de Meyerye. In de maand Februari deezes jaars, werd eene Party van dezelven, vyf en dertig mannen ſterk, door eene Staatſche, in het Luikſche Dorp Achel gedreven, en gevangen genomen, welken met den genomen buit naar 's Hertogenboſch gebragt werden (z).

1677. Alle de bruggen buiten de Stad weggeſpoeld. In het begin des jaars 1677. werden genoegzaam alle de Lands Bruggen, buiten de Vugter, en Hinthamer Poorten weggeſpoeld, zo dat de toegang naar de Stad verhinderd werd. Hier van gaf de Regeering terſtond den Raad van Staaten kennis, en verzogt, dat men loſſe bruggen geliefde te doen leggen (a); zy vernieuwde eerlang wederom haar verzoek (b), waar by gevoegd werd, om het Dykje, langs den Straatweg naar Vugt, bruikbaar te doen maaken, op dat de koophandel hier door, geen nadeel lyden zoude. Hier in werd niet bewilligd, maar men vond goed, dat de Karren, gedurende deezen tyd door de St. Jans, en Orten Poorten zouden ry-

(y) REMONSTRANTIE *voorſz. bladz.* 11.

(z) HOLLANDSCHE MERCURIUS over het jaar 1676. *bladz.* 22.

(a) BRIEF der Regeering aan den Raad van Staaten in de NOTULEN *van den* 28. *Januari* 1677. *Regiſter* BERESTYN.

(b) BRIEF der Regeering aan den Raad van Staaten in de NOTULEN *van den* 9. *Februari* 1677. *Regiſter* VAN BREUGEL.

ryden. Het liep tot in den Zomer deezes jaars aan, eer de bruggen hersteld werden (*c*).

XIV. Boek 1677.

Prins Maurits van Nassauw tragt zeker stuk Geschuts van de Stad te bekomen.

Op de plaats agter het Stadhuis, ligt thans nog een *stuk* yzer Geschut van een buitengewoone lengte, het welk de Stad toebehoord. Volgens een opschrift op het zelve, schynt het in den jaare 1511. gegooten te zyn. Hoe het agter het Stadhuis gekomen zy, heb ik niet ontdekt. Volgens het gemeene gevoelen, dat niet onwaarschynlyk voorkomt, is dit Geschut voorheen langer geweest, zynde hier van een stuk afgezaagd, het geene men wil dat aan het uurwerk in den toren der Hoofdkerk, gehangen werd, zeker is het dat dit stuk, zeer wel met het Geschut overeenkomt. In dit jaar ondernamen eenige Ruiters, dat Geschut naar de kraan te voeren om het aldaar scheep te doen. De Regeering hier van onderrigt, verzogt den Gouverneur zulks te beletten, doch deeze antwoordde, dat dit op bevel des Raads van Staaten geschiedde. De Regeering nogtans bewoog hem, dit werk te doen staaken, tot dat zy, Stads eigendom, op het zelve, den Raad vertoond zoude hebben: van dit geval gaf zy hunne Gemagtigden in den Haage kennis, met last om naar het bevel van den Raad te onderzoeken, als mede om te bewerken, dat dit stuk, als een oudheid, de Stad niet ontnomen mogt werden (*d*). Eenigen tyd hier na ontfing de Regeering van Mauritz Graave van Nassauw eenen brief, van inhoud: „ dat de Raad van Staaten „ hem,

(*c*) NOTULEN *van den* 10. *Juni* 1677. *Register* VAN BREUGEL.

(*d*) NOTULEN *van den* 16. *Juli* 1677. *Register* BERESTYN.

XIV. Boek 1677. „ hem, dit Geſchut, op zyn verzoek geſchon-
„ ken had: Hy had den Gouverneur van 's Her-
„ togenboſch verzogt, het zelve ſcheep te doen
„ brengen, om naar Kleeve, waar by hy een
„ buitengoed aangelegd had, te voeren: Hem
„ was niet bekend, dat dit Geſchut de Stad toe-
„ behoorde, anderſins zoude hy dit van de Re-
„ geering verzogt hebben, niet twyfelende, of
„ zy zoude dit, hem, ter verſiering van zyn bui-
„ tengoed, wel willen ſchenken (*e*)." De Regee-
ring antwoorde. „ Dat zy met de *Gemagtigden*
„ des Raads daar over *ſpreeken*; en zo dra dit
„ geſchied ware, hem, haar gevoelen daar over
„ zoude laaten toekomen (*f*)." Ik heb geen ge-
volg hier van gevonden. Het gemelde Stuk ligt
thans nog agter het Stadhuis.

Moeilykheden wegens het Huisvestingsgeld. De moeielykheden wegens het Huisveſtings-geld, die zo veele jaaren geduurd hadden, werden thans weder levendig. De Ingezetenen betaalden zederd eenigen tyd voor ieder Ruiter of Soldaat, drie ſtuivers. De Heer van Sommelsdyk, die een Regiment paarden gebood, vorderde nu voor ieder Ruiter vyf ſtuivers, of wel, dat men ſtallingen maaken zoude. De Regeering, wien hy zulks te kennen gegeven had, ontſchuldigde zig hier van beleefdlyk, zy gaf'er deeze reden van.

Eerſtlyk : Om dat het Huisveſtings geld een Laſt van het Land was, die de Burgery niet raakte;

(*e*) Brief van Prins Maurits van Naſſauw *van den* 31. *Juli* 1677. in de Notulen *van den* 24. *Auguſtus* 1677. *Regiſter* Berestyn.

(*f*) Antwoord der Regeering aan Prins Maurits van Naſſauw in de Notulen *voorſz.*

te; In de nabuurige Steden werd die niet gegeven, of wel aan 's Lands Laſten gekort. XIV. Boek 1677.

Ten tweeden: volgens overeenkomſt met den Gouverneur, was het Servies op drie ſtuivers bepaald.

Ten derden: Het was de Burgery niet mooglyk in deezen tyd, deeze verhooging te voldoen, om dat de Nering door het bederven der Meyerye, ſtilſtond, en te meer, om dat de Stad met anderhalve Verponding bezwaard was, waar aan men het Servitie geld niet mogt korten. Het in ſtaat ſtellen der Stallingen, raakte het Land, en beliep meer dan de overeenkomſt, tuſſchen den Raad van Staaten, en de Regeering gemaakt: zy nam egter aan de ſtallen, volgens het verdrag op te leveren (*g*). De Kollonel verbood hier op, geene monſter rollen over te geven, of billetten aan te neemen, dus kregen de Ruiters geen Servitie geld, het geen de Ritmeeſters verdroot. Zy naamen alle, twee uitgezonderd, de afwezenheid van den Kollonel waar, boden aan, de monſter rollen over te geven, en verklaarden met drie ſtuivers, genoegen te neemen, mits de agterſtallen voldaan werden. De Regeering wilde volgens de overeenkomſt, geen meerder agterſtallen, dan van veertig dagen, voor de overlevering der monſter rollen toeſtaan, en deed de andere Ritmeeſters aanzeggen, binnen tweemaal vier en twintig uuren, de Monſter rollen over te leveren, en Billetten te ontfangen (*h*).

De

(*g*) NOTULEN *van den* 1. *April* 1677. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*h*) NOTULEN *van den* 19. *Mei* 1677. *Regiſter* VAN BREUGEL.

XIV. Boek 1677. De Prins van Orange schreef de Regeering, Hem waren klagten voorgekomen, dat men zwaarigheid maakte de Ruitery Servies geld te betaalen, 's Lands dienst liet niet toe, eenen onzekeren wyze, daar in te houden, des vond hy raadsaam, dat alles op de ouden voet bleeve (*i*). De Regeering antwoorde; zy had volgens zynen last bekwaame stallen gemaakt: Naderhand was, volgens een overeenkomst met den Raad van Staaten, en bewilliging des Gouverneurs goedgevonden, dat de Ruiters drie stuivers voor Servitie geld ontfangen zouden. De Heer van Sommelsdyk had hier mede geen genoegen genomen; vermits hy begreep, dat de stallingen op eene andere wyze, dan de overeenkomst medebragt, gemaakt moesten worden; Hier toe was de Raad van Staaten, en geensins de Regeering gehouden. Zy verhaalde verder, hoe het zig met het Regiment, dat de Heer van Sommelsdyk geleide, toegedragen had. Zy vermeende, het klaar te zyn, dat zy niet getragt had, de Servitie gelden in onzekerheid te houden, maar die op den ouden voet te laaten. Zy eindigde met een Bede, dat de Prins het Servies geld op den ouden voet wilde laaten (*k*). Ik heb niet gevonden wat hier op geantwoord zy, maar wel dat 'er oneenigheden tusschen de Regeering, en den Heere van Sommelsdyk, die ieder op hun stuk bleven, ontstonden

(*i*) BRIEF van den PRINS VAN ORANGE *van den* 4. *Juni* 1677. in de NOTULEN *van den* 8. *Juni* 1677. *Register* VAN BREUGEL.

(*k*) BRIEF der Regeering aan den PRINS VAN ORANGE in de NOTULEN *van den* 9. *Juni* 1677. *Register* VAN BREUGEL.

den (*l*). Deeze gingen zo ver, dat Sommelsdyk in het begin des volgenden jaars dreigde; ingeval de Fourier, tot het uitgeven van briefjes, volgens zyn verzoek niet gehouden werd, hy hem dit zoude doen, doen. Zo dra dit de Ruiters vernaamen, vielen eenigen van hun in de Burgerhuizen, en dwongen de Inwoners door slaan, en stooten, vyf stuivers te betaalen: Eenige Burgers stelden zig hier met geweld tegen, en het stond geschapen, dat 'er een bloedbad uit ontstaan zoude hebben, indien de Gouverneur door zyn gezag, niet tusschen beide was gekomen. De Regeering zond twee Gemagtigden naar den Prinse, die hem van het voorgevallen berigten, en zynen bystand verzogten (*m*), ook gaf zy 'er den Raad van Staaten kennis van. Deeze verklaarde na ingenomen advis van den Prinse, dat de Burgery met drie stuivers weeklyks bestaan kon (*n*).

XIV. Boek 1677.

De Ontfanger van het Kerklyk Komptoir van Holland deed in deezen jaare, door een Deurwaarder binnen de Stad, verscheide Renten, Chynsen en Pagten, aan zyn Komtoir verschuld, inmaanen, vallende de Ingezetenen zonder waarschouwing op het lyf, terwyl hy hen, vier, zes, agt, en tien guldens voor schade deed betaalen, met bedryging, dat wanneer zy nu niet betaalden, dit den volgenden dag verdubbeld zoude wor-

Moeilykheid over het invorderen der Kerklyke Inkomsten van Holland.

(*l*) Notulen *van den* 27. *November* 1677. *Register* van Breugel.

(*m*) Notulen *van den* 9. *December* 1678. *Register* van Breugel.

(*n*) Appointement des Raads van Staaten op het Request der Regeering *van den* 21. *December* 1678. in de Notulen *van den* 3. *Januari* 1679. *Register* van Breugel.

XIV. Boek 1677. worden: Hier over klaagden de Ingezetenen aan de Regeering, welke hun zeide: dat zy een bewys, uit welken hoofde hy dit vorderde, van hem zouden vraagen, en haar een lyst der Ingezetenen, die gedreigd waren, overgeven zoude; Dit geschiede. De Regeering merkte hier op aan, dat geen Hollandsche Ontfanger bevoegd was, * daad werklyke regts uitvoering in Brabant te oeffenen: Dat men alhier altyd by aangeslage beletten alvorens aanmaaning deed, en dat de Deurwaarder vry meer voor kosten vorderde, dan men alhier mogt doen. Zy deed derhalven den Hollandschen Deurwaarder gyzelen. Kort hier na, vroeg een der Schepenen hem naar de rede zyner handelwyze, waar op hy deezen, een papier overgaf, het welk in de vergadering van Schepenen gelezen werd. Men bevond dit een goedvinden der Algemeene Staaten, van den twintigsten October 1676. te wezen, van inhoud: dat zy de Staaten van Holland toestonden, om de inkomsten van het Kerklyk Komtoir, met daadlyke regts uitvoering in Staats Brabant te mogen invorderen. Hier op werd de Deurwaarder uit agting voor hun Ho. Mog. bevelen, terstond ontslagen (*o*).

* *Parate Executie.*

De Staaten van Holland, van deeze zaak onderrigt, verzogten de Algemeene *Staaten*, hier in te willen voorzien; Deeze toonden de Regeering haare bevreemding hier over, en gelasten haar zig in het vervolg hier van te onthouden, en eenigen van haar naar den Haage te zenden, om

(*o*) NOTULEN *van den* 18. *November* 1677. *Regifter* VAN BREUGEL.

om redenen te geven, waarom zy hunne bevelen niet gehoorzaamd had (*p*). De Regeering deed dan van het geheele geval verslag; zy twyfelde niet of de Algemeene Staaten zouden 'er uit zien, dat zy van hunne bevelen niets geweten had, om dat zo dra dit tot haare kennis kwam, de Deurwaarder ontslagen was. Zy verzogt derhalven, dat den Ontfanger der Kerklyke goederen, binnen de Stad, een plaats aangewezen werd, daar de Ingezetenen konden betaalen, zo als voorheen gebruiklyk was geweest, en dat de Deurwaarder gehouden zoude worden, zig naar de Reglementen, op de daad werklyke rechts uitvoeringen in Brabant gemaakt, te gedragen: dat ook de Ingezetenen over oude schulden van dertig jaaren herwaards, volgens Stads Voorregten, niet bemoeielykt mogten worden (*q*). XIV. Boek 1677.

De Ontfanger in wiens handen deeze brief gesteld was, staakte voor eenigen tyd de inmaaninge zyner renten. In het volgende jaar ging alles wederom den voorigen gang. De Deurwaarder maande renten in, waar van de Ingezetenen nooit gehoord hadden, of die in dertig jaaren niet gevorderd waren. De Regeering verzogt een haarer Gemagtigden in den Haage, om voorzieninge tegen die afperzingen te verzoeken (*r*). Doch ik heb hier van, geen gevolg gevonden.

De

(*p*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 27. *October* 1677. in de Notulen *van den* 3. *November* 1677. *Register* van Breugel.

(*q*) Brief der Regeering aan de Algemeene Staaten *van den* 20. *November* 1677. in de Notulen *van den* 18. *November* 1677. *Register* van Breugel.

(*r*) Notulen *van den* 15. *October* 1678. *Register* van Breugel.

XIV. Boek 1677. De Deurwaarder gaf de Regeering kennis, dat hy de eigenaars eener huizing in de Koornstraat, over eene Rente, zederd den jaare 1638. veragterd, *gesommeerd*, en vernieuwing daar van gedaan had, zonder betaaling te bekomen, hy verzogt derhalven twee Schepenen, om over de verkoping staan, die zulks weigerden. De Regeering gaf 'er den Algemeenen Staaten kennis van, en zond te gelyk haaren voorigen brief, met verzoek, dat daar op gunstig besloten mogt werden (*s*). Deeze schreven de Regeering, den Deurwaarder in het volbrengen zynes lasts behulpzaam te zyn, en de kosten door haare weigering veroorzaakt, te voldoen (*t*). By gebrek van aantekening heb ik het gevolg deezer zaak niet ontdekt, alleen is my gebleken, dat de Regeering eenigen magtigde, om Stads Voorregten naar te zien, en een beredenerend vertoog daar over, te ontwerpen (*u*).

De Bezetting van Hasselt neemt verscheide karren weg. De Spaansche, of wel de Staatsche Bezetting van het Steedje Hasselt, in het Land van Luik, nam in dit jaar, dertien karren, die van Luik, naar 's Hertogenbosch reeden, weg, onder voorwendsel, dat de Luiksche Geestlykheid de Brandschattingen, welken die Bezetting van haar vorderde, niet voldeed. De Regeering alhier gaf op de klagten haarer Ingezetenen, dit den Algemeenen Staaten te kennen. Waar op den Bevelheb-

(*s*) Notulen *van den* 16. *November* 1678. *Register* Berestyn.

(*t*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 11. *Februari* 1679. in de Notulen *van den* 22. *Februari* 1679. *Register* Berestyn.

(*u*) Notulen *voorsz.*

hebber van Hasselt gelast werd; die karren, kost en schadeloos te ontstaan; ook zig te wagten den koophandel in het vervolg te storen (v). XIV. Boek 1677.

Niet tegenstaande dit gebod, plunderden de Spaansche partyen verscheide maalen de karren, die met koopwaaren van Luik, herwaards kwamen, schoongenomen die met Spaansche Pas-poorten voorzien waren. De Regeering alhier verzogt, den Staaten, en den Prinse van Oranje, dat zulks belet mogt worden (w); waar op haar geandwoord werd, dat de Regeering dit alles nader onderzoeken moest, en hun de getuignissen daar van overzenden, om alsdan daar op te besluiten (x). Zulks geschiede (y), en de Staaten zonden die bewyzen, aan den Hertog van *Villa Hermosa*, met last aan hunne Afgezanten by denzelven, hunne uiterste pogingen aan te wenden, dat de geroofde goederen de eigenaaren te rug gegeven mogten werden. Hier van kwam egter niets. De Spaansche partyen plunderden wederom vyf karren, die hier ter Stede thuis hoorden, de Regeering vernieuwde wederom haare klagten deswegens, met verzoek, dat de geroofde goederen te rug gegeven, en de daaders gestraft mogten werden (z). Het ge-

1678. En vervolgen dit niet tegenstaande het tegenbevel.

(v) Notulen *van den* 6. *Julii* 1677. *Regifter* van Breugel.

(w) Notulen *van den* 12. *Mei* 1678. *Regifter* Berestyn.

(x) Resolutie der Algemeene Staaten *van den* 16. *Mei* 1678. in de Notulen *van den* 21. *Mei* 1678. *Regifter* Berestyn.

(y) Notulen *voorsz.*

(z) Brief der Regeering aan de Staaten Generaal geschreven *den* 23. *Julii* 1678. in de Notulen *van den* 23. *Julii* 1678. *Regifter* Berestyn.

XIV. Boek gebrek van aantekening, noodzaakt my, hier van niets verder te knnnen verhaalen.

1678.

De Algemeene Staaten, die in eenen zwaaren oorlog gewikkeld waren, vorderden in deezen jaare wederom eene halve buitengewoone Verponding. De Regeering het verval haarer Burgery kundig, deed alle pogingen om die af te weeren, ten dien einde, zond zy twee van haare Leden naar den Haage, die de neringloosheid der Stad, en het onvermogen der Ingezetenen, die niets van hunne goederen genoten, om de zwaare Brandschattingen der Franschen in de Meyerye, vertoonden. Zy voegden 'er den last der Servitie gelden by, waar voor de Burgery in menigte van jaaren niets was goedgedaan, als mede dat de gemeene middelen, op den Hollandschen voet verpagt werden (*a*). Ik heb niet duidlyk de uitkomst hier van aangetekend gevonden. Uit het vervolg zal het egter blyken, dat dit alles geenen gewenschten uitslag had. In het laast deezes jaars schreef de Raad van Staaten, den Ontfanger der Verpondingen, dat 'er veele huizen binnen de Stad waren, die in de verpondingen niet aangeslagen stonden, met bevel dit te onderzoeken. De Ontfanger gaf hier van de Regeering kennis, en verzogt, dat zy eenigen geliefde te benoemen om nevens hem, die huizen te waarderen, het geen hem toegestaan werd (*b*).

Buitengewoone halve Verponding die de Regeering te vergeefs tragt af te weeren.

De Pensionaris Berestyn, die naar den Haage, tot afweering der buitengewoone halve Verponding

(*a*) Notulen *van den* 30. *Juni* 1678. *Register* Berestyn.

(*b*) Notulen *van den* 13. *December* 1678. *Register* van Breugel.

ding gezonden was, schreef, dat hy hier toe, geen kans zag (*c*). Te rug gekomen, deed hy verslag, dat hy het niet verder had kunnen brengen, dan dat *zyn verzoek* in handen des Raads van Staaten gesteld ware (*d*). Van deeze zaak vind ik niets meer aangetekend. Ik moet uit dit alles opmaaken, dat de buitengewoone halve Verponding geheven zal zyn. XIV. Boek 1678.

De Bevelhebber van *Zas* van Gent had eenige Pallissaden uit het Land van Waas doen haalen: die van Hulst hadden den Griffier van St. Paulus en Kemseste om redenen my onbekend doen vastzetten. De Fransche Intendant te Maaztricht, deed uit weerwraak, uit de Meyerye zes, *en uit* de Baronie van Breda, drie opgezetenen *ligten*, en hield dezelven zo lang, tot dat men, *niet* alleen genoegen wegens het een en ander gegeven, maar ook, tot dat zekere schade der Opgezetenen van Baersele, en Kruisbeek in Vlaanderen gelegen, vergoed had. Dit kwam de Meyerye op twaalf duizend en vyf honderd guldens te staan. Het hartste in deezen was, dat men de Gegyselden der Meyerye niet los wilde laaten, voor dat die der Baronie van Breda, die ter deezer zaake drie duizend guldens voldoen moesten, betaald hadden: doch hier van kwam geen geld, des was de Meyerye genoodzaakt, het aandeel der Baronie te verschieten, waar van zy

Zes Opgezetenen der Meyerye door de Franschen uit weerwraak opgeligt.

(*c*) Brief van den Pensionaris Berestyn in de Notulen *van den* 3. *Januari* 1679. *Regifter* van Breugel.
(*d*) Notulen *van den* 18. *Januari* 1679. *Regifter* van Breugel.

XIV. Boek 1678. zy in langen tyd, en mooglyk nimmer eenige vergoeding bekomen heeft (*e*).

Verzoek der Meyerye om kwytslag der Brandschattingen.

De Hoop eener aanstaande Vreede deed de Opgezetenen der Meyerye besluiten, zig den Algemene Staaten aantebeveelen, ten einde zy, die het meeste door den Oorlog geleden hadden, by het sluiten dier Vrede, kwytslag der Brandschattingen bekwamen; zy arbeiden inmiddels aan den anderen kant, om de betaaling van dien, te doen ophouden, en uitstel van den agterstal te bekomen. Het eerste gelukte hun. *Zy sloten te gelyk met de Plaatsen, welke, meenden by opneeming eenig geld te bekomen, met den Intendant* een verdrag, dat de betaaling van dien, met den eersten Juli deezes jaars ophouden zoude. De agterstallen tot dien tyd toe, bedroegen negentig duizend een honderd vier en vyftig Ryksdalers, zeven en een halve Schelling. Men oordeelde hier mede tyd gewonnen te hebben, om door het gezag der Algemeene Staaten beter voorwaarden te bekomen. Deezen vonden raadzaam, dat die der Meyerye, eenigen naar Nieuwmegen moesten zenden, om der Staaten Gemagtigden kennis van zaaken te geven. Doch de Meyerye werd by het

Het welk niet gelukt.

sluiten der Vrede niet begunstigd, want by het twaalfde Lid derzelver, werd goedgevonden, dat de Brandschattingen tot den tyd van de uitwisseling, en goedkeuring der Vrede, betaald zouden worden (*f*). De Intendant dreigde vervolgens de Meyerye, met de scherpe invordering van

(*e*) KORTE REDENEN der Meyerye om ontlasting, *bladz.* 12.

(*f*) KORTE REDENEN *voorsz. bladz.* 13 en 14.

van dien, des moest men zig andermaal met hem verstaan, en, boven het voorgemelde, nog vyftien duizend zeven en zestig Ryksdalers zes en een halve Schelling beloven, voor welker betaaling men hem een Schuldbrief overgaf, die voor gereed geld aangenomen werd. Dit was egter maar voor die plaatsen, welken vermeenden dit geld, by opneming onder borgtogt te kunnen bekomen. De andere bleven boven dien, nog twee en veertig duizend zes honderd drie en tagtig Ryksdalers twee en een halve Schelling schuldig. De eerstgemelde Plaatsen bedongen mede, dat de Brandschattingen, in drie deelen betaald zouden worden, het eerste op den zesden September 1679, en de overigen telkens een jaar daar na, alles onder voorwaarde, dat de Meyerye, dit den Algemeenen Staaten vertonen zoude, om dit verdrag te bekragtigen; dan vermits dit niet lukte, volgde de Intendant den letter van het Vredensverdrag, en vorderde met gelyke bedryging, de Brandschattingen van de Meyerye, tot den twintigsten September, zynde de dag der uitwisseling van de goedkeuring der Vrede. Dit beliep vyftien duizend guldens voor die Plaatsen, die met hem gehandeld hadden. Die der Meyerye tragten vervolgens zig verder met hem te verdragen, doch hy wees hun naar den inhoud van het Vredensverdrag, het welk van zynen kant niet dan in Frankryk veranderd kon worden. De Algemeene Staaten, wien dit vertoond was, besloten, dat men eenigen, die het meest op de zaak gevat waren, uit de Meyerye naar Parys zoude zenden, om de buitengewoonen Gezanten der Staaten kennis van zaaken te geven, doch alles was aldaar zonder vrugt, en men moest terstond voldoen.

XIV. Boek 1678.

XIV. Boek 1678. De kosten tot het maaken der overeenkomst, en het zenden van Gemagtigden naar Parys, kwam de Meyerye op dertig duizend guldens te staan, en de Intendant vorderde boven dit alles nog nieuwe eisschen, wegens de agterstallen over de jaaren 1674 en 1675. tot tien duizend guldens toe (*g*). Dus raakten de Opgezetenen der Meyerye in eenen elendigen staat, vermits zy geene verligting door de Vreede ontfingen. Hoe het met de volle afbetaaling der Brandschattingen afgelopen zy, heb ik nergens ontdekt. Ik stelle vast, dat die geensins kwytgescholden zullen zyn.

Vreede van Nieuwmegen. De Vreede de Nieuwmegen gesloten, werd hier ter Stede afgekondigd, waar over veel vreugde, zo met het aansteken van Pektonnen voor het Stadhuis, het luiden der Klokken, als andersins, bedreven werd (*h*).

(*g*) Korte redenen *voorsz. bladz.* 15 *en* 16.
(*h*) Notulen *van den* 27. *September* 1678. *Register* van Breugel.

HIS-

HISTORIE
DER STAD EN
MEYERYE
VAN
'SHERTOGENBOSCH.
DERDE DEEL.
VYFTIENDE BOEK.

Historie der Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch, zederd de Nieuwmeegsche Vrede, in het jaar 1678. tot het sluiten der Ryswyksche Vrede, in het jaar 1697.

Door het sluiten der Vrede werd de Meyerye wel van veele ongemakken ontlast, doch het Krygsvolk van den Staat, dat na het scheiden der Legers voor eenigen tyd hier ingelegt werd, leefden als of zy in 's Vyands Land waren, en noodzaakten de Opgezetenen, hun met Hooi, Haver, Eet en Drinkwaaren te voorzien. Hier door, en door den langdurigen winter, werd al het Hooi opgevoederd, zo dat veele Beesten door honger, en armoede stierven. Een groot gedeelte des Moedwil des Krygsvolks in de Meyerye.

XV. Boek. 1678.

Kwartiers van Maasland ſtond, door het afgraven der Dyken, onder en boven de Stad Graave, tot laat in den Zomer onder water, dus de Landeryen aldaar, niet bezaaid konden worden.

Verzoek der Meyerye om verminderinng van laſten.

Alle deeze rampen, gevoegd by die des laaſten Oorlogs, waren oorzaak, dat die der Meyerye zig by de Algemeenen Staaten vervoegden, alwaar zy vertoonden, dat de Beeden, in alle de Vereenigde Nederlanden, met het invoeren der Verpondingen opgehouden hadden, des verzogten zy, affchaffing van dezelven; *Ten anderen:* dat de Verpondingen naar het vermogen der Landeryen, en naar evenredigheid hunner nabuuren geſteld werden. *Ten derden:* kwytſlag der buitengewoone halve, en van drie jaaren der gewoone Verponding. *Ten vierden:* De Karrevragten, tot levering van Brood, en andere Oorlogskoſten, aan de onbetaalde Verpondingen te korten. *Ten vyfden:* Dat die der Baronie van Breda gelaſt zouden werden, hun te betaalen, het geene zy voor dezelven ter goeder trouwe, verſchoten hadden. *Ten zesden:* Dat men de Penningen, die men door verloop van Inwoners, en het verbod der Staaten, als anderſins, niet had kunnen bekomen, aan de Gemeene Middelen, die gedurende den Oorlog, de Dorpen aangeſchreven waren, zouden mogen korten. *Eindlyk:* dat men over de jaaren 1672. en volgende, tot 1679. ingeſloten, eene dubbele Verponding over de Tiendens, en Moolens in mogt vorderen, om daar uit de Brandſchattingen te betaalen (*a*). Wat hier op beſloten zy, heb

(*a*) KORTE REDENEN *voorſz. blads.* 17 *en* 18. en BESLUIT daar op.

heb ik niet gevonden. Alleenlyk zie ik op het slot van het gedrukt vertoog, het welk onder my berust, in oud geschrift aangetekend, dat de buitengewoone halve Verponding kwytgescholden, en het heffen van een dubbele Verponding, over de Tiendens en molens over den jaare 1679. toegestaan zy, doch van het verder verzogte, is my niets gebleken. Ik kan egter verzekeren, dat de Beden tot op deezen tyd toe geheven worden, en dat 'er geen herstel, met opzigt tot de Verpondingen, geschied is.

XV. Boek. 1678.

Verlaat binnen de Stad gemaakt.

In dit, en in het volgende jaar, werd binnen de Stad een Verlaat gemaakt, om de Schuiten uit de Haven, door de binnen Diesen en Hekelen, naar de Dorpen op de Dommel, en de Aa gelegen, te kunnen voeren. De twee Sluizen binnen de Stad, waren gedurende den laatsten Oorlog gesloten gehouden, waar door die Vaart belet werd. De Regeering nam derhalven den tyd der Vreede waar, om een Verlaat aan die Sluizen te maaken, waar toe zy eenigen benoemde, om met den Raad van Staaten daar over te handelen, ook deed zy 'er eene aftekening, en begrooting van vervaardigen (*b*). Op aanpryzing des Prinse van Orange, kwam men overeen, dat de Regeering het geld, ten lasten der Stad opnemen zoude, en dat die schuld, met zes honderd guldens jaarlyks, uit 's Lands gemeene middelen, afgelost zoude werden (*c*). Het maaken van dit Verlaat werd voor drie duizend een honderd gul-

(*b*) NOTULEN *van den* 20. *Juni* 1678. *Register* VAN BREUGEL.

(*c*) NOTULEN *van den* 27. *Maart* 1680. *Register* VAN BREUGEL.

XV. Boek. 1678. guldens aanbesteed (*d*). Het liep egter eenen geruimen tyd aan, eer het voltooid was, om dat de Regeering in den jaare 1681. het oude Verlaat wegnemen, en de Rivier by het nieuwe, deed verdiepen (*e*).

1679. Aanvang van den Postwagen van hier op Maaztricht. In het begin des volgenden jaars werd door *Johan van de Graaf* Inwoner alhier, uitgedagt, om eenen geregelden Postwagen van deeze Stad, naar Maaztricht te doen ryden, hier van gaf hy kennis aan den Prinse van Orange, die zulks goedkeurde, doch het gevoelen der Regeering daar over innemen wilde. Hy leverde derhalven zyn ontwerp dezelve over, welk dit in handen van eenige Gemagtigden stelden, om het te onderzoeken, en vervolgens het gevoelen der Regeering, den Prinse over te zenden (*f*). Ik heb hier van niets meer gevonden, dan dat de Staaten, op den vierden April deezes jaars, den gemelden van de Graaf, voor den tyd van zes en dertig jaaren, een uitsluitend Voorregt verleenden, om die Wagenpostery op te regten (*g*). Dit Postveer is tot heden in een goeden staat gebleven.

Voorzorg tot behouding der inundatie. Door den Raad van Staaten werd in deezen jaare den Gouverneur, en de Regeering gelast, zorge te draagen, dat de Wateren, die over de Lan-

(*d*) NOTULEN *van den* 17. *April* 1679. *Register* VAN BREUGEL.

(*e*) NOTULEN *van den* 1. *Augustus* 1681. *Register* VAN BREUGEL.

(*f*) NOTULEN *van den* 7. *Februari* 1679. *Register* VAN BREUGEL.

(*g*) NOTULEN *van den* 17. *April* 1679. *Register* VAN BREUGEL.

Landen lopen, door het openen van Dammen, of anderſins niet werden afgetapt, ook werd bevoolen eenige hoogtens rondsom de Stad, weg te neemen (*h*). XV. Boek. 1679.

In den Nazomer deezes jaars was het getal der Zieken, binnen de Stad zo groot, dat dezelven met geene mooglykheid door eenen Ziekentrooster, konden bediend werden, des ſtelde de Regeering eenen tweeden, voor den tyd van zes maanden aan (*i*). Ik vinde niet aangetekend waar in deeze ziekte beſtond.

De ſlegten ſtaat van Stads geldmiddelen, die zederd den laaſten rampſpoedigen Oorlog geweldig te rug gelopen waren, had de Regeering al in den *jaare 1675.* doen beſluiten, eenige middelen ter herſtelling te beraamen, ten dien einde werd door haar, eene verandering in de lyſt der Amptgelden gemaakt. De Erven der Stad, die weinig opbragten, en die daarom verkogt waren, had men tot den opbouw van het Stadhuis gebruikt. Thans vond de Regeering raadzaam zo veele Rentebrieven ten laſten der Stad, af te losſen, als de Hoofdſom der verkogte Erven beliep (*k*): men had redenen tot het betragten van zuinigheid, want de Bieraccyns had vyfduizend guldens minder, dan voorheen, opgebragt, en het vierde van 's Lands gemeene middelen, dat de Stad genoot, beliep mede vry minder. De Stad was

1680. Herſtelling van Stads geldmiddelen.

(*h*) NOTULEN *van den* 31. *Mei* 1679. *Regiſter* VAN BREUGEL.

(*i*) NOTULEN *van den* 17. *September* 1679. *Regiſter* BERESTYN.

(*k*) NOTULEN *van den* 6. *Januari* 1680. *Regiſter* VAN BREUGEL.

XV. Boek. 1680. was daar en tegen aan de betaaling van Tractementen, dertig duizend vyf honderd zeven guldens, en aan andere zaaken, agtien duizend guldens ten agter (*l*). 's Stads Rentmeester had by slot van Rekening, vier duizend twee en vyftig guldens meerder uitgegeven, dan ontfangen, het welk als een Stads Schuld aangemerkt moest worden (*m*). Dit nadeelige slot werd in het volgende jaar met opgenoomene penningen vol daan (*n*).

Verlandingen in de Dieze. De Rivier de Dieze, en de Haven der Stad naar de Maaze, was in deezen tyd, omtrent de Schansſen Crevecœur, en Engelen zodanig verland, dat men in den Zomer met geene ledige Schepen binnen de Stad varen kon. Dit was gedurende den laaſten Oorlog, wanneer de Franſchen de gemelde Schanſen, (waar van de eerste gedeeltlyk, en de andere geheel op den grond van Holland lagen), bezet hadden, geſchied. Men verzogt derhalven de Gecommitteerde Raaden van Holland, dat aan de Stad eenig geld tot verdieping der Dieze, toegelegd mogt werden (*o*), doch hier geen gehoor vindende, vervoegde men zig by den Raad van Staaten, daar men te kennen gaf, dat gedurende den Oorlog door zynen last de Togtslooten in het Bossche Veld, toegestopt waren, waar door de Dieze geene ſchuring van water had kunnen bekomen, hier door was de verlanding veroorzaakt, waar in men diende te voor-

(*l*) Notulen *van den* 17. *Juni* 1681.
(*m*) Politie Rekening *van* 1. *October*. 1679 *tot* 1680.
(*n*) Notulen *van den* 11 *en* 18. *September* 1681.
(*o*) Notulen *van den* 27. *Maart* 1680. *Register* van Breugel.

voorzien. Dit verzoek werd in handen der Gemagtigden des Raads die herwaards komen zouden, gesteld (*p*), by welke gelegenheid men hun het *nadeel*, daar door veroorzaakt, vertoonde (*q*). XV. Boek. 1680.

De Gouverneur had inmiddels van de noodzaaklykheid dier verdieping, den Prinse van Orange kennis gegeven, en hem de redenen daar van, vertoond. De Prins sprak daar over met den voorzittenden Schepen thans in den Haage, welke dit hem klaar aanwees (*r*). Terwyl de Gemagtigden der Staaten alles bezaagen, had de Regeering hun eene aftekening daar van ter hand gesteld (*s*), en eenigen benoemd, om een middel uit te vinden, ten einde de Rivier, tot het draagen van geladene Plyten bekwaam te maaken (*t*). In het jaar 1683. werd dit verzoek nogmaals herhaald, op dat de Ingezetenen hunnen nooddruft, des te gemaklyker uit Holland, zouden kunnen bekomen, doch het was van geen gewenscht gevolg (*u*), hoewel zulks ten klaarsten aangetoond werd (*v*). Dit zelfde verzoek was mede aan den Gouverneur gedaan, met byvoeging, dat de voornaamste sterkte der Stad, in het verdiepen der Rivier, om Oorlogs en Levensbehoeftens binnen de

(*p*) Appointement des Raads van Staaten op de Requeste der Regeering *van den* 7. *Maart* 1680. In de Notulen *van den* 27. *Maart* 1680. *Regißer* Berestyn.

(*q*) Notulen *van den* 8. *Juni* 1681.

(*r*) Notulen *van den* 27. *Maart* 1680. *Regißer* van Breugel.

(*s*) Notulen *van den* 4. *November* 1681.

(*t*) Notulen *van den* 22. *October* 1681.

(*u*) Request der Regeering in de Notulen *van den* 18. *Februari* 1683.

(*v*) Notulen *van den* 25. *October* 1685.

XV. Boek. 1680.

de Stad te brengen, bestond (*w*). De Regeering dan, onderrigt, dat dit verdiepen, op omtrent veertien honderd guldens zoude komen te staan, en merkende dat de Schippers, en eenige Kooplieden, die mede vreesden, dat de Koophandel geheel uit de Stad wyken zoude, dit verdiepen wel op hunne kosten wilden onderneemen, benoemde eenigen uit den haare, om dit buiten kosten der Stad, in het werk te doen stellen (*x*). Of dit te zwaar viel, of dat de Schippers, en de Kooplieden te rug gingen, kan ik niet melden: Vaster gaat het, dat zulks ten koste der Stad geschiedde, en op twee duizend vier honderd guldens, te staan kwam (*y*).

Klagte der Kooplieden over het afvorderen van Tol in Gelderland.

Op de klagten van verscheide Kooplieden hier ter Stede, dat men hun in Gelderland het betaalen van Tollen afdwong, niet tegenstaande de Stad daar van vry was, benoemde de Regeering den Pensionaris *van Breugel*, om uit te werken, dat de Burgers hunnen vrydom aldaar, behielden (*z*). Hy vertoonde de Rekenkamer van Gelderland, dat offchoon de Burgery hier ter Stede, volgens zeker Vonnis by den Hoove van Gelderland, van het jaar 1555. in Gelderland Tolvry was, men haar egter Tol afvorderde, des verzogt hy, dat de Tollenaars gelast werden, de Schippers, die hier ter Stede 't huis hoorden, vrydom van Tollen te laten genieten, en de reeds be-

(*w*) NOTULEN *van den* 2. *Mei* 1686.
(*x*) NOTULEN *van den* 17. *Juli* 1686.
(*y*) NOTULEN *van den* 1. *Augustui en* 16. *November* 1686.
(*z*) NOTULEN *van den* 8. *April* 1680. *Regifter* BERESTYN.

XV. Boek. 1680.

betaalde hun te rug gegeven werden. De Rekenkamer in Gelderland besloot hier op, „ dat „ wanneer de Burgers alhier, behoorlyk *gequalificeerd* waren, en de schikkingen op den Tol „ *beraamd*, by de Staaten des Landschaps in „ het jaar 1638. vernieuwd, naarkwamen, zy „ hunne regten ongestoord, zouden blyven genie- „ ten (*a*)." Of de afgevorde Tol te rug gegeven zy, vind ik niet gemeld.

Ieder Lid der Regeering met een Kussen beschonken, en voornemen om een Boekery op te regten.

Op het voorbeeld van andere Steden, werd in dit jaar aan ieder Lid der Regeering, een Kussen met Stads Wapen gegeven, waar voor ieder aan de Stad, een Boek, ten minsten zes guldens waardig, zou schenken, om dus eene Boekery op te regten. Ter bevordering van die, zouden alle, die in de Regeering kwamen, met vyf en twintig guldens belast werden (*b*).

Eenigen tyd hier na, vervoegde zig de Gemagtigden der Klassis, in de Vergadering van Schepenen, daar zy betuigden, dat de Klassis het voorneemen, om eene Boekery op te regten, met genoegen verstaan had, en voegden daar by, dat ieder Lid der Klassis, gaerne eenige Boeken daar toe, schenken wilde; De Regeering bedankte by voorraad de Gemagtigden voor haare genegenheid, welke de Regeering aangenaam was, en verklaarde daar over nader te zullen spreken (*c*). In het volgende jaar werd goedgevon-

(*a*) Appointement der Rekenkamer van Gelderland *van den* 15. *Julii* 1680. in de Notulen *van den* 17. *Augustus* 1680. *Regier* van Breugel.

(*b*) Notulen *van den* 19. *April* 1680. *Register* Beresteyn.

(*c*) Notulen *van den* 2. *Mei* 1680. *Register* Beresteyn.

XV. Boek. 1680. vonden, dat ieder Lid der Regeering tot oprigting eener Boekery, in plaats van zes, twaalf guldens geven zoude (*d*). Dit voorneemen, hoe nuttig, en aangenaam ook, is tot heden toe niet uitgevoerd, schoon de plaats daar toe reeds over lange, en moogIyk van dien tyd af, in een der kamers op de bovenste verdieping van het Stadhuis vervaardigd zy. Indien dit voortgang gehad had, zoude 'er thans al eene merklyke verzameling van Boeken, ten algemeene nutte vergaderd zyn.

1681. Oorsprong der Gemagtigden tot den Beleide. In den jaare 1681. beraamde de Regeering verscheide zaaken tot herstelling van Stads vervallen Geldmiddelen. Het onderhoud van Stads werken, werd den minst aannemende aanbesteed, en allen voorraad van Hout, Yzer, Leien, Kalk, Steenen, Straatkeien alleen uitgezonderd, werden verkogt. Ook benoemde zy zes uit den haare, om de werken, tegen de bestekken naar te gaan, en vervolgens, Stads Rentmeesters ter betaaling der aangenoome werken te gelasten (*e*). Stads Commissie tot den Beleide, (dat is tot opneminge) genaamd, heeft hier van haaren oorsprong genomen.

Orde omtrent het maaken der Straten. De Regeering besloot mede, dat ieder Geërfde, de Straat voor zyne huizinge onderhouden zoude: De Keien zouden egter van Stads wege geleverd werden: Niemand zoude die, dan door eenen Straatmaker, of Metselaars Baas, mogen doen maaken, ter goedkeuring van de Gemagtigden tot den Beleide. De Straat der nalatigen zoude

(*d*) NOTULEN *van den* 18. *Februarii* 1681.
(*e*) NOTULEN *van den* 19. *Augustus* 1681.

de door den Rentmeester, ten hunnen laste hersteld worden: De gemelde Gemagtigden zouden nevens den Rentmeester, alle drie maanden naarzien, wat gemaakt behoorde te worden (*f*). XV. Boek. 1681.

De Boomen, die van ouds her op de wallen gestaan hadden, waren thans in de borstweeringe begrepen, en benadeelden dezelve. De Raad van Staaten vond goed die te laaten wegkappen. Hy magtigde den Gonverneur, om alle die schaadlyk aan de muuren en wallen waren, aan te wyzen. De Regeering vond goed den Kommandeur daar over te spreken, als ook de Boomen, die schaadlyk waren, te doen verkoopen, en anderen in de plaats te planten (*g*). By gebrek van aantekening heb ik het gevolg hier van niet ontdekt. Het blykt egter, dat de Raad van Staaten van gevoelen was, dat die Boomen de Stad toekwamen, om dat ik vinde, dat hy den Rentmeester van 's Lands gemeene middelen gelastte, aan de Stad, vyftig guldens, voor het hout dat van de Boomen op de wallen geknot, en tot 's Lands nut gebezigd was, te betaelen (*h*). Moeielykheid over de boomen op de wallen.

De Beleiders der Hervormden Godsdienst werden in Frankryk wederom zeer gedrukt (*i*). De Koning had alle Roomschgezinden, op zwaare straffen verbooden, den Hervormden Godsdienst te omhelzen, en de Beleiders van dien, werden van verscheide kleine ampten uitgesloten, ook moe- Verdrukking der Hervormden in Frankryk.

(*f*) Notulen *van den* 20. *Augustus* 1681.
(*g*) Notulen *van den* 30. *Januari* 1682.
(*h*) Stads Politie Rekening *van* 1. *October* 1683 *tot* 1684.
(*i*) Negotiations de Conte d'Avaux *Tom.* I. *page* 95.

XV. Boek. 1681. moeſten de Kinderen, zo dra zy zeven jaaren bereikt hadden, tot den Roomſchen Godsdienſt aangenomen werden. Veele duizenden verlieten hier om hun Vaderland, welker goederen verbeurd verklaard werden, doch dit belette niet, dat 'er veele weg raakten (*k*). Dit alles werd door het Walſche Synode aan alle de Kerken in de Nederlanden bekend gemaakt, ten einde dat by de Regeeringen, eene Inzameling van penningen, ten behoeven der verdrukte Geloofsgenooten gedaan mogt werden (*l*). De Walſche Kerkenraad alhier gaf 'er mede de Regeering kennis van, die eenigen benoemde, om te overleggen, op wat wyze men die Verdrevenen by zoude ſtaan (*m*). Hoewel ik hier van geen gevolg vinde, ſtel ik egter vaſt, dat 'er eene Inzameling geſchied zal zyn.

Kollecte voor de gevangenen by de Algrynen. By het twaalfde Lid van een verdrag, tuſſchen de Algemeene Staaten, en de Regeering van Algiers, in den jaare *1679.* gemaakt, was men over een gekomen, dat de Staaten hunne Onderdaanen, die aldaar in ſlaverny zaten, zouden mogen loſſen (*n*). 1682. De Regeeringen werden hierop aangeſchreven, ten ſpoedigſte daar toe eene vrywillige Gift te doen inzamelen. Ook moeſt den Staaten bekend gemaakt werden, wie haarer Ingezetenen, te Algiers gevangen zaten, deezen zouden eerſt

(*k*) HOLLANDSCHE MERCURIUS van het jaar 1681. *bladz.* 146—148.

(*l*) ART. XI. van het verhandelde op het Walſche Synode in *September 1681.* te Dordrecht gehouden in de NOTULEN *van den* 28. *December* 1681.

(*m*) NOTULEN *van den* 28. *December* 1681.

(*n*) HOLLANDSCHE MERCURIUS van het jaar 1679. *bladz.* 125—131.

eerst en vooral, uit die gelden gelost werden (o). De Regeering van 's Hertogenbosch gaf hier van terstond haare Predikanten kennis, om die Inzameling afte kondigen, en aan te pryzen (p). Ook vond zy goed, den dag, op welke de Inzameling geschiede zoude, ter puye te doen afkondigen, men voegde 'er by, dat een ieder, wiens Ouders, Mannen, Kinderen of Vrienden by de Algerynen gevangen zaten, hunne naamen, Schepenen bekend te maaken (q). De ingezamelde penningen werden naar Amsterdam gezonden, en te gelyk den Staaten te kennen gegeeven, dat 'er maar een Ingezeten der Stad, in het jaar 1670. door de Algierynen gevangen, was; wiens vrykooping men op het ernstigste verzogt (r).

XV. Boek. 1682.

Nieuwe Lasten tot het maaken der Vestingwerken.

De Algemeene Staaten die voorgenomen hadden, de Vestingwerken der Generaliteits Steden, merklyk te vermeerderen, hadden daar toe vier tonnen Schats geschikt. Thans bezig om dit geld te vinden, besloten zy over het jaar 1681, en het volgende, een en twee honderdsten penning, van alle Rentebrieven, die ten lasten der Komtoiren van Steden, Dykstoelen en Dorpen liepen, te ligten, en eene halve Verponding over de Steden, en het platte Land, daar geene Brandschattingen geheven waren, te vorderen. Ter volmaking van het geen hier aan te kort kwam, zou-

(o) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 29. *April* 1682. in de Notulen *van den* 9. *Mei* 1682.
(p) Notulen *van den* 9. *Mei* 1682.
(q) Notulen *van den* 13. *Mei* 1682.
(r) Brief der Regeering *van den* 1. *Augustus* 1682. in het Regifter der Missivens beginnende 13. *Maart* 1680. *bladz.* 105.

XV. Boek. 1682. zoude men Los, en Lyfrenten opneemen. Ook benoemde zy eenigen, om met den Prinse van Orange, en den Raad van Staaten te overleggen, hoe men de ingekomen penningen gebruiken zoude (s). In dit jaar vonden de Algemeene Staaten goed zeker Veer, en Heerengeld, zynde een Impost, op de Rytuigen te leggen: Het Amptgeld, dat men voor had te vorderen, werd nevens den twee honderdsten penning geschort (t).

Die van de Generaliteit tragten die af te weeren. De Regeerders der Steden, en Kwartieren der Meyerye, gaven den Staaten *hunnen verlopen* staat te kennen, die hun *het dragen* der gewoonlyke lasten, en nog meer der ongewoonlyke belette. *Zy* vertoonden, „ dat het hun onmooglyk „ ware, zonder het geheele verderf hunner Inwoners, meer te geven. De Steden der Generaliteit waren geene bloeiende Koopsteden, „ en kwamen by de Hollandsche niet in vergelyking, deels om de schaarsheid der Neering, de „ Huisvesting van het *Krygsvolk*, betaaling der „ Beden, en *buitenspoorige* Brandschattingen, „ der Vyanden, waar door de Inwoners uitgeput waren. In Holland reisde men te water, „ doch in de Generaliteit over land, het welk „ kostbaarder viel, zo dat men in Holland voor „ drie stuivers zo ver, als aldaar voor eenen „ gulden reizen kon. De Regtsgedingen waren in de Generaliteit van *geringer aanbelang*, „ dan in de Vereenigde Gewesten; dus was het „ middel van het klein *Zegel*, zo veel drukken- „ der.

(s) NOTULEN van der Staaten Generaal *van den* 9. *Juli* 1681.

(t) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 27. *Januari* 1682.

„ der. Zy verzogten derhalven, dat de invor- „ dering dier Lasten mogt werden opgehouden, „ tot tyd en wyle zy nader gehoord waren (*u*)." Dit vertoog werd in handen van eenige Gemagtigden gesteld, om het zelve met eenigen uit den Raad van Staaten te onderzoeken. De Regeerders der Steden en Kwartieren vervoegden zig andermaal by de Staaten, zeggende, „ dat het „ opbrengen der nieuwe Lasten voor hun onmoog- „ lyk ware. Zy hadden egter verstaan, dat de „ vier Tonnen Schats opgebragt moesten worden, „ vermits die by het gemeene Land opgenomen „ waren. Zy verzogten derhalven nadere schor- „ sing dier Lasten, om een bekwaam middel ter „ uitkoop van dezelven te beraamen, en dat hun „ gelast mogt werden, eenigen naar den Haage „ te zenden, om een bekwaam middel tot betaa- „ ling der Renten, en de aflossing der hoofdsom- „ me te maaken (*v*).

XV. Boek. 1682.

Wat de Algemeene Staaten hier op goedvonden is my niet gebleeken: Zy verstonden nogtans, dat die der Generaliteit hunne gedagten daar omtrent, hun zouden toezenden (*w*), waar van ik het gevolg mede niet vinde. Het is my egter gebleken, dat de Raad van Staaten reeds in het jaar 1680. over de Generaliteits Landen, wegens het opbrengen dier lasten, eene schikking gemaakt hebbe, waarin de Stad, en Meyerye op ne-

(*u*) REMONSTRANTIE van de Regeerders der Generaliteit aan de Staaten Generaal overgegeven in de NOTULEN van *den* 27. *Maart* 1680. *Register* VAN BREUGEL.

(*v*) REMONSTRANTIE *voorsz.* in de NOTULEN *voorsz.*

(*w*) RESOLUTIE van de Staaten Generaal *van den* 28. *Mei* 1682. in de NOTULEN *van den* 8. *Juni* 1682.

XV. Boek. 1682. negen en dertig guldens en tien ſtuivers, in de honderd guldens, die de Generaliteit dragen zoude, geſteld ware, om dat de Regeering alhier in dit jaar daarin, herſtelling verzogt. De rede der Regeering was, om dat in Breda, en Bergen op Zoom, de Gemeene Middelen, niet op den Hollandſchen voet, als in 's Hertogenboſch, tegen den inhoud der Voorwaarden van Overgaaf geheven werden (*x*). Hier op werd door de Algemeene Staaten gelaſt, dat ieder zyn aandeel zoude opbrengen, en de verlopen *Renten* voldoen (*y*).

Beloop van dien voor de Stad, en Meyerye. Het aandeel der *Stad* en Meyerye, gerekend naar maate hier voor gemeld, beliep honderd agt en vyftig duizend guldens, en dat der renten, tegen vier ten honderd: zes duizend drie honderd, twintig guldens (*z*). Stads aandeel daarin bedroeg, zeven en veertig duizend, vier honderd drie en veertig guldens, die, volgens aanſchryving des Raads van Staaten, ten ſpoedigſten voldaan moeſten worden (*a*). De Regeering benoemde hier op eenigen uit den haare, om te zien, op wat wyze men de Renten, waar mede zy hoopte te kunnen volſtaan, vinden zoude (*b*).

Op

(*x*) Request van den Gecommitteerden van 's *Hertogenboſch* aan den Raad van Staaten agter de Notulen *van den* 27. *Maart* 1680. *Regiſter* van Breugel.

(*y*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 11. *Auguſtus* 1682. agter de Notulen *voorſz.*

(*z*) Lyst van verdeeling in de Reſolutie der Staaten Generaal *voorſz.*

(*a*) Brief van den Raad van Staaten in de Notulen *van den* 31. *Auguſtus* 1682.

(*b*) Notulen *van den* 31. *Auguſtus* 1682.

Op hun verslag besloot men, den Impost op de Bieren, met eenen stuiver op ieder ton, die der Wynen, met eenen Schelling op ieder vat, op den Tarw, met twee stuivers op ieder zak te vermeerderen, op ieder schip Hollandsche Turf werd tien, en op ieder zak Mout, eenen stuiver, en op ieder die naar Holland voer, voor Passagie-geld, eenen stuiver gesteld. Men oordeelde by ruwe gissing, dat dit alles, behalven het Passagie-geld, twee duizend vier honderd guldens opbrengen zoude. Tot vinding van Stads aandeel in de Renten, zouden de Eigenaars der huizen, van de gulden, waar op ieder Huis in de Verpondingen aangeslagen was, twee stuivers betaalen. Van dit alles zouden Stads Rentmeesters eene byzondere Rekening doen (c).

XV. Boek. 1682.

Middelen door de Regeering tot vinding der lasten aangewend.

Onder alle deeze overleggingen kreeg de Regeering bevel, Stads aandeel terstond te voldoen, of men zoude haar by afpanding daar toe dwingen. Zy antwoorde, dat aan dit bevel thans voor haar onmooglyk was te voldoen, dit zoude zy klaar aantoonen; ten dien einde zond zy den Voorzittenden Schepen naar den Haage af (d).

De Raad van Staaten beveeld, dat Stads aandeel terstond voldaan moet worden.

Deeze schreef in het begin des volgenden „ jaars, dat hy den Raad verzogt had, dat de Stad „ met het opbrengen der Renten volstaan mogt, „ dan dit was afgeslagen, des had hy verder verzogt, dat de betaaling der hoofdsomme, op „ onderscheide tyden geschieden mogt. Dit was „ mede niet aangenomen. De Raad had egter „ voorgeslagen, om de Stad tot het opneemen

1683. De Regeering verzoekt met de Renten daar van te volstaan.

„ dier

(c) Notulen *van den* 18. *September* 1682.
(d) Notulen *van den* 24. *December* 1682.

XV. Boek. 1683. „ dier penningen te helpen, dat die penningen „ door de Stad, met de Renten, van tyd tot „ tyd afgelost zouden werden. De Regeering „ zoude aan den Raad, zodaanige verbinte- „ nis als hy eischte, met naame, die van het „ vierde van 's Lands gemeene middelen gee- „ ven." De Regeering antwoorde den Voorzittenden Schepen, dat zy zig daar omtrent niet kon inlaaten (e). By zyne te rugkomst deed hy verslag, „ dat hy geene genegenheid gevonden „ had, om de Stad met de voldoening der Ren- „ ten te doen volstaan. Hy had derhalven Stads „ onvermogen vertoond, en verzogt, dat de „ Algemeene Staaten haar wilden te gemoed ko- „ men, zy zoude zulken goede bewaring den „ Lande geven, dat de Staaten daar mede ge- „ noegen zouden neemen. Dit was in handen „ van Gemagtigden gesteld, om met den Raad „ van Staaten te onderzoeken, en hun gevoelen „ daarop te zeggen. Hy had den Raad de on- „ mooglykheid, om dit ten laste der Stad op te „ neemen, vertoond, en daar bygevoegd; dat „ de Stad, wegens het onderhoud haarer Muu- „ ren, met vyf honderd guldens meer dan voor- „ heen bezwaard was. Ook had hy verzogt, dat „ aan dezelve, drie duizend zes honderd zeven „ guldens tien stuivers en zes penningen wegens „ Broot, Impost en Karrevragten, van het gee- „ ne in het jaar 1677, op last van den Prinse, „ voor het Leger des Ryn Graafs geleverd was, „ goedgedaan mogt werden. Hy had mede ver- „ zogt, dat 'er zorge op het verdiepen der Die-

„ ze

(e) Notulen *van den* 4. *Februari* 1683.

„ ze gesteld mogt werden. Verder had hy met XV. Boek.
„ eenige Gemagtigden des Raads gesproken, die
„ hem gezegt hadden, dat de Raad daar op stond, 1683.
„ dat de betaaling geschieden moest. Alles wat hy
„ daar tegen in bragt, was vergeefs geweest. Dus
„ was 'er niets over, dan te voldoen. Hy had
„ derhalven verzogt, dat het jaar Renten, voor
„ Stads aandeel aangenomen mogt werden. Dit
„ was toegestaan, mits de Regeering zig in staat
„ stelde, om binnen korten tyd, vyf of zes dui-
„ zend guldens voor Stads aandeel te voldoen.
„ Hy had hoop, der betaaling van het Brood ge-
„ kregen, zo dra het Land daar van eenige pen-
„ ningen bekwam. Van het verdiepen der Dieze
„ wilde men niets hooren (*f*)."

De Raad van Staaten schreeff inmiddels twee maalen, kort agter een, om Stads aandeel over te zenden, anderfins zoude men genoodzaakt zyn, haar, by afpanding, daartoe te dwingen (*g*). De Regeering hier over verlegen, vond raadzaam, vyftig duizend guldens aan Lyfrenten op te neemen, en besloot tot vinding der Renten, de lasten in het voorige jaar beraamd, in te voeren, en boven dien, eene last van twintig guldens op ieder Koets, Berlyn, en Chaise, als mede twaalf stuivers op ieder stuk Brandewyn, en op ieder Dienstbode, eenen gulden te leggen (*h*).

De Raad van Staaten schryft andermaal om betaaling en verlegenheid der Regeering.

Mid-

(*f*) Rapport van den Heere Kuchlinus Gemagtigde naar den Haage in de Notulen *van den* 18. *Februari* 1683.

(*g*) Brieven des Raads van Staaten *van den* 15. *en* 27. *Februari* 1683. in de Notulen *van den* 24. *Februari en* 1. *Maart* 1683.

(*h*) Notulen *van den* 17. 18. 29. *Maart* 1683.

XV. Boek. 1683.

Midlerwyl weigerde de Hoogschout over het afkondigen van den Impost op de Rytuigen en Dienstbodens te staan. De Regeering vond nogtans goed, met die der verdere Lasten voort te gaan, en van de onwilligheid des Hoogschouts, den Algemeenen Staaten kennis te geven (*i*), de Hoogschout andermaal verzogt, bleef bestendig weigeren, en vorderde, dat zynen naam uit de afkondiging gelaaten werde (*k*). De Regeering dan besloot, die uit naam van Schepenen, Gezworens en Raaden alleen, te laaten doen, en indien de Kommandeur dit insgelyks, met betrekking tot die der Bezetting weigerde, daar over aan den Raad van Staaten te klagen (*l*).

Moeielykheid met den Hoogschout over de afkondiging dier lasten.

De Hoogschout had zig inmiddels by de Algemeene Staaten vervoegd. Deeze schreven de Regeering, dat zy de Afkondiging, zonder dat zy hunne meening verstaan had, niet behoorde te doen, zy zoude in het vervolg zig naar hun goedvinden van den 23. September 1653. gedragen. Waar van de Inhoud was, dat indien de Hoogschout eenig nadeel tegen het Regt der Algemeene Staaten, in eenige Afkondiging vond, en daar van kennis gegeven had, die Afkondiging tot tyd en wyle, derzelver meening aan de Regeering bekend was gemaakt, gestaakt moest werden (*m*).

Redenen der weigering van den Hoogschout.

Hier over verondschuldigde zig de Regeering, met te schryven, dat volgens hun Hoog Mogende goed-

Verantwoording der Regeering.

(*i*) Notulen *van den* 31. *Maart* 1683.
(*k*) Notulen *van den* 5. *April* 1683.
(*l*) Notulen *van den* 7. *April* 1683.
(*m*) Notulen *van den* 5. *Mei* 1683.

goedvingen, van den jaare 1653, de Hoogschout gehouden was, binnen tien dagen aan te toonen, dat hy de Afkondiging, die hy meende tegen het Regt der Hooge Overigheid te stryden, in handen der Algemeene Staaten had gesteld. By gebrek van dien, kon de Regeering met de Afkondiging voortgaan. De Afkondiging was meer dan tien dagen overgegeven, zonder dat de Hoogschout het bewys had vertoond, zy oordeelde derhalven te mogen voort gaan. Ook was in de Afkondiging, de redenen waarom die Lasten geheven worden, gesteld (*n*).

XV. Boek. 1683.

De Regeering, die op nieuw door den Raad met ernst om betaaling aangemaand was (*o*), vond zig, om den kleinen lust, die men tot het koopen van *Lyfrenten* vond, zeer verleegen, des kondigde zy af, dat een ieder, die Lyfrenten tegen tien ten honderd begeerde, zig binnen agt dagen zoude aangeven. Ook zond zy eenen van haare Leeden naar *Amsterdam*, om aldaar twintig duizend guldens, aan Lyfrenten, onder zulken borgtogt, als met de meeste verzekering, en agting der Regeering over een kwam, op te neemen (*p*). Men had 'er aldaar, als onder al te sterk verband, geene ooren toe (*q*). De Regeering was genoodzaakt die, Verpondings wyze te vinden, en zulks moest binnen drie weeken voldaan worden. Het stond een ieder vry, zyn aandeel daar in te ver-

Nader aanschryving des Raads van Staaten.

Middelen tot de betaaling aangewend.

(*n*) NOTULEN *van den* 12. *Juni* 1683.
(*o*) BRIEVEN des Raads van Staaten *van den* 15. *Mei en* 19. *Augustus* 1683. in de NOTULEN *van den* 31. *Mei en* 7. *September* 1683.
(*p*) NOTULEN *van den* 24. *December* 1683.
(*q*) NOTULEN *van den* 10. *Januari* 1684.

XV. Boek. 1683. verhoogen. Aan ieder zoude hier van, een Lyfrente brief, ten laſten der Stad, tegen tien ten honderd, op zulken, dien hy benoemde, gegeven worden (r). Hier door raakte Stads aandeel binnen korten vol (s). Hoe ſchaadlyk dit voor de Stad was, blykt hier uit, om dat zy met vyf duizend guldens, jaarlyks belaſt werd, en hoe wel verſcheide Lyfrenten van tyd tot tyd verſtierven, duurde het tot het jaar 1771. eer de laaſte overleed. Ik heb lang, doch te vergeefs, gezogt, op welk een wyze het aandeel der Meyerye betaald werd.

1684. Vervuiling der Dieze binnen de Stad. De Rivier de Dieze was thans binnen de Stad zo vervuild, en opgehoogd, dat de Opgezetenen der Dorpen Dungen, Berlicum, Michiels Geſtel, daar door niet vaaren konden; Veele landen die boven de Stad liggen, werden hier door onder water gezet. Op de klagten daar over gedaan, beſloot de Regeering eenigen te benoemen, om de Dieze vaarbaar te doen maaken (t), op welker verſlag alles herſteld werd (u). De Gemagtigden deden dit werk terſtond beginnen, en in de maand Juli des volgenden jaars was alles volbragt, zo dat 'er niets dan de Haven overſchoot, die mede op laſt der Regeering gediept werd (v). Eer men tot dit werk overging, was afgekondigt, dat een ieder, voor zyn Erf zoude hebben te diepen. Waar tegen de Geërfden vertoonden, dat de Haven een gemeen water was, dat tot

(r) Notulen *van den* 11. *Januari* 1684.
(s) Notulen *van den* 9. *Februari* 1684.
(t) Notulen *van den* 5. *Juli* 1683.
(u) Notulen *van den* 17. *Juli* 1683.
(v) Notulen *van den* 20. *Juli* 1684.

tot gemak der geheele Stad ſtrekte: De Sluizen in de Dieze, de Gooten en Waterlozingen, die van den hoogen Steenweg, en de Ortenſtraat kwamen, bragten aan de Haven een groote verlanding toe: Het was derhalven hard, hun alleen dien laſt op te leggen. Zy verzogten daar omtrent, met beſcheidenheid gehandeld te worden (*w*). De Regeering dan deed de verdieping der Haven in perſeelen aanbeſteden. De Geërfdens aldaar, zouden ter plaatſe, daar die op zyn breeſte is, ter wederzyde, ieder een vierde, en de Stad de helft, en daar die ſmalder was, ieder Geërfde, ter wederzyde een derde, en de Stad het overige derde betaalen. Tot herſtelling van dit alles, zouden alle de huizen op de Haven, en in de Straaten, die daar op uitkomen, het beloop van een dubbelde, en de verdere huizen binnen de Stad, die niet op de Dieze uitkomen, een vierde van een geheele Verponding betaalen (*x*).

XV. Boek. 1684.

Het ſtellen van Lantaarnen langs de ſtraaten werd in dit, en in het volgende jaar hier ter Stede ingevoerd. Eenige jaaren te vooren, was dit by de Regeering, zonder dat het eenig gevolg had, in overweging genomen (*y*). Thans wierd dit tot ſtand gebragt (*z*), en de noodige Lantaarnen, werden ten koſten der Stad aan beſteed (*a*). In de maand September des volgenden jaars,

Lantaarnen langs de ſtraaten geſteld.

(*w*) Notulen *van den* 12. *Auguſtus* 1684.
(*x*) Notulen *van den* 14. *en* 31. *Auguſtus* 1684.
(*y*) Notulen *van den* 28. *Auguſtus* 1680. *en* 18. *September* 1681.
(*z*) Notulen *van den* 20. *November* 1684.
(*a*) Nontulen *van den* 21. *November* 1684.

XV. Boek. jaars, waren die ten getale van vier honderd en
1684. vyftig in gereedheid. Het bestier daar over werd eenen Opziener toebetrouwd, onder deeze stonden vier Vullers, en agtien Aanstekers, ieder van de *laasten* moet vyf en twintig Lantaarnen ontsteken, zo dat de geheele Stad, in een vierendeel uurs verlicht konde zyn. De kosten deezer Lantaarnen, werden by ruwe gissing, op omtrent drie duizend guldens jaarlyks gerekend, dit over de huizen omgeslagen, zoude omtrent drie stuivers van den gulden der Verpondingen *bedragen*. De Regeering vond by *voorraad goed*, het Opzieners ampt, het *vullen*, en aansteken open-
* *Instructie.* baarlyk aan te besteden, ook werd een * Berigtschrift voor de Vullers en Aansteekers ontworpen (*b*). Eenigen tyd hier na werd goedgevonden, eenen Opzigter, op een vaste wedde aan te stellen, en het leveren van den Olie aan te besteden. Hier toe zoude men van ieder, gulden der Verpondingen over de huizen een *halven stuiver* omslaan. *Zy* beraamde mede een *Berigtschrift* voor den Opziener der Lantaarnen (*c*), en in het jaar *1687*. een voor de Vullers en een voor de Aansteekers. Deeze arbeid werd in dat jaar, voor veertien honderd vyf en twintig guldens aanbesteed (*d*). Het maaken der Lantaarnen kwam de Stad, op drie duizend vier honderd vier guldens agtien stuivers en twaalf penningen te staan (*e*). Naderhand is 'er omtrent het branden der Lantaarnen, en

(*b*) NOTULEN *van den* 19. *September* 1685.
(*c*) NOTULEN *van den* 25. *October* 1685.
(*d*) NOTULEN *van den* 26. *September* 1687.
(*e*) POLITIE REKENING der Stad *van den* 1. *October* 1684. *tot* 1685.

en het vinden der kosten, veel verandering gemaakt. Het getal der Lantaarnen is ook merklyk toegenomen. Ik heb dit alleen verhaald, om aan te toonen, dat het gebruik derzelver, niet lang na de uitvinding daar van, in het jaar 1667. door Jan van der Heyden te Amsterdam gedaan, geschied zy (*f*). XV. Boek. 1684.

Omtrent deezen tyd deed de Regeering ter plaatse, daar Stads vrydom, tegen de Grensen der der naast aangelegen Dorpen paald, groote Blaauwe Steenen, op gemetselde voeten, stellen. Op de steenen werd het volgende gekapt: 1685. Moeielykheid over het stellen van de grenspaalen des Vrydoms.

'T VRYDOM DER STAD 's HERTOGENBOSCH 1684.

Zo dra Raad en Rentmeester Generaal der Domeinen van Brabant, hier van kennis bekwam, deed hy de Regeering aankondigen, dat vermids volgens de Plakaaten, en vastgestelde wetten in Brabant, alle Afpaalingen van Gemeentens, ten zynen overstaan geschieden moesten, die grenspaalen weg te neemen, en dat zy ter dier zaake, in eene boete van honderd goudene Reaalen (1) vervallen was. De Regeering

(*f*) VAN DER HEYDEN in de Opdragt van de Beschryving der Slang Brandspuiten.

(1) De Rentmeesters van 's Lands Domeinen alhier, hebben by het eisschen der boetens, dezelve, altyd in goude reaalen gevorderd. Hoe veel die bedragen, is in het algemeen niet bepaald. In zeker *Plakaat der Aarts Hertogen van den* 21. *Mei* 1618. word de GOUDE REAAL die drie Engelschen, vyftien en een vierde aas weegd, op zes guldens en twee stuivers Brabants gesteld. De Raad van Staaten heeft by *Resolutie van den* 21. *Juni* 1715. goedgevonden, dat ieder Reaal, waar van het Jagt Reglement meld, met zeven Karels Guldens betaald moet worden.

XV. Boek. 1685. ring magtigde hier op eenigen, om Stads Regt op te zoeken, en van hunne bevindingen verslag te doen (*g*). Ik heb hier van niets meer aangetekend gevonden, zo dat ik gisse, dat de zaak hier by gebleven zy. Vaster gaat het, dat die Scheisteenen thans nog op haare oude plaatsen staan. Het komt my verder geensins waarschynlyk voor, dat de Regeering zulk een zwaare boete, die zonder duidlyke aanhaling eener Wet gevorderd werd, gewillig zal betaald hebben. Ook werd die in Stads Rekeningen niet gevonden.

Een Burger der Stad door den Raad van Brabant naar den Haage gehaald.

In dit jaar stelde Mr. *Victor van Beughem*, die de goederen des Heers van Tilburg, en Goirle bestierde, in weerwil des Drossards, eenen voorzittenden Schepen te Tilburg aan, die vervolgens ook in den eed genomen werd. De Drossard betrok van Beughem hier over, voor Schepenen alhier in regte. Terwyl dit geding hong, kwamen 'er eenige Gemagtigden des Raads van Brabant, nevens de Advokaat Fiskaal te Tilburg, die zig van van Beughem aldaar verzekerden; Dit de Regeering alhier ter ooren gekomen, zond twee haarer Leden derwaards, om de geschapenheid deezer zaak te onderzoeken, en te bewerken, dat Stads Regt niet benadeeld werd (*h*). De Gemagtigden des Raads van Brabant, naar de redenen van hun gedrag gevraagd, gaven daar van geen uitsluitzel, doch betuigden Stads Regt niet te willen verkorten, egter voerden zy van Beughem naar den Haage. De Regeering zond hier op iemand uit den haare derwaards,

(*g*) Notulen *van den* 12. *Februari* 1685.
(*h*) Notulen *van den* 16. *Maart* 1685.

waards, om by de Algemeene Staaten, herstelling van den inbreuk in Stads Regt, te verzoeken (*i*). De Staaten, die het belang des Raads *van Brabant* hier over ingenomen hadden, verklaarden, dat die zaak, en alle dergelyke den Raad van Brabant toebehoorde, om dat Stads Voorregt in deezen, niet te pas kwam (*k*). De Regeering vertoonde hier op den Algemeenen Staaten: „ Dat indien dit doorging, alle Stads Voorregten, aan wiens behoud, de Algemeene Staaten „ door de Voorwaarden van Overgaaf, zo zeer „ als zy, die tot voorstand derzelver, uit last „ der Staaten, den eed afleggen moest, verpligt „ waren, geheel vernietigd zouden zyn. Te meer, „ om dat by hun Ho. Mogenden goedvinden, „ niet alleen den Raad van Brabant, die de Regeering het vonnissen over de Burgers tragtte „ te onttrekken, de magt gelaten werd, om in „ zyn eigen zaak te vonnissen, maar ook in alle „ anderen van dergelyken aart. De Regeering „ had daar tegen nimmer kennis bekomen, waarom haar Burger, tegen Stads Voorregten, „ met geweld, buiten Brabant gebragt, en te „ regt gesteld was. Zy zoude dus nooit kunnen weeten, over wat zaaken haare Burgers „ weggehaald werden. (*l*)." Ik heb in Stads Registers, niet duidlyk de gevolgen deezer zaak aangetekend gevonden, het blykt egter, dat de Algemeene Staaten goedgevonden hebben, van Beughem te ontslaan, mits de kosten

XV. Boek. 1685.

Hy word ontslagen.

(*i*) Notulen *van den* 18. *Maart* 1685.

(*k*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 9. *April* 1685 in de Notulen *van den* 14. *April* 1685.

(*l*) Notulen *voorsz.*

XV. Boek. 1685.

Dat de Regeering met moeite aanneemd.

De Regeering zoekt eenige Fransche Vlugtelingen herwaards te lokken.

agtervolgd werd. Niet zonder moeite werd dit Reglement aangenomen, om dat ik in de besluiten der Regeering tegen de gewoonte vinde, dat dit by meerderheid van stemmen geschiedde (*u*). Na het herroepen van het *Edict* van Nantes, in October deezes jaars in Frankryk gedaan, begon de vervolging tegen de Hervormden in dat Ryk heviger dan voorheen. De Wethouderschap verzuimde niets, om de Fransche Vlugtelingen in haare Stad te ontfangen. Zy vergunde allen, die alhier eenige neering, of hanteering oeffenen wilden, dezelve met open winkel te doen, zonder gehouden te zyn het Poorterregt te verkrygen, of eenige geregtigheid der Gildens te betaalen: mits zy alvorens zig aangaven, en naar 's Lands wetten, en orde der Regeering gedroegen. Zy vergunde hun ook vrydom van huisvesting der Bezetting, en het optrekken onder de Schutteryen (*v*). Ook besloot zy die Ongelukkigen te herbergen. Ten dien einde vervaardigde zy het Wagthuis in de Minderbroeders Straat, en gelaste den Regenten van het zieken Gasthuis, Bedden, en Dekens te doen brengen. Tot onderhoud dier Vlugtelingen werd eene Inzameling van penningen door de Stad gedaan (*w*). Op het verzoek, door *Jean Godefroy*, *Filippe Preën*, en *Louis Rentier* werd goedgevonden, alle de Vlugtelingen, die zig hier ter Stede wilden nederzetten, voor den tyd van twaalf jaaren, vrydom van het Poorterregt, Stads Accynsen en Gil-

(*u*) NOTULEN *van den* 3. *September* 1685.
(*v*) NOTULEN *van den* 11. *October* 1685.
(*w*) NOTULEN *van den* 16. *October* 1685.

Gildens, als ook van het Ys byten, toetestaan (*x*). XV. Boek. 1686.

In het volgende jaar geschiede andermaal een Inzameling van penningen voor de Vlugtelingen, waar van de Diakonen der Walsche Gemeente, ten overstaan van twee Leden der Regeering rekening deeden. Op hun verzoek, geschiede nogmaals eene Inzameling (*y*); De uitdeeling daar van veroorzaakte eene oneenigheid tusschen de Diakonen der Nederduitsche, en Walsche Gemeente. De Regeering gelaste, dat de eerste, de ingezamelde penningen, aan den tweeden overgeven zouden, met bevel egter, dat zy met de meeste zuinigheid die zouden uitdeelen, en ingeval 'er eenige merklyke sommen uitgegeven moesten werden, zoude dit niet, dan met voorkennis van de Leden der Regeering, die over het opneemen der laatst gedaane Rekening gestaan hadden, geschieden (*z*).

De Walsche Kerkenraad, wel genegen zynde tot bevordering van den Godsdienst, in die taale, en ten dienste der Vlugtelingen, eenen der gevlugte Leeraren, het beroep als Predikant hier ter Stede aan te bieden, verzogt de Regeering, dat zy by den Raad van Staaten geliefde uit te werken, dat deeze een behoorlyke Wedde bekwam. De Regeering dan, beval, eenen haarer Leden, die zig eerstdaags naar den Haage stond te begeven, om het verzoek dier Kerkenraad te ondersteunen (*a*). Den uitslag hier van heb ik niet

Voorslag om een der gevlugte Predikanten te beroepen.

(*x*) Notulen *van den* 17. *December* 1685.
(*y*) Notulen *van den* 16. *en* 26. *November* 1686.
(*z*) Notulen *van den* 20. *Augustus* 1687.
(*a*) Notulen *van den* 3. *Januari* 1686.

XV. Boek. 1686.

niet gevonden; Het ſchynd my egter toe, dat dit van geen gewenſcht gevolg geweeſt zy, om dat ik vinde, dat de Regeering beſloot aan zekeren *Girault*, eene jaarlykſche erkentenis te geven (*b*), dit was onnodig, ingeval hy van eene Wedde voorzien ware.

Eenige Gemagtigden der Staaten tonen zig genegen om Stads Grieven weg te nemen.

Thans bevonden zig twee Gemagtigden der Algemeenen, en een van den Raad van Staaten binnen deeze Stad, zonder dat ik de reede hunner komſt geboekt vinde. Zy gaven Stads Gemagtigden, by gelegenheid dat deeze hen begroeteden, te kennen, dat, ingeval de Regeering eenige klagten had, die weggenomen konden werden, zy die hun overleveren zoude, ook toonden zy zig zeer genegen, om de Stad dienſt te doen. De Regeering benoemde hier op zes uit den haare, om die Grieven op te geven (*c*), die volgens Stads Regiſters in de volgende beſtonden:

I. Het verlanden der Rivier de Dieze, waar door men geene Oorlogsbehoeftens noch Levensmiddelen binnen de Stad kon brengen.

II. Het verminderen der Burgerneering in de Stad, die op het platte Land geoeffend werd.

III. De harde behandeling omtrent de Servitie gelden, die in de Steden der Vereenigde Nederlanden terſtond voldaan werden, waar van de agterſtal meer dan vyf Tonnen Gouds bedroeg, het welk daaglyks vermeerderde.

IV. De Verpondingen in de Meyerye, die niet naar den ſchraalen aart der Landen, maar naar de

(*b*) NOTULEN *van den* 25. *September* 1690. *en* 22. *September* 1691.

(*c*) NOTULEN *van den* 13. *Mei* 1686.

de beste Klei en Weilanden in Holland, geregeld waren. XV. Boek.

V. *Het* vernietigen van het Ampt van Land *Drost*, waar door het getal der Boosdoeners, en Landlopers zeer vermeerderd was. Voor de twaalf duizend guldens waar op het onderhoud, van deezen, en zyn volk, jaarlyks te staan kwam, kon men ligt een Tugthuis vervaardigen. 1686.

VI. Het geven van *Correspondentie* gelden door de Opgezetenen der Meyerye, aan de Bevelhebbers der nabuurige Steden, die niets in de Meyerye te gebieden hadden. Dat veel geld wegsleepte.

VII. Het omslaan der Imposten, en andere persoonele Lasten in de Meyerye, over de Landeryen.

VIII. Het omslaan van alle de Dorpslasten over de Landeryen, en het voeren van Processen door de Regenten, zonder voorgaande oorlof.

IX. Het opneemen der Rekeningen aldaar, zonder by wezen der Geërfdens.

X. Het afbreken der huizen binnen de Stad, tot verbetering der Vestingwerken, en het onder water houden der landen rontsom de Stad, zonder vergoeding of afschryving der Verpondingen.

XI. Het Brood, ten tyde der Belegering van Maaztricht geleverd, het welk vier of vyf duizend guldens gekost had, was, schoon het beloofd ware, noch niet betaald.

XII. Het hooger invoeren der gewin Chynsen, Hoenderen, en Kapuinen als voorheen.

XIII. Ook was het nodig dat 'er een voorzorg, tot voorkoming van verwarring, tusschen het Burger. en Krygs Regtsgebied gehouden werd.

XV. Boek. 1686. XIV. De Stad had merklyke penningen, die veele duizenden bedroegen, wanneer de Franſche de Stad omſingelden, uitgegeven.

* *Parate Executie.* XV. De Rentmeeſters der Geeſtlyke goederen gebruikten * daadlyke Regts uitvoering tegen de Schuldenaars, daar dit de Geeſtlykheid, voor het overgaan der Stad niet vry ſtond, zulk ſtreed ook tegen de Voorregten van Brabant, en de Blyde Inkomſten.

XVI. Door het verkopen der *goederen by* daadlyke regts uitvoering, *zonder* Schepenen, en het niet houden van *præferentie*, en *concurrentie* werd het Regtsgebied aan Schepenen onttrokken.

XVII. Men ſtelde zonder kennis der Regeering, *Curateuren* in Boedels, waar in het gemeene Land mede Schuldeiſſcher was.

XVIII. De Raad verleende *Executorien*, over alle Huishoudelyke boetens van de Dekenen der Gilden. Men verzogt, dat dit alleen tot de Godshuizen, en andere Godsdienſtige Geſtigten bepaald werde.

XIX. Men bezwaarde de Regeering met ontallyke eeden: Geen wet kwam 'er genoegzaam uit, die het Regtsgebied raakte, of de Regeering was genoodzaakt die te bezweren, waar door zy ligt verſtrikt kon worden.

XX. Men maakte Wetten, en Plakaaten, niet naar den aart, en gewoontens deezer Landen, maar naar die van Holland, of andere Vereenigde Geweſten.

XXI. Ook werden die, zonder voorkennis des Raads van Brabant, en der Hoofdſtad 's Hertogenboſch, ſtrydig tegen het gebruik ten tyde der Hertogen, gemaakt; hier door kon men niet bele-

letten, dat die, tegen de Voorregten, Gewoontens, en Voorwaarden van Overgaaf der Stad, aanliepen. XV. Boek. 1686.

XXII. Men nam verscheide *Resolutien* op het berigt van 's Lands Rentmeesters, en Ontfangers, ten nadeele der Stad, zonder dat de Regeering daar over gehoord werd.

XXIII. De Raad van Brabant verleende *Mandementen* van * hervorming van Vonnissen, met byvoeging van † schorsing, daar egter de hervorming de uitvoering van het Vonnis niet schorte.

* *Reformatie.*
† *Surcheance.*

XXIV. Men verzogt, dat by toelaating van Roomsche Geestlyken, binnen de Stad, daar in alleen, Wereldlyke Priesters, Burgers Kinderen, en geene Geordenden gesteld mogten werden.

XXV. Verscheide Ingezetenen hadden zig by de Algemeene Staaten, om van het Servitie geld bevryd te worden, vervoegd. De Regeering verzogt, dat zy daarop gehoord mogt werden.

XXVI. De Tol, die voorheen te Crevecœur geheven was, werd thans te Hemert gevorderd. Men verzogt, dat die naar Engelen, of Gornichem verlegd mogt werden.

XXVII. Het inkomen der Kanunniken, en Benificaaten van de Hoofdkerk hier ter Stede, was by den Lande aangeslagen, zonder dat de Kerk daar van iet genoot, dit was voorheen altyd geschied. De Kerk zoude met ter tyd hier door vervallen.

XXVIII. Men verzogt Brieven van voorschryving aan den Hertog van Nieuwburg, over het storen van den Vrydom des Tols te Ravestein.

XXIX. Tot gerief der Ingezetenen verzogt men, dat de Komtoiren der Pagters van 's Lands Ge-

XV. Boek. 1686. Gemeene middelen, ten agt uuren des morgens geopend werden.

XXX. Het Schippers Gild had haare Schepen, ten dienste van den Lande geleend, waar voor men vergoeding tot twaalf duizend vyf honderd guldens verzogt.

XXXI. De voornaamste Ampten werden aan Vreemdelingen, die den aart, en de gewoontens der Stad onkundig waren, vergeeven. Veelen van hun verwaardigden zig niet, die te bedienen. Dit was tegen de Blyde Inkomsten strydig. Hier door werden niet alleen de voornaamste Ingezetenen voorbygegaan, maar die Ampten, werden door Kommiesen, die de Ingezetenen naar hun goedvinden handelden, bediend.

XXXII. Men verzogt, dat de misslagen en knevelaryen, die by het invorderen van den Brabantschen Land Tol gepleegd werden, en het verval der Neering naar zig sleepten, geweerd, en de oude Voorregten, die by het invorderen van den Tol gebruiklyk waren, gehandhaafd werden (d).

Uit Stads Registers is my niet gebleeken, of de Gemagtigden de herstelling van eenige dier zaaken te weeg bragten. Zeker is het, dat verscheiden van dien, van tyd tot tyd hersteld, of naderhand niet meer geschied zyn. Eenigen zyn 'er niet naar genoegen der Regeering uitgevallen; want de Dieze is ten lasten der Stad gediept (e). De *zesde*, *zevende*, *agste*, *negende*, *zestiende*, *zeventiende*, *negentiende*, *drie en twintigste*, *vier*, *vyf* en *zes en twintigste* Grieven zyn van tyd tot tyd

(d) NOTULEN *van den* 17. *Mei* 1686.
(e) NOTULEN *van den* 1. *Augustus en* 16. *November* 1686.

tyd hersteld, of daar omtrent is op een andere wyze voorzien geworden, of zyn buiten gebruik geraakt. Ten opzigte van de *agt en twintigste* vind ik, dat de Algemeene Staaten brieven van voorschryving aan den Hertog van Nieuwborg, wegens ontheffing van den Tol te Ravestein verleend hebben (*f*) De overigen zyn (zo veel ik weete) op den voorigen voet gebleven niet tegenstaande naderhand, zo door de Stad, als Meyerye, daar tegen, of tegen eenigen van dien, nieuwe klagten zyn gedaan, waar omtrent men eenige voorzorge gebruikt heeft.

XV. Boek. 1686.

Het getal der Grossierderyen, Brouwneeringen, het verkoopen van Wynen, en gestookte Wateren, waren in de Meyerye zeer toegenomen. Hier tegen vertoonde de Regeering in den jaare 1687. den Algemeene Staaten: „ Dat wanneer dit niet „ geweerd werd, al de Neering uit haare Stad „ naar het platte Land getrokken zoude werden; „ Om deeze rede had *Engelbert Graave van* „ *Nassauw*, en *Johanna Vrouwe van de Lekke* „ *en Breda*, aan de Stad Breda, in het jaar 1404. „ vergund, dat nergens anders, in die Baronie, „ dan binnen Breda, goederen opgeslagen zouden „ mogen werden. *Maurits Prins van Orange* „ had dit, op den zestienden Mei 1591. bevestigd, met byvoeging: dat geene Bieren ten „ platten Lande opgeslagen, of gebrouwen moggen werden, om dat veele lasten, die men binnen de Steden betaalde, ten platten lande onbekend waren. De Regeerders der Dorpen „ brag-

1687. Vertoog der Regeering tegen de Grossierderyen ten platten Lande.

(*f*) Resolutie der Staaten Generaal van den 18. *Juli* 1686.

XV. Boek. 1687.

„ bragten alle de Lasten op die Landen, zo dat de „ Godshuizen, en Ingezetenen binnen de Stad, „ die vaste goederen hadden, de Imposten mede „ van het platte Land betaalden; Hier uit volg- „ de, dat de Inkomsten van deezen zeer vermin- „ derd waren. Verscheide Brouweryen binnen „ de Stad waren afgebroken, en Grossiers naar „ buiten vertrokken, op het platte Land waren „ by na honderd Brouweryen opgerigt. Dus „ was de ondergang der Stad te wagten, daar „ in tegendeel, indien dit ten platten Lande „ geweerd werd, 's Lands en Stads Imposten „ merklyk zouden ryzen. Door eene opgeregte „ Brouwery te Empel, had een Brouwer alhier, „ meer dan drie honderd tonnen Bier minder „ uitgeslagen: Dus verzogt de Regeering met „ reede, dat de Ordonnantie der Aarts Herto- „ gen, van den agttienden December 1614. te- „ gen het stellen der gemeene middelen op de „ Landen, vernieuwd mogt werden (g)."

Het gevolg hier van is my niet gebleken, zeker is het, dat in latere tyden goedgevonden is, dat geene Koop Brouweryen binnen twee uuren, in den omtrek der Stad geleegen wezen mogen: Tegen de Grossierderyen zyn naderhand vertogen gedaan, doch van die Neering, zyn 'er nog zeer veele in de Meyerye.

Onderstand aan eenige Vlugtelingen door de Algereinen gevangen.

Op het verzoek der Walsche Kerken Raad van Rotterdam, werd hier ter Stede, met bewilliging der Regeering, wederom eenige Inzameling van penningen gedaan, om daar mede eenige gevlugte Fransche Geloofsgenoten, die in handen der

(g) NOTULEN *van den* 15. *April* 1687.

der Algerynen gevallen waren, te lossen; De Regeering gaf 'er tien Dukatonnen toe, en ieder Lid voegde 'er eenen, uit zyn eigen beurs by (*b*). XV. Boek. 1687.

Hier voor heb ik verhaald, dat de Algemeene Staaten, vier tonnen Schats van de Generaliteit tot vermeerdering der Vestingwerken gevorderd hadden. Die van 's Hertogenbosch, werden na dien tyd vermeerderd, en de Wallen merklyk verbreed. De Raad van Staaten had reeds in het jaar 1684. te kennen gegeven, dat men de Vestingwerken met Willige Boomen moest beplanten; Hier in had de Regeering gestemd, mits die Boomen ten voordeele der Stad gekapt, en ingeval men dezelve by eene Belegering, of anderfins, ter verdediging nodig had, de waarde daar van, aan de Stad voldaan zoude werden (*i*). Verder kwam men over een, dat de Regeering vyf duizend Willige Boomen op de Wallen planten zoude, waar van de Stad mede het voordeel zoude genieten, mits dat zy, in de plaats der gestorve Boomen, aanderen deed zetten (*k*). Verbetering der Vestingwerken en beplanting der wallen.

Inmiddels deed de Gouverneur twintig oude Boomen, die op de wallen stonden, kappen, en in 's Lands Voorraadhuis brengen: Hier over klaagde de Regeering: dat het Hout, dat op de wallen wies, nimmer de Stad betwist was: De Boomen waren ten koste der Stad geplant, dus was het redelyk, dat zy het voordeel daar van genoot: men verzogt derhalven, dat die Boomen aan de Stad Moeite over het kappen der Boomen.

(*b*) Notulen *van den* 14. *November* 1687.
(*i*) Notulen *van den* 22. *en* 27. *September* 1684.
(*k*) Nntulen *van den* 18. *November* 1684.

XV. Boek. „ bragten alle de Las... (l). Ook magtigde zy eeni-
1687. „ Godshuizen, en ... te onderzoeken, of 'er nog
„ die vaste goede ... dienden afgekapt te worden (m).
„ van het platte ... tot de Verpagting der Gemeene
„ de, dat de ... ven de Regeering te kennen, dat
„ derd waren ... over het beplanten der Wallen, in
„ de Stad ... 1684. gemaakt, behoorde uitgevoerd te
„ buiten ... Zy wilden gaerne over het uitroien der
„ by na... omen spreken, waar toe de Regeering
„ was ... sen benoemde (n). By gebrek van aan-
„ in te ... ing kan ik het gevolg dier zaak niet melden.
„ gew... schynd, dat die, tot deezen jaare geslapen
„ m... t, om dat ik vinde, dat de voorzittende
„ Schepen toen voordroeg, dat vermits de wallen
„ verbreed waren, of het niet dienstig zoudè zyn,
de oude Boomen uit te roeien, en nieuwe te planten, en dat de Regeering daar op, den Raad van Staaten schreef, of die beplanting volgens het verdrag des jaars 1684. geschieden zoude (o). Wat hier op gevolgd zy, vind ik niet aangetekend. Het blykt, dat de Stad in het bezit der Boomen op de Wallen staande, gebleven zy, om dat ik vinde, dat de Regeering op het verzoek van den Gouverneur, in het volgende jaar, eenige Boomen die aan de Vestingwerken hinderden, heeft doen verkoopen (p). Eenige jaaren hier na deed zy, op verzoek van den Kommandeur, eenige Boo-

(l) Brief der Regeering aan den Raad van Staaten *van den 7. Februari* 1685. in het Register der Messivens.

(m) Notulen *van den* 29. *Januari* 1685.

(n) Notulen *van den* 19. *Maart* 1685.

(o) Notulen *van den* 13. *December* 1687.

(p) Notulen van Schepenen *van den* 24. *December* 1688.

..t maaken van Affuiten kappen, ..en, en spaanderen ten voordeele ..gt zyn (*q*). En eenige jaaren laa..iede eenige Boomen ter gelegenheid ..erbreeden der Borstweeringe, op bevel ..geering gekapt, en ten voordeele der Stad ..gt (*r*). Wanneer de Majoor Kommandant ..y, eenige Boomen had doen kappen (*s*), gaf ..r de Regeering den Raad kennis van (*t*): Zy deed toen volgens goedvinden des Raads, mede eenige Boomen verkoopen (*u*), waar van het voordeel der Stad, behalven het hout, het geen zy den Kommandeur, en Majoor schonk, op duizend guldens beliep (*v*). Ik heb deeze zaak, dus breedvoerig verhaald, om Stads Regt op de Boomen der Wallen, waar over de Regeering thans geen beheer meer heeft, zo veel doenlyk in klaar dagligt te stellen.

Inzaameling van penningen voor de Piemonteesche Dallieden.

Het onderhoud der Piemonteesche Dallieden, viel de Euangelische *Zwitsersche* Kantons, zeer lastig; zy bestoten daarom, eenen Gezant naar deeze Landen te zenden, om het overneemen dier Verdrevenen, of eenig geld tot hun onderhoud te verzoeken. De Algemeene Staaten besloten op zyn verzoek, eene inzameling van penningen, door de Vereenigde Nederlanden te laaten doen (*w*). Uit hoofde van dien geschiede zulks

(*q*) Notulen *van den* 10. *April* 1692.
(*r*) Notulen *van den* 11. *en* 13. *Augustus* 1692., 13. *April* 1694. *en* 20. *April* 1695.
(*s*) Notulen *van den* 23. *Februari* 1700.
(*t*) Brief *van den* 8. *Februari* 1700.
(*u*) Notulen van Schepenen *van den* 24. *Mei* 1700.
(*v*) Notulen *van den* 8. *December* 1700.
(*w*) Hollandsche Mercurius van het jaar 1687. *blads.* 188—190.

XV. Boek. 1687. zulks mede hier ter Stede, en in de Meyerye. *Het* opgehaalde geld, moest den Algemeenen Ontfanger in den Haage bezorgd worden (*x*); Het beloop daar van bedroeg, drie duizend vier honderd eenen gulden agtien stuivers tien penningen (*y*).

1688. De Slangbrandspuiten binnen de Stad ingevoerd. De Slangbrandspuiten door *Jan van der Heiden* te Amsterdam, uitgevonden, hadden overal zo eene goede uitwerking gehad, dat de Regeering alhier besloot drie derzelver te koopen. De oude Blusch gereedschappen hier ter Stede, gelyk in vele andere plaatsen, bestonden voorheen in Brandemmers, Gieters, Brandladders, en Haaken, welke zomtyds meer nadeel, dan voordeel by den brand deeden (*z*). De Koop deezer drie Spuiten kwam de Stad op twee duizend en vyftig guldens te staan (*a*). In laater tyd zyn 'er nog twee Spuiten by gekomen, behalven twee kleinen, waar van een, op den Toren der Hoofdkerk, en de andere op het Stadhuis zyn geplaatst.

Komst des Keurvorst van Saxen te 's Hertogenbosch. De Keurvorst van Saxen, die den geheelen Zomer reisde, kwam ook hier ter Stede. De Regeering benoemde zes uit den haare nevens een der Geheimschryvers, om den Keurvorst te ontfangen (*b*). Men hield hem gedurende zyn kort ver-

(*x*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 7. *Mei* 1687. in het Register der Missivens.

(*y*) Recepissen van den Ontfanger Ellemeet *van den* 17. *Februari en* 8. *Maart* 1688. in het Register der Missivens.

(*z*) Van der Heiden beschryving der Slangbrandspuiten *bladz*. 1–5.

(*a*) Notulen *van den* 28. *Mei* 1688.

(*b*) Notulen *van den* 26. *April* 1688.

verblyf, van Stads wege vry, het welk op zeven honderd en vyftig guldens te ſtaan kwam (*c*). XV. Boek. 1688.

De Algemeene Staaten namen thans in overweging om de Generaliteit eenige nieuwe Laſten op te leggen. *Zo* dra dit de Regeering alhier ter ooren kwam, deed zy terſtond haar beſt, om indien het mooglyk waare, dit af te weeren: ten dien einde benoemde zy eenigen om alles naar te zien, en verſlag te doen, wat zy oordeelden, dat hier omtrent zonde dienen gedaan te worden (*d*). Deeze kwamen te Tilburg met de Gemagtigden der andere Brabantſche Steden over een, dat de Stad 's Hertogenboſch twee Leden nevens die, der andere Steden naar den Haag zoude zenden, welke aldaar alle middelen moeſten aanwenden, dat de Inwoners met geene meerdere Laſten bezwaard werden (*e*). Van daar te rug gekeerd, berigten zy, „ dat zy de redenen der Regeering, „ tegen het invoeren der nieuwe Laſten, overgegeven hadden. In een geſprek met de Gemagtigden der Algemeene Staaten, hadden zy „ derzelver tegenwerpingen daar omtrent, getragt op te loſſen. Hun was voorgekomen, „ dat 'er tot het opleggen der Laſten, nog zo „ haaſtig niet beſloten zoude werden. De Raaden des Prinſe van Orange hadden hen, in „ hun verzoek onderſteund: Men had beloofd, „ zodra 'er iet beſloten werd, hun daar van kennis te geeven (*f*)." De nieuwe Belaſtingen werden eerſt twee jaaren hier na, ingevoerd.

Overweging om de Generaliteit te belaſten.

De

(*c*) Politie Rekening der Stad *van den* 1. *October* 1687. *tot* 1688.

(*d*) Notulen *van den* 22. *October* 1688.

(*e*) Notulen *van den* 31. *Maart* 1690.

(*f*) Notulen *van den* 16. *Mei* 1690.

XV. Boek. 1688. Vyandlykheden der Franschen in de Meyerye.

De Koning van Frankryk, op de Algemeene Staaten 't onvrede, deed in het laast deezes jaars omtrent tien Dorpen in den brand steeken. Ik kan niet bepaalen welke die waren; onder dezelve vinde ik Bladel, en Reusel gemeld (g). Die van Breugel kogten het afbranden hunner plaats, met alles wat zy by een konden brengen, af (h). Ik vind, dat de Franschen in dit, of in het volgende jaar, vyf tonnen Gouds aan Brandschattingen, den Opgezetenen der Meyerye afpersten (i). Kort hier na volgde de Oorlogs*verklaring van* de zyde van Frankryk (k).

1689. Voorzorg te 's Hertogenbosch.

De Regeering hier van onderrigt, overwoog met de Kommandeur, en andere Hoofd-Offisieren, wat tegen eene schielyke overrompeling, ter verdeediging der Stad vereischt werd. Op derzelver schriftlyk vertoog, stond zy vyf of zes honderd guldens, uit Stads Kasse, ter aanvulling der Krygsvoorraadhuizen, toe, mits men die uit de eerste 's Lands penningen, *welken tot* voldoening der kosten aan de Vestingwerken overgezonden werden, te rug gaf; Zy zond ook iemand uit den haare naar den Haag, om te verzoeken, dat alles, wat ter verdeediging der Stad nodig ware, herwaards gezonden werd (l). De Raad van

(g) Notulen van de Staaten Generaal *van den* 20. *Januari* 1693.

(h) Notulen van de Staaten Generaal *van den* 24. *Maart* 1693.

(i) Memorie aan de Gedeputeerden des Raads van Staaten *Veltman* en Thesaurier Generaal *Hop, den* 15. *Juli* 1723. overgegeven.

(k) Hollandsche Mercurius van het jaar 1688. *blads.* 196.

(l) Notulen *van den* 10. *Januari* 1689.

van Staaten gelaste hier op den Kommandeur, ten koste van den Lande vyf honderd Morgen-Starren, zo veel halve Pieken, vier honderd Zysens, en vyf en twintig Koevoeten te doen maaken (*m*). Het Koor der Begynhofs Kerk, werd tot een Voorraadhuis voor het Hooi ingeruimd (*n*). De Kommandeur en Hoofd-Offisieren verklaarden de Regeering, met haar in goeden eendragt te willen leven. Deeze vond hier op goed, de Burgery, die bekwaam was de wapenen te draagen, den Eed van Getrouwigheid ter verdeediging der Stad, te doen afneemen, waar toe zy vier Leden benoemde, om wanneer dit door den Hoogschout geschiede, daar over staan zouden. Terstond werden de openstaande plaatsen der Offisieren in de Schutteryen vervuld (*o*), en de Stads Graften, die toegevroren waren, opengeslagen (*p*).

XV. Boek. 1689.

De Vorst van *Waldek* berigte den Kommandeur, dat 'er twee duizend mannen voetvolk, en vyftien honderd ruiters zouden inkomen, de Regeering hier van mede onderrigt, deed terstond de noodige plaatzen ter berging voor dat volk uit zoeken, en liet verder aan Schepenen over, om met den Kommandeur, aangaande het inkoopen van Hooi, Haver, Steenkoolen, en het beschikken van de Stallen te handelen (*q*).

Vermeerdering der Bezetting.

De

(*m*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 16. *Januari* 1689. in de Notulen *van den* 23. *Januari* 1689.
(*n*) Notulen *van den* 7. *Februari* 1689.
(*o*) Notulen *van den* 14. *en* 17. *Januari* 1689.
(*p*) Notulen *van den* 17. *Januari* 1689.
(*q*) Notulen *van den* 15. *Januari* 1689.

XV. Boek. 1689.

Moeite wegens het stallen van de paarden der Ruitery.

De Regeering had beslooten, het Krygsvolk in de gewezene Kloosteren te huisvesten, en in de tuinen derzelver, Lootsen voor de paarden te doen opslaan; dit werd by den Raad van Staaten niet goed gekeurd, waarom hy gelaste, die Lootsen op andere en bekwaamer plaatsen te doen stellen (*r*). Het schynd, dat de Regeering zig hier tegen gezet heeft, om dat ik vinde, dat de Raad van Staaten haar schreef, dat hy uit eenen brief van haar vernomen had, *dat zy de* Kloosters tot berging van het *Krygsvolk* gereed maakte, niet tegenstaande 'er voor de paarden, andere plaatsen genoeg binnen de Stad waren; zy zoude derhalven het Krygsvolk buiten de Kloosters laaten (*s*). Het antwoord der Stad behelsde, dat zy het werk in de Kloosters gestaakt, en de bestekken tot het maaken van Lootsen, en stallingen op het St. Jakobs Kerkhof, en den grooten Begynhof, had doen vervaardigen: *Zy* had, vermits *dit 's Lands, en geen Stads* werk was, naar *het voorbeeld* van voorige tyden, eenig Krygsvolk in de Kloosteren, en anderen daar buiten, gedagt te huisvesten, doch was thans onkundig, dat de Kloosteren, daar toe niet gebruikt mogten werden (*t*). *Kornelis Gans Heere van Nieuwland*, voorzittend Schepen deezer Stad, bood tot het maaken van stallingen, *zyne* groote Huizinge in de Minderbroeder-Straat staande, aan, mits de Regeering die in staat deed stel-

(*r*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 29. *Januari* 1689. in het Regifter der Missivens.

(*s*) Aanschryving des Raads van Staaten *van den* 10. *Februari* 1689. *als voor.*

(*t*) Brief der Regeering *van den* 24. *Februari* 1689. *als voor.*

ſtellen, en tot het bekomen der huur, van het Land, hem de behulpzaame hand bood. Dit aanbod werd met dankzegging aanvaard, en het bevel om die huizinge tot ſtallingen te vervaardigen terſtond gegeeven (*u*). Doch vermits alle de paarden daar in, niet geborgen konden worden, deed de Regeering twee Lootſen, in het geweezene Zuſteren van Orten Klooſter, dat aan byzondere Lieden verkogt was, opſlaan, en gaf den Raad der Staaten te kennen, dat men thans duizend paarden kon bergen. Zy verzogt tevens, dat 's Lands Rentmeeſters gelaſt mogten werden, de betaaling dier aanbeſtede werken te doen (*v*). Het antwoord der Staaten behelsde, dat de Regeering, met het bezorgen der noodige ſtallen zoude voortgaan. Zy zouden over de betaaling nader beſluiten (*w*). My is nergens gebleeken, wat hier op gevolgd zy. Vaſter gaat het, dat de Regeering geen meerder Lootſen deed opſlaan, en dat de Raad, om een einde hier van te maaken, goedgevonden heeft, de St. Jakobs Kerk, en de Kapel van St. Barbara, tot ſtallingen te gebruiken (*x*). Dit geſchiede egter niet zonder tegenſtribbeling der Regeering (*y*), want die Kerk was een der Kerſpel Kerken, en dus, gelyk ook de Kapel, uit het goed der Burgery geſtigt. XV. Boek. 1689.

In-

(*u*) NOTULEN *van den* 28. *Januari* 1689.

(*v*) NOTULEN *van den* 31. *Januari* 1689.

(*w*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 5. *Februari* 1689. in de NOTULEN *van den* 14. *Februari* 1689.

(*x*) RESOLUTIEN des Raads van Staaten *van den* 5. *en* 10. *Februari* 1689. in de NOTULEN *van den* 12. *Juli* 1689.

(*y*) NOTULEN *van den* 12. *Juli* 1689.

XV. Boek. 1689.

En over het huisveſten des Krygsvolks.

Inmiddels gelaſten de Staaten de Regeering, dat zy het Krygsvolk by de Burgery, by voorraad, huisveſten zoude, zonder van het zelve eenig Huisveſtingsgeld te vorderen: De Staaten van Holland en Weſt-Friesland zouden verzogt worden, den poſt der Servitie gelden, welke ten laſten van hun Geweſt ſtonden, ten ſpoedigſten te voldoen (z). De Regeering antwoorde hier op: „ Dat de Burgery wegens de Servitie gel„den, over de vyf tonnen Gouds, ten behoeven „ van het Gemeene Land verſchoten had: Zy „ volharde daar in, op hoop, die eindlyk te „ zullen bekomen. Zederd het overgaan der „ Stad, waren geene andere briefjes bekend, dan „ zulken, waar op ieder Burger, het Servies „ aan het Krygsvolk weeklyks verſchoot, waar „ voor het zig de huisveſting bezorgde. De Re„geering oordeelde met die briefjes te kunnen „ volſtaan, te meer, om dat de Prins van Oran„ge, daar mede genoegen had genomen. In alle „ de Steden der Vereenigde Geweſten, en eeni„gen der Generaliteit, werden de Servitie gel„den, terſtond voldaan, het was de Burgery „ hier ter Stede niet geoorloofd, dit aan de Ver„pondingen te korten, zo als in andere plaatſen „ geſchiede, zy verzogt derhalven, dat haare „ Burgery, gelyk die van de Steden der Veree„nigde Nederlanden behandeld mogt werden, „ voor al, om dat de Staaten, en de Prins van „ Orange, by de Voorwaarde van Overgaaf der „ Stad, beloofd hadden, de Burgery, in alle

„ zoe-

(z) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 28. *Februari* 1689. in het Regiſter der Miſſivens.

„ zoetigheid en goedertierenheid te handelen: „ Op welke belofte de Regeering vast vertrouw- „ de (*a*)." Het antwoord der Staaten behelsde: „ De Regeering zoude zorg hebben te dragen, „ dat het Krygsvolk gehuisvest werd, mits dat „ voor ieder Ruiter of Soldaat, weeklyks, drie „ stuivers betaald zouden werden, de Regeering „ zoude by voorraad dit verschieten; De Offisie- „ ren moesten zig zonder betaaling, van huizen „ voorzien." De Staaten schreeven nogmaals aan de Staaten van Holland en West-Friesland, de Huisvestingsgelden der Steden, op den Staat van Oorlog, ten lasten hunnes Gewest gebragt, aan het algemeen Komtoir te bezorgen, om dus de Regeering alhier haare uitgeschotene penningen te doen bekomen (*b*).

XV. Boek. 1689.

Gesprek tusschen den Gouverneur en de Regeering over verscheide zaaken.

By de Regeering, en den Gouverneur werden thans verscheide zaaken, die het algemeene nut der Stad betroffen beraamd. Deeze bestonden hier in: By *zyn afwezen was 'er op deszelfs verzoek, af*gekondigd, dat 'er een huiszoeking naar verdagte Lieden geschiede zoude; hier door dagt men, dat in het vervolg den Soldaaten te veel gelegenheid gegeven werd, om in de huizen der Burgers te vallen; en hoewel men in Oorlogstyden, niet te veel omzigtigheid gebruiken kon, moest men egter last geven, dat, wanneer eenige huiszoeking geschiedde, als dan de Wagt, het Huis, dat doorzogt moest werden, zo lang bezetten zoude, tot dat de Schepenen, of eenige van hun, daar

(*a*) Brief der Regeering aan de Staaten Generaal *van den* 11. *Maart* 1689. in het Register der Missivens.
(*b*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 18. *Maart* in de Notulen *van den* 21. *Maart* 1689.

XV. Boek. 1689. daar gekomen waren, om den Misdaadigen, of Verdagten, te vatten. De Regeering beklaagde zig, dat zeker Burger over het verzenden van verbode goederen, eerst in de Hoofdwagt, en vervolgens in zyne huizinge, door de Bezetting vast gehouden was, en offschoon alle zyne goede-deren opgeschreven, en den Fiskaal der Admiraliteit, door de Algemeene Staaten gelast was, herwaards te komen, om over dit verzenden onderzoek te doen, nogtans waren, de *Soldaten in* zyn huis gebleven. De *Gouverneur moest* die Soldaaten, terstond uit *dat huis* doen vertrekken, en den Bevelhebber der Schans Isabella, den Veerlieden, die de Reizigers ter gelegenheid des hoogen waters aldaar, overzetten, en op den naam van den Gouverneur, de helft van hun loon afperste, beveelen, het vorderen der helft van het Veergeld te staaken. Verder sprak men over het graaven eener nieuwe *Haven*, omtrent het plyn; doch *hier in zag* de Goeverneür veel zwaarigheid *wegens* de sterkte der Vesting, den Papenbril, nogtans nam hy aan, dit door eenige Vestingbouwmeesters te doen opneemen. De schikkingen, die hier gedurende het afwezen des Gouverneurs, met opzigt der Bezetting, die binnen de Stad verwagt werd, werden ook *beraamd*. De Gouverneur nam op zig, dit alles, *den Kommandeur* aan te bevelen. By deeze gelegenheid werd mede over het afbreken van alle de gebouwen, op den grooten Begynhof, om het zelve tot een Wapenplaats te maaken, gesprooken. Daar omtrent werd egter toen, niets besloten (*c*).

Het

(*c*) NOTULEN *van den* 5. *April* 1689.

Het Regiment van *Losekaat*, het welk door het Geweſt van Stad en Lande betaald werd, had gedurende het hier in Bezetting lag, veele ſchulden gemaakt, die zelfs, wanneer het uittrekken zoude, nog onbetaald waren; des werden de wapenen in beſlag genomen. De Gemagtigden van dit Geweſt ter Vergadering der Staaten, klaagden hier over, zy verzogten, dat men dit volk naar hun Geweſt zenden zoude, 't geene zy mede aan den Gouverneur alhier deeden. De Regeering die hier van kennis bekwam, gelaſte aan Schepenen, alle de ſchulden, hoedanig die ook mogten zyn, op te neemen (*d*). De Staaten van Stad en Landen ſchreven inmiddels de Regeering alhier, „ dat zy verſtaan hadden, dat „ Schepenen hadden doen afkondigen, dat die „ iet van dat Regiment te vorderen had, zig „ zoude aangeven. Het geweer was hier ter „ Stede gebleven, tot dat de ſchulden, die niet „ meer dan *vyftig guldens* bedroegen, voldaan „ zouden zyn: zy hadden den Kollonel gelaſt „ die te betaalen, en aan den Adjudant, dat hy „ zorg zoude dragen, dat de wapenen te rug gebragt werden. Deeze werd niet voortgeholpen. „ Zy hadden met leedwezen vernoomen, dat die „ afkondiging zelf over ſchulden, die de Soldaaten onbetaald gelaten hadden, geſchied ware. „ Dit was eene zaak van een kwaad voorbeeld, „ en ſtreed tegen den Krygsdienſt. Zy verzogten derhalven, dat men de wapenen te rug „ gaf, mits dat de vyftig guldens betaald wer- „ den

XV. Boek. 1689.

De wapenen van zeker Regiment om ſchulden aangehouden.

(*d*) Notulen *van den* 28. *Januari* 1689.

„ den (*e*)." De Regeering antwoorde hier op, „ dat het uit de Lyst, by haaren brief gevoegd, „ bleek, dat die schulden vry meer dan vyftig „ guldens bedroegen. Zy was tot voorstand der „ Burgery verpligt, de wapenen zo lang te hou- „ den, tot dat die schulden betaald waren, of „ dat de Staaten hun besluit hier op, haar had- „ den doen toekomen (*f*)." De Regeering schreef mede den Algemeenen Staaten, „ dat zy „ de wapenen geenzins aangehouden zouden „ hebben, indien de schulden van dat Regi- „ ment, niet meer dan vyftig guldens beliepen. „ Uit de overgezonden Lyst bleek het tegendeel. „ Zy verzogt derhalven, dat de Staaten, by de „ Staaten van Stad en Lande, het agter wezen „ der Burgery wilde helpen bevorderen (*g*)." Schoon ik niet vinde aangetekend, of die schulden voldaan zyn, twyfele ik egter of zulks geschied zy, om dat ik in myne jeugd, op de voorzaal van het Stadhuis alhier, boven de voorpoort, twee Vaandelen gezien heb, van welken, oude Lieden my zeiden, dat die van zeker Regiment, dat veel schulden gemaakt had, aangehouden waren. Thans zyn die weggenomen.

1689.

Ze-

(*e*) Brief der Staaten van *Stad en Lande* aan de Regeering alhier *van den* 26. *Februari* 1689. in het Regifter der Misfivens beginnende *den* 16. *Februari* 1686. *bladz.* 101. *verso.*

(*f*) Brief der Regeering van de Staaten van *Stad en Lande van den.* 1. *April* 1689. in het Regifter voorfz. *bladz.* 111. *verso*

(*g*) Brief der Regeering aan de Staaten Generaal in het Regifter voorfz. *bladz.* 113. *verso.*

Zeker Inwoner te Rotterdam had van de Algemeene Staaten een uitsluitend Voorregt, tot het aanleggen van eene Postwagen, van die Stad op 's Hertogenbosch, als mede, om een Veerschuit van Vlymen, op de laaste Stad verzogt. De Regeering alhier bedugt, dat de Marktschippers van hier op Rotterdam, daar door merklyke schade lyden, en dit de Postery hier ter Stede, veel nadeel zoude toebrengen, vermits dan veele brieven, met die Postwagen verzonden zouden worden, oordeelde, dit te moeten tegengaan; zy verzogt den Hoogschout, dat hy haar daar in wilde helpen (*h*). Of dit verzoek by de Staaten afgewezen zy, kan ik by gebrek van duidlyke aantekening, niet melden. Uit eenen brief der Regeering van Utrecht aan de Wethouderschap alhier, schynt het door haar toedoen afgewezen te zyn (*i*). Zekerder is het, dat de Regeering deezer Stad, het nadeel daar van, den Algemeenen *Staaten* vertoond heeft, zo als uit eenen brief aan de Regeering van Gouda, geschreven, af te nemen is (*k*).

XV. Boek. 1690.

Het welk agter blyft.

Van geen beter uitslag was het voorneemen der Stad Gouda, om van daar naar 's Hertogenbosch, een Wagenpostery op te rigten, doch waar omtrent vry meerder te doen was. De Regeering van Gouda schreef aan die van 's Hertogenbosch, dat

Voorneemen om een Wagenpostery van Gouda op 's Hertogenbosch op te regten.

(*h*) Notulen *van den* 25. *Februari* 1690.
(*i*) Brief der Regeering van *Utrecht van den* 20. *Juni* 1690. in het Regifter der Missivens voorsz. *bladz.* 198. *verso.*
(*k*) Brief aan de Regeering van *Gouda van den* 27. *Juni* 1690. In het Regifter der Missivens voorsz. *bladz.* 192. *verso.*

XV. Boek. 1690.

dat haar voorneemen was, om den toegang haarer Stad naar Brabant, gemaklyk te maaken; hiertoe was zy door een haarer Inwoners aangezogt, om een Wagenpostery naar 's Hertogenbosch op te rigten: Zy verzogt derhalven, dat de Regeering alhier haar daar in wilde behulpzaam zyn. Dezelve reeden, die zy tegen het opregten der Postery te Rotterdam, vermeende te hebben, deed haar besluiten (*l*), aan die van Gouda te kennen te geeven, dat zy dit, zonder merklyk nadeel haarer Burgery, niet dulden *kon* (*m*). Zy verzogt mede den Algemeene *Staaten*, aan die van Gouda, niets toeteestaan, immers niet, zonder haar te hooren (*n*). Inmiddels verstond men, dat die Postwagen eerstdaags zoude ryden, des gelaste de Regeering den Postmeester, en zyne Bediendeη, geen Post Komtoir binnen 's Hertogenbosch te houden, veel minder eenige Pakken of Brieven van Gouda, op de verbeurte van vyf en twintig guldens, telken reize, over te brengen, ook deed zy in de Kouranten stellen, dat geen Postwagen van Gouda, op 's Hertogenbosch ryden zoude; nog gelastte zy den Postmeester, het wapen deezer Stad, reeds op zyne Wagens geschilderd, uit te wisschen (*o*). De Wethouderschap van Gouda verzogt nogmaals dat men haaren Postmeester de behulpzaame hand wilde bieden

Waar tegen de Regeering zig steld.

(*l*) NOTULEN *van den* 26. *Mei* 1690.

(*m*) BRIEF aan die van *Gouda van den* 29. *Mei* 1690. In het Register der Missivens voorsz. *bladz.* 188. *verso.*

(*n*) REQUEST der Regeering aan de Staaten Generaal gepresenteerd, in het Register der Missives voorsz. *bladz.* 189. *verso.*

(*o*) NOTULEN *van den* 16. *en* 21. *Juni* 1690.

den (*p*): doch de Regeering alhier, antwoorde, dat zy met leedwezen zag, dat haare voorige redenen geenen ingang vonden, ten overvloede zond zy wederom eene Lyst van zulken, die hier ter Stede daar door benadeeld zouden worden: Eindlyk; verzogt zy ontslagen te zyn, zig over die zaak verder in te laaten (*q*). Die van Gouda antwoorde wederom, dat ieder Stad het regt had, om op anderen, Wagen, en Schuite Veeren, aan te leggen, zy hoopten, dat de Regeering alhier, zig daar tegen niet stellen zoude: zy konde niet beletten, dat het vervoeren van Brieven, Valiezen, Pakken, en Koopwaaren, met dien Postwagen op het strengste verboden werd, doch vorderde met grond, dat het gebod der Regeering, dat niemand alhier zig van die Postery bedienen zoude, ingetrokken werd (*r*). Deeze brief vry hartlyk geschreeven, schrikte egter de Regeering alhier niet af. Zy volharde by haar besluit, en gaf 'er den Postmeester op Gouda kennis van (*s*).

XV. Boek. 1690.

Die van Gouda volhard by haar voornemen.

Ter deezer tyd was de Regeering, met die van Utrecht, over het verbeteren der Wagenpostery, tusschen de wederzydsche Steden in onderhandeling, waar in zy toonde, het nadeel, dat de Postwagen van Utrecht, door die van Gouda lyden zoude, en verzogt haare hulp (*t*). Dit bragt

De Regeering alhier verzoekt de hulp van die van Utrecht.

(*p*) Brief der Regeering van *Gouda van den* 18. *Juni* 1690. in het Regifter der Missivens voorsz. *bladz.* 191.

(*q*) Brief aan de Regeering van *Gouda van den* 27. *Juni* 1690. *als voor bladz.* 192. *verso.*

(*r*) Brief der Regeering van *Gouda van den* 4. *Juli* 1690. in het Regifter der *rapporten* beginnende in *Juli* 1685. *bladz.* 262. *verso.*

(*s*) Notulen *van den* 8. *Juli* 1690.

(*t*) Brief van de Regeering aan die van *Utrecht* in *Juni* 1690. In het Regifter der Missivens *bladz.* 196. *verso.*

XV. Boek. 1690. bragt te weeg, dat deeze hunne Gemagtigden ter vergadering der Algemeene Staaten gelastten, om het oprigten eener Wapenpostery, van Gouda op 's Hertogenbosch tegen te spreeken, en den voorslag over te neemen (*u*). De Regeering van Utrecht verzogt mede aan die van Leiden, dat het gemelde verzoek by de Staaten van Holland insgelyks werd tegengesprooken (*v*).

Die van Gouda komen wat nader aan de hand.

Een der Regenten van Gouda, deed de Regeering alhier van ter zyde weten, dat men om verdere verwydering voor te komen, eene samenkomst wilde houden, waar toe de Regeering dan eenigen magtigde (*w*). Deeze schreven hier over aan de Regeering te Gouda, die zo het schynd van dit te kennen geven, niets wist, zy andwoorde, dat zy hier toe geene aanleiding had gegeven: Zy sloeg egter de byeenkomst niet af, indien de Regeering die begeerde, en behoorlyk verzogt (*x*). Ik vind niet aangetekend, wat hier op volgde: Uit zeker verzoek der Kooplieden, en Factoirs aan de Regeering alhier gedaan, geloof ik te kunnen opmaaken, dat de Samenspraak vrugtloos afliep (*y*). Of dit de Regeering van Gouda euvel opgenomen heeft, kan ik niet melden. Ik vinde egter dat de Schipper van 's Hertogenbosch

(*u*) Resolutie der Staaten 's Lands *Utrecht van den* 1. *Juli* 1690. in het Register voorsz. *bladz* 201.

(*v*) Brief der Regeering van *Utrecht van den* 2. *Juli* 1690. in het Register voorsz. *bladz*. 200. *verso*.

(*w*) Notulen *van den* 4. *Augustus* 1690.

(*x*) Brief der Regeering van *Gouda*, in het Register der Missivens beginnende *den* 13. *Juni* 1690. *bladz*. 40. *verso*.

(*y*) Request der Kooplieden &c. in de Notulen *van den* 6. *November* 1690.

bosch op Haarlem, aan de Regeering alhier klaagde, dat die van Gouda, hem, en alle de Schippers, die hier ter Stede 't huis hoorden, nootzaakten, in plaats van door de sluis, door haare Stad te vaaren, en dat men hen daar somtyds zes en dertig uuren liet liggen (z). Die van Gouda deeden dan van ter zyde een nader uitbod van verzekering, op wat wyze die Postwagen zoude kunnen ryden, en den Hoogschout alhier, die zig thans in den Haag bevond, daar over spreken (a). Na een gesprek met eenen uit de Regeering van Gouda, kwam men laastlyk over een, dat men die Postwagen, drie maalen in de week zoude laaten ryden, mits daar mede geene Brieven, Pakken, Koffers, Valiesen, of Koopmans Goederen, de Pakkadie der Ryzigers alleen uitgezonderd, vervoerd werden; alles op de verbeurte van vyftig guldens telken ryze. Om dit te verhaalen, zoude de Postmeester voor drie duizend guldens hier ter Stede, borg moeten stellen, men voegde 'er verder eenige voorwaarden tot voordeel van het Voerlieden Gild alhier, by (b). Het komt my voor, dat zo die Postwagen gereeden heeft, zulks van een zeer korten duur moet geweest zyn. Immers de oudste lieden alhier, hebben daar van geen geheugen.

XV. Boek. 1690.

Voorwaarden op welke die Postwagen zoude kunnen ryden.

Ter deezer tyd was de Regeering bedagt, om den Postwagen van deeze Stad, op Utrecht in een beter staat te brengen, en gaf van haar voorneemen, de Regeering dier Stad kennis, met verzoek

Overeenkomst tusschen Utrecht en 's Hertogenbosch over het ryden van een Postwagen.

(z) Request van den Schipper op Haarlem in de Notulen voorsz.

(a) Notulen *van den* 25. *November* 1690.

(b) Notulen *van den* 19. *December* 1690.

XV. Boek. 1690. zoek daar over, in gesprek te treden (*c*). De wederzydsche Gemagtigden kwamen ten dien einde te Geldermalsen by een (*d*), aldaar werd beslooten, dat 'er daaglyks van ieder Stad, een Wagen zoude ryden, en te Geldermalsen de vragten elkander overgeven: De voordeelen zouden gemeen zyn. Men bepaalde mede hoe veel voor vragt betaald zoude werden. Ook vond men goed alle de Herbergiers, en anderen in de wederzydszhe Steden te verbieden, geene vragten op te houden, of naar elders, tot nadeel deezer Postery te wyzen, zy moesten in tegendeel die aanstonds den Wagenmeester aanbrengen. Dit verdrag werd by de Regeering alhier goedgekeurd, en tegen dat van Utrecht uitgewisseld (*e*). Dit Wagenveer is nogtans door den tyd in verval geraakt. In het jaar 1751. nam de Regeering der Stad Thiel, nevens die der Graafschappen Kuilenburg, en Buuren in overweeging, om dit Wagenveer wederom in staat te brengen, en het zo wel des winters, als des zomers te doen ryden. Het voornemen was, om van het Beusekomsche Veer, door de Graafschappen Kuilenburg, Buuren, en den Thielerwaard, op de Schans Andries een Zandpad te maaken. Jammer is het, dat dit bleef steeken; Ingeval het volbragt ware, zoude daar door een groot voordeel aan de Reizigers, die uit Holland, naar Luik, Aaken, Spa, en el-

(*c*) Brief aan de Regeering der Stad *Utrecht van den* . . *Juni* 1690. in het Regifter der Miffivens voorfz. *bladz.* 196. *verso*.

(*d*) Brief aan de Regeering der Stad *Utrecht van den* 3. *Juli* 1690. in het Regifters der Miffivens beginnende 15. *Februari* 1680. *bladz.* 198.

(*e*) Notulen *van den* 4. *Augustus* 1690.

elders, dien weg uit moeten, kunnen toebrengen, om dat men dan gedurende den Zomer, in twee dagen van Utrecht, tot in Maaztricht zoude kunnen ryden. XV. Boek. 1690.

Onder het vrye Graafschap Boukhoven, dat een half uur beneden de Schans Crevecœur aan de Maaz ligt, waren op den oever der rivier opgaande willige boomen geplant, die de Vaart, wanneer de Schepen met paarden de Maaz opwaards getrokken werden, merklyk hinderden. Op de klagten der Schippers, benoemde de Regeering éenigen, om te overleggen, wat hier omtrent behoorde gedaan te worden (*f*). Waar na men besloot die boomen, ten minsten schade der eigenaars te kappen, doch alvoorens wilde men daar over, eerst met den Gouverneur spreeken (*g*). De Resident des Bisschops van Luik, Schutsheer des Graafschaps Boukhoven gaf den Algemeenen Staaten te kennen, „ dat „ de Regeering den Graave verpligten zoude, „ langs de Maaze, door zyn Graafschap een „ Lynpad te maaken, en de boomen op den „ oever staande te doen kappen, wanneer men „ den Graaf hier toe wilde noodzaaken, was „ de Bisschop, als Schutsheer verpligt, zig daar „ mede te moeien. Hy verzogt derhalven, dat „ de Staaten, de Regeering gelasten wilden, die „ boomen, die den oever beschermden, te laa- „ ten staan, en zig van daadelykheid te onthou- „ den." De Staaten namen hier op het belang der

Moeite over de boomen langs de Maaze onder Boukhoven.

(*f*) NOTULEN *van den* 5. *Mei* 1690.
(*g*) NOTULEN *van den* 16. *Juni* 1690.

XV. Boek. 1690. der Regeering wel in (*b*), doch de zaak bleef fleuren, immers ik vind 'er, voor den jaare 1706 niets van gemeld, wanneer daar over weeder nieuwe oneenigheden reezen.

1691. Verzoek om vergoeding van de afgebroken huizen tot verbreeding der wallen.

De Raad van Staaten had in den jaare 1687 tot verbetering der Vestingwerken goedgevonden de Wallen te doen verbreeden; Hier door waren verscheide Huizen afgebroken, en eenige Erven ingenomen. Verscheide Eigenaars van dien, hadden zig in den jaare 1689 by de *Regeering* vervoegd, en verzogten om haare *hulp*, zo tot bekoming der penningen, voor de ingenomen Erven, en Huizen, als tot weering, dat 'er tusschen de groote Hekel, en de Vugterpoort, geen meerder Huizen afgebroken mogten worden. Deeze had toen goed gevonden, dit verzoek te ondersteunen (*i*). Schoon ik hier van niets aangetekend vind, is het nogthans zeker, dat die huizen afgebroken zyn, om dat de Gouverneur in deezen jaare, de Regeering te kennen gaf, dat 'er mede veele Stallen afgebroken waren (*k*), en ten opzigte der schavergoeding schynd de Regeering mede aan den Raad van Staaten, geschreven te hebbe, vermits deeze goed vond, dat men aan zyne Gemagtigden een naauwkeurige begrooting daar van, op zoude geven (*l*) gelyk geschiede (*m*). Ik vinde 'er verder niets van aan-

(*b*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 27. *September* 1690.

(*i*) Notulen *van den* 28. *Januari* 1689.

(*k*) Notulen *van den* 19. *Juli* 1691.

(*l*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 24. *Februari* 1694. in de Notulen *van den* 4. *Maart* 1694.

(*m*) Notulen *van den* 24. *Juni* 1694.

aangetekend, het is egter denklyk, dat die vergoeding zal zyn gedaan. XV. Boek. 1692.

Men ontbeerde ras de afgebroken Huizen en *Stallen*, want ik vind, dat in het volgende jaar, eenige Offisieren der Dragonders, de Regeering klaagden, dat zy geene Stallen bekomen konden: Deeze tragtte in den Haag uit te werken, dat 'er binnen de Stad, Stallingen gebouwd werden: terwyl zy alom in de Stad naar stallen deed omzien (*n*). De Raad van Staaten schreef den kommanderenden Offisier alhier, dat hy met overleg der Regeering, allen yver zoude aanwenden, ten einde de Ruitery gehuisvest, en de paarden gestald werden (*o*). By onderzoek bleek het, dat men in de Kloosters lootsen, tot stalling voor negen honderd paarden kon opslaan (*p*); Waar van de kosten op tien duizend guldens komen zouden, die de Stad onmagtig was te verschieten. De Regeering dan, verzogt den Raad van Staaten, dat 'er eenmaal de vereischte Stallingen, voor de Bezetting gemaakt mogten werden (*q*). Zy schreef mede aan den Gouverneur, met verzoek, dat hy by den Prinse van Orange wilde aanhouden, om haar hier in de behulpzaame hand te leenen (*r*). Ik heb niet gevonden wat hier op gevolgd zy. Zeker is het, dat 'er, een geruimen tyd hier na, Stallingen op 's Lands kosten zyn gebouwd: zo als uit het vervolg blyken

Moeite om stallingen te vinden.

(*n*) Notulen *van den* 25. *Februari* 1692.
(*o*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 8. *Maart* 1692. in het Regifter der Missivens *voorsz. bladz.* 107.
(*p*) Notulen *van den* 21. *Maart* 1692.
(*q*) Notulen *van den* 11. *Juli* 1692.
(*r*) Notulen *van den* 21. *Juli* 1692.

XV. Boek. 1692.

ken zal. De Regeering vond zig inmiddels zeer verlegen, vermits zy genoodzaakt was, om de Kapelle van St. Joris, die de Schuttery den Ouden Voetboog toebehoorde, te huuren (*s*).

Overeenkomst tusschen de Regeering en de Schutteryen over het ys byten.

Gedurende deezen Oorlog hadden de Schutteryen hier ter Stede, des winters de Stads graften opengekapt, waar voor de Regeering, hun wel iets gegeven had, doch veele zaaken, als Balken, Bylen, Houweelen en Zaagen, die daar toe vereischt werden, waaren door de Schutteryen bekostigd. De Regeering verdroeg zig dan in dit jaar met de Schutteryen in deezer voegen: „ Ieder Schutterye zoude, voor het voorledene, honderd guldens bekomen: jaarlyks „ zoude aan ieder, tot onderhoud der behoeftens of 'er ys gebeten werd, of niet, twintig „ Dukatonnen van Stads wege gegeven worden (*t*)." Dit heeft tot heden toe stand gehouden.

Bezwaar der Regeering by gelegenheid van het verzoeken van het een vierde van 's Lands gemeene middelen.

De tyd, geduurende welke de Stad het een Vierde deel, uit 's Lands gemeene middelen geniet, was in het voorgaande jaar ten einde gelopen. De Regeering verzogt derhalven, dat dit nog voor zekeren tyd toegestaan mogt worden, en voegde hier by, „ dat by de Voorwaarden van Overgaaf beloofd was, dat de Gemeene Middelen op den „ Brabantschen voet geheven, en Stads Impoften, „ haaren gewoonlyken loop zouden houden: De „ Inwoners waren op den Hollandschen voet belast, en de Stad hier door benadeeld, en onmagtig, om de Renten, ten haaren Laste, die „ der-

(*s*) NOTULEN *van den* 4. *Februari* 1693.
(*t*) NOTULEN *van den* 25. *Februari* 1692.

„ dertig duizend guldens jaarlyks beliepen, te voldoen. Dit was by de Algemeene Staaten in aanmerking genomen. Zy hadden de Stad geholpen, en met dezelven had men verschei- de verdragen, wegens het onderhouden der Poorten, Bruggen, Wagt en Schilderhuizen, het leeveren van Vuur en Licht aan de Wag- ten, en andere zaaken aangegaan: Hier voor was een vierde van 's Lands Gemeene Midde- len aan de Stad gegeven, doch dezelve nader- hand, met de betaaling der Beeden, en met vyf honderd guldens, voor het onderhouden van Stads muuren belast, dit laaste was nader- hand tot duizend guldens vermeerderd: De Regeering had ter gelegenheid van den toen- maaligen Oorlog, veele gelden ten lasten der Stad moeten opneemen. Zy verzogt derhal- ven, dat de Algemeene Staaten, de Stad het gemelde Vierde der Gemeene Middelen, op draaglyker voorwaarden wilden toestaan (*u*)." XV. Boek. 1692.

Hier op werd by de Staaten besloten: „ Het Vierde deel, op den voorgaanden voet voor een jaar te vergunnen. De Regeering zoude eene staat van Stads Impostenį, en Lasten, nevens eenen, van het geen zy zederd het invoeren der Middelen, volgens de Holland- sche Lyst verloren had, als mede, op hoe- veel, haar het onderhoud, der Wagt, en Schilderhuizen, Poorten, Bruggen, Steenwe- gen, Vuur en Licht voor de Wagten, te staan „ kwam,

(*u*) Remonstrantie door de Regeering aan de Staaten Generaal gedaan, in het Register der Rapporten beginnende *den* 13. *Maart* 1690. *bladz.* 22. *verso.*

XV. Boek. „ kwam, overgeven, om als dan nader daar op
1692. „ te raadpleegen (*v*)." De Regeering toonde hier op aan: „ Dat de Stad, door het verminderen der helft van den Bier en Wyn Accyns, zederd den 15. October 1629. tot den 1. October 1691., een millioen agtmaal honderd vyf en zestig duizend zes honderd twee en veertig guldens en tien stuivers verloren had. Aan Vuur en Licht voor de Wagthuizen, het onderhoud der Schilderhuizen, Poorten, Bruggen, Steenwegen en Secreeten, *mitsgaders* aan de Vestingwerken der Generaliteits Steden, had zy, zesmaal honderd tagtig duizend zeven honderd vyftig guldens dertien stuivers en agt penningen moeten betaalen, en boven dien, aan de Beeden, tweemaal honderd tagtig duizend agt honderd tien guldens, eenen stuiver en elf penningen, van welken Last andere Steden vry gebleven waren. Dit alles bedroeg twee millioenen, zevenmaal honderd, zeven en zeventig duizend twee honderd drie guldens vyf stuivers en agt penningen. Daar en tegen had de Stad, van den Lande, een millioen viermaal honderd vyf en negentig duizend een honderd negentig guldens negen stuivers, en twee penningen genoten; Dus zoude de Stad, ingevalle men zig aan het zestiende Lid der Voorwaarde van Overgaaf gehouden had, van den Lande, nog een millioen tweemaal honderd, twee en tagtig duizend een „ hon-

(*v*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 1. *April* 1692. in het Regifter der Rapporten *voorsz. bladz.* 27.

„ honderd twaalf guldens zestien stuivers en XV. Boek.
„ eenen penning te vorderen hebben. De Re- 1692.
„ geering verzogt derhalven, dat aan de Stad
„ haare deugdlyke verschoten penningen voldaan
„ mogten werden, en dat zy in het toekomende,
„ by de Voorwaarden van Overgaaf gehandhaafd,
„ en haar, derzelver oude Inkomsten gelaaten
„ mogten werden, om de Algemeene Staaten
„ met geene nadere klagten te bemoeilyken:
„ mogte dit alles niet volgen, dat als dan het
„ Vierde deel, voor langer tyd, haar verleend
„ mogt worden." De Staaten besllooten hier op, de Stad voor den tyd van tien jaaren, een Vierde gedeelte der Gemeene Middelen, op de oude Voorwaarden, toe te staan (*w*).

Geweld te Vugt tegen een aangehoude Kar gepleegd.

De Kommis Generaal der Konvooien en Licenten, had in het laast deezes jaars eene Kar, om redenen dat 's Lands geregtigheid daar mede te kort gedaan was, doen aanhouden. Door tegenstribbeling van den Voerman, was men genoodzaakt, die Kar in eene Stal te Vugt, te laaten, van waar dezelve, offchoon het huis met Schildwagten bezet was, door een menigte gewapende Lieden, die op de Wagten schooten, en de Stal openbraken, vervoerd werd, by welke gelegenheid de Kommis Generaal zodanig, in het hoofd gewond werd, dat men voor zyn leven dugte. De Raad ter Admiraliteit gaf hier van den Algemeenen Staaten kennis. Deeze zonden dien brief aan den Hoogschout alhier, met last om alle middelen aan te wenden, om de Schuldigen te ontdek-

(*w*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 23. *April* 1693. in het Regifter der Rapporten *voorsz. bladz.* 47.

XV. Boek. 1692. dekken, en tegen hen te *procedeeren*, ook gelasten zy den Gouverneur, dat hy in het Dorp Vugt, eene sterke Bezetting leggen zoude, tot tyd en wyle de Opgezetenen aldaar den grief, die zy de Hooge Overigheid, door het doen van dit openbaar geweld aangedaan, hersteld, de schade aan 's Lands Komtoir voldaan, en de Schuldigen ontdekt hadden (*x*). Het komt my voor, dat de Staaten, niet tot deeze strengheid, tegen dat Dorp gekomen zoude zyn, ten zy de Admiraliteit in haaren brief te kennen gegeeven had, dat dergelyke gevallen, schoon met zulken geweld niet gepaard, onlangs meer voorgevallen waren, en dat de Staaten, dit, om een voorbeeld te stellen, ten uitersten nodig agtten. Het uiteinde deezer zaak heb ik by gebrek van aantekeningen, niet gevonden.

Aardbeeving. De Aardbeeving, op den agtienden September deezes jaars, door geheel Nederland, des nademiddaags omtrent half drie uuren voorgevallen (*y*), gevoelde men volgens het verhaal van Sommige oude Lieden mede hier ter Stede. Ik heb van hun, deeze merkwaardige byzonderheid verstaan. Ten huize van den Kommandeur, tegen over de Hoofdkerk gelegen, werd een Gastmaal gehouden. Gedurende de Aardbeeving werd opgemerkt, dat een Leidekker, die aan het opperste des Toorens op eene plank, met eene lyn aan het

(*x*) Brief der Amiraliteit op de Maaze *van den* 11. *December* 1692. en Resolutie der Staaten Generaal *van den* 12. *December* 1692. in het Regifter der Missivens *voorsz. bladz.* 132.

(*y*) Europische Mercurius van het jaar 1692. IIIde *Stuk bladz.* 219 *en* 220.

het Kruis gebonden, zat, bewogen werd, en kort daar na in den Tooren kroop. Hy verklaarde aan den Kommandeur, die hem deed roepen, dat hy wel twee voeten wyd, van den Tooren bewogen was. Hier uit is te besluiten, dat deeze Aardbeeving eene beweeging, die de Schilderyen, en andere dingen, die aan de wanden in de huizen hingen, te weege gebragt heeft, gelyk my mede berigt is. XV. Boek. 1692.

In het begin des volgenden jaars, werd te Herlaar, Middelrode, Boxtel, Helmond, Eindhoven, en andere plaatsen in de Meyerye een grooten voorraad van Koorn opgelegt. Dit veroorzaakte hier ter Stede geene geringe bekommering, vermits men bedugt was, dat zulks ten behoeve des Vyands geschiedde. De Algemeenen Staaten hier van door den Hoogschont onderrigt (z), verboden terstond allen handel met den Vyand, boven dien werd gelast, dat binnen geheel *Staatsch Brabant*, en de Landen van Overmaaze geene voorraad van Koorn opgelegd zoude mogen werden: Niemand zoude aldaar meerder Graanen in Huis, of Schuuren, dan tot voorraad van hem, en zyn Huisgezin dienen kon, mogen bergen, het overige moest in de vaste Steden, op verbeurte van het zelve, en eene boete van vyf en twintig guldens, voor ieder Zak, gebragt werden (a). 1693. Bekommering wegens het aanleggen van voorraad van Koorn in de Meyerye.

De Algemeene Staaten hadden in deezen jaare gelast, geene Brandschattingen aan den Vyand te Brandschatting der Franschen in de Meyerye.

(z) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 30. *Januari* 1693.

(a) PLAKAAT der Staaten Generaal *van den* 7. *Februari* 1693.

XV. Boek. 1693. te geeven (*b*). De Graaf *van Guiescar* Gouverneur van Namen, vorderde dien nogtans van de Meyerye: Ten dien einde zond hy in de maand Augustus eenige Franschen derwaards, met bedreiging, de Dorpen Budel, Maarhees, Heeze, Leende, Geldrop en anderen, door brand, en roof te zullen verwoesten, doch de vrees, van door den Graave van Athlone afgesneden te zullen werden, deed hen spoedig vertrekken (*c*). Hun dreigen baarde egter zulken schrik onder de Opgezetenen, dat zy eenige Gemagtigden naar 's Vyands Leger zonden, om zo veel doenlyk door smeeken, alle onheilen af te keeren. Deeze Afgezondenen werden gevangen, en naar het Kasteel van Namen gebragt, daar zy elendig gehandeld werden (*d*). Inmiddels deeden de Franschen alle de Dorpen in de Meyerye aanzeggen, dat zy Gemagtigden moesten zenden, om met hun, over de Brandschattingen te handelen. Sommige Opgezetenen verstouten zig de Offisieren en Regenten hunner plaatzen ernstig aan te spreeken, om hen te noodzaaken, zig met de Franschen, over de Brandschattingen, te verdragen. Eenige der yverigsten beschadigden alom de Huizen, en Boomgewassen der Regenten, om hen door dien overlast, tot handel met den Vyand te dwingen. De Regenten van de Kwartieren der Meye-

(*b*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 1. *September* 1692. in het Regisier der Missivens *voorsz. bladz.* 121. *verso.*

(*c*) Europische Mercurius van het jaar 1693. IIde *Stuk bladz.* 155.

(*d*) Notulen van de Staaten Generaal *van den* 9. *Oc̃tober* 1693. en *van den* 26. *Januari* 1694.

Meyerye klaagden terstond by de Algemeene XV. Boek.
Staaten, zy gaven hun in bedenking, of het niet 1693.
beter ware, dat men hun toestond, zig met den Vyand, over de Brandschattingen te verdragen. Doch deeze besloten by het Plakaat, waar by het betaalen der Brandschatting verboden was, te berusten, en gelasten den Raad van Staaten de middelen op te geeven, ten einde men het ophaalen der Brandschattingen uit de *Meyerye*, belette: Zy schreven mede den Heere van Dykveld buitengewoon Afgezand by den Keurvorst van Beyeren, dat hy met de Legerhoofden zulke schikkingen moest maaken, dat de Opgezetenen der Meyerye, tegen alle aflopingen der Vyanden, beveiligd werden (*e*).

Omtrent Kersmis deezes jaars, rees het Op- Hoog water.
perwater zo hoog, dat men gedurende den tyd van drie weeken, met geene Rytuigen, binnen de Stad kon komen; na dien tyd zakte het weeder. Doch omtrent Vastenavond des volgenden 1694.
jaars, klom het wederom zodaanig, dat zederd het jaar 1658. de sterkste vloed nimmer zo hoog geweest was: Hier door werden de Dyken, Bruggen, en Straatwegen rontsom de Stad, genoegzaam vernield, immers onbruikbaar gemaakt (*f*), en de Regeering genoodzaakt, tot herstelling der schaade, agt duizend guldens ten Lasten der Stad op te neemen (*g*). Hier by kwam nog,

(*e*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 28. *October*, *en* 7. *November* 1693.
(*f*) NOTULEN *van den* 4. *September* 1694.
(*g*) NOTULEN *van den* 14. *Augustus* 1694.

XV. Boek. 1694.

Armoede binnen de Stad.

nog, dat de Armoede ter deezer tyd binnen de Stad zo vermeerderde, en de inzameling der Liefdegaaven in de Nederduitsche Kerken, zodanig verminderde, dat de Diakonen niet magtig waren, om de noodlydende met het gewoonlyk onderhoud te voorzien. Zy verzogten derhalven de Regeering, dat aan de Diakonie, een oort stuiver van den gulden, welke Stads Gemeene Middelen opbragten, by aanstaande verpagting, toegestaan werd (*b*). De Regeering, die om de gevolgen, hier in niet treden wilde, schonk egter eenigen tyd hier na, aan de Diakonie, vyf honderd guldens uit Stads inkomsten (*i*).

Inval der Franschen in de Meyerye.

Op den negenden October deezes jaars kwamen eenige Franschen, omtrent tagtig mannen sterk, meest verkleed, van Postel in het Dorp Bladel, voorgevende daar gekomen te zyn, om den Opgezetenen te dwingen, de Brandschattingen te betaalen: Terstond staaken zy een Huis in den brand, en vertrokken van daar, naar de Dorpen Hapert, en Duizel, daar zy alles plunderden, en menschen en paarden met zig voerden. Des nademiddaags kwamen zy te Eersel, alwaar zy veertig Opgezetenen in het geweer vonden, die den doortogt met Karren versperd hadden, en by de aankomst der Vyanden de klok trokken, doch de Franschen liepen door de akkers agter het Dorp om, en staaken de Huizen, daar zy het gereedste by komen konden, in brand: De Opgezetenen dit ziende, vuurden op den Vyand, die hun niet schuldig bleef, waar door van wederzyde eenigen

(*b*) Notulen *van den 9. September* 1694.
(*i*) Notulen *van den* 27. *December* 1694.

gen gedood, en eenigen gevangen werden. Kort hier na trokken de Franſchen te rug, en ſtaaken de voornaamſte Huizen in brand. De Algemeene Staaten hier van onderrigt, gelaſten den Heer van Dykveld, om dit den Prinſe van Oranje bekend te maaken, met verzoek, dat hy, zyne Hoogheid wilde aanmaanen, hier tegen zulke Orde te ſtellen, als hy oordeelen zoude te behooren (*k*). XV. Boek. 1694.

Op de klagten der Dekenen van het Schippers Gild hier ter Stede, dat door het leggen van eene Kribbe in den mond der Dieze, die Rivier zo verlamd was, dat geene Schepen, offchoon by taamlyk hoog waater, daar in komen konden, beſloot de Regeering, by voorraad, het Zand daar uit te doen haalen. Zy benoemde eenigen van haare Leden, om met Lieden des kundig, een middel te beraamen, waar door de Kribbe, die aan den mond der Dieze gelegt was, geene verdere verlanding, ten nadeele der Scheepvaart veroorzaken zoude (*l*). Op hun verſlag, beſloot de Regeering, eene Kribbe, beneeden het Dorp Hedel te leggen, om dus het Zand, dat boven den mond der Dieze lag, weg te neemen (*m*): zy deed ook twee Bollen in de Maaze, omtrent de geſlegte Schans Crevecœur leggen, die den ſtroom dwingen, en het Zand, dat voor den mond der Dieze lag, afkeeren zouden. 1695. Klagte over een ondiepte aan den mond der Dieze.

(*k*) Notulen van de Staaten Generaal *van den* 13. *October* 1694.
(*l*) Notulen *van den* 25. *April* 1695.
(*m*) Notulen *van den* 7. *Mei* 1695.

XV. Boek. 1695. den. Dit werk werd voor drie duizend guldens aanbesteed (*o*).

Vreugde over de verovering van Namen. Wegens de verovering der Stad, en het Kasteel van Namen, door de wapenen der Bondgenooten, werd hier ter Steede, eenen Dank, en Bedendag gehouden, en openbaare vreugde bedreven. De Pektonnen, die men voorheen van Stads wege, aan de Regenten gewoon was te schenken, om voor hunne huizen te stellen, werden thans voor het Stadhuis geplaatst, en aldaar werd des avonds eene pragtige Maaltyd gegeeven (*p*).

Nieuwe lasten op de Generaliteit. De buitengewoone kosten, die de verovering dier Stad na zig sleepte, vorderden thans, dat men de Generaliteits Landen, met nieuwe Lasten bezwaaren moest. De Gemeene Middelen, werden aldaar met een tiende verhoogd, en eene Belasting gelegt op de Ampten en Goederen tot een twintigste gedeelte naar maate die jaarlyks gewaardeerd zouden werden: ook werd het klein Zegel mede verhoogd (*q*): dus werd de Meyerye met drie buitengewoone Verpondingen, in vyftien jaaren te betaalen, belast (*r*). De Regeering alhier oordelende, die Lasten te zwaar te zyn, vertoonde den Algemeenen Staaten: „ Dat de Stad, en Meyerye met bereidwil„ ligheid, de Lasten haar opgelegd, gedragen „ had-

(*o*) Notulen *van den* 10. *November* 1695.
(*p*) Notulen *van den* 19. *September* 1695.
(*q*) Notulen van de Staaten Generaal *van den* 13 *en* 31. *October* 1695.
(*r*) Memorie aan de Gedeputeerden van den Raad van Staaten *den* 15. *Juli* 1723. overgegeven.

„ hadden, en wel zulken, die in geenen der XV. Boek.
„ Vereenigde Geweſten bekend waren, gelyk de 1696.
„ Beden, het Huisveſten der Soldaaten, zonder
„ Servitie geld daar voor te ontfangen: Het
„ doortrekken van merklyke gedeeltens van Le-
„ gers, dat zeer hoog die plaatſen daar het viel,
„ te ſtaan kwam: Het betaalen van Geſchenken,
„ aan allerhande hooge Krygsbevelhebberen: het
„ leveren van Schansgravers, Karren, en Brood,
„ en het betaalen der Renten van penningen ge-
„ durende de Oorlogen opgenomen. Dit alles
„ werd door de Stad en Meyerye, nevens andere
„ Laſten, die in de Vereenigde Nederlanden wel
„ bekend, doch niet zo zwaar geheven werden,
„ gedraagen; Dit alles was, hoewel zugtende,
„ met gehoorzaamheid opgebragt, en geſchiede
„ nog, vermits men dagt, zig van geene Laſten,
„ die de Stad en Meyerye, met andere Landen
„ gemeen droegen, te onttrekken. In opzigte
„ der nieuwen, moeſt zy den Staaten herinneren,
„ hoedanig zy in voorgaande jaaren, over het
„ opleggen van nieuwe Laſten, en inzonderheid
„ over de Perſooneele Schatting geklaagd had.
„ De Gemagtigden der Algemeene Staaten had-
„ den in het jaar 1665. toen de Stad en Meye-
„ rye, veel vermogener dan thans waren, zelf
„ geoordeeld, dat de Tweede honderdſte Pen-
„ ning, niet gevoeglyk gevorderd kon worden.
„ Men moeſt hier by aanmerken, dat de Stad
„ een Grensveſting zynde, het Krygsvolk, de
„ Zoetelaars, Herbergiers, te gelyk met de Wedu-
„ wen en Weezen van het Krygsvolk, een goed
„ gedeelte der Inwoners uitmaakten. Het Krygs-
„ volk kon, om de geſtadige verandering niet
„ geſchat worden. De anderen zoude men als

XV. Boek. 1696.

„ onbekwaam om iet te geeven, schoon zy een „ goed deel der Gemeene Middelen opbragten, „ moeten overslaan. Hier by kwam nog, dat de „ Weduwen, en Huisgezinnen der Krygslieden, „ die te Velde waren, die Schatting weigeren, of „ de Stad verlaten zouden. Die, welke Ampten „ in de Meyerye hadden, en binnen de Stad „ woonden, zouden naar elders vertrekken. „ Veele aanzienlyke Amptenaaren van de Stad, „ woonden binnen de Vereenigde Nederlanden, „ deezen zouden dus niets geeven. Hier door „ zoude de Regeering, by de Algemeene Staa- „ ten in verdenking geraaken, als zy die ver- „ zweegen had, en voor ieder vyf en twintig „ guldens moeten betaalen. Eenige Ingezetenen, „ wier goederen in de Vereenigde Gewesten ge- „ legen waren, moesten aldaar, alle Persoonlyke „ Lasten voldoen, hun getal was zo gering, dat „ deeze, om de tien duizend zes honderd vyftig „ guldens, waar op de Stad gesteld was, te vin- „ den, zo hoog aangeslagen zouden moeten wor- „ den, dus het te vreezen ware, dat die last, „ hun inkomen te boven streeven zoude. Het „ verzoek was derhalven: dat de Algemeene „ Staaten, om de rampen, die de Meyerye, door „ den Vyand, en de Stad, door de overstroo- „ mingen geleden had, met het invoeren dier „ Schattinge niet geliefden voorttegaan, voor en „ aleer de Regeering daar op gehoord ware (s)." Het schynd, hoewel my geen blyk daar van is voorgekomen, dat die Lasten, voor eerst ge- schort

(s) REMONSTRANTIE der Regeering aan de Staaten Generaal, in het Register der Missivens *beginnende* 23. *Juni* 1694. *blads*. 60. verso.

ſchort zyn : om dat ik vinde, dat de Regeering eenigen naar den Haage zond, om uittewerken, dat de invordering dier Laſten, haar, om het minſt bezwaar der Burgerye te vinden, overgelaten mogt werden. Zy verzogt mede, aan de verdere Steden der Generaliteit te mogen ſchryven, om gezaamlyk hier in met haar, te werk te gaan (*t*). Dit alles bragt zulk eene matiging in de Perſooneele Schatting te weeg, dat de Regeering beſloot, het Plakaat dier Laſten, onder eenige verzagting aan te neemen; Zy benoemde verder eenige Gemàgtigden, om daar van een ontwerp te maaken (*u*), het welk zy mede goedkeurde (*v*). Dus werd de zogenaamde *Perſooneele Quotiſatie* ingevoerd, ten opzigten, van welke de Algemeene Staaten beſloten hadden, dat die, op alle Ampten, uitgenomen die der Predikanten, en Offiſieren, die met de wapenen dienſt deeden, gelegt zoude werden, waar van de waardeering in de Stad, door de Regeering, en op het Platte Land, door iemand by den Raad van Staaten te benoemen, geſchieden zoude. Van dit alles, moeſten de Algemeene Staaten, en op wat wyze, die waardeering geſchieden zoude, berigt worden (*w*).

XV. Boek. 1696.

1697. Moeielykheid tusſchen de Admiraliteit en de Regeering over het te Regt ſtellen van een Bedienden der Admiraliteit.

Een Bediende der Admiraliteit, had in het volgende jaar, zes paarden, die men tegen het verbod der Algemeene Staaten buiten den Lande wilde brengen, te Eindhoven aangehaald, van waar zy verder door zekeren Offiſier vervoerd werden. Zo

(*t*) Notulen *van den* 13. *Februari* 1696.
(*u*) Notulen *van den* 11. *April* 1696.
(*v*) Notulen *van den* 12. *Mei* 1696.
(*w*) Notulen *van den* 12. *Mei* 1696.

XV. Boek. 1697. Zo dra de Bediende der Admiraliteit dit verstond, zette hy denzelven naar, en agterhaalde hem te Lommel, daar by zig van de paarden dagt meester te maaken. Terstond kwam de Offisier met een Pistool in de hand op den Bedienden af, doch deeze voorkwam den Offisier, en schoot hem dood, waar na hy de paarden herwaards bragt. Kort daar na werd de Bediende gevangen. De Admiraliteit te Rotterdam verzogt terstond de Regeering alhier, dat de Gevange haar overgeleverd mogt werden, om dat ingeval haar Bediende zig, in het uitvoeren zynes lasts te buiten gegaan had, het oordeel daar over, aan haar stond (*x*). Te gelyk werden de Algemeenen Staaten van dat geval onderrigt. Deeze verstonden, dat die Bediende voor de Admiraliteit te Regt gesteld moest worden, met bevel aan de Regeering, denzelven over te geven (*y*). Hier op vertoonde deeze den Algemeenen Staaten, „dat „het oordeelen over die zaak, haare Regtbank „toekwam, en wel te meer, om dat volgens het „IIIde Lid des * Berigtschrifts voor de Admiraliteit, het beslissen van zodaanige zaaken, aan „Schepenen der Stad stond. Deeze zouden zig „daar in dermaate kwytten, dat de Staaten, en „de geheele Waereld van hunnen onpartydigen „Regtshandel, overtuigd zouden wezen. Ingeval egter, daar omtrent eenige bedenklykheid „ware, verzogt zy, dat de Admiraliteit, en zy, „naar

* *Instructie.*

(*x*) Brief der Admiraliteit op de Maaze *van den* 18. *Februari* 1697. in de Notulen *van den* 21. *Februari* 1697.

(*y*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 6. *April* 1697. in de Notulen *van den* 15. *April* 1697.

„ naar den Raad van Brabant, of eenig ander „ Geregts Hof, om dit te besliſſen, gewezen „ mogten werden (z)." De Algemeene Staaten bleeven by hun voorig besluit volharden (a). De Regeering besloot dan den Gevangenen over te geven, doch onder deeze voorwaarden: „ Dat „ nimmer daar uit, eenig nadeel aan Stads Voor-„ regten, door de Hertogen van Brabant ver-„ leend, en haar ongekrenkt Regtsgebied, toe-„ gebragt zoude werden, dit geval zoude mede „ nimmer ingevolg mogen getrokken, of daar „ uit over de Ingezetenen der Stad, of Opgeze-„ tenen der Meyerye, eenig Regts bewind, afge-„ meeten worden. De kosten zo van het her-„ waards brengen des Gevangenen, en die der „ Gevangenis, en het neemen der verklaringen „ over dit voorval, zouden mede voldaan moe-„ ten werden (b)." Op deeze voorwaarden werd de Gevangen overgeleverd (c).

XV. Boek. 1697.

Verzoek der Meyerye om van Brand-schatting bevryd te werden.

Onder het handelen over de Vrede te Ryswyk, verzogten die der Meyerye den Algemeenen Staaten, dat zy hen van het geeven der Brandſchattingen geliefden te bevryden, vermits men verſtaan had, dat de Franſche Gemagtigden op de Betaaling daar van, ſterk zouden aandringen. De Staaten ſtelden dit verzoek in handen hunner Gemagtigden tot de Vredehandeling, om het daar heen te beſtieren, dat de Opgezetenen van

(z) Brief der Regeering aan de Staaten Generaal in het Regiſter der Miſſivens voorſz. *bladz.* 173. verſo.

(a) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 18. *April* 1697. in de Notulen *van den* 26. *April* 1697.

(b) Notulen *van den* 22. *April* 1697.

(c) Notulen *van den* 26. *April* 1697.

XV. Boek. 1697. van den Staat buiten schade gehouden werden (*d*). Het schynd, dat dit van een gewenscht gevolg geweest zy, om dat ik vinde, dat kort na het sluiten der Vrede, de Afgezondenen der Staaten, van die van Frankryk vorderden, dat de Gyselaars, die uit de Meyerye, over het niet betaalen der Brandschattingen geligt waren, in vryheid gesteld zouden worden, en dat deeze verklaarden, zulks reeds geschied te zyn (*e*). Die Gyselaars waren gedurende hunne hegtenis, zeer kwalyk door de Franschen gehandeld. De Dorpen waar uit zy geligt waren, werden genoodzaakt voor hun onderhoud te zorgen (*f*).

Ryswyksche Vrede. Over de Vrede, des nagts tusschen den twintigsten en een en twintigsten September deezes jaars te Ryswyk getekend, en zederd bekragtigd, werd hier te Lande alomme groote vreugde bedreven. De Algemeene Staaten gaven 'er de Regeering alhier kennis van, met last om op den zesden November, deswegens eenen Dankdag te honden, en des avonds, van den dag der Afkondiging daar over vreugde te bedryven (*g*). De Regeering beval weder als voorheen, dat de Pektonnen, die de Stad aan de Regenten gewoon was te geven, alle op de Markt voor het Stadhuis

(*d*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 27. *Augustus* 1697.

(*e*) LYSTE der particuliere zaaken door de Ambassadeurs der Staaten Generaal aan die van den Koning van Frankryk gerecommandeerd in de NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 16. *December* 1697.

(*f*) Een voorbeeld is 'er van te zien in de NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 4. *December* 1697.

(*g*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 15. *October* 1697. in de NOTULEN *van den* 24. *October* 1697.

huis geplaatst zouden werden; eenige Vuurwerken werden aldaar afgestooken, en eene Maaltyd van Stads wege op het Stadhuis gegeven (*b*). XV. Boek. 1697.

(*b*) Notulen *van den* 24. *October* 1697.

HISTORIE
DER STAD EN
MEYERYE
VAN
'SHERTOGENBOSCH.
DERDE DEEL.
ZESTIENDE BOEK.

Historie der Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch, zederd het sluiten der Ryswykscbe Vrede, in het jaar 1697. *tot het sluiten der Utrechtscbe Vrede, in het jaar* 1713.

XVI. Boek 1698.

Slegte staat van de geldmiddelen der Stad.

In het voorgaande jaar, waren twee Pagters, met de Pagtpenningen van Stadts middelen doorgegaan, waar by de Stad merklyke schade leed; Hier door, en door het leggen der kribben in de Maaze, was de Stad merklyk ten agteren geraakt, dus wist men naauwlyks, hoe men de aanbesteede werken betaalen zoude: By voorraad werden vier duizend guldens opgenomen (*a*), waar by men naderhand, nog agt duizend

(*a*) Notulen *van den* 8. *December* 1697.

zend guldens voegde, en tot de betaaling der verdere ſchulden, werden de gelden van eenige verſtorvene Lyfrenten gebruikt (*b*). XVI. Boek 1698.

De Heerlykheid Hedel, in den Bommelerwaard over de Schans Crevecœur gelegen, werd in deezen jaare geveild. De Regeering niet onkundig, dat zy, wegens het leggen van Kribwerken, en de Burgers, over het vorderen van den Tol aldaar bemoeilykt werden, nam in overweging, die Heerlykheid voor de Stad in te koopen (*c*). Haare Gemagtigden hier toe benoemd, deeden verſlag, dat in de Voorwaarden van Verkooping zig eenige duiſterheden opdeeden, ook was de Laſt der dyken, die op de Heerlykheid lag, ongemeen zwaar; zy oordeelde het daarom ongeraaden, die Heerlykheid te koopen. Egter, beſloot men, om indien de Henriette Waard, die daar onder behoord, en aan den Brabantſchen kant der Maaze ligt, afzonderlyk verkogt werd, dien, ten behoeve der Stad te koopen (*d*). Hier van is niets gekomen, immers ik vind 'er geene verdere aantekening van. De Stad zoude egter noch de Heerlykheid, noch de Waard behouden hebben, vermits de Staaten van Gelderland, die Heerlykheid, volgens de Landſchaps Beſluiten van den zesden April, en zesden Juni 1699. als een Leen, genaaſt hebben. Voorſlag om de Heerlykheid Hedel te koopen.

De prys der Graanen was thans zo hoog, dat men hier te Lande voor gebrek bedugt werd. Hier ter Stede was de Peg der Rogge, op dertig guldens, en twee ſtuivers, en die van den Boek- Duurte van het Koorn.

(*b*) Notulen *van den* 14. *Januari* 1698.
(*c*) Notulen *van den* 6. *September* 1698.
(*d*) Notulen *van den* 15. *September* 1698.

XVI. Boek 1698. Boekweid, op agtien guldens en vier stuivers gestooken (e). Men verzogt dan by de Staaten, dat den Uitvoer der graanen verbooden, of wel, dat die met eene belasting bezwaard werd: Hier op werd niet alleen den Uitvoer verbooden, maar tevens gelast, dat niemand, binnen Staatsch Brabant, en de Landen van Overmaaze meerder Tarwe, Rogge, Garst, Spelt, Boekweit, Erweten, en Boonen, in zyne huizingen, of schuuren zoude mogen hebben, dan hy tot onderhoud zyner Huishouding, voor den tyd van zes weeken, of uiterlyk twee maanden nodig had, al het overige moest terstond naar de vaste Steden gebragt worden (f). Op het vertoog van den Gouverneur, en Schepenen alhier, het welk behelsde, dat men weinig Graan binnen de Stad had, waar door gevaarlyke gevolgen konden ontstaan, besloten de Staaten honderd Lasten herwaards te zenden: Zy gelasten de Regeering, zorge te draagen, dat dit Graan, tot onderhoud der Ingezetenen, en der Bezetting bewaard werd. De Stad zoude verder van haare verrigting den Staaten verslag doen, om in het vervolg vryheid te bekomen, dat meerder Graanen herwaards gevoerd werden (g). De Regeering deed hier op een menigte Graanen koopen: Doch Amsterdam en Dordrecht maakten zwarigheid dit Graan te laaten volgen, vermits de Staaten van Holland, in

(e) Aantekening ten Komtoire des Kapittels van Oorschot.

(f) Notulen van de Staaten Generaal *van den* 8. 16. *en* 22. *October* 1698.

(g) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 27. *October* 1698.

in den Uitvoer bewilligen moesten. De Regeering dan zond twee haarer Leden derwaards, om dit te verwerven (*b*), waar in men eindlyk bewilligde, mits Stads Gemagtigden borg bleven, dat dit Koorn binnen de Stad verbakken zoude werden, gelyk geschiede (*i*). Die van Dordrecht zonden egter, maar een derde van het verzogte Koorn (*k*): Doch de Staaten verzogten, op het vertoog der Regeering alhier, dat het verkogte Koorn herwaards gezonden mogt werden (*l*).

XVI. Boek 1698.

In het Kwartier van Maazland, was de schaarsheid ongemeen. Men had wegens de Overstrooming des voorgaanden winters, weinige Landen aldaar kunnen bezaaien, waar door de veldvrugten, die men nog ingezameld had, zo schraal waren, dat geen brood, zonder vermenging met Oostersch Koorn, daar van gebakken kon werden, ook liet de slegten staat der geldmiddelen niet toe, eenigen voorraad op te doen. De Algemeene Staaten hier van onderrigt bewilligden, dat de Opgezetenen van dat Kwartier, te 's Hertogenbosch, hun Graan mogten koopen, doch niet meer, dan zy voor zes weeken, of drie maanden nodig hadden (*m*).

Groote schaarsheid in het Kwartier van Maazland.

Het

(*b*) Notulen *van den* 6. *November* 1698.

(*i*) Rapport der Gecommitteerden tot het inkoopen der Graanen, in de Notulen *van den* 9. *Januari* 1699.

(*k*) Resolutie van den Oudraad der Stad Dordrecht *van den* 26. *November* 1698. in het Register der Missiven beginnende *den* 31. *Mei* 1698. *bladz.* 38.

(*l*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 2. *December* 1698.

(*m*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 31. *October* 1698.

XVI. Boek 1698.

Het Gebod der Algemeenen Staaten aangaande het brengen der Graanen binnen de Steden, werd in October deezes jaars aldus bepaald; dat een ieder het Koorn, dat hy in een der Steden gebragt had, tot onderhoud zynes huisgezins, daar uit mogt haalen: de Regeeringen, moesten om over de klagten, die daar omtrent voorkwamen, kennis neemen, en over derzelver wettigheid oordeelen, ook zorge draagen, dat dit Graan niet buiten het gebied der Vereenigde Nederlanden gebragt werd (*n*). Terstond gaf de Regeering alhier den Staaten te kennen, dat Zy aan zommige Plaatsen in de Meyerye, onder den vereischten borgtogt, van geene uitvoering buiten 's Lands te doen, eenige Graanen had laaten volgen: Veele Geestlyken, bezaten in de Meyerye Thienden, en Koornpagten, waar van zy de inkomsten buiten den Lande voerden: De Regeering had daar omtrent, eenige voorzorg gedaan, dien zy verzogt, dat de Algemeene Staaten bekragtigen wilden (*o*). Dit werd by de Staaten goedgekeurd, en de Regeering gelast, de noodige voorzorg, tegen het vervoeren van Koorn, buiten den Lande te neemen (*p*.).

Matiging van het Plakaat om de Graanen in de Steden te moeten brengen.

Om de schaarsheid van Rog, werd hier ter Stede, Brood, half van Rog, en half van Boekweid onder een gemengd, gebakken. Men was ge-

Brood van Rog en Boekweid onder een gebakken.

(*n*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 6. *November* 1698.

(*o*) Brief aan de Staaten Generaal *van den*. 10. *November* 1698. in het Register der Missivens. voorsz. *bladz.* 34. *verso*

(*p*) Notulen van de Staaten Generaal *van den* 17. *November* 1698.

genoodzaakt, de Boekweid, door alle mooglyke middelen, en zelf tegen den wil der Verkoopers binnen de Stad te brengen. Ook moest de Regeering, om den geringen Voorraad van dien, den Uitvoer, van tien Lasten, aan die van Gornichem weigeren (*q*), en het vervoeren van drie en dertig Lasten naar Rotterdam, verbieden, schoon daar toe een Vrygeleide ter Admiraliteit geligt ware (*r*). XVI. Boek 1698.

De Schepenen der Stad, gaven omtrent deezen tyd den Algemeenen Staaten te kennen, „ dat de Ingezetenen bitter klaagden, en in deezen duuren tyd, met geene mooglykheid de Servitie gelden, en de Persooneele Schatting voldoen konden. Zy verzogten, dat de Staaten op hunne vertoogen, naar het voorbeeld der Vereënde Gewesten, hunne Stad, even als Breda geliefden te ontlasten: Het Koorn binnen de Stad gebragt, zoude haast verbakken zyn, des geliefde men hun toeteestaan, meerder Koorn binnen de Stad te brengen, te meer, om dat de aanstaande winter het vervoeren zoude kunnen beletten (*s*)." Wat hier op besloten zy, vind ik niet aangetekend. Vaster gaat het, dat de Steden van Holland weigerden, meerder Graanen herwaards af te schepen, waar door men in de uiterste verlegenheid geraakte, en daaglyks Verzoek om ontlasting en meerder Koorn te bekomen.

(*q*) Brief aan de Regeering van Gornichem in het Register der Missivens voorsz. *bladz.* 46.

(*r*) Brief aan de Admiraliteit op de Maaze *van den* 7. *December* 1698. In het Register der Missivens voorsz. *bladz.* 62.

(*s*) Brief van Schepenen *van den* 5. *November* 1698. in het Register der Missivens voorsz. *bladz.* 28.

XVI. Boek 1698. lyks een oproer te gemoed zag. Ook verzogt de Regeering by den Raad van Staaten, dat's Lands Rentmeesters gelast werden, om buiten schade van den Lande, de Pagters der Tienden, en Gelders van Rog Pagten, tot het betaalen der helft hunner Pagten, zo dra zulks mooglyk was, te noodzaaken (t). Dit verzoek werd toegestaan, en den Kommandeur gelast, de Bezetting in alle mooglyke orde te houden, en alle oproeren af te weeren (u). By den Domeinraad des Konings van Groot Brittannien, bragt men mede te weeg, dat den Rentmeester dier Domeinen te Eindhoven, gelast werd, het Koorn van de Tiendens aldaar, hier ter Stede te doen brengen, gelyk geschiede, waar op de Rentmeester dit Koorn ten meesten voordeele, alhier deed verkoopen (v). De Regenten van het Geef of Armhuis, mede bedugt, dat hunne jaarlyksche Inkomsten van Koorn, niet toerykende zouden zyn, verzogten van de Regeering brieven van voorschryving, aan de Admiraliteit, om vyftien Lasten Rogge, voor den Armen in te koopen, het welk hun toegestaan werd (w). Het gebrek aan Koorn duurde tot diep in het volgende jaar, waarom men ge-

(t) Brief der Regeering aan den Raad van Staaten *van den* 6. *December* 1698.

(u) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 8. *December* 1698.

(v) Resolutie van den Domein Raad van zyne Maj. van Groot Brittannien in de Notulen *van den* 6. *Januari* 1699.

(w) Brief aan de Admiraliteitt op de Maaze *van den* 5. *November* 1698.

genoodzaakt was, nog vyftien Laſten, te ontbieden (x). XVI. Boek 1698.

Thans vermoede men, dat 'er eenig voorraad van Koorn in Eindhoven, en Helmond opgelegd werd, om het zelve buiten 's Lands te voeren, des werd den Kommandeur alhier aangezegt, eenig krygsvolk derwaards te zenden, om dien uitvoer te beletten (y); En vermits men dagt, dat dit Graan, naar Hamont in het Land van Luik gebragt zoude werden, gelaſten de Staaten, den Kommandeur, met overleg der Regeering, het Krygsvolk op alle wegen, die derwaards liepen, de wagt te doen houden (z). De uitvoer van Koorn uit de Meyerye belet.

Het Gemeen, altoos gewoon, vooral in tyden van nood, alles ten ergſten te duiden, was thans zeer misnoegd, dat de Regeering den vryen uitvoer van Knollen toeſtond; Om de gemoederen te ſtillen was men genoodzaakt, ieder zak Knollen, die buiten de Stad vervoerd werd, met zes ſtuivers te belaſten, welke penningen den Armen uitgedeeld werden (a). De Regeering had merklyke redenen tot deeze toegevenheid, want het Graauw had, (zo als ik van oude Lieden, die dit heugden verſtaan heb,) de koenheid op zekere huizinge den Rozenboom, in de Kerkſtraat waar in een Koornkooper, die veel Graanen op zolder had, woonde, aan te vallen. Een Vrouws- Impoſt op het uitvoeren van Knollen geſteld.

(x) Brieven aan de Regeering van Dordrecht *van den* 18. *April en* 25. *Mei* 1699.

(y) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 8. *December* 1698.

(z) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 16. *December* 1698.

(a) Brief aan de Regeering van Bommel In het Regiſter der Miſſivens *blads.* 36. *verſo.*

XVI. Boek 1698. Vrouwsperſoon brak een der ſtraatſteenen uit, die zy in de glazen van dat Huis ſmeet: Een oogenblik daar na, waren alle de ſtraatſteenen daar omtrent uitgehaald, en in de glazen van dat Huis geworpen. De Bezetting die hier op toeſchoot, belette den verderen voortgang, zonder het welk het geheele Huis vernield zoude zyn geworden.

De Hoogſchout helpt de Stad aan Koorn.

Inmiddels bood de Hoogſchout de Regeering aan, om de Stad voor gebrek van Koorn te bewaaren, mits hy daar toe, door de Regeering gemagtigd, en ſchadeloos geſteld werd. Dit aanbod werd gretig aanvaard: Hy kogt dan ten behoeven der Stad, vyftig Laſten Ooſterſche Rog (*b*), en bleef borge, voor den Uitvoer van dezelven, voor welke dienſt, de Regeering hem hartlyk dank zeide (*c*). De ſchaarsheid van Graanen, duurde tot in Mei des volgende jaars, wanneer de toevoer herwaards zodanig vermeerderde, dat de prys allenskens afnam, en zo gematigd werd, dat men de duurte agte, geheel verdweenen te zyn (*d*).

Alle de bruggen buiten de Stad door het hooge water weg geſpoeld.

Het hooge Water had in het laaſt deezes jaars wederom genoegſaam alle de Bruggen, in de toegangen naar de Stad vernield. De Raad van Staaten gelaſte, op verzoek van den Hoogſchout, de Aannemers, die ten ſpoedigſten bruikbaar te maaken, of by nalatigheid, zoude dit, ten kunnen koſten, door den Kommandeur gedaan werden (*e*).

Die

(*b*) Notulen *van den* 1. *Januari* 1699.

(*c*) Brief aan den Hoogſchout In het Regiſter der Miſſivens voorſz. *bladz.* 60. *verſo.*

(*d*) Wagenaar Geſchiedeniſſen van Amſterdam XXII. *Boek bladz.* 723.

(*e*) Resolutie van den Raad van Staaten *van den* 8. *December* 1698. in het Regiſter der Miſſivens voorſz. *bladz.* 49. *verſo.*

XVI. Boek 1698.

Die van den Dungen, gelegen onder den vrydom der Stad, hadden in het jaar 1632, van den Raad van Staaten verkreegen, om 's Lands Gemeene Middelen by uitkoop te betaalen, mits aldaar geene winkelneering gedaan werd (f). De Regeering alhier gaf in deezen jaare, den Raad te kennen, „ dat het gehugt Dungen onder „ de Stad hoorde. De Regeering had by gele- „ genheid van het invoeren der Persooneele „ Schatting, dit ook binnen den Dungen getragt „ te doen, zulks was by den Raad afgeslagen, „ om dat den Dungen, in opzigt der Gemeene „ Middelen, als van de Stad afgescheiden, ge- „ rekend werd. Het verzoek om uitkoop der „ Gemeene Middelen was mede afgewezen." De Regeering verzogt derhalven, dat, in plaats van de Gemeene Middelen aldaar te verpagten, de Opgezetenen met den uitkoop te laaten volstaan (g). De Raad van Staaten verklaarde, „ dat wanneer die van den Dungen, in het jaar „ 1632. verzogt hadden, 's Lands Gemeene „ Middelen by uitkoop te betaalen, zy tevens „ aangenomen hadden, wanneer die over de „ Meyerye verpagt zouden werden, zig daar aan „ te onderwerpen. Dit verzoek was door den „ Pensionaris der Stad, toen mede ondersteund „ geworden." De Raad sloeg derhalven het verzoek der Regeering af; De Gemeene Middelen moesten aldaar, op de Ordonnantie, even als bin-

De Regeering verzoekt, dat die van den Dungen hunne Gemeene Middelen by uitkoop mogen blyven betaalen.

(f) Resolutie van den Raad van Staaten *van den* 29. *December* 1632. in het Regifter der Missives voorsz. *blads.* 17. *verso.*

(g) Brief der Regeering *van den* 3. *September* 1698. in het Regifter der Missivens *voorsz. bladz.* 13.

XV. Boek. 1698. binnen de Stad verpagt worden (*b*). Dit heeft egter thans geen plaats meer: want zederd dat de Gemeene Middelen, in het begin deezer Eeuw, aan alle de plaatſen in de Meyerye, van 's Lands wege zyn aangeſchreven, is dit mede te Dungen geſchied: Uitgenomen, dat het Hoofdgeld, in plaats van het Gemaal, het welk overal in de Meyerye, in den jaare *1736*, is aangeſchreven, te Dungen niet is gedaan, maar de Regenten dier plaats, moeten jaarlyks Hoofdlyſten van hunne Inwoners opmaaken, naar welken *het Hoofdgeld*, ingemaand word.

1699. Verdieping der Dieze binnen de Stad. De Stroomen binnen de Stad waren thans zo vervuild, dat die noodzaaklyk gediept moeſten werden. De Gemagtigden tot dit werk benoemd, toonden de Regeering in eene Lyſt alle de gebreken aan (*i*), waar na men beſloot, het verdiepen, openlyk aan te beſteeden (*k*), hier toe werden voor drie maanden, vyftien honderd guldens, ten laſten der Stad opgenomen, om die na dien tyd, uit eene omſlag over de huizen, af te loſſen (*l*). By nader onderzoek bevond men, dat 'er nog twee duizend zeven honderd guldens toe vereiſcht wierden. Des werd beſloten, om Stads Kaſſe ſchadeloos te ſtellen, dat de omſlag, Verpondingswyze over de Huizen, aan de Rivier gelegen, ten laſten der Eigenaars, doch by de Huurders te voldoen, om aan de Huurpenningen te

(*b*) Resolutie van den Raad van Staaten *van den* 5. *September* 1698. in het Regiſter der Miſſivens *voorſz. bladz.* 15. *verſo.*
(*i*) Notulen *van den* 9. *September* 1699.
(*k*) Notulen *van den* 17. *September* 1699.
(*l*) Notulen *van den* 29. *September* 1699.

XVI. Boek 1699.

te korten, geschieden moest (*m*). De Regeering verzogt haare Gemagtigden, dat zy dien voorslag werkstellig zouden maaken (*n*), gelyk geschiede.

Voorslag der Regeering van Breda om vermindering van Lasten te verkrygen.

Eenige Afgezondenen der Regeering van Breda, reeds in den Haage bezig, om vermindering van Lasten te verkrygen, verzogten, aan de Wethouderschap alhier, hen daar in te ondersteunen; Terstond zond zy haaren Pensionaris derwaards, om daar in mede te werken (*o*). Of die van Breda geenen gunstigen uitslag te gemoed zagen, weet ik niet: Immers het blykt uit het verslag van den Pensionaris alhier, dat zy, by zyne aankomst in den Haage, zonder eenig verzoek deswegens gedaan te hebben, naar huis gekeerd waren. Hy had egter by die gelegenheid, met Eenigen der Staaten, over de geweldige Lasten, die de Ingezetenen zyner Stad opbrengen moesten, gesproken, en daar van een vertoog den Algemeenen Staaten overgegeeven, het welk voornaamlyk de Persooneele Schatting betrof. De Gemagtigden der Staaten, traden daar over wel in gesprek met die des Raads van Staaten, doch dit verzoek werd om de groote gevolgtrekking, van de hand gewezen (*p*).

Dat vrugteloos afloopt.

Voor de Fransche Vlugtelingen, die zig hier ter Stede nedergezet hadden, en een Regiment Zwitsers, dat thans hier in Bezetting lag, was de zitting in de Walsche Kerk veel te klein. De Kerkenraad dier Gemeente verzogt dan, dat men aldaar eene Gaan-

Verzoek om meerder zitplaatsen in de Walsche Kerk alhier te maaken.

(*m*) NOTULEN *van den* 15. *Februari* 1700.
(*n*) NOTULEN *van den* 4. *Maart* 1700.
(*o*) NOTULEN *van den* 25. *Augustus* 1699.
(*p*) NOTULEN *van den* 17. *September* 1699.

XVI. Boek 1699. Gaandery, van het Orgel, tot aan de Bank der Regeering, maaken wilde, waar op men meerder toehoorders zoude kunnen plaatzen. De Regeering ſtelde dit verzoek in handen van Kerkmeeſteren, om daar op te berigten (*q*). Ik heb hier van geen gevolg gevonden, nogtans is het zeker, dat die Gaandery tot heden toe, niet gemaakt is. Denklyk hebben die Vlugtelingen, en hunne Nakomelingen, de Nederduitſche taale magtig geworden zynde, na dien tyd zig by de Nederduitſche Gemeente begeven, waar door die koſten onnodig werden.

1700. De rivier de Dieze tot aan de Maaze gediept. By gelegenheid van het verdiepen der Stroomen binnen de Stad, beſloot men de ondieptens in de Dieze, tot aan de Maaze, mede te doen uithaalen (*r*). De Gemagtigden tot dit werk, deeden verſlag, „ dat zulks, niet zonder zwaare „ koſten, die Stads Geldmiddelen thans niet ge„ doogden, te doen ware: Het kwam hun voor, „ dat men om de koſten daar toe te vinden, een „ oort van de ſtuiver, op ieder ton Turf leggen „ moeſt, zonder dien Laſt, met Stads Geldmid„ delen te vermengen.” Belaſting op den Turf gelegt. Dit voorſtel werd goedgekeurd (*s*), en men beſloot een byzonder Perſoon aan te ſtellen (*t*), die op de gevoeglykſte wyze, deeze belaſting, van de Turf Schippers zoude invorderen, op eene orde, by de Regeering nader te beraamen (*u*): gelyk geſchiede (*v*).

Niet

(*q*) NOTULEN *van den* 29. *September* 1699.
(*r*) NOTULEN *van den* 30. *Oćtober* 1699.
(*s*) NOTULEN *van den* 30. *Maart* 1700.
(*t*) NOTULEN *van den* 8. *April* 1700.
(*u*) NOTULEN *van den* 17. *April en* 24. *Juli* 1700.
(*v*) NOTULEN *van den* 29. *September en* 9. *Oćtober* 1700.

Niet lang hier na vervoegden zig eenige Turf-Schippers by de Regeering, klagende, dat de Turf daar door, te zwaar belaſt, ſchaarſer zoude worden. Zy hadden ook meerder Laſten dan alle andere Turf-Schippers te dragen, en verzogten daarom, dat de Turf niet bezwaard mogt worden; Dit verzoek werd in handen van eenige Leden der Regeering geſteld, en immiddels de Belaſting op de Turf geſchort (*w*). Na gedaan verſlag beſloot men, het Draaggeld van een Ton Turf met een oort van de ſtuiver, te verhoogen, het welk door de Dragers, aan de Turftonners, van ieder Schip, overgegeeven moeſt werden, welken dit geld, op den Eed, den Ingaarder daar van ter hand zouden ſtellen. Dus nam deeze Belaſting met den eerſten Maart deezes jaars, eenen aanvang (*x*). XVI. Boek 1700.

By deeze gelegenheid werden de Turfdragers onder een Gild gebragt, waar uit vier Dekenen jaarlyks, zouden verkooren worden: Het getal der Gildebroeders zoude uit veertig beſtaan, die alle Poorters der Stad moeſten zyn. Ter zelver tyd werd eene Ordonnantie, voor de Turftonners en Dragers beraamd (*y*). Het Gild der Turfdragers opgerigt.

De Stads Geldmiddelen waren thans door verſcheide toevallen zodanig ten agteren geraakt, dat de Regeering genoodzaakt werd, eenige penningen op te neemen (*z*), en om zulks in het vervolg zo veel mooglyk te vermeiden, werden de Ordonnantien ter verbetering der Gemeene Verbetering van Stads Geldmiddelen.

(*w*) NOTULEN *van den* 10. *November* 1700.
(*x*) NOTULEN *van den* 24. *Februari* 1701.
(*y*) NOTULEN *van den* 6. *Mei* 1701.
(*z*) NOTULEN *van den* 24. *Juli* 1700.

XVI Boek 1700.

ne Middelen, derwyze vermeerderd, dat men vooral, tegen de Sluikeryen, een waakend oog houden kon (*a*): ook werden de Penningen der Amptgelden, die tot heden toe, enkel tot optimmering, en verfiering van het Stadhuis gebruikt waren, tot ftyving van het Politie Komtoir der Stad befteld. Verfcheide min nodige uitgaaven ten laften der Stad, werden mede afgefchaft (*b*).

Moeielykheid over het uitroeien van eenige Boomen op de Wallen.

De Raad van Staaten had in het laaft des voorleden jaars goedgevonden, de groote Boomen, die in de Borftweeringen ftonden, eene roede van hunne hoogte in te korten, en den afval van dien te verkoopen. De Regeering vertoonde hier op den Raad: „ Dat die Boomen, op Stads koften „ geplant waren. Wanneer de Raad, voorheen „ goedgevonden had, die te laaten inkorten, was „ dit altoos ten voordeele der Stad gefchied," zy verzogt derhalven, dat zulks wederom ingewilligd, en den Afval tot Stads behoeftens gebruikt mogt werden (*c*). De Raad vond hier op goed, het inkorten dier Boomen by voorraad te ftaaken (*d*). Eenigen tyd hier na, werd de Regeering toegeftaan, de oude Boomen, die in de Borftweeringen ftonden, uit te roeien, doch die welken aan de Haven, Ortenpoort, op het Plyn, en het Orange Bolwerk ftonden, zouden, om dat zy geene fchade aan de Veftingwerken deeden, ftaan

(*a*) NOTULEN *van den* 24. *September* 1700.
(*b*) NOTULEN *van den* 12. *November* 1700.
(*c*) BRIEF der Regeering aan den Raad van Staaten *van den* 8. *Februari* 1700. In het Regifter der Miffivens beginnende *den* 18. *December* 1699. *bladz.* 18. *verfo.*
(*d*) RESOLUTIE van de Raad van Staaten *van den* 26. *Februari* 1700.

ſtaan blyven. De Regeering zoude zig in het vervolg, niet meer met de Boomen, die op de Wallen ſtonden bemoeien, maar het bewind daar van, den Raad over laaten (*e*). Hier op werden de oude Boomen, die in de Borſtweeringen ſtonden, ten voordeele der Stad, openbaarlyk verkogt (*f*). XVI. Boek 1700.

Een Franſche Party had het huis van den Predikant te Maarheeſe, van alles beroofd; De Raad van Staaten gelaſtte, dat de vier Kwartieren der Meyerye, de ſchade deezen Leeraar overgekomen, ieder voor hun aandeel zouden voldoen. De rede, die den Raad hier toe bewoog, was gegrond op eene Reſolutie der Algemeene Staaten, van den twee en twintigſten October 1692. waar in gezegt werd, dat ingeval eenig Dorp, ſchade leed, door Brand, Weghaaling van Menſchen, of Beeſten, die ſchade, door het geheele Kwartier, het geene de Vyand zoude willen noodzaaken, over de Brandſchattingen te komen handelen, geboet zoude werden (*g*). Moedwil der Franſche Partyen.

Thans was den Raad van Staaten, op het berigt, dat de Franſche Krygsmagt, alle de Steden der Spaanſche Nederlanden bezet had, met iemand over een gekomen, om de vaſte Steden van Staatſch Brabant, met den nodigen Voorraad van Rogge te voorzien, als mede, om het Brood voor de Bezettingen, in die Steden, en het Krygsvolk, dat daar omtrent zoude komen te ſtaan, 1701. De Stad werd met Koorn voorzien.

(*e*) Resolutie van den Raad van Staaten *van den* 15. *Mei* 1700.

(*f*) Notulen *van den* 8. *December* 1700.

(*g*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 10. *Maart* 1700.

XVI. Boek 1701. ſtaan, te leveren: ten dien einde, moeſten de Bevelhebbers, en de Regeeringen der Steden de bekwaamſte plaatzen daar toe, en Wagthuizen voor dezelven, ten ſpoedigſten bezorgen. De Regeering alhier deed mede naar de nodige plaatſen omzien (*h*), en men bevond, vyftien duizend, zeven honderd zakken Koorn te kunnen bergen, waar van de Regeering den Raad kennis gaf (*i*). Terſtond werd gelaſt, dat men de beste, en bekwaamſte Zolders gereed zoude maaken (*k*), op dat de Aanneemer het vereiſchte Koorn daar op konden brengen. Het bakken van het Brood werd eenige byzondere lieden, die onder het Bakkers Gild alhier behoorde, aanbeſteed.

Moeielykheid met het Bakkers Gild. Niet zonder reeden, gaf dit Gild te kennen: „ Dat, volgens een Voorregt, van Karel den II. „ Hertog van Brabant, van den 13den Februari „ 1555. niemand buiten het Gild, eenig Brood „ hier ter Stede bakken mogt: zulks had, in „ voorige Oorlogen, altyd ſtand gehouden: thans „ werd het Gild de Neering onttrokken." De Regeering gaf hier van den Raad van Staaten kennis (*l*), doch het antwoord was, dat men vreemde Bakkers moeſt gebruiken, om dat die meerder Brooden uit eene zak Meel bakten, en min-

(*h*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 22. *Februari* 1701.

(*i*) NOTULEN *van den* 8. *Maart* 1701. Regiſters der Miſſivens *voorſz. bladz.* 114 *verſo.*

(*k*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 14. *April* 1701. in het Regiſter der Miſſivens *voorſz. bladz.* 116.

(*l*) BRIEF der Schepenen *van den* 20. *April* 1701. in het Regiſter der Miſſivens *voorſz. bladz.* 120. *verſo.*

minder Bakloon vorderden: hoe zeer men genegen was, de Burgery te bevoordeelen, kon de Aannemer tegen het gemaakte Verdrag, nu de wet niet gesteld werden (*m*). Schepenen verzogten,, dat indien 'er in het vervolg Brood gebakken moest werden, het Gild als dan de voorkeur mogt hebben (*n*), waar in de Raad bewilligde (*o*). In het volgende jaar, werd het Gild, alleen, het bakken van Brood voor het Leger toegestaan, mits het des Aanneemers Meel gebruikte (*p*). XVI. Boek 1701.

Inmiddels besloot men tot meerder verzekering der Stad, het Land alomme onder water te houden; en de Dieze, tot dat de Sluizen by Crevecœur gemaakt zouden zyn, omtrent het Dorp Engelen, af te dammen, als mede eenen Dyk, van Crevecœur, tot aan het Hedikhuizer eind, te leggen: De Kaade, van de Schans Isabella, tot aan de Vugterpoort te verbreeden, en op te hoogen: De Singels, om de graften van de Vugterpoort tot aan den Boom, en van daar, tot omtrent de Hinthamerpoort, mede op te hoogen (*q*). De Conterscherpen, voor de Vugter en Hinthamer Poorten, en den Dyk, van den Boom, tot aan

Middelen ter verzekering der Stad aangewend.

(*m*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 6. *Mei* 1701

(*n*) Brief der Schepenen *van den* 10. *Juni* 1701. in het Register der Missivens *voorsz. bladz.* 132. *verso.*

(*o*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 21. *Juni* 1701.

(*p*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 15. *Juli* 1702. in het Register der Missivens *voorsz. bladz.* 197. *ve*

(*q*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 15. *Juni* 1701.

XVI. Boek 1701. aan de Conterscherp van de Engeler Schans, op te maaken, en eindlyk, eenen Sluis in den Bosschen Sloot, by Engelen te leggen (*r*). Het nadeel, dat de Scheepvaart door het toedammen der Dieze zoude lyden, gaf gelegenheid aan den Raad te vertoonen, dat de Stad buiten dien, rontsom geheel onder water gezet kon werden; wilde men egter de Rivier toedammen, alles was by der hand, zo dat dit in driemaal vier en twintig uuren, geschieden kon. Zy verzogt derhalven, dat de Rivier opengelaten mogt werden (*s*). De Raad gelaste hier op den Kommandant, het water rontsom de Stad, zo hoog te houden, als tot hare verzekering nodig ware (*t*). Eenigen tyd hier na, werd den Directeur der Vestingwerken gelast, te berigten, of het noodzaaklyk ware eenen Dam te leggen, gelyk mede, of het van vrugt zoude zyn, eenen Dyk, van Crevecœur, over den grond van Boukhoven, tot aan het land van Heusden, op te werpen (*u*). In het laaste werd egter zwaarigheid gemaakt, om dat de Prins van Luik, Schutsheer van Boukhoven is. Ik heb het uiteinde deezer zaaken niet gevonden. Vast is het, dat geenen Dam in de Dieze, noch den Dyk over den grond van Boukhoven, gelegd zyn. De Raad had deezen jaare mede voorgenomen, het

(*r*) Resolutien des Raads van Staaten *van den* 11. *en* 20. *Juni* 1701.

(*s*) Brief aan den Raad van Staaten *van den* 23. *Juni* 1701. in het Registers der Missives *voorsz. bladz.* 140.

(*t*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 24. *Juni* 1701.

(*u*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 29. *Juni* 1701.

het water in 's Hertogenbosch, tot aan den Melk dyk, en van daar, tusschen Sprang en Waalwyk, naar den kant van Kapel en Waspyck, te brengen, en het aanbesteden van een Graft aldaar, goedgekeurd (*v*). Dit heeft egter om redenen my onbekend, geenen voortgang gehad. XVI. Boek 1701.

De Raad van Staaten had in het jaar 1673. 's Lands Tienden, aan de Dorpen tot zodanigen Somme, als die, tien jaaren door een gerekend, opgebragt hadden, aangeschreven (*w*). Thans vond hy goed, dit voorbeeld niet te volgen, maar die te verpagten (*x*). Hy waarborgde egter de Pachters, voor de schade, die hun door heirkragt, en het doorsteken van dyken, tot den eersten October deezes jaars, overkomen zoude (*y*). Voorzorg omtrent het verpagten van 's Lands Tienden.

Wanneer de Franschen, alle de Spaansche Nederlanden bezet, en de Stad Luik ingenomen hadden, bragten de gegoedste Opgezetenen der Meyerye, hunnen besten Huisraad naar de vaste Steden. De pagter des Brabantschen Landtol vorderde hier van Tolgeld, niet tegenstaande de Raad van Staaten, dit in den jaare 1666. verboden had; doch hem werd aangeschreven, zig hier van, te onthouden, en het geene hy, dewegens ontfangen had, te rug te geeven (*z*). Orde om van de gevlugte goederen geen Tol te nemen.

De

(*v*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 2. *September* 1701.

(*w*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 28. *Juni* 1673.

(*x*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 17. *Juni* 1701.

(*y*) Resolutien des Raads van Staaten *van den* 27. *Juni en* 5. *Juli* 1701.

(*z*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 25. *Juni* 1701.

XVI. Boek 1701.

Voornemen om de Stroomen binnen de Stad altyd vaarbaar te houden.

De Raad en Rentmeester Generaal der Domeinen van Brabant, gaf in deezen tyd de Regeering te kennen, dat de Majoor Kommandant *Ivoy*, den Raad van Staaten, de noodzaaklykheid, om de Stroomen binnen de Stad altyd vaarbaar te houden, vertoond had, alsmede hoe dit gemaklyk, door het leggen van eenige Beschoejingen, geschieden kon. Hy was gemagtigd daar over met de Regeering te spreken, en te onderstaan, hoe veel zy daar toe zoude willen geven. Hy verzogt derhalven met dezelven, daar over, in gesprek te treden. De Regeering benoemde daar toe eenigen van haare Leeden (*a*), welken verslag deeden, dat dit de Stad voordeelig zoude zyn, en dat men daar toe, twee duizend guldens, eens, zoude kunnen aanbieden; het welk de Regeering zig liet welgevallen (*b*). De Raad van Staaten, aan wien de Raad en Rentmeester Generaal, dit bekend gemaakt had, keurde dit mede wel goed, doch de Stad begreep naderhand, dat het Land daar toe, een derde, en de Stad, twee derden zoude moeten betaalen, en de Sluizen ten eeuwigen dage onderhouden (*c*), om die reeden vertoonde zy den Raad: „ Dat de „ Stad niet in staat was, dit werk, op die Voor„ waarden aan te neemen. De zwaare Lasten, „ die de Ingezetenen der Stad drukten, de on„ gehoudene Huisvesting van het Krygsvolk, en „ de uitgeputte 's Lands Middelen, konden dit „ geensins dulden. Zy had meermaalen dit ver„ toond.

(*a*) NOTULEN *van den* 10. *October* 1701.
(*b*) NOTULEN *van den* 11. *October* 1701.
(*c*) RESOLUTIE van den Raad van Staaten *van den* 14. *October* 1701. in de NOTULEN *van den* 25. *October* 1701.

„ toond. Het was genoegzaam erkend, dat de „ Ingezeetenen hier ter Stede, met verſcheiden „ Laſten, die door het gemeene Land gedragen „ moeſten worden, bezwaard waren, waar om „ veele zig met der woon uit de Stad begeven „ hadden (*d*)." XVI. Boek 1701.

Ik heb van dit werk hoe nuttig ook, geene verdere aantekeningen gevonden, zeker is het, dat het nimmer voortgang gehad hebbe.

Opregting van een Wagen-poſtery op Rotterdam.

De Poſtmeeſter der Wagenpoſtery van Breda op Maaztricht, rigte in dit jaar eenen Poſtwagen op, van Breda, naar den Haage. De Poſtmeeſter van deeze Stad, op Maaztricht, begreep ligt, dat zyne Poſtery hier door, te niet zoude lopen, verzogt, dat de Regeering alhier, hem wilde vergunnen, eenen Poſtwagen van hier, op Rotterdam aan te leggen, waar tegen zig de Bodemeeſters, en Schippers deezer Stad, ſtelden: Zy herinnerden de Regeering, hoe zy voorheen, den Poſtwagen van Rotterdam met alle kragt geweerd had. De Regeering die alles dien aangaande had laaten onderzoeken (*e*), beſloot nogtans, dat men tot behoud van den doortogt der Reizigers door de Stad, onder zekere bepalingen, eenen Poſtwagen, van hier op Rotterdam kon aanleggen: Zy beraamde dan een orde, op de Vragten, en andere zaaken daar toe betreklyk, doch alleen, voor den tyd van drie jaaren (*f*). Dit had zo ik verſtaan heb ten gevolge, dat de Wagenpoſtery zo van Breda op Maaztricht, als van

(*d*) NOTULEN *van den* 26. *Octeber* 1701.
(*e*) NOTULEN *van den* 28. *Mei* 1701.
(*f*) NOTULEN *van den* 6. *Juni* 1701.

XVI. Boek. 1701.

van de eerste Stad, op den Haage te niet liep, en die, van hier naar Rotterdam, mede stil stond.

Moeielyk-heid met den Raad van Brabant over het Regts-gebied.

De Hoogschout had in deezen jaare van Schepenen alhier verworven, om eenen der Opgezetenen van den Dungen te vatten; Deeze had by den Raad van Brabant weeten te verkrygen, dat het *Decreet* van Schepenen alhier, zo lang geschort zoude werden, tot dat men Partyen gehoord, of anders verstaan had (*g*). De Regeering klaagde den Algemeenen Staaten, *dat hier door*, een inbreuk in haar Regtsgebied *geschied* was, zy toonde aan, dat dit *tegen* het 607de Lid van het Berigtschrift des Raads van Brabant, en tegen het Voorregt der Hoofdsteden, streed. Zy verzogt, dat de Raad van Brabant, dit alles zoude afdoen, en dat hem verboden werd, dit in het vervolg te onderstaan (*h*). De Hoogschout, en Schepenen schreven hier op andermaal aan dezelven. Daar op werd besllooten, dat de gemelde Opgezetenen aan het Regtsgebied van Schepenen alhier, *gelaaten* zoude werden (*i*).

Sterke Bezetting binnen de Stad gelegd.

De sterke Bezetting, die gedurende den aanstaanden winter binnen de Stad gelegt stond te werden, was oorzaak, dat men in tyds naar Stallingen omzag. De Raad van Staaten verzogt, om de St. Jakobskerk op zekere voorwaarden tot Stallingen te vervaardigen, waar in de Regeering bewilligde (*k*). De Bezetting zoude uit tien duizend

(*g*) NOTULEN *van den* 28. *April* 1701.

(*h*) BRIEF der Regeering aan de Algemeene Staaten *van den* 20. *April* 1701. in de NOTULEN *van den* 29. *April* 1701.

(*i*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 8. *December* 1701.

(*k*) NOTULEN *van den* 28. *Augustus* 1701.

zend te voet, en twee duizend te paard bestaan. XVI. Boek
De Kommandeur, en Majoor Kommandant, oordeelden het onmooglyk, dat de Burgery met zo 1701.
eene zwaare Inkwartiering belast kon worden: Zy sloegen derhalven voor, dat de Regeering het Servies geld afschafte, en dat een ieder de Bezetting zoude moeten huisvesten, doch zo, dat de Regimenten by elkander geplaatst zouden werden: Ieder Ruiter met zyn paard zoude agt, een Dragonder zeven, en elk Soldaat vier stuivers, weeklyks, voor het Bed, Vuur, Licht, en Stro, betaalen, behalven een oort stuivers, voor het Gasthuis: De Offisieren zouden by de Burgery gehuisvest worden, en daar voor zekere bepaalde Som voldoen, of hunne Kamerhuur zelf betaalen (*l*). De Regeering deed hier op afkondigen, dat de Burgery by voorraad zo veel Bedden, Matrassen, en Dekens klaar zoude maaken, als hun aangezegt zoude werden. De Opgezetenen onder het Vrydom, zouden daar toe mede iet betaalen. Zy oordeelde, dat men van den ouden voet van het Servies geld te betaalen, niet kon afgaan; Op het betaalen van de Kamerhuur der Offisieren zoude men orde stellen (*m*): van de plaatsen, daar eenige Ruiters of Soldaaten gehuisvest konden worden, zoude men eene Lyst maaken, en de Burgery gelasten, de Krygslieden terstond, in te neemen, of elders plaatsen daartoe aan te wyzen. De Leden der Regeering zouden met één Bed, en met Soldaaten belast werden: doch dit zouden zy, met drie stuivers weeklyks, kun-

(*l*) Notulen *van den* 19. *September* 1701.
(*m*) Notulen *van den* 22. *September* 1701.

XVI. Boek
1701.

kunnen afkoopen. De Predikanten, 's Lands Ontfangers, Rentmeesters, Kommiesen, en Schoolmeesters zouden van het leveren van Bedden, en Inkwartiering bevryd blyven (*n*). Hier op kwam de Bezetting binnen, dan alzo ieder, zyne Soldaaten niet in dezelve wyk, daar hy woonde besteld had, was het ondoenlyk, ieder Regiment by elkander te leggen. Schepenen gaven dit, den *Prinse van Nassauw Saarbrug* Gouverneur der Stad te kennen, die zulks ten hoogsten kwalyk nam. Zy vertoonden hem de onmooglykheid hier van, en verzogten, daar mede zo lange te wagten, tot dat de geheele Bezetting ingekomen was, wanneer men door een verschikking dit kon verhelpen. Dit alles baate niets, hy weigerde meerder Krygsvolk binnen de Stad te zenden, voor dat dit alles in orde gesteld ware. De Regeering vertoonde hem de onmooglykheid hier van, en verzogt den Majoor Kommandant hun hier in behulpzaam te willen zyn (*o*). Ik gisse, dat de Prins van gedagten veranderd zal zyn, om dat ik niets meer, aangaande deeze zaak, geboekt vinde.

Verzoek dat de Raad van Staaten eenige Barakken binnen de Stad wil laaten timmeten, en dat de Burgery eenige vergoeding mag bekomen.

By gelegenheid dat Schepenen den Raad vertoonden, hoe zwaar de Burgery, door deeze sterke Bezetting gedrukt werd, voegde zy 'er by, dat 'er tot heden geen bevel gegeven was, om de nog lopende Servitie gelden, hun, voor het toekomende te doen genieten: des verzogt men betaaling voor het voorledene, en dat 'er orde op het lopende, gesteld mogt worden, gelyk mede dat

(*n*) NOTULEN *van den* 27. *September* 1701.
(*o*) NOTULEN *van den* 8. *October* 1701.

dat 'er eenige Barakken, en Stallingen, in plaats van die, welke van 's Lands wege, door het verbreeden der Wallen afgebroken waren, gebouwd mogten worden; De Regeering zoude daar toe, bekwaame plaatsen aanwyzen (*p*). Deeze zond ook ten dien einde eenigen uit den haare, naar den Haage, die den Staaten vertoonden, wat Lasten de Burgery, zederd den jaare 1672. gedragen had. „ Het Spaansche Regiment van „ Schellard, had hun, op honderd duizend, en „ dat der Italiaanen, op twintig duizend guldens „ komen te staan. Het maaken van eene aarde „ Borstweering rondsom de wallen, dat de Burgery verrigt had, zoude het Land, tagtig dui„ zend guldens gekost hebben. Aan het Leger „ voor Maaztricht, was in den jaare 1676. op „ last van zyne Hoogheid, voor elf duizend ne„ gen honderd zes en negentig guldens aan Brood „ geleverd, toen was aan Wagenvragten, Kar„ ren, en Scheepsvragten, meer dan tien dui„ zend guldens betaald. De Servitie gelden, ze„ derd de Vreede van Munster, op last des Raads „ van Staaten voldaan, beliepen omtrent twee„ maal honderd duizend guldens. De toenmaa„ lige Bezetting, die tien duizend mannen sterk „ was, kwam de Burgery, weeklyks, op vyf„ tien honderd guldens te staan, behalven de „ Bedden, die tot drie duizend stuks voor de „ Bezetting geleverd waren. De Regeering was „ derhalven genoodzaakt, Eed, en Amptshalven „ te verzoeken, dat de Stad, volgens het XVI.

XVI. Boek 1701.

„ Lid

(*p*) Brief van Schepenen aan den Raad van Staaten *van den* 9. *September* 1701. in het Register der Missivens *voorsz. blads.* 155. *verso.*

XVI. Boek. 1701.

„ Lid der Voorwaarden van Overgaaf, als eene „ der Vereenigde Nederlanden, behandeld mogt „ worden (q)."

De Staaten verzogten hier op den Raad van Staaten, by voorraad Matrassen, Laakens, en Dekens voor de Bezetting alhier, in te koopen, om die uit de geëischte Servitie gelden voor deezen jaare te betaalen (r).

Nader aandrang daaromtrent en gevolg.

De Regeering, die by aanhoudenheid, om verligting der Lasten, voor de Burgery aanhield, kreeg eindlyk antwoord, dat de Staaten thans geene meerdere vergenoeging konden geeven, in het vervolg zouden zy, op het verzoek der Regeering, zo veel agt slaan, als de gelegenheid des tyds toe liet (s).

Roode Loop hier.

Onder de Soldaaten, die in deezen tyd binnen de Stad kwamen, waren 'er veelen met den Rooden Loop besmet, waar door het Groot Gasthuis vol raakte, en de Burgery dermaten aangestoken werd, dat 'er veelen binnen de Stad, daar aan stierven (t).

1702. Dood van den Prinse van Oranje Koning van Groot Brittannien.

Willem de IIIde Prins van Orange, Koning van Engeland, Schotland, en Ierland, Stadhouder, Kapitein en Admiraal Generaal der Nederlanden, stierf den negentienden Maart deezes jaars. De Algemeene Staaten gaven hier van de Re-

(q) Notulen van den 24. Decemb er 1701.

(r) Resolutie van de Staaten Generaal van den 19. November 1701.

(s) Resolutie van de Staaten Generaal van den 7. December 1701.

(t) Brief van Schepenen aan den Raad van Staaten van den 9. September 1701. in het Register der Missivens voorsz.

Regeering kennis (*u*), deeze besloot met alle de klokken, driemaal daags, zes weeken lang, over dit sterfval, te doen luiden (*v*). XVI. Boek 1702.

De Keizer had in deeze maand, het Beleg voor Keizerswaard geslagen, en hier mede den Oorlog aan deezen kant begonnen (*w*). De Staaten bevreest, dat mooglyk door Frankryk, of Spanje, iet tegen deeze Landen ondernomen zoude werden, gelasten een ieder op zyne hoede te zyn, en zig niet veel waagen (*x*). De Regeering alhier waarschouwde mede een ieder, die daar aan gelegen was, zig buiten schaade te houden (*y*). De Oorlogs Verklaaring tegen Frankryk, en Spanje, geschiede den agtsten Mei deezes jaars (*z*). Op den drie en twintigsten dier maand, kwamen de Algemeene Staaten, met den Markgraaf van Bedmar, wegens het betaalen der Brandschattingen, en het geeven van Paspoorten over een (*a*), en bepaalden mede, dat aan de wederzydsche Onderdaanen, eene maand, na de vordering dier Brandschattingen, gegund werd, om zig daar over te verstaan. De Staaten maakten dit de Regeering bekend, en deeze deed zulks alom afkon-

Begin des Oorlogs met Frankryk.

(*u*) Brief der Staaten Generaal *van den* 23. *Maart* 1702. in de Notulen *van den* 27. *Maart* 1702.

(*v*) Brief der Regeering van den . . *Maart* 1702. en Notulen *van den* 27. *Maart* 1702.

(*w*) Europische Mercurius van den jaare 1702. I. *Deel bladz.* 282.

(*x*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 12. *April* 1702.

(*y*) Notulen *van den* 14. *April* 1702.

(*z*) Europische Mercurius van den jaare 1702. I. *Deel bladz.* 294.

(*a*) Europische Mercurius van den jaare 1702. II. *Deel bladz.* 71. *en* 72.

XVI. Boek 1702. kondigen (*b*). Terstond had de Fransche Intendant *Fumeron*, het Kwartier van Maazland gelast, een menigte Karren, en Paarden, ten dienste des Legers onder den Hertog van Bourgondien te leveren, doch de Staaten, hier van door den Kwartierschout onderrigt, verboden terstond aan dit bevel te gehoorzaamen (*c*).

De Regeering verzoekt, dat de Stad versterkt mag werden. 's Hertogenbosch, was thans een der Uiterste Grensvestingen van den Staat tegen Frankryk geworden. Buiten de Hinthamer Poort, en aan de Schans Isabella, had men in deezen tyd wel eenige verandering aan de Vestingwerken gemaakt, doch alles was onvoltooid gebleeven, dus de Vyand, zig gemaklyk daar van, tot zyn voordeel kon bedienen: Ook was de Bezetting, wanneer de meeste Krygsmagt te veld was, te klein, om de Stad te verdedigen. De Regeering gaf van dit alles, den Raad van Staaten kennis, met byvoeging, dat de Aanneemers dier begonnen werken, over wanbetaaling klaagden, zy verzogt derhalven, dat daar in voorzien, en de Stad behoorlyk versterkt mogt werden; Hier van gaf zy mede kennis aan den Kommandeur, en benoemde vier van haare Leden, om met hem, van tyd tot tyd, over de beveiliging der Stad, en het toesluiten der Sluizen, te handelen (*d*). De Regeering magtigde mede deeze Leden, om naar het voorbeeld, van het voorgevallene in de jaaren 1672,

(*b*) Brief van de Staaten Generaal *van den* 30. *Mei* 1702.

(*c*) Notulen van de Staaten Generaal *van den* 11. *Mei* 1702.

(*d*) Brief der Regeering aan den Raad van Staaten in de Notulen *van den* 11. *Mei* 1702. en Notulen *voorsz.*

1672, en 1688. met den Kommandeur, en andere Krygsoverstens in stilte te overleggen, wat men, ingeval van eene aanslag tegen de Stad, behoorde te doen (*e*). Zy verzogt ook den Burger Krygsraad, wel toe te zien, dat by eene onverhoopten aanval, geene verwarring, tusschen de Burgery, en het Krygsvolk ontstond (*f*). Het verslag dier Leden behelsde, dat men overeengekomen was, dat de Burgery haare Loopplaatzen, in haare Boomgaarden, of Doelens zoude hebben, en aldaar moest verscheinen, ten einde, haar Geweer en Wapenen, bezigtigd werden. De Regeering liet zig dit alles welgevallen, en magtigde den Krygsraad, om met den Kommandeur, op alles, orde te stellen (*g*). XVI. Boek 1702.

Wat de Raad van Staaten, aangaande het opmaaken der Vestingwerken besloten hebbe, is my niet gebleeken: Zeker is het, dat de Landen rondsom de Stad, onder water zyn gehouden, tot den tyd der Vreede toe, om dat ik vinde, dat de Staaten in den jaare 1705. de Eigenaaren, kwydslag van Lasten, zo lang de Oorlog zoude duuren, verleenden (*h*). Het rondsom liggend Land der Stad onder water gezet.

Na dat de Franschen, de Brandschattingen van de Meyerye, voor den tyd van twee maanden, in te gaan met den vyftienden Mei deezes jaars, gevorderd hadden, vervoegden zig Regenten der vier Kwartieren by de Algemeene Staaten, met verzoek, de gelden daar toe nodig, by Leening op De Meyerye gebrandschat.

(*e*) NOTULEN *van den* 23. *Mei* 1702.
(*f*). NOTULEN *van den* 20. *Juni* 1702.
(*g*) NOTULEN *van den* 15. *Augustus* 1702.
(*h*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 20. *Juni* 1705.

XVI. Boek 1702.

op te neemen, of wel dezelven, by Omslag over de Landen, te vinden. Het laaste werd hun toegestaan. De Staaten benoemden ten dien einde eenigen uit den haare, om met den Raad van Staaten te overleggen, hoe men de penningen, tot de Brandschattingen nodig, ten minsten bezwaar voor de Opgezetenen, zoude kunnen vinden (*i*). Offschoon de uitslag hier van, my niet voorgekomen is, heb ik egter uit de Dorps Rekeningen gezien, dat de Brandschattingen, meest, met opgenomen penningen zyn voldaan geworden.

Orde omtrent het bergen van de Dorps papieren.

Vermits verscheide Fransche partyen in de Meyerye, zig van de Leggers en andere Dorpspapieren tragten te verzekeren, gelasten de Algemeene Staaten, dat alle de Papieren, tot de Dorpen behoorende, binnen 's Hertogenbosch, Breda, en Bergen op Zoom, gebragt zouden werden (*k*). De Franschen schreeven in Augustu deezes jaars, de Regenten des Kwartiers van Oisterwyk aan, de twee eerste maanden Brandschatting, als mede, de Leggers, met de *Quitantien* der onderstand Gelden, die de Opgezetenen, den Algemeenen Staaten, zederd de drie laaste jaaren der Vrede betaald hadden, te Antwerpen over te brengen: Hier van gaven zy den Staaten kennis, en verzogten van hun te mogen weeten, hoe zy zig daar in zouden gedragen (*l*). Het besluit daar omtrent heb ik niet gevonden.

Het

(*i*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 14. *Augustus* 1702.

(*k*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 19. *Augustus* 1702.

(*l*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 29. *Augustus* 1702.

Het Leger der Bondgenooten trok in de maand Juli door de Meyerye, en ſloeg zig te Achel in het land van Luik neer, alwaar het Hoofd Kwartier opgeregt werd. De Regte Vleugel ſtrekte zig tot Hamont, een Luiks open Stedje, en de Linke, tot aan Leenderſtryp, een Gehugt van het Meyeryſche Dorp Leende, uit. Dat der Franſchen trok uit Luikerland, en legerde zig te Eindhoven: Van daar zond het eenigen af, om eene Staatſche Party, die met Leeftogt en Geld, voor de Belegering van Venlo geſchikt, van 's Hertogenboſch derwaards ging, te overrompelen. De Graaf van Albemarle van hun voorneemen onderrigt, dekte de Staatſche dermaaten, dat die behouden voor Venlo aankwam (*m*).

XVI. Boek 1702.

Het Leger der Bondgenooten trekt door de Meyerye en dat der Franſchen in de Meyerye.

Deeze beide Legers, deeden geweldige ſchaade aan de uitgeputte Meyerye. Te Geldrop alwaar het Leger der Bondgenooten, tuſſchen den agt en negen en twintigſten Juli ſtond, was al het Hooi, Gras, en verdere veldgewaſſen verteerd. De Regenten van Os klaagden, dat het wegbrengen der Pakkadie van het Leger der Bondgenooten, het aanvoeren van Brood, en het leveren van een menigte Karren, hun over de drie duizend guldens kwam te ſtaan: het welk zy verzogten aan de Verpondingen te mogen korten. Ik heb niet gevonden, of dit toegeſtaan zy. Die van Deurne gaven den Algemeenen Staaten eene Lyſt over, waar uit bleek, dat die plaats, door het Leger der Bontgenoten, en dat der Franſchen, vyf duizend zes honderd een en tag-

Groote ſchade aan de Meyerye daar door veroorzaakt.

(*m*) Europische Mercurius over het jaar 1702. II. *Deel bladz.* 213–215.

XVI. Boek 1702. tagtig guldens drie ſtuivers en agt penningen, ſchade geleden had. Het Leger der Franſchen deed oneindig meer ſchade. Terwyl het te Eindhoven lag, vielen eenigen van hun in het Dorp Dieſſen, daar zy de Opgezetenen, van al hun Huisraad, Linnen, Wolle, en het grootſte gedeelte van hun Vee, beroofden. Die van Hilvarenbeek, een groot half uur van Dieſſen gelegen, vlugten terſtond op dit gerugt met alle hunne goederën in de Kerk, en Toren, en verſchanſten zig op den Kerkhof, daar zy zig eenigen tyd tegen de Franſchen beſchermden; doch deeze hun te ſterk zynde, moeſten zy zig eindlyk overgeven, waar na de Franſchen alle de geborge Goederen, op de Paarden en Beeſten der gevlugte Opgezetenen weg voerden. De ſchaade, hier door veroorzaakt, werd op meer dan tien duizend guldens geſchat (*n*). Meerder geweldenaryen moeten 'er te Tilburg, Goirle, Riel, Weſtelbeers, Hooge en Laagemierde, *Hulſel*, en Moergeſtel gepleegd *zyn*, om dat ik vinde, dat de Algemeene Staaten aan die Plaatſen, en aan Dieſſen, ter zaake van de uitplundering, eenen kwytſlag van negen duizend vier en zeſtig gulden toeſtonden (*o*). In deeze byzondere Lyſt, vind ik Hilvarenbeek niet gemeld.

Twee Predikanten in de Meyerye mishandeld. Eenige Opgezetenen der Meyerye, mooglyk in den waan gebragt, dat de Vyanden het Land, by deeze gelegenheid overheeren, en behouden zou-

(*n*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 11. *December* 1702.

(*o*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 3. *Mei* 1705.

zouden, toonden hunnen blinden yver voor de Franschen. Eenige hoonden en dreigden openlyk den Predikant te Helmond; Deeze gaf zulks den Algemeenen Staaten te kennen, die hem daarom, in haare byzondere bescherming namen, en die zaak, in handen des Advokaats Fiskaals van Brabant stelden, om de Daaders volgens 's Lands wetten in Regten te betrekken (*p*). De Predikant van Zon, die des avonds in gezelschap van eenige lieden naar huis keerde, werd onverhoeds aangevallen, en met een stok op zyn hoofd zodanig geslagen, dat hy nederviel, en van het gezelschap voor dood geagt werd. De Staaten namen hem mede in haare byzondere bescherming, en gelasten den Hoogschout alhier, deeze moedwilligen in Regten te vervolgen (*q*). XVI. Boek 1702.

De Heer *van Borsselen tot Geldermalsen*, een der Gemagtigden van den Staat te Velde, schreef in deezen tyd aan de Regeering alhier, dat men genoodzaakt zoude zyn, met de Wagens, die Brood voor het Leger haalden, eenige Zieken en Gekwetsten herwaards te zenden. Men had besloten hier een 's Lands Ziekenhuis opteregten, des verzogt hy, inmiddels voor de overgezondenen, zorg te dragen; alle onkosten zouden van 's Lands wege, betaald werden (*r*). Het antwoord der Regeering behelsde; dat het Gasthuis al-

Verzoek der Regeering, dat het Land voor de Zieke en gekwetsten uit het Leger zorg drage.

(*p*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 12. *Augustus* 1702.

(*q*) NOTULEN van de Staaten Generaal *van den* 20. *December* 1702.

(*r*) BRIEF van den *Heer van Borsselen tot Geldermalsen van den* 1. *Augustus* 1702. in het Regi*ſ*ter der Missivens voorsz. *bladz.* 198.

XVI. Boek. alhier, ten behoeve van zieke Burgers gestigt ware, het zelve schoon ruim, was thans met zo veel
1702. zieken bezet, dat ten hoogsten maar zestig daar in geplaatst konden werden, dus kon zy, in deezen dringende nood, niet meer dan dat getal ontfangen. Verder gaf zy in bedenken, of het niet beter ware, een Lands Gebouw tot een Soldaaten-Gasthuis te vervaardigen; te meer daar de Hertog van *Marlbourg* meede, om het inneemen, van een getal Zieken, die van Nieuwwegen herwaards gebragt zouden werden, verzogt had: dus stond alles binnen de Stad, in verwarring te komen, zy zoude egter, alles wat mooglyk was doen, om de elendigen te helpen (*s*). Inmiddels werden zo veele Zieken, en Gekwetsten binnen gebragt, dat het geheele Burger Gasthuis vol raakte, en men genoodzaakt was zelf Bedden te huuren. Schepenen gaven dit den Raad van Staaten te kennen. Zy verzogten, dat 'er een Soldaaten Gasthuis binnen de Stad opgeregt, en de verschotten, reeds door het Gasthuis gedaan, betaald werden. Dit bragt te weeg, dat de Gemagtigden te Velde, gelast werden, de Zieken naar den Maazkant te verplaatsen, en verder met den Hertog van Marlbourg te overleggen, hoe men zig met de Zieken, die in Engelsche Soldye stonden, gedragen zoude, ook zorge te draagen, dat het Burger Gasthuis betaaling, wegens het bergen der Hanoversche zieke Soldaaten, bekwam (*t*). De Re-

(*s*) Brief aan den *Heer van Borsselen tot Geldermalsen van den* 2 *Augustus* 1702, in het Regifter der Missivens voorsz. *bladz*. 199.

(*t*) Resolutie van den Raad van Staaten *van den* 5. *Augustus* 1702.

Regeering verzogt mede den Hertog van Marlbourg, geen meerder zieken herwaards te zenden: het Burger Gasthuis was opgepropt, 'er waren wel andere plaatsen binnen de Stad, om Gasthuizen aan te leggen, welken zy reeds de Engelsche Kommissarissen aangewezen had (*u*). Aan den Graave van *Athlone*, Veldmaarschalk der Legers van den Staat, en aan den Heere van Geldermalsen, werd het zelve verzoek gedaan, en daar by gevoegd, dat verscheide Zieken, en Gekwetsten, die geneezen waren, het Burger Gasthuis alhier, zonder te betaalen verlaaten hadden, voor welker wanbetaaling men verzogt voldaan te werden (*v*). Ik vind niets meer hier van aangetekend, zo dat ik gisse, dat dit voldaan zal zyn. XVI. Boek 1702.

Het Engelsch Krygsvolk, dat na het eindigen van den Veldtogt hier ter Stede in bezetting gelegd was, niet te vreede met de aangeweze Kwartieren, eischte, by de Burgers, daar zy gebilletteerd waren, ingenomen te worden, of wel, dat die hun, tien stuivers ter week, voor ieder, betaalen zouden (*w*). De Regeering gaf 'er de Algemeene Staaten, en den Raad van Staaten kennis van, en herinnerde hun tevens haare voo- Moeite over de Huisvesting der Engelsche Krygsvolkeren.

(*u*) Brief aan den Hertog van *Marlbourg van den* 7. *September* 1702. In het Regifter der Missivens voorsz. *bladz.* 203.

(*v*) Brief aan den Graaf van *Athlone van den* 27. *October* 1702. en aan den Heer van *Geldermalsen van den* 30. *October* 1702. In het Regifter der Missivens voorsz. *bladz.* 223 *en* 229.

(*w*) Notulen *van den* 22. *November* 1702.

XVI. Boek 1702. voorige klagten over de agterſtallige *Servitie* gelden. Hunne Offiſieren weigerden mede, Getekende Lyſten, van het getal hunner manſchappen over te geeven, en offchoon de Regeering reeds onderrigt was, dat zy meerder manſchap van hun, dan 'er thans in de Stad was, daar op geſteld hadden, dreigden zy, indien binnen zekeren tyd, hun geen beſliſſend andwoord gegeeven werd, zy de Soldaaten gelaſten zouden, zig zelf huisveſting te bezorgen; Dit alles ging zo ver, dat de Kommandeur verklaarde, geen middel te weeten, om hen van gevoelen te doen veranderen. De Regeering was dan wel genoodzaakt, om alle ongemakken voor te komen, Billetten uit te ryken, doch verzuimde niet, dit geval, den Algemeenen Staaten, en den Raad van Staaten bekend te maaken: by welke gelegenheid haare meermaale gedaane klagten, over de nog onbetaalde Servitie gelden, herhaald werden (*x*). Het gevolg hier van vind ik niet aangetekend.

Vreugde wegens de verovering der Zilvere Vloot. Wegens de Overwinning, op de Zilvere Vloot in de Haven van Vigos bevogten, werd hier eenen Dankdag gehouden, en openbaare vreugde bedreven (*y*). De Regeering deed des avonds, negentig Pektonnen, voor het Stadhuis ontſteeken; en op het zelve eene Maaltyd geeven, waar by den Kommandeur, en Majoor Kommandant mede genodigd werden (*z*).

1703. Moeilykheid tusſchen den Kommandeur en de Regeering over eenen gevangen Burger. Zeker Gebooren Burger deezer Stad, doch die thans te Vugt woonde, was in den Geweldiger alhier gebragt: om de overlevering van

(*x*) Notulen *van den* 22. *November* 1702.
(*y*) Notulen *van den* 29. *November* 1702.
(*z*) Notulen *van den* 11. *December* 1702.

van dien, had de Hoogschout, meer dan eens vergeefs verzogt. De Regeering zeer te onvreede, gaf dit geval, den Algemeenen Staaten te kennen, en toonde, dat Stads Regt hier in verkort was. In den jaare 1673, wanneer zeker Burger, door den Graaf van *Hornes*, naar Gornichem vervoerd werd, was deeze op bevel der Staaten, uit zyne gevangenis ontslagen. Zy verzogt derhalven, dat den thans Gevangenen, den Hoogschout overgeleverd mogt werden (*a*). De Gouverneur had inmiddels mede de Staaten te kennen gegeeven, dat door de Meyerye, verscheide Parteien zworven, die alles plunderden: Deeze bestonden voornaamlyk uit Inwoners der Stad, en Meyerye; en vermits het uitstellen der straf, aan den gevangen Burger, de anderen vry stouter zoude maaken, verzogt hy, dat die zaak spoedig afgedaan werd (*b*). De Gevange vervoegde zig mede by de Staaten, wien hy eenige stukken ter opheldering zyner zaak, overleverde. Hier op werd besloten, dat de kennisneeming dier zaak, aan Schepenen gelaaten zoude werden, en den Krygsraad gelast, den Gevangen, met de ingewonne bewyzen, aan den Hoogschout over te leveren (*c*).

XVI. Boek 1703.

Dergelyk geschil over het Regtsgebied ontstond 'er nog in dit jaar, over de beheering des Boedels eener Majoors Weduwe, die hier ter Stede overleden was. De Krygsraad had zig dit aan-

Alsmede over den Boedel van de Weduwe van een Majoor.

(*a*) Notulen *van den* 20. *Augustus* 1703.
(*b*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 12. *October* 1703. in de Notulen *van den* 17. *October* 1703.
(*c*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 14. *Januari* 1704. in de Notulen *van den* 26. *Januari* 1704.

XVI. Boek 1703. aangematigd, daar tegen had de Regeering, den Kommandeur verzogt, dat die zaak, haar overgelaten mogt werden (*d*). Hoewel ik den uitslag deezer zaak niet gevonden heb, heeft dit egter onder anderen, naar myne gedagten, den Algemeenen Staaten aangezet te beveelen, „ dat alzo de ondervinding leerde, dat veele Burgerlyke zaaken, de gewoone Regters onttrokken, en voor „ de Krygsraaden gebragt werden, zy thans „ goedvonden, dat alle Burgelyke zaaken, waar „ in de Ingezetenen van den *Lande gemengd* „ waren, voor den gewoonlyken Regter, en niet „ voor den Krygsraad, die daar in geen Regtsgebied had, zouden moeten gebragt werden (*e*).

De Landen die onder Brand schatting zyn van eenige Lasten ontheven. Het voorstel des Raads van Staaten aan de Algemeene Staaten, om die, welke onder Brandschatting zaten, van eenige Lasten, zederd den jaare 1695. gevorderd, te ontheffen (*f*), werd thans goedgekeurd (*g*), des werden zy daar van bevreid (*h*), en den geenen, welken van de Regeering der plaats, daar zy woonden, eene verklaaring nodig hadden, om te bewyzen, dat die plaats onder Brandschatting stond, werd mede den Impost van het Klein Zegel, kwytgescholden (*i*).

Op

(*d*) Notulen *van den* 21. *September* 1703.

(*e*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 21. *Januari* 1704.

(*f*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 17. *Maart* 1703.

(*g*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 30. *Maart* 1703.

(*h*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 7. *April* 1703.

(*i*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 7. *Maart* 1703.

XVI. Boek 1703.

Op den agtſten December deezes jaars, ontſtond in alle de Nederlanden, en ook hier ter Stede zo eene geweldige Stormwind, als by menſchen geheugen niet geweeſt was: Een Ooggetuige daar van, heeft aangetekend, dat de Stad zodanig beſchadigd was, als of zy eene zwaare Belegeering, en *Bombardeering* had uitgeſtaan. Veele huizen waren van hunne daken beroofd, en men had geene Leien, of Pannen genoeg, om die ſpoedig te herſtellen. Des morgens om zeven uuren was de Storm zo geweldig, dat de Huizen daar door beweegden, en de Blinden op de Bovenkameren, heen en weeder ſtieten (*k*).

Geweldige Storm.

1704.

De Staaten van Holland, die zederd eenigen tyd beſloten hadden, het Krygsvolk, dat door hun Geweſt betaald werd, met Stoffen in Holland gemaakt, te kleeden, verſtonden thans, dat dit, op het Krygsvolk, dat van andere Mogenheden overgenomen, en ter hunner betaaling ſtond, mede zyne betrekking hebben zoude: Hier onder had men Hoeden, Boordzels, Piſtoolzakken, en andere zaaken begrepen. De Regeering alhier bedugt over het nadeel, dat haare Burgery daar door ſtond te lyden, benoemde eenigen, om den Gouverneur te verzoeken, haar de behulpzaame hand te bieden, ten einde het beſluit der Staaten van Holland, geenen voortgang hebben mogt (*l*). Zy ſchreef ook aan de Regeeringen van Breda, Maaztricht, en Bergen op Zoom, en toonde haar het nadeel, dat de Generaliteits Steden hier door

De Staaten van Holland verklaren dat het Krygsvolk, dat door hun betaald word met Hollandſche ſtoffen gekleed moet worden.

(*k*) Aantekeningen van deezen tyd MSS. onder my beruſtende.

(*l*) Notulen *van den* 16. *September* 1704.

XVI. Boek 1704. door ſtonden te lyden (*m*). De Eerſte antwoorde; dat zy begreep, dat 'er geene verandering daar omtrent, immers voor eerſt te hoopen was: zy meende derhalven, dat men eenigen tyd daar in beruſten moeſt (*n*). Maaztricht wilde de hand hier in niet leenen (*o*). De laaſte ſloeg ten dien einde, een geſprek voor (*p*). *Ik* vinde geen verder gevolg deezer zaak gemeld, vaſter gaat het, dat tot heden toe, daar in geene verandering gemaakt is.

Bedeſtonden gehouden en moeielykheid daar over.

De Kerkenraad deezer Stad, *had na het voorbeeld* van andere Plaatſen, goedgevonden eene buitengewoone weelykſche Bedenſtond te houden, en daar van Schepenen kennis gegeeven, met byvoeging, dat zy hier toe den Donderdag geſteld had. Deezen oordeelden, dat vermits in de meeſte Steden der Vereënde Geweſten, dit des Woensdags geſchiede, en op Donderdag eene gewoone Predikbeurt alhier gehouden werd, zoude die Bedeſtond, naar hun oordeel, by de Gemeente voor niets buitengewoons aangemerkt worden, zy ſtelden daarom den Kerkenraad voor, den Woensdag tot het houden der Bedeſtond vaſt te ſtellen (*q*). De Kerkenraad, en Schepenen bleven

(*m*) Brieven aan de Regeeringen *voorſz.* in het Regiſter der Miſſivens beginnende *den* 23. *Januari* 1703. *bladz.* 26. *verſo.*

(*n*) Brief der Regeering van Breda *van den* 20. *September* 1704. in het Regiſter der Miſſivens voorſz. *bladz.* 27. *verſo.*

(*o*) Brief der Regeering van Maaztricht in het Regiſter der Miſſivens voorſz. *bladz.* 28.

(*p*) Brief der Regeering van Bergen op Zoom in het Regiſter der Miſſivens voorſz. *bladz.* 29.

(*q*) Notulen van Schepenen *van den* 12. *Juni* 1704.

ven ieder by hun besluit volharden (*r*). Men kwam dan tot een gesprek (*s*), waar in egter niets besloten werd (*t*). Hier op ontbood men de Predikanten in de vergadering der Schepenen, daar hun gelast werd, de Bedestonden op Woensdag te houden, en dit besluit op den eerstkomenden Zondag, de Gemeente bekend te maaken. Terwyl deeze alomme uitvlugten zogten, en daar omtrent aarselden, besloooten Schepenen, dat indien de Predikanten, zig naar het goedvinden van Schepenen niet gedroegen, zy, de Voorleezers gelasten zouden, dit, des na den middag, uit naam der Regeering te doen afkondigen (*u*). De Predikanten bleeven inmiddels weigeren de afkondiging te doen, waar om Schepenen goedvonden, deeze zaak den Staaten bekend te maaken, ook benoemde zy eenen hunner Leeden om nevens van Pensionaris, in den Haage van dit alles verslag te doen (*v*). Zy vonden mede goed, indien de Predikanten by aanhoudenheid weigerden, de Bedestond op den volgenden Woensdag te houden, zy zulks door een Proponent zouden doen verrigten (*w*). Het besluit der Staaten hier op was, dat de Kerkenraad wel gedaan had, het houden der Bedestonden voor te slaan; doch het stellen van den Dag, en Uur, stond aan het goeddunken der Regeering, zy

XVI. Boek 1704.

(*r*) Notulen van dezelven *van den* 13. *Juni* 1704.
(*s*) Notulen van dezelven *van den* 16. *Juni* 1704.
(*t*) Notulen van dezelven *van den* 17 *en* 19. *Juni* 1704.
(*u*) Notulen van dezelven *van den* 20. *Juni* 1704.
(*v*) Notulen van dezelven *van den* 22. *Juni* 1704.
(*w*) Notulen van dezelven *van den* 23. *Juni* 1704.

XVI. Boek zy gelaften derhalven den Kerkenraad, zig naar den wil der Regeering te gedraagen (*x*).

1704. De zwaare Bezetting, die thans in 's Hertogenbosch lag, nootzaakte de Regeering, zig over het betaalen van het Servitie geld, by de Algemeene Staaten te vervoegen. Zy vertoonde aldaar, „ dat hoewel het ontegenzeglyk was, dat „ de Huisveftinggelden der Bezettingen, uit „ 's Lands Middelen betaald moeften worden, „ zonder de Burgery daar mede te belaften, ge„ lyk dit in de Steden der Vereenigde Geweften „ gefchiede, zo had nogtans de Regeering deezer „ Stad, op aanfchryving der Algemeene Staaten, „ onder anderen van den 18. Maart 1689, en „ 15. Februari 1691. de Burgeren, die gelden „ doen verfchieten, op hoop, dat zy daar voor „ voldoening bekomen zouden. Dit was, niet„ tegenftaande de menigvuldige klagten, en ver„ zoeken daar over gedaan, altoos vrugtloos „ geweeft. Thans bezweek de Burgery onder „ alle de Laften, en was niet langer in ftaat het „ Huisveftinggeld te voldoen: De Regeering „ droeg derhalven den Staaten voor, dat zy, op „ den 31. Mei 1640. zeker Verdrag, tuffchen „ den Raad van Staaten, en Haar aangegaan, „ goedgekeurd hadden; Hier by was bedongen, „ dat het Gemeene Land, voor de Huisvefting„ gelden, vyf en vyftig duizend guldens, jaar„ lyks, uit 's Lands Verpondingen, betaalen zou„ den. In het jaar 1648. waren de Huisvefting„ gelden by Holland overgenomen, en 'er was „ wei-

Vertoog der Regeering over het Servitie geld.

(*x*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 23. *Juni* 1704.

„ weinig, of geene betaaling op gevolgd. De XVI. Boek
„ Raad van Staaten had daarom, op de klagte
„ der Regeering in den jaare 1668. toegestaan, 1704.
„ de Huisvestinggelden, op de Verpondingen te
„ mogen korten; Deeze vryheid was van kor-
„ ten duur geweest, en de Regeering was ge-
„ noodzaakt, de Burgery in het smertlyk ver-
„ schieten van het Huisvestinggeld, te doen vol-
„ harden. De Raad van Staaten had wel goed-
„ gevonden, dat de Bezetting, van de Man-
„ schappen, die in dienst waren, Lysten zoude
„ overgeven, doch het Engelsche Krygsvolk ge-
„ droeg zig daar aan niet, maar men had hun,
„ nog van Bedden, Dekens, en Lakens moeten
„ voorzien. Hier uit was derhalven niet, dan
„ den geheelen ondergang der Ingezetenen te
„ wagten. Thans was men moedeloos het Huis-
„ vestinggeld langer te verschieten, om dat in
„ andere Steden der Generaliteit, dit voldaan, of
„ aan de Verpondingen, of de Gemeene Midde-
„ len gekort werd. Het leveren der Stoffen tot
„ de kleeding van het Krygsvolk, was haar thans
„ ontnomen. Zy zagen zig dus, van alle mid-
„ delen van bestaan ontbloot, en werden als
„ vreemden, die geene gemeenschap met den
„ Staat hadden, aangezien; Dit was zo veel te
„ beklaaglyker, om dat 'er geen Krygsvolk was,
„ dat door Staats Brabant betaald werd. De Re-
„ geering bad derhalven ootmoedig, dat eenmaal,
„ op haare meergedaane klagten, een gunstig be-
„ sluit genomen mogt werden; dat zy voldoening
„ van zo veele honderd duizenden, die haare
„ Burgery verschoten had, bekomen mogt, en
„ en dat de Huisvestinggelden, in het vervolg,
„ aan de Verpondingen gekort mogten werden.

XVI. Boek. 1704.

„ Zy verzogt mede, dat men de Engelſchen „ noodzaakte, geen meerder Huisveſtinggeld te „ vorderen, dan voor de Manſchappen, die zig „ weſentlyk binnen de Stad bevonden (*x*)." De Staaten ſtelden dit verzoek in handen van eenigen hunner Gemagtigden, en beſloten inmiddels, dat de Engelſchen zig naar het verzoek der Regeering gedragen zouden (*y*). Deeze bleven zulks volſtrekt weigeren. Waarom de Regeering by herhaaling verzogt, kragtiger middelen daar omtrent te beraamen (*z*), en hoewel de Regeering, in het begin des volgenden jaars, daar over, andermaal zig by de Staaten beklaagde, vind ik, by mangel van aantekening niet gemeld, wat hier op gevolgd zy. Ik giſſe dat door het uittrekken der Engelſchen, die klagten een einde genomen hebben.

Krygszaaken.

By het Leger der Bondgenooten, dat in het begin deezes jaars te veld trok, moeſten op bevel van den Raad van Staaten, de Kwartier Schouten van Peel, en Maazland, zig, zo lang het door de Meyerye trok, laaten vinden, om alle wanorde voor te komen; ook moeſten zy zorge draagen, dat het zelve onder het dak kwam, en voor eene redelyke betaaling, Leeftogt, en Paardenvoeder, gegeven werd (*a*). Dit bevel moeſt ook by het ſcheiden der Legers in het najaar, in agt

(*x*) REQUEST der Regeering aan de Staaten Generaal in de NOTULEN *van den 6. December* 1704.

(*y*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 28. *October* 1704.

(*z*) REQUEST der Regeering aan de Staaten Generaal gepreſenteerd, in de NOTULEN *van den 6. December* 1704.

(*a*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 17. *Maart* 1704.

agt genomen worden, om dus by het doortrekken van het Krygsvolk, tegen alle onordentlykheden een wakend oog te houden (*b*). XVI. Boek 1704.

De Fransche Maarschalk *de Tallard*, die in den Veldslag by Hochstedt gevangen was (*c*), werd in het laast deezes jaars binnen 's Hertogenbosch gebragt, en verbleef aldaar twee, of drie dagen. Volgens de aantekening van een Lid der Regeering, die hem uit naam derzelver ging begroeten, werd hy in eene groote huizinge op den Papenhulst, het tweede van de brug aldaar, gehuisvest. Dit huis was met een Hopmanschap Engelsche Guardes bezet, dat aldaar de wagt had. Voor de kamer waar in hy zig onthield, stonden twee Grenadiers met Banjonetten op hunne Snaphaanen. De Regeering benoemde twee haarer Leeden, nevens den Griffier, om den Maarschalk te begroeten, en hunnen dienst hem aantebieden. Hy antwoorde, een ongelukkige Gevangen te zyn; en bedankte de Regeering voor haare beleefdheid hem beweezen. Het gesprek duurde omtrent een half uur; Gedürende deezen tyd onderhield hy hen, over de Regeeringwyze, het Stads bestier, het Krygswezen, en wat daar toe behoorde. Eenigen tyd hier na, werd hy naar Engeland vervoerd (*d*).

De gevange Maarschalk de Tallard in 's Hertogenbosch gebragt.

In den jaare 1705. besloten de Algemeene Staaten, weeklyksche Bedestonden intestellen: ten dien ein-

1705. Order beraamd om Bedestonden te houden.

(*b*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 25. *November* 1704.

(*c*) Europische Mercurius Juli—December 1704. *bladz.* 143.

(*d*) Aantekeningen van deezen tyd MSS. onder my berustende.

XVI. Boek 1705.

einde gelasten zy de Regeeringen, zodaanige tyden te bepaalen, als zy met overleg der Kerkenraaden oordeelden daar toe de bekwaamste te wezen (*e*). De Kerkenraad deezer Stad gaf Schepenen te kennen, dat in het voorig jaar, vry minder Toehoorders in de weeklyksche Predikatien, dan voorheen gekomen waren, des stelden zy den Dingsdag of Donderdag voor, doch met verzoek, dat dan de gewoone Predikbeurten op dien tyd, mogten ophouden; Schepenen bepaalden egter, den Woensdag, en bewilligden te gelyk, dat op Donderdag, gedurende den tyd van het houden der Bedenstonden niet gepredikt zoude werden (*f*).

Overeenkomst over de wederzydsche Passen der Steden.

De Vyandlyke Partyen liepen in deezen tyd de geheele Meyerye af, zelf tot voor de poorten der Stad toe. Niemand kon dus buiten de Stad komen, of was in gevaar om gevangen te worden. Inmiddels werd de Regeering alhier in het geheim onderrigt, dat indien de Algemeene Staaten aan die van Brussel, vrye Passen verleenen wilden, men die insgelyks, ten behoeven van 's Hertogenbosch geeven zoude. De Regeering vond goed dit by de Staaten te onderstaan (*g*). By gebrek van duidlyke aantekening heb ik het gevolg hier van niet gevonden. Ik gisse, dat na den Veldslag van Ramillies, wanneer de meeste Steden van Brabant, en Vlaanderen, de zyde der Bondgenooten verkoren, dit, met opzigt tot Brussel vervallen zy. Uit een besluit des Raads van

(*e*) RESOLUTIEN der Staaten Generaal *van den* 18. *Juni* 1705.

(*f*) NOTULEN van Schepenen *van den* 30. *Juli* 1705.

(*g*) NOTULEN *van den* 12. *Mei* 1705.

van Staaten van den jaare 1707. is af te neemen, dat men in het algemeen wegens de Passen overeen gekomen zy; om dat Schepenen alhier gelast werden, zig te gedraagen na de afkondiging, die van 's Vyands wege, ten opzigte des Komtoirs, daar die der Meyerye de nodige Passen moesten ligten, geschieden zoude (*b*). XVI. Boek 1705.

Het Tiende gedeelte der Gemeene Middelen, de Persooneele Schatting genaamd, die zederd tien jaaren ingevoerd was, stond met dit jaar ten einde te loopen. De Regeering alhier sloeg de andere Steden van Staats Brabant voor, om door gezamentlyke pogingen, dien Last te doen vernietigen (*i*): Ten dien einde begaf zig de Pensionaris deezer Stad, met de Gemagtigden dier Steden naar den Haage (*k*), doch spraken, eer zy iet begonnen, met eenige Leden des Raads van Staaten, die hun zeiden, dat hoewel die Last alleen voor tien jaaren ingevoerd ware, de penningen, die tot de nieuwe Vestingwerken voor de Stad Namen opgenomen waren, daar uit niet geheel afgelost waren, waarom die Last, nog voor een jaar blyven moest. Men oordeelde het derhalven beter, geen verzoek deswegens, te doen (*l*). De Regeering keurde het gedrag des Pensionaris goed (*m*), en men werd genoodzaakt die Schatting, nog eenen geruimen tyd te betaalen, eer men dien afschafte. De Stad tragt te vergeefs de Persooneele Schatting te doen ophouden.

In

(*b*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 24. *Januari* 1707.

(*i*) NOTULEN *van den* 25. *Augustus* 1705. Register der Missivens *voorsz. bladz.* 36.

(*k*) NOTULEN *van den* 19. *September* 1705.

(*l*) NOTULEN *van den* 12. *October* 1705.

(*m*) NOTULEN *van den* 5. *December* 1705.

XVI Boek. 1706.

Moeielyk-heid met den Heer van Boukhoven over het Trek-pad langs de Maaz.

In het jaar 1690. was 'er moeilykheid, tusschen de Regeering, en den Heer der vrye Heerlykheid Boukhoven, over eenige Boomen, die langs de Maaz stonden en de Scheepvaart hinderden, ontstaan. De Regeering had toen goedgevonden, die te doen afhouwen, doch op vertoog van den Resident des Prinsen van Luik *Schutsheer* dier Heerlykheid, aan de Algemeene Staaten, was dit egter niet geschied. In dit jaar werd die zaak wederom levendig. Het Schippers Gild hier ter Stede gaf de Regeering te kennen, dat geene Schepen met paarden tegen de Rivier opgetrokken konden werden, en verzogt daar om, dat aldaar een behoorlyk Trekpad gemaakt, en onderhouden mogt werden *(n)*. Deeze vertoonde hier op den Algemeenen Staaten, „ hoe van alle ou„ de tyden, en nog, by het bevaaren der Maa„ ze, een Trek of Lynpad, zelf tot in Frauk„ ryk, onderhouden was. By verloop der Ri„ vier, of afspoeling des Oevers, was dit ver„ legt, of hersteld. De Heer van Boukhoven had „ dit Lynpad in zyne Heerlykheid, door Boo„ men, die op den Oever geplant waren, on„ bruikbaar gemaakt: Dit strekte ten nadeele van „ allen, die de Maaze bevoeren: Daar door „ werd, inzonderheid in deezen tyd van oorlog, „ het opvoeren der Levensmiddelen, grof Ge„ schut, en verdere Oorlogsbehoeftens, en an„ dere noodwendigheden vertraagd. Onlangs „ had een vyandlyke Party, eenen Schipper, die „ aldaar lag, en zyne reize niet vervorderen kon, „ van zyn Schip gehaald, en gevangen genomen.

(n) NOTULEN *van den* 31. *Augustus* 1706.

„ men. De Regeering verzogt derhalven, dat XVI. Boek
„ de Gouverneur gelast mogt werden, die Boo-
„ men te doen kappen (*o*)." Op dit vertoog 1706.
gelasten de Algemeene Staaten den Heer van Boukhoven, de Boomen binnen een maand te doen afhouwen, of by mangel van dien zoude zulks door *hen* geschieden (*p*), van welk bevel de Regeering dien Heer, door eenen Deurwaarder des Raads van Staaten, geregtlyk kennis gaf (*r*). Deeze vertoonde hier op den Algemeene Staaten, „ dat 'er nimmer een Trekpad, op zynen
„ grond gelegen had, maar wel aan de overzyde
„ der Rivier, op den grond van Gelderland. De
„ Boomen hadden op zynen grond van onheug-
„ lyke tyden gestaan, door dezelven werd de
„ Stroom, die door het leggen van Kribben, zig
„ tegen den grond van Boukhoven wendde, ge-
„ stuit. De Regeering alhier had voor eenige
„ jaaren het zelve verzoek, als thans gedaan,
„ daar tegen waren door den Prins, en de Staa-
„ ten van Luik vertoogen geschied, en men had
„ goedgevonden, met de Gemagtigden van het
„ Prinsdom Luik, in gesprek te treden. Buiten
„ hen kon in deeze zaak niets ondernomen wor-
„ den, om dat zulks tegen het oppergezag van dat
„ Prinsdom streed. In allen geval moest dit, als
„ een zaak die de twee Heeren raakte, aange-
„ merkt worden. De Regeering alhier had dit
„ den Staaten niet bekend gemaakt, en derhalven
„ kon deeze zaak als verzweegen, niet zonder
„ kwet-

(*o*) NOTULEN *van den* 23. *October* 1706.
(*p*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 8. *November* 1706.
(*r*) NOTULEN *van den* 12 *en* 29. *November* 1706.

XVI. Boek „ kwetzing des Prinsdoms van Luik, afgedaan
1706. „ worden. Hy verzogt derhalven, dat men daar „ over eerst met eenige Gemagtigden van Luik „ wilde spreeken, zo als voorheen geschied „ was (*s*)." De Staaten stelden dit in handen der Regeering deezer Stad, om haar belang daar op, te laaten toekomen (*t*). Ik heb naar het zelve in Stads Registers vergeefs gezogt, dus kan ik de middelen van wederlegging niet opgeeven, zeker is het, dat de Staaten, die als voldoende aangemerkt moeten hebben, om dat zy den Heer, of de Regeering van Boukhoven aanschreven, die Boomen binnen een maand te doen opruimen, en een Lynpad aldaar te gedoogen, by nalatigheid zoude de Regeering alhier, die mogen doen omver hakken, en zoude des noods, door de Bezetting geholpen worden (*u*). De Heer van Boukhoven vervoegde zig wederom by de Staaten, en gaf aldaar te kennen, dat hy, schoon tot zyne schade, zig aan hun goedvinden zoude onderwerpen, dan, dat de kosten van het afhakken dier Boomen, en het maaken van Tuinen en Hekkens langs het Lynpad, door de Regeering alhier mogten bekostigd werden (*v*). De Regeering werd dan gelast, zig met den Heer van Boukhoven te verstaan; by onstentenis van dien, zoude zy haar belang, en gedagten daar over den Staaten doen toe-

(*s*) REQUESTE des Heers van Boukhoven aan de Staaten Generaal overgegeven in de NOTULEN *van den* 31. *Januari* 1707.

(*t*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 11. *December* 1706.

(*u*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 2. *Februari* 1707.

(*v*) REQUEST des Heers van Boukhoven in de NOTULEN *van den* 14. *Maart* 1707.

toekomen (*w*). Doch dit gelukte niet, waarom de Regeering wederom een vertoog den Staaten overgaf, die hier op goedvonden, by hun besluit te volharden (*x*). De Regeering gelastte derhalven haare Gemagtigden, de bevelen der Staaten ter uitvoer te brengen, en gaven op twee onderscheide reizen, den Heer van Boukhoven door een 's Lands Deurwaarder, daar van geregtiglyk kennis, met aanmaaning de Boomen weg te neemen, doch deeze by aanhoudenheid draalende, besloot men, met vyf en twintig Timmerlieden, door zes Dragonders, en een en dertig Soldaaten gedekt, derwaards te gaan, daar zy den Geregtsboode van Boukhoven ontmoetten, die zig geweldig tegen het kappen dier Boomen, strydig tegen de Oppermagt des Prinsdoms van Luik stelde; Egter werden binnen twee dagen alle de Boomen, die het Lynpad hinderden, afgekapt. De Regeering keurde deeze verrigting goed (*y*). De kosten deezer zaak, nevens die van den Landmeeter, en Deurwaarder, kwamen op vyf honderd guldens agt stuivers en zes penningen te staan, waar van twee honderd vyf en zeventig guldens veertien stuivers, door het Schippers Gilde, en het overige, door de Stad betaald werden (*z*).

XVI. Boek 1706.

Hier voor heb ik meer dan eens verhaald, dat de Staaten, deeze Stad, een Vierde van 's Lands Gemeene Middelen, die binnen de Stad geheven wer-

De Regeering verzoekt een Vierde van de Tiende Verhooging van 's Lands Gemeene Middelen.

(*w*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 1. *Maart* 1707.

(*x*) Notulen *van den* 14. *Maart* 1707. en Resolutie der Staaten Generaal *van den* 1. *April* 1707.

(*y*) Notulen *van den* 7. *April* en 4. *Juni* 1707.

(*z*) Notulen *van den* 22. *December* 1707.

XVI. Boek 1706. werden, toegestaan hebben. Thans nam de Regeering in overweging, vermits, door het invoeren der Tiende Verhooging van dien, 's Lands Gemeene Middelen, en die der Stad, merklyk verminderd waren, of de Stad, niet een Vierde, dier Tiende Verhooging behoorde te genieten. Zy droeg derhalven dit den Raad van Staaten voor (*a*), deeze besloot hier op, een Vierde van 's Lands Bieraccyns, welke aan de Brouwers overgelaten was, aan de Stad uit te keeren, doch het verzoek, om een Vierde van de overigen, werd afgeslagen (*b*).

Krygszaaken. Wanneer het Leger der Bondgenooten in het begin deezes jaars te zamen trok, gelaste de Raad van Staaten de vier Kwartierschouten der Meyerye, de Engelsche en Deensche Knegten door de Meyerye naar het Leger te geleiden, en hun van het noodige Voeder, Stroy, en Brand te voorzien (*c*). De Regenten van het Kwartier van Kempeland, verzogten in deezen jaare den Raad van Staaten, dat de Dorpen, in dat Kwartier, die haar aandeel in de Brandschattingen, volgens de overeenkomst met den Vyand, betaald hadden, geensins voor de Wanbetaaling der andere plaatsen, aansprekelyk zouden zyn. De Raad sloeg dit verzoek af, en gelaste den Schouten der andere Kwartieren, voor de betaaling der Brandschattingen zorg te draagen, of dat de schade van wanbetaaling, door die van Kempeland veroor-

(*a*) NOTULEN *van den* 26. *October* 1706.
(*b*) APPOINTEMENT des Raads van Staaten *van den* 4. *Februari* 1707. in de NOTULEN *van den* 14. *Maart* 1707.
(*c*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 6. *Mei* 1706.

oorzaakt, op de andere Kwartieren verhaald zoude werden (*d*), Die van Kempeland vonden eenigen tyd hier na goed, dat indien eenige plaatsen in het zelve, de Brandschattingen op den bepaalden tyd niet voldeeden, en de anderen hier door schade leeden, dat dan alle de kosten, op de Gebrekigen verhaald zouden werden, zy verzogten hier op de goedkeuring des Raads van Staaten, die geredelyk verleend werd (*e*). Het Kwartier van Maazland besloot in het begin des volgenden jaars tot het zelfde, het welk de Raad mede goedgekeurde (*f*). Eenige Dorpen van Kempeland, Oosterwyk, en Maazland verzogten ook, dat het de Kwartieren der Meyerye vry mogte staan, zodaanigen, als hun goeddagt, tot het overmaaken der Brandschattingen te gebruiken, het welk hun toegestaan werd. De Raad van Staaten gelaste egter de Schouten dier Kwartieren zorg te dragen, op de gezette tyden, de Brandschattingen te voldoen, om alle schadelyke uitpandingen voor te komen (*g*). XVI. Boek 1706.

De geringe Bezetting deezer Stad was oorzaak, dat de Gouverneur den Staaten te kennen gaf, dat hy alle de Posten niet behoorlyk kon bezetten, hy verzogt derhalven vermeerdering van dien. De Regeering werd dan op het verzoek van den Gouverneur gelast, de Binnen Posten, door

Aanschryving dat de Burgery de Binnen Posten moet bezetten.

(*d*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 20. *November* 1706.

(*e*) Resolutie van denzelven *van den* 24. *December* 1706.

(*f*) Resolutie van denzelven *van den* 19. *Januari* 1707.

(*g*) Resolutie van denzelven *van den* 7. *December* 1706.

XVI. Boek 1706. door de Burgery te doen bezetten (*b*). Hier tegen werd ingebragt, „ dat zy altoos, met yver, „ voor de Veiligheid der Stad gezorgd had, de „ jaaren van 1672. en 1673. waren hier van getuigen. Haare Burgery was thans niet gewoon „ eenige Posten te bezetten, en het noodige ontbrak haar. De gemeene man zoude hier door „ van zyne Neering, en Handwerken, die om „ de geringe Bezetting zeer klein waren, afgetrokken worden. Voor de Servitie gelden, was „ zederd den jaare 1648. weinig goed gedaan: „ men verzogt derhalven verschooning van het „ bezetten der Binnen Posten, en vermeerdering „ van Bezetting. Indien egter de nood zulks vorderde, zoude men de bevelen der Staaten nakomen, en den yver, dien zy altyd bewezen „ had, nu ook toonen (*i*)." Ik vind hier van geen gevolg geboekt. Ik stelle egter vast, dat de Burgery geene Posten bezet hebbe, om dat my niets dien aangaande gebleeken is.

Menigte Boosdoeners in de Meyerye. De voorspoed van de Wapenen der Bondgenooten gaf gelegenheid, dat de Legers tot diep in Vlaanderen doordrongen, waar door de Meyerye van Krygsvolk ontbloot werd. Een meenige schuim van volk, dat meest uit Wegloopers der Legers bestond, voegde zig, tot tien of twaalf in getal by een, en zig voor Vyandlyke Partyen uitgevende, vielen zy de Opgezetenen der Meyerye zo lastig, dat niemand van hun, veilig, van het eene Dorp naar het andere kon gaan, of met rust in huis blyven; ook parsten zy de Opge-

(*b*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 15. *November* 1706.

(*i*) Notulen *van den* 25. *November* 1706.

gezetenen met geweld, en drygementen alles af, wat hun aanſtond (*k*). XVI. Boek 1707.

Hier tegen werd in het volgende jaar door de Algemeene Staaten, met een ſcherp Plakaat voorzien (*l*), waar door veele gevangen, en ter dood gebragt werden; Deeze bende van Boosdoeners bleef egter lang in wezen, en niet tegenſtaande veelen daar van, hun leeven verlooren, groeide de bende door aanwervingen van anderen, wederom aan, dus duurde het veele jaaren, eer dat ſchuim van volk geheel uitgeroeid werd. Scherp Plakaat tegen dezelven.

De Brabantſche Kempe, die tegen de Meyerye grenſt, werd mede door zeker ſoort van Boosdoeners, Muskoviters genaamd, ontruſt. Deezen door de Geregtsdienaars der Spaanſche Nederlanden vervolgd, vlugten in de Meyerye, en vervolgens van daar, op den Spaanſchen bodem. De Landdroſt van Brabant, te Bruſſel, verzogt den Algemeenen Staaten, of zy wilden gedoogen, dat de wederzydſche Offiſieren, dit geſpuis, op de nabuurige Bodems zouden mogen naarzetten, en zonder onderſcheid van Regtsgebied vangen, en te regt te ſtellen. De Staaten ſtemden hier in, zy gaven van hun beſluit den Hoogſchout, en Regeering deezer Stad kennis (*m*). Andere ſoort van Boosdoeners, Muskovieters genaamd.

De nieuwe Straat in den jaare 1641, door de Erven van het Gaſthuis, en van het geweezene Geertruide Klooſter, tot aan het Plyn getrokken, bleef De Nieuw-Straat beplant.

(*k*) Notulen der Staaten Generaal *van den* 17. *Auguſtus* 1706.

(*l*) Plakaat der Staaten Generaal *van den* 6. *Januari* 1707. In het tweede vervolg der Koſtumen van 's Hertogenboſch *bladz.* 48.

(*m*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 4. *Februari* 1707.

XVI. Boek 1707. bleef nog onvolmaakt, en maar gedeeltlyk met Huizen betimmerd. De Ontfanger *van Vrybergen* gaf in deezen jaare den Raad van Staaten in bedenking, om die met Linden Boomen, ter verfiering der Stad, te beplanten: De kosten daar van, zouden volgens zyn gedagten uit het inkomen des Begynhofs, gevonden kunnen worden. De Raad gelaste hem, alvoorens met de Regeering te spreken (*n*); dit geschied zynde, besloot men, de helft der kosten daar toe, uit het inkomen des Begynhofs te voldoen (*o*). Deeze Straat, die thans een fraaye Wandelweg is, word door de Stad onderhouden.

Krygszaaken. De Krygszaaken waren in deezen jaare, met opzigt tot de Stad, en Meyerye van geen belang. De Raad van Staaten bezorgd, dat door het niet tydig voldoen der Brandschattingen, de Opgezetenen schade zouden lyden, magtigde de Kwartierschouten, en Regenten, de Ingaarders der Brandschattingen, door strenge Gyseling, tot by betaaling derzelven te dwingen (*p*). Ook gelaste hy de Kwartierschouten, de Dorpen ernstig aan te maanen, en des noods, tot het zuiveren van de agterstallen der Brandschattingen te noodzaaken (*q*), om die op de gestelde tyden te voldoen (*r*).

Van

(*n*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 26. *Febrari* 1707. in de Notulen *van den* 14. *Maart* 1707.

(*o*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 21. *Maart* 1707. in de Notulen *van den* 30. *Maart* 1707.

(*p*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 30. *April* en 25. *Mei* 1707.

(*q*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 3. *September* 1707.

(*r*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 30. *September* 1707.

Van Stads wege waren tot deezen tyd, verscheide Huizen, die ten gebruike van eenige Gilden dienden, onderhouden. De Stad bezat mede eenigen, die verhuurd werden. Men ondervond thans, dat de laasten, naar aftrek van het onderhoud, weinig, of niets opbragten. De Regeering besloot dan, de Huizen, die door eenige Gilden gebruikt werden, dezelven over te laaten, mits, dat die, door de Gilden onderhouden werden; en de verdere Stads Huizen te verkoopen. Uit de penningen, die van de laastgemelden kwamen, deed zy eene Brug op het Orten eind leggen, en met het overschietende geld, loschte men eenige kleine renten af, die ten lasten der Stad liepen (*s*).

XVI. Boek 1708.

Eenige Stads Huizen verkogt.

In November van dit jaar kwamen omtrent honderd en dertig Fransche Dragonders te Hilvarenbeek, daar zy negentien Huizen, en Schuurren, die vol Graanen lagen, in den brand staaken, en dreigden verder het geheele Dorp in koolen te leggen. Dit werd egter door het geeven van eenig geld gestuit. Des niet tegenstaande, plunderden zy alle de Huizen, en vertoonden de Regeering dier plaats een Bevel, door den Gouverneur van Namen, de Luitenant Generaal *de Saillant*, hier toe gegeven: Hier in stond gewaagd, dat zulks uit weervraak, voor zeker afgebrand Dorp, in Artois geleegen, geschiede. By dit alles dreigden zy, nog meerder afbrandingen in de Meyerye te zullen doen. De Regenten van Hilvarenbeek gaven dit den Algemeenen Staaten te kennen, en deeze gelasten terstond hunne Gemagtigden

Krygzaaken.

(*s*) NOTULEN *van den* 25. *Augustus* 1708.

XVI. Boek 1708. den te Velde, om met den Hertog van Marlebourg, en andere Hooge Krygsbevelhebberen, zulke middelen te beraamen, om dergelyke geweldenaryen te beletten; zy schreeven mede, den Kommandanten der Steden Breda, en Maaztricht, gezamentlyk alle voorzorg te neemen, om deezen overlast tegen te gaan (*t*). *Ook* deed de Raad van Staaten den Offisieren, en Regenten, welken door de Brand Exsecutie des Vyands, schaade geleden, hadden, aanzeggen, zig ten spoedigsten naar Brussel te begeeven, met duidlyke en wetlyke verklaaringen daar van, die zy den Ontfanger Pesters aldaar moesten overgeven (*u*). Het vervolg hier van, heb ik niet gevonden.

1709. Strenge Winter. De strenge Winter in het voorjaar des volgenden jaars was ongemeen. De vermaarde *Boerhaven* heeft aangemerkt, dat een Thermometer met geest van Brandewyn gemaakt, toen ter tyd *op* vyf Graaden boven 0, naar de *Schaal* van Farenheit, gerekend, *gedaald was* (*v*). Het is denklyk, dat indien die geleerde Heer, zyne waamemingen, op een Thermometer met Kwikzilver gevuld, gedaan had, hy bevonden zoude hebben, dat die, eenige Graaden laager gezakt was. Tusschen den vyfden, en vyf en twintigsten Januari was het ongemeen koud, en de Vorst zo sterk, dat het in de vier en twintig uuren een hand

(*t*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 21. *November* 1708.

(*u*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 21. *December* 1708.

(*v*) Elemens de Chimye par Boerhaven traduit par Allemand *page* 176.

hand dik Ys maakte (*w*). Iemand die toen hier ter Stede woonde heeft aangetekend, dat de koude tot den drie en twintigsten Maart duurde, en dat de Koelbakken in de Glasblaazerye alhier, welken by den Oven staan, met Ys, bezet waren: dat zwaar geladene Karren, door vier en vyf paarden getrokken, regt toe, over het Ys, van, en naar de Stad reden, door een spoor zo diep, als in de Heide. Veele Menschen en Beesten vrooren dood, of verlooren hunne Ledemaaten: de meeste Nooten, Persiken en andere vrugtboomen stierven door de felle koude, en de dikste Eike Boomen, waren door de Vorst opengeborsten. De Landlieden waren van allen hoop ontbloot, vermits al het Winterkoorn bevrooren was, Men was dus genoodzaakt het Land weder op nienw omte-ploegen, en de Akkers in het Voorjaar met Boekweit, en andere Zomervrugten te bezaaijen (*x*).

XVI. Boek
1709.

Aan de Blok of Armmeesters werd wegens de groote armoede, der geringe Gemeente, eene buitengewoone Inzameling van Liefdegaven toegestaan, mits, die den armen, terstond uitgedeeld werd (*y*): De Regeering schonk ook aan de Diakonie, en de Blokarmen zo veel Turf uit Stads Voorraadhuizen, als de nood vereischte, egter met voorzorg, dat de Wagten daar door geen gebrek leeden (*z*).

Armoede hier door veroorzaakt.

Het

(*w*) DUIN Historische aanmerkingen over drie strenge Winters *bladz.* 26.

(*x*) AANTEKENINGEN van deezen tyd MSS. onder my berustende.

(*y*) NOTULEN van Schepenen *van den* 14. *Januari* 1709.

(*z*) NOTULEN *van den* 15. *Maart* 1709.

XVI. Boek 1709.

Hoog water.

Het Ys door den dooi lòs geraakt, zette zig eerst by Hardingsveld vast, van daar kwam het in meenigte van boven, en overkropte de rivier, waar na het zig by Woudrichem weder vast zette, daar het de Maaz, en de Waal met eenen zwaaren Ysdam sloot. Het water rees hier door zo geweldig, dat de Dyk, by het Gehugt Hello, en naar den kant van het Dorp Vuuren, bezweek, en de Tielerwaard hier door, onder water gezet werd (*a*). Tot wat hoogte het zelve hier ter Stede gekomen zy, vind ik in den Pylsteen agter het Stadhuis, niet aangetekend: Alle de 's Lands Bruggen buiten de Poorten werden daar door zo beschadigd, dat geene Rytuigen binnen de Stad konden komen. De Kommandeur gelaste de Aanneemers, die Bruggen, zo dra mooglyk, met planken te beleggen, en de Brug by de Schans Isabella, die geheel aan stukken geslagen was, terstond op te maaken; Hier van gaf hy, den Raad van Staaten kennis, die de *Aanneemers*, op zyn verzoek, zes honderd *guldens* ter goeder Rekening deed tellen (*b*).

Duurte van het Graan.

De hoogen prys van het Koorn, (zynde de Peg der Rogge, den eersten Februari van het volgende jaar, op vyf en twintig guldens tien stuivers, en die der Boekweid, op zestien guldens zestien stuivers gestoken) (*c*), deed de Regeering besluiten den Uitvoer daar van te *verbieden*, en

(*a*) BEEKMAN Beschryving der Stad en Baronie van Asperen *bladz.* 345.

(*b*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 9. *Maart* 1709.

(*c*) AANTEKENING ten Komtoire des Kapittels van Oirschot.

en te gelaſten, dat een ieder Ingezeeten, die Koorn op Zolder had, dit getrouwlyk zoude opgeeven. Zy benoemde eenigen van haare Leden, om ſchikkingen te maaken, dat 'er eene genoegzaamen voorraad, binnen de Stad bleef (*d*). Deezen vonden, binnen de Stad, vier honderd drie en twintig Laſten, Rogge: vier en zeſtig, Tarwe, en honderd twee en dertig Laſten Boekweid. De Gemagtigden gaven de Regeering te kennen, dat het verbieden van den Uitvoer, hun zo ſchadelyk voorkwam, dat de geheelen Graanhandel in de Stad, daardoor zoude kunnen te niet loopen; derhalven gaven zy de Regeering in bedenking, om de Kooplieden, die Rog op Zolder hadden, den toenmaaligen prys, na aftrek der onkoſten, die zy by vervoering naar Holland genoodzaakt waren te doen, te belooven, om die, op zulken tyd, als de Regering goed vond, te voldoen; dit kon men mede de Bakkers tegen denzelven prys overlaaten. Zo dit egter niet goedgekeurd werd, behoorde men den Kooplieden toe te ſtaan, dien naar goeddunken te verkoopen. Hier op beſloot de Regeering haare Gemagtigden met eenige Graanhandelaars te doen ſpreeken, om de Rog, die uit de Stad, en buiten de Meyerye vervoerd zoude worden, aan de Stad te verkoopen (*e*); Doch alles bleef op den ouden voet, vermits een der Ingezetenen aanbood, voor vyftien maanden, voorraad van Rog, zo voor de Ingezetenen, als de Bezetting op te leggen, om daar uit, tegen twaalf en een halve ſtuiver, voor een brood van twaalf ponden, het

XVI. Boek 1709.

(*d*) NOTULEN *van den* 17. *April* 1709.
(*e*) NOTULEN *van den* 3. *Mei* 1709.

XVI. Boek. 1709.

het Koorn te leveren. Dit alles werd by de Regeering overgenomen (*f*). Het verslag hier van vind ik niet geboekt, doch wel, dat de Regeering by het verbod van Uitvoer, volharde (*g*). Egter werd 'er Brood, en Graanen naar de Meyerye uitgevoerd; Men nam derhalven in overweging eenig Graan voor Stads *rekening* in te koopen (*h*).

Die van Kempeland verzoeken om Koorn.

De Opgezetenen des Kwartiers van Kempeland, gaven den Algemeenen Staaten te kennen, dat offchoon de Regeering alhier, den Uitvoer van Koorn verboden had, zy nogtans verzogten, eenig Graan te mogen bekomen, met verzekering, dat van daer, niets naar den Vyand gebragt zoude werden. De Staaten schreven hier op aan de Regeering, dat als die van Kempeland aan 's Lands bevelen voldeeden, zy het Koorn zoude laaten volgen (*i*). De Regeering antwoorde, dat de schaarsheid van Graanen, in de Stad, nog duurde, en dat geen Koorn herwaards gebragt werd: Zy had nooit zwaarigheid gemaakt, de Graanen, die uit Holland naar elders, door haare Stad vervoerd werden, te laaten uitgaan, des konden die van Kempeland het Koorn in Holland koopen, en door de Stad vervoeren (*k*). Doch in de Zomer, die thans veel beloofde, deed de Regeering, eenigen tyd hier na besluiten, het verbod van den Uitvoer der Graanen, met uitzon-

(*f*) NOTULEN *van den* 24. *Mei* 1709.
(*g*) NOTULEN *van den* 6. *Juni* 1709.
(*h*) NOTULEN *van den* 19. *Juli* 1709.
(*i*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 5. *Augustus* 1709.
(*k*) NOTULEN *van den* 20. *Augustus* 1709.

zondering van de Rog, in te trekken (*l*), en om de schaarsheid voor te komen besloot Zy, meerder Rog, in Holland, te doen opkoopen (*m*). XVI. Boek 1709.

In deezen Zomer namen omtrent agt honderd Keizerlyken, buiten toestemming der Staaten, hunnen weg door de Meyerye, en lieten de Levensmiddelen, benevens het Hooi, en Haver, en de Karren, die zy gebruikt hadden, onbetaald. Het zelve geschiede eenigen tyd hier na andermaal. De Raad van Staaten gelaste de Leger-Hoofden, te beletten, dat dit niet meer voorviel, en zorge te draagen, dat het geene dit Krygsvolk genoten had, betaald werd (*n*). Krygszaaken.

In het volgende jaar besloot de Regeering Stads Haven te vergrooten. Het voorneemen was, om de Rivier, van den Bleek, agter het Orteneind, tot in de smalle Haven, zeventig voeten te verbreeden; Hier over had men reeds met de Afgevaardigden van den Raad van Staat gehandeld. Deeze hadden de Regeering verzogt, daar van eerst eene Afteekening, en Begrooting te doen maaken, om dit, uit het inkomen des Begynhofs te vinden. Dit beide werd vervaardigd (*o*), en door eenen Bouwkundigen den Raad van Staaten overgeeven (*p*). Volgens de begrooting zoude dit werk, op omtrent dertien, of veertien duizend guldens komen te staan. Het voorneemen was, om de Hooischeepen, in die nieuwe Haven te 1710. Voorneemen om Stads Haven te vergrooten.

(*l*) NOTULEN *van den* 31. *Augustus* 1709.
(*m*) NOTULEN *van den* 22. *October* 1709.
(*n*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 3. *September*, 2. *November* en 6. *December* 1709.
(*o*) NOTULEN *van den* 8. *Juli* 1710.
(*p*) NOTULEN *van den* 13. *Augustus* 1710.

XVI. Boek 1710. te bergen (q). Dit werk had egter, schoon de Regeering in het volgend jaar hier op bleef aanhouden, geenen voortgang (r). Het schynd, dat de oneenigheden, over de goederen van het Begynhof, tusschen den Raad van Staaten, en de Regeering, of de kort hier op volgende Vrede, waar door men dit min nodig agtte, daar toe oorzaak gegeeven hebben.

De Nieuwe Mider-broeders Straat met steenen belegd.

Op den grond van het Minderbroeders Klooster hier ter Stede, het welk in het jaar 1641. verkogt was, waren van tyd tot tyd Burgerwoningen gesteld; een gedeelte van het zelve was egter staande gebleven, het welk tot een Stalling gebruikt werd. Dit gedeelte werd thans zo bouwvallig, dat de Regeering den Eigenaaren gelaste het zelve af te breken. De grond werd in deezen jaare verkogt, en met verscheiden Burgerwoningen betimmerd. De Regeering liet terstond deeze Straat, met steenen beleggen (s): Zy word thans de Nieuwe Minderbroeders straat genaamt.

1711. Opzegging van het verdrag over het Straatslyk.

In de jaaren 1668. 1675. en 1688. was men men met den Raad van Staaten overeengekomen, dat al het Straatslyk der Stad, aan de Wallen gebragt zoude werden, waar voor de Raad aan de Stad, agt honderd guldens betaalen zoude. Dit verdrag werd in het laast van het voorgaan-

(q) Brief aan den Heer van *Obdam*. In het Regifter der Missivens beginnende 23. *Januari* 1703. *bladz.* 123. *verso* en volgende.

(r) Brief aan den Kommandeur *Ivoy van den* 25 *April* 1711. in het Regifter der Missivens voorsz. *bladz.* 150. *verso*.

(s) Notulen *van den* 13. *September* 1710.

gaande jaar, door den Raad opgezegt (*t*). De Regeering, met deeze zaak verleegen, vermits die van Gend weigerden dit Straatslyk te haalen, benoemde eenigen uit den haare, om te overleggen, op wat wyze, men het ten meesten voordeele der *Stad* zoude verpagten (*u*). In Breda, en Bergen op Zoom, werd het Straatslyk op *ledige* plaatsen gelegt, en vervolgens verkogt. Doch dit kon hier niet geschieden, ook niet op de Landen rondsom de Stad gebragt werden, dus was men gedwongen, dat Slyk hooger op te voeren. De Regeering dan, besloot, den Kommandeur *Ivoy* te verzoeken, haar de behulpzaame hand te bieden, om by den Raad van Staaten te bewerken, dat de nieuwe Haven gemaakt werd, waar in men de schuiten, tot het vervoeren van het Straatslyk konde plaatsen (*v*). Doch alle moeite was vrugtloos, en de Regeering genoodzaakt, het weghaalen van het Straatslyk, ten lasten der *Stad* aan te besteden, dus in plaats van geld te bekomen, moest de *Stad* eene merklyke som toegeeven.

XVI. Boek 1711.

1712. Voorzorg tegen een inval des Vyands.

De Staaten onderrigt, dat de Vyand voornemens was eenen Inval in hun Gebied te doen, en het oog naar den kant van Nieuwmegen had, schoon anderen meenden, dat het Dordrecht zoude gelden, gelasten de Legerhoofden, zulke maatregelen te neemen, als zy, ter beveiliging der Landen dienstig oordeelden. Zy gaven hier van

(*t*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 8. *November* 1710.
(*u*) Notulen *van den* 18. *November* 1710.
(*v*) Notulen *van den* 21. *April* 1711.

XVI. Boek 1712. van ook kennis, aan de Bevelhebbers van 's Hertogenbosch, Breda, Heusden, Roermonde, en Venlo, met Last om op hunne hoede te zyn, en elkanderen, ingeval van eenige Vyandlyke beweegingen kennis te geeven, en zo veel als doenlyk was, de behulpzaame hand bieden (*w*). De Kommandeur alhier, gaf 'er de Regeering kennis van, en voegde daar by, dat hy, om de zwakheid der Bezetting nodig oordeelde, dat men aan eenige Hopmanschappen Burgers, Loopplaatsen diende aan te wyzen, om daar van in tyd van nood gebruik te maaken. De Regeering, die hier in terstond bewilligde, verzogt den Burger Krygsraad met den Kommandeur, zulke middelen te beraamen, als zy ter afweering van alle vyandlyke onderneemingen, dienstig oordeelen zouden (*x*). Ik heb niet gevonden, dat de Vyand op eenige *Stad* der Staaten een aanslag gevormd hebbe.

Krygszaaken. Voor het scheiden van het *Leger* werden de Kwartierschouten in de *Meyerye* gelast, in tyds voor *deszelfs* onderhoud te zorgen, en binnen de *Stad* werden ter zelver tyd eenige manschappen der Regimenten, van Ivoy, en Lawich, die gedurende den Veldtogt deezes jaars zeer veel geleden hadden, in de Winterkwartieren gelegt, ook werd de Regeering aangezegt, die naar de gewoone wyze, Billetten te geeven, en den Kommies bevoolen, hen uit 's Lands Voorraadhuizen, met Geweer te voorzien (*y*).

De

(*w*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 5. *September* 1712.

(*x*) NOTULEN *van den* 9. *September* 1712.

(*y*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 25. *Otober* en 26. *November* 1712.

De Vrede, waar door de rust in Europa hersteld werd, was op den elfden April des volgenden jaars te Utrecht gesloten. De Algemeene Staaten gaven 'er de Regeering alhier kennis van, met bevel om deswegens, op den veertienden Juni eenen Dankdag te houden, en des avonds vreugde te bedryven. De Regeering deed de Vrede plegtig afkondigen, en des avonds voor het Stadhuis Vuurwerken, afsteeken, ook gaf zy aldaar eene deftige Maaltyd (z). XVI. Boek. 1713. Vrede te Utrecht gesloten.

De Landeryen rondsom de Stad waren van het begin des Oorlogs tot deezen tyd toe onder water gehouden. De Opgezetenen der omliggende Dorpen, wier Landen daar door, dras gestaan hadden, begrepen, dat dit thans niet meer nodig ware, verzogten den Raad van Staaten, dat haare Landen, in den Staat, zo als die voor het jaar 1672. geweest waren, gebragt werden. De Raad stelde dit verzoek in handen hunner Afgevaardigden, die op de verpagting der Tienden hier ter Stede zouden komen, en als dan, met de Regeering, daar omtrent handelen zouden. Deeze benoemden eenigen van haare Leden, om naar te gaan, of de Stad, daar door, eenige schade stond te lyden (a). Op hun verslag begreep zy, dat, om de Stad eenige doorspoeling van water te doen hebben, de Buitensluizen gesloten moesten blyven, waar door al het water door de Stad zoude loopen. By Het water van de Landen rondsom de Stad afgelaten.

(z) Notulen van den 26. Mei 1713.
(a) Notulen van den 18. Julii 1713.

XVI. Boek 1713. By deeze gelegenheid verzogt de Regeering, dat de Aanneemers van 's Lands Werken, de Zooden, die zy tot herstelling der Borstweeringen nodig hadden, niet uit de landen van byzondere Lieden mogten haalen, of indien dit geschiede, dat deeze schadeloos gesteld mogten werden (*b*). De Raad van Staaten besloot hier op, dat men het water van de Landen zoude aflaaten, mits dat het zelve in de Stads graften, en in de Dieze, op zekere hoogte, by den Gouverneur, en de Regeering te bepaalen, zoude moeten blyven. De Geërfdens der Landen rondsom de Stad, zouden geene Dyken of Togtslooten, zonder dat zy daar van eenen voorslag aan den Gouverneur overgegeven, en van hem vryheid bekomen hadden, moogen maaken, zy zouden de Erven daar van, niet moogen ophoogen, in tegendeel moesten de hoogtens geslegt, en de aarde daar van, op zulke plaatsen, als de Gouverneur aanwyzen zoude, gebragt werden (*c*).

Armoedige staat der Meyerye na de Vrede. Door den Vrede en de gevolgen van dien, haalde de Meyerye wel eenigen ademtogt. De Opgezetenen aldaar bleven egter in de uiterste armoede gedompeld. Het duurde nog eenige jaaren, eer men om herstel daar omtrent bedagt ware. Om van deeze armoede eenig denkbeeld te geeven, moet men weeten, dat zederd den Oorlog, die in het jaar 1689. begon, tot deeze Vrede toe, de Meyerye, zo aan Schattingen, als Le-

(*b*) Notulen *van den* 3. *Augustus* 1713.
(*c*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 7. *Augustus* 1713.

Legerdienſten, omtrent zes en zeventig tonnen gouds heeft moeten opbrengen (*d*). Dit is voor het grootſte gedeelte met opgenomen penningen betaald, waar van de Opgezetenen de Renten tegen vier ten honderd, betaalen moeſten: Boven dien, moeſten alle de 's Lands en Dorps Laſten nog voldaan worden.

XVI. Boek
1713.

(*d*) MEMORIE aan de Heeren *Veldman* en Theſaurier Generaal *Hop* Gedeputeerden van den Raad van Staaten *den* 15. *Juli* 1723. overgegeeven.

HIS.

HISTORIE DER STAD EN MEYERYE VAN 'SHERTOGENBOSCH.

DERDE DEEL.

ZEVENTIENDE BOEK.

Historie der Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch, zederd het sluiten der Utrechtsche Vrede, in het jaar 1713. tot het begin der tweede Eeuw van de Verovering der Stad, door de Algemeene Staaten, in den jaare 1729.

De Algemeene Staaten schryven de Regeering aan, den Pretendent binnen de Stad niet toe te laaten.

De Pretendent, of de gewaande *Zoon* van JAKOB den tweeden Koning van Engeland, Schotland en Ierland, had na het sluiten der Vrede te Utrecht, Frankryk moeten verlaaten. Hy had zig zederd dien tyd, naar de Staaten des Hertogs van Lothringen begeven. De Koningin, en het Parlement van Groot Brittannien, begrepen, dat zy hier door, geene volkomen zekerheid hadden, maar dat hy verder af zyn verblyf hou-

houden, en geensins in de Landen hunner Bondgenooten gedoogd moest werden. De Bisschop van Londen, had daarom den Afgezondenen der Staaten tot de Utrechtsche Vrede, verzogt, dat de Algemeene Staaten niet wilden toelaaten, dat hy zig op hun Grondgebied begeven, of zig aldaar ophouden zoude. Dit werd door dezelven toegestaan. Zy schreven onder anderen aan de Regeering alhier, om ingeval de Pretendent, onder het Regtsgebied haarer Stad komen mogt, denzelven geensins toe te laaten, noch gedoogen dat hy zig aldaar onthield (*a*). Welken Last de Wethouderschap van 's Hertogenbosch getrouwlyk na kwam (*b*).

XVII. Boek. 1713.

By het vyfde Lid der Politique Reformatie, door de Algemeene Staaten den 1. April 1660, in de Meyerye, en andere Kwartieren der Generaliteit van gelyken aart, gemaakt, was zekeren Eed voorgeschreven, die door de Drossärden, Schouten, en Onderschouten, afgelegt moest worden. De Advokaat Fiskaal, en Prokureur Generaal, wende in dit jaar te vergeefs, veel moeite aan, om den Hoog en Laagschout alhier, met opzigt tot zynen Stadhouder, tot het afleggen deezes Eeds te brengen. De Raad van Brabant, aan wien de Fiskaal dit te kennen gegeeven had, zond door den Griffier een afschrift zynes goedvindens, waar by hy begeerde, dat de Hoogschout, zynen Stadhouder, by de Algemeene Staaten moest doen goedkeuren, en als dan, den behoorlyken Eed afleggen: By nalatigheid van dien, zou-

De Fiskaal van Brabant begrypt, dat de Stadhouder van den Hoogschout den Eed in het vyfde Lid der Politique Reformatie vervat, moet afleggen.

(*a*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 11 *November* 1713.

(*b*) Notulen *van den* 22. *November* 1713.

XVII. Boek. 1713. zoude hy den Stadhouder het waarneemen zynes ampt moeten verbieden. Doch alzo de Hoogschout daar aan niet voldeed, schreef de Raad van Brabant, de Regeering alhier, dat zy den Stadhouder niet erkennen zoude, voor dat hy den Eed, in de Politique *Reformatie* vervat, afgelegd, en de goedkeuring der *Algemeene* Staaten verkregen had (*c*). Schepenen benoemden inmiddels tot het Stadhouders Ampt eenen uit haare Leden. De afwezenheid, en ziekte van eenige Schepenen, maakten hen eenigen tyd hier na bedugt, dat 'er geen *Zeven* tegenwoordig zouden kunnen zyn, om de Lyfstraflyke zaaken af te doen, het welk zy den Hoogschout bekent maakten, met verzoek, dat hy daar in voorzien wilde (*d*). Hier op antwoorde hy, dat hy gehoopt had, dat de Raad van Brabant overtuigd geweest zoude zyn: dat het Goedkeuren, en Beëdigen van zynen Stadhouder eene nieuwigheid was, die nimmer in gebruik was geweest: *Hy had voorgenomen dit den Algemeenen Staaten te kennen te* geeven, en verzogt, dat in geval de Schepenstoel te zwak was, men alsdan eenen der Regenten, tot Stadhouder aanstellen zoude (*e*). Het schynd, dat de Hoogschout by de Staaten geensins

(*c*) Brief des Raads van Brabant *van den* 5. *April* 1713. in de Notulen *van den* 7. *Octobe*r 1713. en in de Notulen van Schepenen *van den* 8. *April* 1713.

(*d*) Brief der Regeering aan den Hoogschout *van den* 18. *October* 1713. in de Notulen *van den* 17. *October* 1713.

(*e*) Brief van den Hoogschout aan de Regeering *van den* 21. *October* 1713. in de Notulen *van den* 27. *October* 1713.

ſins geſlaagd hebbe, om dat de Raad van Brabant, in het begin des volgenden jaars, de Regeering ſchreef, dat het hem gebleken was, dat aan het Vierde en Vyfde Lid der Politicque Reformatie, en dus aan het gevorderde by zynen voorigen brief, voldaan was; de Stadhouder van den Hoogſchout kon derhalven by de Regeering wederom erkend worden (*f*). By de aanſtelling van eenen nieuwen Stadhouder is my gebleeken, dat deeze by de Algemeene Staaten goedgekeurd zy, en ook den Eed by de Politicque Reformatie voorgeſchreven, aldaar afgelegt hebbe (*g*). XVII. Boek. 1713.

In deezen jaare werden de wegen in het Kwartier van Peelland door de Struikrovers zeer onveilig gemaakt, zo dat niemand zonder gevaar reizen kon. De Schout, en Regeerders van dat Kwartier verzogten den Raad van Staaten, dat deeze hun eenigen byſtand van Krygsvolk, tot weering van dit geſpuis leenen wilden. Deeze gelaſte hier op den Kommandeur van 's Hertogenboſch, aan die van Peelland, zo veel Krygsvolk als hier toe nodig ware, te geeven, mits dat zulks, buiten koſten van den Lande geſchiede (*h*). Onveiligheid der wegen in het Kwartier van Peelland.

In het voorgaande jaar had de Kerkenraad de Regeering te kennen gegeeven, hoe zy bevonden had, dat in de meeſte oude Mannen en Vrouwen Huizen alhier, zeer weinigen van den Hervormden 1714. Poogingen om eenige misſlagen in de Godshuizen te herſtellen.

(*f*) Brief des Raads van Brabant *van den* 23. *Januari* 1714. in de Notulen *van den* 2. *Februari* 1714.

(*g*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 18. en 27. *October* 1717.

(*h*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 29. *Juli* 1713.

XVII. Boek. 1714. den Godsdienst gevonden werden. Zy had derhalven daar omtrent voorziening verzogt (*i*), en de Regeering had die zaak doen onderzoeken; dan om de menigvuldige zwaarigheden, en te wagtene Regtsgedingen, had zy den Algemeenen Staaten verzogt, dat hier in, tot meerder ondersteuning der arme Hervormden, voorzien werd (*k*). Hoewel ik niet vinde, wat gevolg dit had, gisse ik egter, dat dit oorzaak gaf, dat om de wanorde, die in het bewind dier Huizen gepleegd werd, de Regeering een Reglement, tot voorkooming van dit alles, den Staaten ter goedkeuring, overzond (*l*). Deeze nadat zy hier op het gevoelen des Raads van Brabant ingenomen hadden, besloten, dat de oude Mannen en Vrouwen Huizen, die van de Regeering afhingen, naar de Reglementen, voorheen daar op gemaakt, bestierd zouden worden: Wat de Gestigten, waar in byzondere Lieden waren, betrof, sloegen zy het verzoek deswegen gedaan, af, met byvoeging, dat indien het gebeuren mogt, dat de Regeering, of anderen, dien zulks aanging, vernamen, dat de Provisoiren, de Berigtschriften voor de Gestigten gemaakt, niet naarkwamen, of iet tegen de Plakaaten, of den dienst deezer Landen verrigtten, zig daar mede by den gewoonlyken Regter vervoegen konden, om na gedaane onderzoek daar in, naar behooren te handelen (*m*).

De

(*i*) Notulen *van den* 7. *Juli* 1713.
(*k*) Notulen *van den* 24. *Augustus* 1713.
(*l*) Notulen *van den* 9. *Augustus* 1714.
(*m*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 5. *Januari* 1715.

De Blok of Armmeesters alhier, hadden omtrent deezen tyd den Staaten, en den Raad van Staaten, opheffing der buitengewoone Lasten verzogt. De Regeering had den Pensionaris, zo tot ondersteuning van dit verzoek, als over eenige zaaken, naar den Haage gezonden: Deeze vertoonde by die gelegenheid, het onvermogen, en toenemende onmagt der Burgery, tot het opbrengen der zwaare Lasten; En hoewel hy verstond, dat 'er om de schaarsheid van 's Lands Geldmiddelen, weinig of geene ontlasting te hoopen ware, gaf men hem te kennen, dat men gaarne de redenen des vervals weten wilde, om dit te herstellen. Hier van gaf hy mondeling eenig berigt, doch verzogt tevens de Regeering te mogen schryven, om die schriftelyk voor te draagen. In zynen brief voegde hy 'er by, dat hy oordeelde, dat het verzoek van meerder vrugt zoude zyn, indien de Regeering zelve dit den Raad van Staaten voorhield (*n*). Men stelde dan de redenen van het verval op, die in de volgende bestonden.

De Regeering geeft de redenen van het verval der Burgery den Raad van Staaten over.

Eerstlyk. „ De Ingezetenen der Stad „ hadden de Servitie gelden tot den teenmaaligen tyd toe, betaald, niet tegenstaande de „ Staaten zeer ernstig, die van Holland aangeschreven hadden, daar van voldoening te geeven. Hier op was niets gevolgd, niet tegenstaande andere Steden, die niet betaalden, of „ wel aan de Verpondingen korten."

Ten tweeden. „ Ten platten Lande, inzonderheid in de Dorpen aan de Oude en „ Nieu-

(*n*) Brief des Pensionaris van Breugel van den 7. *Maart* 1715. in de Notulen *van den* 9. *Maart* 1715.

XVII. Boek. 1715. „ Nieuwe Maaze gelegen, woonden veele Grossiers en neering doende Lieden; zulks streed tegen verscheide goedvinden: De Neering werd hier door, niet alleen uit de Stad getrokken, maar veele Inwoners verlieten dezelve, en verhuisden naar het platte Land; Dit had ten gevolge, dat de Neeringloosheid niet alleen toenam, maar dat ook de Gemeene Middelen verminderden."

TEN DERDEN. „ De Ingezeetenen waren met de Tiende Verhooging der Gemeene Middelen, zederd het jaar 1694. bezwaard, deeze Last was alleen voor den tyd van zes jaaren ingevoerd, doch tot heden toe vervolgd."

TEN VIERDEN. „ De Vyfde Verhooging op de Verpondingen, was in het jaar 1695. voor vyftien jaaren ingevoerd, en zoude dus in het jaar 1710. hebben moeten ophouden. Zy werd egter zonder nader Plakaat der Staaten nog ingevorderd."

TEN VYFDEN. „ De Belasting Persooneele Quotisatie genaamd, was in het jaar 1695. voor tien jaaren opgesteld, en zoude dus met den jaare 1705. moeten eindigen, zy werd thans nog ingevorderd."

TEN ZESDEN. „ De Staaten van Holland hadden goedgevonden, dat het Krygsvolk, het geen door hun Gewest betaald werd, met Hollandsche Stoffen gekleed zouden moeten werden. Veele Inwoners die Leverantien deeden, hadden de Stad verlaten, en zig in Holland nedergezet. De geringere Arbeidslieden, die eertyds daar door aan den kost geraakten, waren nu aan den armen vervallen."

TEN

TEN ZEVENDEN. „ Schoon de Raad van „ Staaten in de Kommissien van 's Lands Ontfangers, en Rentmeesters, gesteld had, dat „ die binnen de Stad, of in de naaste plaatsen „ hunner bediening, zouden moeten woonen, „ onthielden de meesten zig binnen de Vereenigde „ Gewesten. De Gemeene Middelen verminderden hier door, en de Stad genoot geen voordeel van hunne verteeringen." XVII. Boek. 1715.

TEN AGTSTEN. „ De Regeering werd over „ het invoeren van nieuwe Lasten niet gehoord: „ Zulks was egter by de Voorwaarden van Overgaaf, in het jaar 1629. beloofd, en by het „ goedvinden der Algemeene Staaten van den „ 11. Februari 1665. mede verstaan. De Burgery werd met zaaken belast, die den Lande „ geen voordeel aanbragten, waar door de Ingezetenen bemoeielykt, en tot zwaare kosten gebragt werden."

TEN NEGENDEN. „ De Schippers, die uit „ Holland herwaards hunne Koopwaaren bragten, moesten eerst te Haarlem, en dan te Gornichem, en Veen, naauwkeurig den Tol voldoen. Die van Breda betaalden daar tegen, „ maar eens Tol te Dordrecht, en dat nog met „ veel oogluiking." Uit dit alles was dan gemaklyk op te maaken, dat hier door, veele voornaame huizen, in de Stad ledig stonden, om dat de Kooplieden, en anderen zig metter woon uit de Stad begaven. Alle deeze bezwaarnissen werden den Raad van Staaten overgezonden (o), en inmiddels sterk op de herstelling derzelven, aange-

(o) NOTULEN *van den* 11. *Maart* 1715.

XVII. Boek. 1715.

gedrongen. Ik vind dat Stads Gemagtigden in het laast deezes jaars, alle haare bezwaren den Geheimschryver des Raads van Staaten overzonden (*p*). In het volgende jaar bragt de Regeering wederom nieuwe klagten in, en vertoonde door wytloopige vertoogen, dat haare aangewende moeite, en bezendingen, nergens ingang gevonden hadden (*q*). Eenige jaaren hier na, zyn veele deezer bezwaaren afgedaan, zo als ik op zyn plaats zal verhaalen.

Verhooging van den last op den Turf en klagten daar over gedaan.

Inmiddels had de Raad van Staaten iemand tot Ingaarder van 's Lands onverpagte Gemeene Middelen hier ter Stede aangesteld: Deeze vorderde van ieder Ton, zo Viesche, als Hollandschen Turf, vyf en dertig stuivers, zonder dat voorheen deeze Impost bekend was. De Regeering verzogt derhalven den Raad, dat die Impost niet meer gevorderd mogt werden (*r*). Hier op werd geandwoord, dat men vernomen had, dat de Ordonnantie op den Turf, voornaamlyk het derde, en zesde Lid derzelve, door verzuim der Pagters, of om andere redenen, zo met opzigt tot de Aangeeving, als de Betaaling, niet behoorlyk nagekomen werd, het geen in de andere Steden der Generaliteit geschiedde; hier om had men den Ontfanger, en den Ingaarder der Gemeene Middelen aangeschreven, de Ordonnantie naar de letter te onderhouden: ook had men verstaan,

(*p*) NOTULEN *van den* 7. *October* 1715.

(*q*) BRIEF der Regeering aan den Raad van Staaten *van den* 26. *October* 1716. in de NOTULEN *van den* 24. *October* 1716.

(*r*) REQUEST der Regeering aan den Raad van Staaten in de NOTULEN van Schepenen *van den* 9. *Juni* 1715.

staan, dat de Regeering een Stads Impost van den Turf hefte, dit moest men den Raad melden, of zulks geschied waare, en zo jaa, die Ordonnantie overzenden, met berigt, of die Last, op eenen gelyken voet, zederd het overgaan der Stad geheven werd, en of daar in verandering, en welke, gemaakt ware (s). De Regeering antwoorde hier op, dat 'er onder Stads Imposten, ook eene Ordonnantie op den Turf was, waar van zy hier nevens een affchrift over zond (t). Gedurende dit alles werden de Hollandsche Schippers afgeschrikt hunne Turf, hier ter Stede te brengen: Hier van werden de Staaten op nieuw onderrigt en reden gegeeven, waarom dien nieuwen Last, zederd het overgaan der Stad niet geheven was. „ De Brabantsche Turf daar men „ geen regt van Ontgronding betaalde, was van „ dien Last vry. Van den Hollandschen, werd „ dien niet geheven, om dat die, eer de Turf „ vervoerd werd, daar voor betaald was, ge„ volglyk scheen het onredelyk, dat men die an„ dermaal betaalde. Zy oordeelde daarom, dat „ de leden der Ordonnantie op den Brabantschen „ Turf, alleen, betreklyk waren. De Pagters „ hadden in het jaar 1651. wel getragt den Hol„ landschen Turf, daar in te begrypen, doch na „ dat men hun, het ongebruik daar van, aange„ toond had, was men daar van afgegaan. De „ Ingaarder van 's Lands onverpagte Middelen, „ die thans dien Last vorderde, had deswegens „ eeni-

XVII. Boek. 1715.

(s) Resolutie des Raads van Staaten van den 25. Julii 1715.
(t) Notulen van den 28. Augustus 1715.

XVII. Boek. 1715. „ eenige Turfschippers, eerst voor Schepenen „ deezer Stad, en vervolgens voor den Raad van „ Staaten in regten betrokken: zyn eisch was „ hem, voor Beiden, met de kosten ontzegt ge- „ worden; Echter voer hy met de Invordering „ voort. Deeze last werd in geene Steden der „ Generaliteit geheven; De Regeering verzogt der- „ halven, dat die hier ter Stede niet gevorderd „ mogt werden (*u*). De Raad van Staaten aan wien Stads Ordonnantie op den Turf overgezonden was, schorte inmiddels voor zes weeken 's Lands Impost (*v*). Niettegenstaande dit, ging de Ingaarder zyn gang; waarom Schepenen besloten, dat men zonder dien last te betaalen, den Turf kon lossen (*w*). Nogtans werd op verzoek der Regeering, by den Raad van Staaten, de schorsing deezer Ordonnantie tot den eersten Februari van het volgende jaar, en eenigen tyd hier na tot de aanstaande verpagting van 's Lands Middelen verlengd (*x*). De Verpagting geschiede dan in het volgende jaar, op de nieuws herziene Ordonnantie van den 23. Juli 1716. waar in, de Impost van den Turf, alleen, op zes penningen voor ieder Ton, gesteld is.

In

(*u*) BRIEF der Regeering aan de Staaten Generaal *van den* 12. *September* 1715. in de NOTULEN van Schepenen *van den* 11. *September* 1715.

(*v*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 8. *October* 1715.

(*w*) NOTULEN van Schepenen *van den* 15. *October* 1715.

(*x*) REQUEST der Regeering aan den Raad van Staaten in de NOTULEN *van den* 29. *November* 1715. RESOLUTIEN des Raads van Staaten *van den* 5. *December* 1715. en 4. *Maart* 1716.

XVII. Boek. 1715. Harde Vorst.

In de maand December deezer, en in Januari des volgenden jaars, vroor het zeven weeken agter een, zeer sterk; de koude werd niet minder dan die van de maand Januari 1709. gesteld. Veele arme Lieden hier ter Stede, vrooren dood. Ook viel 'er een menigte Sneeuw (y).

1716. De Renten ten lasten der Stad op drie en een half ten honderd verminderd.

In het volgende jaar verminderde de Regeering de Renten, die ten Lasten der Stad liepen, van vier, op drie en een half ten honderd. De meeste Renthessers ondergingen die vermindering, doch sommige eischten de Hoofdsommen te rug, waar door de Regeering genoodzaakt werd, andere penningen op te neemen; en om dat 's Lands Ontfanger van den veertigsten penning, zwarigheid maakte, die opgenome gelden, van dien last vry te laten, verzogt de Regeering den Raad van Staaten, dat de Renten, die ten lasten der Stad liepen, van den veertigsten penning vry te verklaaren, zo als ten opzigte van die der Meyerye, verstaan was. De Raad bewilligde hier in voor dit maal, zonder dat dit voor het toekomende, in gevolg getrokken zoude werden (z).

Geen Koopbrouweryen mogen ten platten Lande, dan een en een half uur van de beslooten Steden wezen.

Op het jaar 1687. heb ik verhaald, dat de Regeering alhier den Algemeenen Staaten vertoonde, dat de Grossierderyen en Brouwneeringen in de Meyerye, ten nadeele der Stad, zeer toegenomen waren: Hier op was zederd niets gevolgd. In den jaare 1713. had de Raad van Staaten goedgevonden, dat ten platten Lande, wel eenige Koop,

(y) AANTEKENINGEN van deezen tyd MSS.

(z) NOTULEN van Schepenen *van den* 28. *April* 1716. RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 20. *April* 1716.

XVII. Boek. 1716.

Koop, en Huisbrouweryen, als men naar de groote van ieder plaats, ten gerieve der Opgezetenen nodig oordeelde, zouden mogen zyn. Deeze zouden eene toelaating onder zekere voorzorgen bekomen, en de Offisieren, en Regenten zouden daar van eene Lyst den Raad van Staaten overzenden (*a*). Thans besloot men, dat binnen een en een half uur, van de besloten Steden, zulke Huisbrouweryen niet zouden mogen zyn, op de verbeurte van honderd guldens, voor ieder Gebrouw, ten lasten der Brouwers: Buiten het gemelde anderhalf uur, zouden Koop en Huisbieren gebrouwen mogen werden; Deeze Bieren zouden binnen de besloten Steden, nog binnen anderhalf uur rontsom dezelven, op de verbeurte van het Bier, en de boeten van vyf en twintig guldens voor ieder Vat of Ton, gebragt mogen werden (*b*).

Klagte over het maaken van Schoenen door die der Bezetting.

De Zwitsersche Offisieren, die thans hier ter Stede in Bezetting lagen, deeden door hunne Soldaaten, die het maaken van Schoenen verstonden, zig, en hunne Manschappen, daar mede voorzien, zelfs hadden zy eenen Schoenmakers Winkel daar veele knegten in werkten opgerigt. De Regeering, die zulks tegen de Kaarte door de Hertogen van Brabant, aan het Schoenmakers Gilde deezer Stad verleend, en tegen het twaalfde Lid der Voorwaarden van Overgaaf, des jaars 1629. strydig vond, gaf dit den

(*a*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 2. *Maart* 1713.

(*b*) Ordonnantie des Raads van Staaten op de Brouweryen ten platten Lande van Brabant *van den* 10. *Augustus* 1716.

den Staaten te kennen. Deezen bewilligden den Soldaaten, Schoenen, voor de Regimenten daar zy onder behoorden, doch geensins voor de Burdery te maaken. Hier tegen vertoonde de Regeering, dat de Bezetting die geene Persooneele Quotisatie, noch Zout- en Zeep- of Servitie geld betaalde, de Burgery de neering onttrok. De Lasten liepen behalven deezen, hier ter Stede hooger, dan in de andere Brabantsche Steden: Dit veroorzaakte een verval en verloop van Inwoners. Zy verzocht derhalven, dat aan de Soldaaten, het maaken van Schoenen, verboden mogt werden. By deeze gelegenheid herhaalde zy haar meermaal gedaan verzoek om voldoening van hunne uitgeschootene Servitie gelden te erlangen, als mede dat de Burgers niet meer, dan die der andere Brabantsche Steden, bezwaard mogten werden (c). De Staaten bleeven wel by hun voorig besluit volharden, doch gelasten tevens de Zwitsersche Offisieren, zorge te draagen, dat door de Soldaaten, geene Schoenen, dan alleen voor de Regimenten, waar onder zy behoorden, gemaakt zouden mogen werden, anderfints, zoude hun, het Schoenmaaken, geheel verboden worden (d). XVII. Boek. 1716.

De Jaarmarkt of Kermis hier ter Stede, werd van alle oude tyden, op den eersten Zondag in de maand July gehouden. Zedert veele jaaren was die in verval geraakt, en men vreesde, dat die geheel te niet loopen zoude. De rede hier van

De Kermis der Stad verzet.

(c) Notulen *van den* 21. *September* 1716.
(d) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 20. *November* 1716.

XVII. Boek. 1716. van was, dat de Kermisſen, van Middelburg en Utrecht, op denzelven tyd, in vielen. De Regeering dan verzogt den Staaten, dat de Kermis alhier, op den Zondag, die voor den vier en twintigſten Juni jaarlyks komt, verzet mogt werden: Dit werd toegeſtemd (*e*). Naderhand is de Kermis andermaal verzet, zo als op zyn plaats volgen zal.

Grondſcheiding tuſſchen de Meyerye en het Overkwartier van Gelderland gemaakt. In deezen jaare werden de oneenigheden over de Grondſcheiding in den Peel, tuſſen de Meyerye, en het Overkwartier van Gelderland, die omtrent een Eeuw geduurd hadden, afgedaan. Ik vinde, dat in den jaare 1646. daar over reeds eene byeenkomſt, tuſſchen de Dorpen van Peelland, en het Overkwartier van Gelderland, gehouden werd. De Kwartierſchout van Peelland, was toen van gevoele, dat dit, het Oppergezag van den Lande raakte, en gevolglyk, zulks, zonder tuſſchen komen der Staaten, geenſins afgedaan kon werden, hy liet derhalven hier tegen *proteſteeren*, en gaf 'er den Staaten kennis van. De Raad en Rentmeeſter der Domeinen van Brabant, dien dit te weten was gekomen, maakte zulks den Raad van Staaten bekend, met verzoek, dat het doen van Paalſchydingen, uit hoofde zynes ampts, hem gelaten mogt werden (*f*). De zaak werd vervolgens voor den Raad van Brabant gebragt, om door zyne Gemagtigden, de afdeeling te laaten doen. De Raad en Rentmeeſter der Domeinen vertoonde nogmaals den Raad

(*e*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 8. *April* 1716.

(*f*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 8. *October* 1646.

Raad van Staaten, dat alle Scheidingen van gronden, van alle oude tyden, by hem, ten overstaan van Leenmannen der Leen en Tolkamer, gedaan waren; Hy verzogt derhalven, dat de Raad, dit werk, als 's Hertogs grond rakende, hem en Leenmannen voorgemeld over te laaten (g). De zaak werd tot deezen tyd, zo ver ik vinde, slepende gehonden. In de maand November deezes jaars, werd 'er eindlyk, tusschen de Gemagtigden des Konings van Pruissen, (die een gedeelte van het Overkwartier van Gelderland, by de Utrechtsche, Radstadsche, en Badensche Vredens bekomen had,) en die der Algemene Staaten te Venlo, een verdrag aangegaan, waar by de wederzydsche Grenzen naauwkeurig bepaald werden. Hier by werd besloten op gemeene kosten, eenen steenen Grenspaal, tusschen Springelbeek, en den Loef, op te richten, welke *Vredepaal* genaamd werd. Dezelve zoude de Scheidspaal tusschen Brabant en Gelderland zyn. Van den Vredepaal Zuidwaards, tot aan Langereyser, werd eene Graft, voor de helft door die van Bakel in de Meyerye, en voor de wederhelft, door die van Venrooi, in het land van Kessel gegraaven. Van Langereyser groef men mede eene regte Graft tot aan den grooten steenen Paal, die ten gemeenen koste, door die van Deurne in de Meyerye, en door die van Venrooi op den grooten Berg, gesteld werd. Op de eene zyde deezes Paals, werd GELRIA; en op de andere BRABANTIA, uitgehouwen. De groo-

XVII. Boek. 1616.

(g) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 16. *Augustus* 1650.

XVII. Boek. 1716. grooten berg werd niet doorgegraaven, en de Graften werden ter wederzyde, tot op dertig roeden van het uiterste des bergs gebragt. Aan de andere zyde van den grooten berg groef men mede eene Graft, tot aan de plaats Vossenholen genaamd; dit geschiede mede door die van Deurne, en Venrooi, ieder voor de helft. Op de Vossenholen was in het jaar *1713.* reeds eene *Paal* gesteld. Van daar groef men eenen nieuwen Graft, tusschen de twee bruine Meesen, tot by Volkmeer, alwaar men ten gemeenen koste een steene paal *Eindepaal* genaamd, stelde: Deeze maakt de uiterste grenzen, tussen Brabant, en Gelderland. De laaste Graft werd voor de helft, door die van Deurne en Leissel in de Meyerye, en voor de andere helft, door die van Horst, Sevenum, en anderen gegraaven. Alle deeze Paalen en Graften zouden ten eeuwigen dage, als de waare Grensscheidingen in de Peel, *tusschen* het Opperkwartier van *Gelderland, en de Meyerye*, gehouden worden. *De Graften* zouden in het volgende jaar begonnen worden, na dat die, door de wederzydsche Krygsbouwmeesters afgebakend waren. Na de graving zouden die door hun, in tegenwoordigheid der Gemagtigden, die van de eene en de andere zyde benoemd waren, naargezien worden, om te weten of die behoorlyk gemaakt waren. Had men die, niet volgens de beraamde schikkingen gegraaven, zouden dezelven ten kosten der naarlatigen hersteld worden. De scheidings Graften moesten alle drie jaaren, door Schepenen der aangrenzende wederzydsche plaatsen, beschouwd worden. De Opgezetenen, zo van de Meyerye als van Gelderland, zouden over dezelven niet mogen komen, om in elkanders

Lan-

Landen te Turven, Heiplaggen te houwen, Schapen te dryven, Byenkorven te ftellen, of eenige daad van eigendom, of rechtsgebied verrigten: De overtreders zouden volgens de Wetten der plaatfen, daar de overtreding begaan was, ten minften met de boeten van tien Kroonen, geftraft werden (*b*). Volgens de Landkaart der Meyerye begint deeze Landfcheiding, van de grenzen des Lands van Kuik, en loopt genoegzaam lyn regt, tot aan het Graaffchap Hoorn.

XVII. Boek. 1716.

Eerlang ontftonden 'er over deeze Grenzen verfcheide moeielykheden, met de Opgezetenen, die het naafte daar aangeland waren, en oordeelden, hier door benadeeld te zyn. De Heer, de Regeering, en de voornaamfte Geërfden van Deurne oordeelden, dat men van hunnen Grond te veel afgenomen had, verzogten in het volgende jaar den Staaten, dat zy aangaande die Overeenkomft, met den Gezand des Konings van Pruisfen, nader geliefden te fpreeken, om eene herftelling daar in, volgens de Verkrygbrieven hunner gemeente, te maaken, of wel, dat de Staaten hun voor het groot verlies, fchadenloos wilden houden. Dit verzoek werd in handen van de Gemagtigden der Staaten, tot de zaaken der Meyerye, gefteld, om alles te onderzoeken, en verflag te doen (*i*). De Heer, en Regenten verzog-

1717. Moeielykheid over die Grenzen met eenige Opgezetenen.

(*b*) Conventie tuffchen den Koning van Pruifen en de Staaten Generaal over de Limieten in de Peel *van den* 20. *November* 1716. in het Groot Plakaatboek Vde *Deel blads.* 543. *col.* 1. geapprobeerd by Resolutien der Staaten Generaal *van den* 15. *December* 1716.

(*i*) Resolutie der Staaten Generaal, *van den* 8. *Februari* 1717.

XVII. Boek. 1717. zogten kort hier na, om afdoening dier zaak, waar op de Gemagtigden der Staaten verzogt werden, dit by der hand te neemen (*k*). Ik heb hier van, niets verder gevonden, dan dat de Algemeene Staaten in den jaare 1727, den Heere van Deurne en Lieffel, die aldaar grond Heer is, tien duizend guldens, voor het gemis van den grond, toegelegd hebben, mits hy aan de Gemeente van Deurne, de kosten, die zy zederd den jaare 1716. deswegens ondergaan had, goed deed (*l*). De misnoegheid der Opgezetenen over deeze zaak ging zo ver, dat eenige moedwilligen des nagts, omtrent zeven honderd karren Peelturf, die volgens de Grensscheiding, op den bodem van Venrooi geraakt waren, in brand staaken. De Koning van Pruissen gaf hier van den Staaten kennis, en verzogt, dat de Daaders daar van gestraft mogten werden: Hy verzogt mede, dat de nodige last, ter graaving der Scheigraft in Peel, gegeeven mogt werden. De Staaten gelasten den Hoog, en Laagschout van 's Hertogenbosch, dit te onderzoeken en tegen de schuldigen te *procedeeren:* ook zouden zy een afschrift der Overeenkomst tusschen hen, en den Koning van Pruissen, over de Grenscheiding, aan den Krygsbouwmeester *Draak* overgeven, om die, nevens de Gemagtigden deszelven Konings af te baakenen, en schreeven den Gouverneur alhier aan, om des noods, met de sterke hand, hunne bevelen te be-

(*k*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 12. *Maart* 1717.

(*l*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 26. *Maart* 1727.

bevorderen (*m*). De Hoogschout gaf den Staaten te kennen, dat hy reeds alle moeite gedaan had, dan dat het hem onmooglyk was daar mede zo ver te vorderen, om tegen de schuldigen een Lyfstraflyk Geding te beginnen; hier van werd den Gezant van Pruissen kennis gegéeven (*n*). Inmiddels gingen de moedwilligen hunnen ouden gang, en verbranden op nieuws, agthonderd karren met Turf op dezelve plaats. De Koning van Pruissen liet 'er op nieuws over klaagen, en de Staaten gelastten den Hoogschout, daarop onderzoek te doen (*o*). Deeze deed zulks andermaal, doch met gelyken uitslag als voorheen (*p*). Ik heb verder hier van niets meer ontdekt. De Staaten gelasten den Generaal Major Yvoy; dat hy de Graften der Grensscheiding, nog in deezen jaare zoude laaten graven (*q*) gelyk geschiede, en de Grenssteenen werden mede op haare plaatsen gesteld, waar van de Generaal Yvoy den Staaten kennis gaf (*r*).

XVII. Boek. 1717.

De geweldige Stormwind, die op den eersten September deezes jaars, door geheel Holland, Zeeland, en de nabuurige Gewesten woede, waar door

Geweldige Stormwind.

(*m*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 23. *September* 1717.
(*n*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 19. *October* 1717.
(*o*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 19. *October* 1717.
(*p*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 25. *November* 1717.
(*q*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 16. *October* 1717.
(*r*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 12. *November* 1717.

XVII. Boek. 1717. door veele Landen onder water geraakten (*s*), deed zig mede hier ter Stede gevoelen. Ik vinde aangetekend, dat deeze Storm minder was, dan die van den agtsten December des Jaars 1703 (*t*). Het Spits van den Tooren op de Vugter binnen poort, werd 'er door omver gesmeeten. De Regeering besloot kort hierna, dien *Tooren*, en het Uurwerk te doen herstellen (*u*).

De Barbara Kapel aan de Regeering overgegeven. Hier voor, op het Jaar 1689. heb ik verhaald, dat de Regeering den Raad van Staaten, de St. Jakobs Kerk, en de Barbara Kapel, tot het maaken van Paardenstallingen had afgestaan; thans oordeelde zy, de Laaste, tot berging der Assche noodig te hebben. Zy sprak daar over met den Kommandeur, die zulks den Raad te kennen gaf. Deeze magtigde hierop den zelven, om die twee Stallingen te rug te geeven, mits de Regeering, hem, een handschrift overgaf, waarby zy aannam, die, ten allen tyde, wanneer men haar daarover aanmaande, *in denzelven staat*, waarin die *thans waren*, overtegeeven (*v*) Stads 1718. Gemagtigden tot den Beleide bezagen in het volgende jaar, die Stallingen, en bevonden dat het wegneemen der Kribben en Ruiven veel zoude kosten, en vermits de Barbara Kapelle, hun, tot berging der Assche ruim genoeg voor kwam, oordeelden zy, dat men die Kapel; op de gemelde Voorwaarde, van den Lande, zoude kunnen overnee-

(*s*) Europische Mercurius van den jaare 1717. *Deel* II. *bladz.* 210.
(*t*) Aantekeningen van deezen tyd tyd Mff.
(*u*) Notulen *van den* 15. *September* 1717.
(*v*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 23. *December* 1717.

neemen, waar toe de Regeering hen magtigde (*w*). XVII. Boek. 1718.

De Vugter Poort, die door het geweldig schieten gedurende de Belegering in het Jaar 1629, zeer beschadigd was, vond men thans zo bouwvallig, dat de Regeering in bedenken nam, die te herstellen: des sloeg zy den Raad van Staaten voor, om die Poort, uit de goederen van het Beggynhof, waarover nog verschil was, te doen opmaaken. De Raad, en Rentmeester der Domeinen werden dan gelast daarover met de Regeering te spreeken (*x*), welke mede eenigen van haare Leden hier toe benoemde (*y*). Deeze deeden verslag; „ Dat na het overgaan der Stad aan „ de Algemeene Staaten, wegens het verlies, dat „ zy in haare middelen, door het verminderen „ van den Impost op de Wynen en Bieren lyden „ zoude, haar eene evenredige vergoeding toe„ gelegd zoude werden. De Stad had zederd „ dien tyd, tot 1690. daarby, driemaal honderd „ zeventig duizend, vierhonderd twee en vyftig „ guldens toegegeeven. De rede daar van was, „ om dat het Vierde van 's Lands Gemeene Mid„ delen, dat tot vergoeding gegeeven was, met „ het onderhoud der Straatwegen, Bruggen, „ Wagt en Schilderhuisen belast was. Egter wa„ ren aan de Stad, wanneer 'er nieuwe werken „ aangelegt moesten worden, eenige onderstand „ gelden toegestaan, zo als uit het besluit des „ Raads

Voorslag om de Vugter Poort te herstellen die niet gelukt.

(*w*) Notulen *van den* 1. *Februari* 1718.
(*x*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 3. *November* 1718.
(*y*) Notulen *van den* 24. *November* 1718.

XVII. Boek. 1719. „ Raads van Staaten, op den veertienden April „ 1668. genomen, bleek, daarby was tot ver- „ nieuwing van Vier Bruggen, over Stads Graf- „ ten, de Stad tienduizend vyfhonderd guldens „ toelegt. Onlangs waren de Bruggen voor de „ Hinthamer, en Vugter Poorten, en over de „ Haven vernieuwd, het welk meer dan vieren- „ twintig duizend guldens had gekost. De Brug- „ gen voor de Orten, en St. Jans Poorten dien- „ den thans vernieuwd te worden, het welk van „ meerder dienst, dan het vernieuwen der Vug- „ ter Poort was, zy waren derhalven van gevoe- „ len, dat men dit laaste, van den Lande be- „ hoorde af te vorderen, of als dit niet lukken „ wilde, men de daartoe uitgeschote penningen, „ uit het slot des Beggynshofs Rekening, voor „ zo ver dit strekte, vinden moest." De Re- geering liet zig dit welgevallen (*z*). Het schynd my toe, dat zy dit voorstel den Gemagtigden des Raads van Staaten, die zig thans hier ter Stede bevonden, voordroeg, om dat ik vind, dat de Raad, na het leezen deezer Overeenkomst, toe- stond, dat de Poorten, en Bruggen, welken niet door het gemeene Land gemaakt, ten las- ten der Steden, stonden, en voornaamlyk in 's Hertogenbosch, om dat die Stad een vierde van 's Lands Gemeene Middelen, onder voorwaarde, om de Poorten, en Bruggen te onderhouden, ge- noot: te meer, om dat de Regeering gelast werd de Vugter Poort, in eene behoorlyken Staat te hou- den; by welker nalaatigheid, de vereischte kos- ten

(*z*) NOTULEN *van den* 9. *Maart* 1719.

ten daartoe, voor Stads aandeel in de Gemeene Middelen zouden gekort werden (*a*). De Vugter Poort bleef egter, om redenen my onbekend, nog tien jaaren in haaren vervallen ſtaat, wanneer die eindelyk herſteld werd.

XVII. Boek. 1719.

In de maand Juli deezes Jaars werd de Regeering op nieuw gelaſt, de gebreken aan de Bruggen voor de Orten, en St. Jans Poorten, en alle andere werken, die de Stad raakten, te herſtellen. De Regeering andwoorde hierop, „ dat de Stad „ in voorige tyden, by het vernieuwen der Brug„ gen, altyd met eenige penningen van 's Lands „ wege onderſteund ware: zy verwagte dan, dat „ zulks thans mede geſchieden zoude. De Raad „ had voorgenomen de St. Jans Poort te verleg„ gen. De Regering had om geene noodelooze „ koſten te maaken, met de vernieuwing der „ Brug voor dezelve gewagt, tot dat zy het goed„ vinden des Raads, daarover, verſtaan had, het „ welk zy verzogt te mogen weeten, om alsdan „ de Brug te vernieuwen, waartoe zy egter on„ derſtand, van den Lande verzogt (*b*)." Het liep tot in het najaar des volgende jaars, eer zy eenig antwoord bekwam. Het verzoek om onderſtand werd inmiddels afgewezen, om dat de ſchaarsheid van geld geenſins toeliet, thans het voorbeeld des jaars 1668. te volgen. Het verleggen der St. Jans Poort, bleef, om het weinige nut, en groote koſten, geheel agterwegen (*c*).

Aanſchryving om Stads gebrekkige werken te herſtellen.

De

(*a*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 28. *April* 1719.

(*b*) NOTULEN *van den* 18. *Auguſtus* 1719.

(*c*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 12. *September* 1720.

XVII. Boek. 1719.

De Regeeringen der Stad en Dorpen moeten om het vlugten van den bediendendes Komtoirs der Beden met hunne quitantien komen rekenen.

De Ontfanger der Beden van Brabant alhier, had omtrent deezen tyd het ongeluk, dat die, welke voor hem het ampt waarnam, zig zoek maakte; Hier door geraakte het Komptoir in zodanig eene wanorde, dat uit de Regifters, met geene mooglykheid op te maaken ware, hoe veel ieder Plaats betaald had, en nog fchuldig was; Men zond dan eenen Kommis der Geldmiddelen herwaars, om met de Regeering der Stad, en Dorpen te rekenen, en ieder Regeering werd gelaft, eenen haarer Leden te benoemen, om met dien Kommis, tot het einde des jaar 1718. eene Vereffening, met vertooning der Kwitantien, te fluiten (*d*). Hier by bleek, dat Stads aandeel, tot den eerften September des voorleden jaars, voldaan was (*e*).

Kwaadaarddige Ziekte te Hilvarenbeek.

Thans heerfchte te Hilvarenbeek eene Ziekte, die men befmetlyk oordeelde. De Staaten voor den voortgang bedugt, bevolen den Droffard, en de Regenten aldaar, naauwkeurig onderzoek te doen, en hun te berigten, wat dit voor een Ziekte ware, en hoe ver zig die verfpreidde, ook moeften zy allen voorzorg gebrniken, ten einde die Opgezetenen geene gemeenfchap met de omliggende Dorpen hielden. De Kwartier Schout van Oifterwyk, en de Droffard van Hilvarenbeek werden byzonder gelaft, zorg te draagen, dat dit behoorlyk uitgevoerd, en alle de toegangen tot het Dorp, gefloten werden: De toevoer van Levensmiddelen derwaars, moeft men onder behoorlyke voorzorg, toelaaten. Van dit alles werd de Regee-

(*d*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 1. *April* 1719.

(*e*) NOTULEN *van den* 20. *April* 1719.

geering alhier onderrigt, met last, eenen der bekwaamste Geneesheeren derwaars te zenden, om den Aart dier *Ziekte* te onderzoeken, de Opgezetenen by te staan, en op te geeven, hoe, den voortgang der Besmetting te stuiten. De brieven die van Hilvarenbeek afgezonden werden, moesten *Berookt*, of door Azyn gehaald worden. Indien die Besmetting elders ontstond, zoude de Regeering zorg draagen, dat die plaatsen mede ingesloten, en niets, dan de toevoer der noodwendigheden, doorgelaaten werd. Wanneer tot de Insluiting, eenig volk vereischt werd, moest men zig by den Gouverneur vervoegen, die aangeschreven was, uit de Bezetting, de noodige manschap te laaten volgen. De Regeering van Breda werd mede gelast, by voorraad de gemeenschap, tusschen Hilvarenbeek, en de Baronie te beletten, waartoe uit Breda de noodige manschap komen moest. Alle deeze beveelen moesten zoveel mooglyk was, geheim gehouden worden (*f*). De Regeering alhier zond twee Geneesheeten naar Hilvarenbeek, om den staat dier *Ziekte* te onderzoeken (*g*), en de Staaten nog bedugt voor den voortgang der Ziekte, gelasten den Gouverneur alhier, het Dorp Hilvarenbeek, op gemelde wyze, door de Bezittingen deezer Stad, en van Breda, in te sluiten, ook terstond binnen het zelve doen afkondigen; dat op straffe des doods niemand zig daar uit zoude begeven. De Regeering alhier werd byzonder gelast, met den Gouverneur te overleggen, hoe die Insluiting te doen, en te ver-

XVII. Boek. 1719.

De Staaten vinden goed het Dorp te doen insluiten.

(*f*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 25. *April* 1719.

(*g*) Notulen *van den* 27. *April* 1719.

XVII. Boek. 1719. verneemen, hoe ver zig die Ziekte verspreid had: De Levensmidelen moesten op zekere plaatzen gebragt, en van daar, door de Opgezetenen afgehaald werden, zy moest ook kennis geeven aan de Staaten, wat hierin, door haar verrigt was (*b*). De Geneesheeren die derwaars gezonden waren, deeden verslag, dat de *Ziekte* geensins zo besmetlyk ware, dan men die opgegeven had. Zy verklaarden die te zyn: *Febris Synochus putrida, etiam in aliquibus Pethecialis, in paucis tamen cum Bubonibus, aut Ferunculis*, dat is: een kwaadaartdige Rotkoorts, by zommigen met Vlekken in de huid, by weinigen met Pestbuilen, of ook met Bloedzweeren vergezeld. Het getal der overledenen in dat groote Dorp, geduurende drie maanden, bestond alleen in twee en zestig persoonen; De meeste Zieken zouden kunnen hersteld worden, indien zy van behoorlyke hulp, en onderstand voorzien waren. Eindelyk voegden zy hier by, dat de Armoede, en het slegte Voedzel, gevoegd by de scherpe en guure wind, de oorzaak deezer Kwaal waren, en waarvan men de Zieken, indien zy behoorlyk verzorgd werden, gemaklyk geneezen kon (*i*). De Bevelhebber en de Wethouderschap van 's Hertogenbosch gaven van dit alles kennis aan de Staaten. Zy voegden 'er by; dat de Geneesheeren zig te Hilvarenbeek onthielden, om alle voorzorgen te gebruiken. De Groot Major deezer Stad, had zig mede

Verslag dier ziekte.

De Gouverneur en Regeering geven 'er de Algemeene Staaten kennis van.

(*b*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 26. *April* 1719.

(*i*) Brief der twee Doctoren naar Hilvarenbeek gezonden *van den* 28. *April* 1719. In de Notulen *van den* 5. *Mei* 1719.

mede derwaards begeeven, om de gelegenheid van het Dorp te bezigtigen, ten einde hy op de posten der insluiting, orde kon stellen, het welk om de groote der plaats zo gemaklyk niet geschieden kon: De Kwaal was ook niet van het uiterste gevaar, men kon de Zieken in Schuuren op de uithoeken van het Dorp plaatsen. In meer andere Plaatsen der Meyerye werden dergelyke ziektens bespeurd, Het insluiten van zo veele plaatsen zouden zeer bezwaarlyk vallen (*k*). De Staaten dan ten vollen onderrigt, gelasten den Gouverneur, het Dorp, niet intesluiten, dan met overleg der Regeering, en alle Zieken op de uithoeken in schuuren te doen brengen, en aldaar behoorlyk te verzorgen: Zo onverhoopt in andere Dorpen der Meyerye, dergelyke Ziekte bespeurd werd, moest men dezelve orde houden; de gedaane Kostèn zouden ten vollen goedgedaan werden (*l*). In de maand Augustus werd die Ziekte niet meer bespeurd. De kosten hier van, liepen tot duizend zeventig guldens dertien stuivers, welken van 's Landswege, betaald werden (*m*).

XVII. Boek. 1719.

De insluiting geschort.

De ziekte houd op.

Uit het voorverhaalde, zal de Lezer denklyk meer dan eens gemerkt hebben, wat moeite de Regeering, zederd den jaare 1695. gedaan heeft, om een Vierde van de Tiende Verhooging der Gemeene Middelen, ten voordeele der Stad te be-

Vrugteloos verzoek der Regeering om een vierde van de Tiende Verhooging der Gemeene Middelen.

(*k*) Brief des Gouverneurs en der Regeering aan de Staaten Generaal *van den* 29. *April* 1719. In de Notulen *van den* 5. *Mei* 1719.

(*l*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 1. *Mei* 1719.

(*m*) Notulen van Schepenen *van den* 20. *Maart* 1720.

XVII. Boek. 1719.

bekomen: *Zy* herhaalde wederom in dit jaar haar verzoek, en zond haaren Penſionaris naar den Haage, om Stadsregt aan te toonen. By zyne wederkomſt deed hy verſlag; Dat de Generaliteits Rekenkamer met de Stad in een gevoelen was; zy had in de Rekeningen, van den *jaaren 1713.* tot *1716*, een Vierde van 's Lands *Middelen*, zonder uitzondering der Tiende Verhooging, of Rantzoengelden ten voordeele der Stad, in uitgaaf geleden: Dit was zonder eenige misrekening goedgedaan. Indien het Vierde van de Laatſten, te ruggegeven moeſt worden, zoude dit, van het jaar 1695. tot *1713*. niet gedaan kunnen worden, om dat de Staaten in de jaaren 1693. en 1703. de Stad, een Vierde der Gemeene Middelen, zonder van de Tiende Verhooging, en Rantzoenpenningen te melden, vergund hadden (*n*). Uit Stads Regiſters blykt het, dat de Regeering daar omtrent in haar verzoek niet geſlaagd is (*o*). Twee jaaren daarna, hield zy hier over nader aan, by welke gelegenheid men verzogt, ontheft te werden van de *Perſooneele* Schatting, alsmede van het *Zout* en *Zeepgeld*. De Raad van Staaten verklaarde, dat wanneer den tyd der vergunning van het eene Vierde der Gemeene Middelen, met uitzondering der Tiende Verhooging, in den Jaare 1713. gedaan, verſtreeken zoude zyn, *hy* op dat verzoek letten zoude. Ondertuſſen werd de Perſooneele Schatting, en het *Zout* en *Zeepgeld*, voor de helft, geſchort. (*p*).

De

(*n*) RAPPORT des Penſionaris van Breugel. In de NOTULEN *van den* 5. *Mei* 1719.

(*o*) NOTULEN *van den* 20. *Mei* en 20. *October* 1719.

(*p*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 30. *Juli* 1721.

De Hervormden in Duitschland en elders, klaagden ter deezer tyd geweldig over de verdrukkingen, die zy door de Roomschgezinden, tegen de oude Verdragen en Wetten des Lands, leeden. Nergens waren de klagten zwaarder dan in de Palts, daar de Heidelbergsche Katechismus verboden, opgehaald, en verbrand werd: De Koningen van Groot Brittannien en van Pruissen, benevens de Algemeene Staaten, en de Land Graaf van Hessen Kassel, schreven ernstige brieven daarover, aan den Keurvorst van de Palts: doch alle hunne poogingen waren van geene de minste vrugt, zelf volgde 'er niets, op die, welken hunne Gezanten aan het Hof van dien Keurvorst deeden (*q*). De Staaten, die byzonder hier in yverden, waren over de harde behandeling, en den kleinen aandagt, die men op hunne Vertoogen maakte, verstoord; zy besloten daarom strenger maatregelen te neemen; Om die rede dan werden de Jezuiten, welker Order men hield dat de meeste zwaarigheid hier in veroorzaakt had, gelast uit hun gebied te vertrekken. De voorige Plakaaten, tegen die Order, welken men met oogluiking niet had uitgevoerd, moesten nu ten strengsten naargekomen worden. De Officieren, en Regeeringen werden gelast, de Jezuiten aan te zeggen; zig voor den eersten Juli uit den Lande te begeeven, zonder daarin, op de Straffe, in het Plakaat van den 14. April 1649. gemeld, weder te keeren (*r*). Insgelyks deed

De Jezuiten uit de Stad en Meyerye gezet.

(*q*) EUROPISCHE MERCURIUS des Jaars 1720. *Bladz.* 12. *en volgende.*

(*r*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 7. *Mei* 1720.

XVII. Boek. 1720. deed de Regeering deezer Stad den Schepenen aanzeggen; het Bevel der Staaten ter uitvoer te brengen (*s*). Hierop, moesten alle de Jezuiten deeze Stad, en de Meyerye verlaaten.

1721. Ziekte te Schyndel. Naar Schyndel, een Dorp in het Kwartier van Peelland, alwaar thans kwaadaardig koortzen regeerden, had de Raad van Staaten eenen Geneesheer, benevens eenen Wondheelder, die den aart dier Ziekte moesten onderzoeken, gezonden, en inmiddels de Regeering deezer Stad gelast, dezelve voorzorg te gebruiken, als te Hilvarenbeek geschied ware, (*t*) Hy deed korten tyd daarna, vierhonderd guldens om de verschotten daar uit onstaan, goed te maaken, haar ter handstellen (*u*). De ziekte hield tot in October zonder vermeerdering aan, doch van daar sloeg zy over te Gemonde alwaar dezelve voorzorg als te Hilvarenbeek, door de Wethouderschap deezer Stad gebruikt werd; (*v*) Waar van de kosten toen reeds by de drie duizend guldens beliepen (*w*). Die Ziekte schynd egter in Mei des volgenden Jaars geheel opgehouden te zyn, om dat ik vinde; dat het overschot der kosten tot twee duizend vyfhonderd guldens, toen betaald werden (*x*).

De Kermis der Stad verzet. Op het Jaar 1716. heb ik verhaald; dat de Jaar-

(*s*) NOTULEN *van den* 13. *Mei* 1720.
(*t*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 12. *Juni* 1721.
(*u*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 11. *Augustus* 1721.
(*v*) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 3. *October* 1721.
(*w*) NOTULEN van Schepenen *van den* 17. *October* 1721.
(*x*) NOTULEN *van den* 6. *Juni* 1722.

Jaarmarkt, of Kermis in deeze Stad, op den Zondag voor St. Jan gesteld werd: Doch dewyl de Kermis te Dordrecht, op dien zelven tyd gehouden werd, verzogt de Regeering den Staaten, de Kermis op zulken tyd te stellen, als haar ten beste der Stad voorkwam (y). De Jaarmarkt, werd dan op den tweeden Zondag in Augustus, en dus tusschen de Kermissen van Middelburg en Rotterdam bepaald, het welk by de Algemeene Staaten goedgekeurd werd (z). De Kermis werd tot den huidigen dag, op deezen tyd gehoudeu.

XVII. Boek. 1721.

Offschoon de Schorsing, van de helft der Personeele Schatting in het jaar 1719. onbepaald geschied was, nogtans begreep de Rekenkamer, by gelegenheid van het opneemen der Rekening van 's Lands Middelen over het jaar 1721, dat, indien de Ontfanger niet aantoonde, dat die Schorsing verlengd was, hy de helft daar van, voor ontfangst, zoude moeten brengen: Hy gaf, benevens een uitreksel zyner Rekening, hier van de Regeering kennis, en deeze zond haaren Pensionaris naar den Haage, met magt, om ten meesten voordeele der Stad, daar van, herstelling te verkrygen; (a) Deeze verzogt wel Kwydschelding der Helft, of eene onbepaalde Schorsing, van dien, doch kon egter niets meer, dan eene Verlenging der Schorsing, verwerven (b). Beter

1722. Verlenging van de Schorsing van den halven personeelen omslag en een vierde der Tiende Verhooging der Gemeene Middelen aan de Stad gegeven.

(y) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 29. *September* 1721.

(z) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 8. *Mei* 1722.

(a) NOTULEN *van den* 25. *April* 1722.

(b) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 16. *Mei* 1722.

XVII. Boek. 1722.

ter slaagde de Regeering, om een Vierde van de Tiende Verhooging van 's Lands Gemeene Middelen te bekomen, welken zy voor heen vrugteloos verzogt had, en thans haar toegestaan werd: Doch het verzoek, om jaarlyks duizend guldens, te verkrygen, voor de *uitgeschooten* penningen, en een Vierde der Tiende Verhoging, zederd den jaare *1717.* voor het maaken der Nieuwe Bruggen, werd de Regeering afgeslagen (*c*).

Brand in de groote Kerk alhier.

Op den dertienden December deezes jaars, zynde Zondag, ontstond des avonds om negen uuren, in de groote Kerk alhier, een Brand, welke, ingeval niet tydig gemerkt, en geblust, groote schade had kunnen veroorzaaken. Dezelve was, zo men oordeelde, door het uitgevallen vuur eener Stoof, veroorzaakt. Het groote Licht, dat tegen de glazen der Kerk flikkerde, was oorzaak, dat eenigen zig in de Kerk begaven, en den brand *blusten*. Het meeste gedeelte van *het* Doophek, de Gestoeltens der Diakenen, Predikanten Vrouwen, en anderen, werden door den brand verteerd: de Predikstoel een weinig geblaakt, werd egter behouden (*d*).

1723. Vrugteloosse poogingen van het Kleermakers Gild over het maaken van Klederen door de Bezetting.

De Dekenen van het Kledermakers Gild deezer Stad, hadden reeds lang begrepen, dat *hun* Gild, door de Kledermakers der *Bezetting*, die mede, zo wel voor de Officieren, als Soldaaten werkten, merklyk benadeeld werd. Het nadeel, dat

(*c*) Resolutie van de Staaten Generaal *van den* 24. *Maart* 1723.

(*d*) Aantekeningen van deezen tyd Mss. onder my berustende.

dat hun Gild hier door leed wilden zy aan hooger hand bekent maaken, ten dien einde verzogten zy brieven van voorschryving by de Regeering, die hun gereedlyk ingewilligd werden (*e*). Hunne pogingen waren egter vrugtloos, vermits de Staaten gelasten; dat geene Soldaaten, eenige klederen, dan voor de Regimenten, waar onder zy dienden, maaken zouden. Zo egter deesen daar toe, hulp nodig hadden, zouden zy niemand, dan die tot het Kledermakers Gilde alhier behoorden, mogen gebruiken (*f*).

De Hinthamer Binnen Poort afgebroken.

De Hinthamer Binnen Poort, anders de Pynappelsche Poort genaamd, was thans bouwvallig, des besloot men die te doen afbreeken (*g*). Geloofwaardige Lieden hebben my verhaald, dat die Poort, niet door ouderdom dreigde in te storten, maar dat de onvoorzigtigheid der werklieden, die eenige nieuwe Raamen, daarin zouden stellen, en het werk niet behoorlyk geschoord hadden, de oorzaak daar van was. De Regeering deed toen mede, zeker Huisje, naast die Poort, dat het gezigt in de straat belette, ten behoeven der Stad in koopen, en af breeken (*h*). De Graft ter wederzyde dier Poort, werd met vuilnis gedempt, en tot Moestuinen gemaakt. In het jaar 1743. zyn op den gevulden Graft twee Burger Huisen gesteld. De Tuin aan de westzyde is met eene muur, van de Straat afgescheiden (*i*).

De

(*e*) Notulen *van den* 8. *Januari* 1723.

(*f*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 6. *Februari* 1723.

(*g*) Notulen *van den* 5. *Mei* 1723.

(*h*) Notulen *van den* 1. *Juli* 1723.

(*i*) Notulen *van den* 22. *December* 1742.

XVII. Boek. 1723.

Verdedieging der Rivieren binnen de Stad.

De Rivieren binnen de Stad waren thans weder zodanig vervuild, dat de Regeering besloot die te doen diepen; zy had reeds met de Gemagtigden des Raads van Staaten, die zig hier ter Stede bevonden, gesproken, om eene bekwaame plaats, tot berging der aarde, *die uit dezelven* gehaald zoude werden, te vinden, en *was* met hun, daar omtrent, over een *gekomen*; dat de *kosten*, tot die verdieping *nodig*, over de Huisen en Erven langs de Rivieren gelegen, omgeslagen zoude werden; de Raad zoude voor 's Lands Gebouwen, die langs de Rivier stonden, nevens anderen, betaalen (*k*).

1724. Twee agter een volgende slegte Koorn gewassen.

De Oogst des voorleden jaars was door de geweldige droogte, waar door veel Koorn op het Veld verdorde, in de meeste plaatsen der Meyerye, slegt uitgevallen. De Veldvrugten werden in deezen jaare, door eenen buitengewoone Vorst, tusschen den vyftienden, en een en twintigsten Mei, en daar op volgende Droogte, genoegzaam geheel verdorven. De Opgezeetenen der Meyerye, *wiens* Inkomsten by naar geheel uit het Graan bestaan, werden door deezen dubbelen slag, tot de uiterste armoede gebragt. De Regenten van het Heilige Geest, of Armhuis, vertoonde dit de Regeering, en verzogten te mogen weeten, wat zy hierin doen zouden (*l*). Hier op werd besloten, dat de Rentmeester van dat Godshuis, over de jaaren 1723. en 1724, met opzigt tot de inkomsten van het Koorn, met agterstallen zoude rekenen, om dus de schuldenaaren allenkens

(*k*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 11. *October* 1723.

(*l*) Notulen *van den* 12. *Juni* 1724.

kens te doen by betaalen: Verder liet men den Regenten van dat Huis over, om de betaalingen over die jaaren, met Boekweid, in plaats van Rog te laaten doen, en om de onvermogenden in staat te houden, zouden zy eenigen kwydslag, doch niet boven twee derden des schulds, mogen verleenen (*m*). Het verwonderd my, dat na dit dubbeld misgewas, de Peg der Rogge egter op Lichtmis van het volgende Jaar, niet hooger dan veertien guldens en veertien stuivers, en die der Boekweid niet meer, dan negen guldens en twee stuivers, hier ter Stede gestoken zy (*n*); daar nogtans by aantekeningen deezes tyds onder my berustende, blykt, dat dit ongeval, de Meyerye, meer dan alle de rampen van den voorigen Oorlog, gedrukt hebbe.

XVII. Boek. 1724.

Verscheide lasten in de Stad en Meyerye afgeschaft.

De Staaten ontlastten in deezen Jaare de Stad en Meyerye merklyk. Binnen de Stad werd de Personeele Schatting, de Tiende Verhooging op de Gemeene Middelen, en de Vierde op de Verpondingen, afgeschaft. Ten platten Lande werd de Impost op de kleine Specien, voor tien jaaren geschort: Het Hoofdgeld werd op de helft verminderd, uitgenomen in het Kwartier van Oisterwyk, alwaar zulks maar voor een Vierde geschiede. Deeze Schorsingen zyn naderhand meer dan eens vernieuwd. De Pagt der verzwegene, of kwalyk gebragten op de Hoofdlysten, werd geheel weggenomen. De Algemeene Staaten konden egter, hoe zeer hier om aangehouden werd, niet besluiten, de Beeden buiten heffing te houden,

(*m*) NOTULEN *van den* 29. *Juli* en 5. *Augustus* 1724.
(*n*) AANTEKENINGEN op het Komtoir des Kapittels van Oirschot.

XVII. Boek. 1724. den, of die te verminderen. Het schynd, dat zy egter redelyk vonden, dat de Beeden niet geheel door het Land genoten werden, om dat zy, een van het honderd der opgenomen penningen, die de Plaatsen in de Meyerye, tot haaren lasten hadden, ter aflossing der zelven, *uit* het Komtoir der Beeden, als een onherroeplyke *zaak*, schonken (*o*). De Geheimschryvers der Meyerye hadden voorheen, ten lasten dier Plaatsen, geweldige Rekeningen, uit hoofden hunner verdiensten, overgegeven. Deezen, leiden de Algemeene Staaten vaste weddens toe, voor welken zy alles, bedagt, en onbedagt, voor de Plaatsen verrigten moesten (*p*). Door de affchaffing deezer Lasten, die by ruwe gissing een Vyfde der Lasten beliep, de vermindering der Renten van vier tot drie ten honderd, de verdere nuttige schikkingen, en kwytslagen, in dit en volgende jaaren gedaan, begonnen de Opgezetenen in de Meyerye adem te scheppen: Thans waren zy in de uiterste armoede gedompeld; in de afgelegenste plaatsen waren de Landen niets waardig, dus men die, zelfs voor de lasten alleen, niet kwyd kon raaken.

1725. De Raad van Staaten vorderd dat de Regeering eenigen van Stads Rekeningen naar den Haage zend.

In het volgende Jaar ontstond 'er tusschen den Raad van Staaten, en de Regeering deezer Stad een merklyk verschil, ter zaake dat de Raad, de Regeering aanschreef, eenige Gemagtigden naar den Haage te zenden, met de *Politie* Rekeningen der Stad, van de jaaren 1700. tot 1724, om de-

(*o*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 20. *September* 1724.

(*p*) Resolutien der Staaten Generaal *van den* 20. *September* 19. en 27. *October* 1724.

dezelven naar te zien (q). De Regeering stelde dit bevel in handen van eenige Gemagtigden, om te onderzoeken, wat haar hier in, te doen stond (r). Alvorens zy verslag deeden, werd de Regeering berigt; dat zy volstaan kon, met de oorspronklyke Uittreksels van het Hoofdstuk, der Uitgaaven, Geschenken, en Vereeringen gedaan, overtezenden (s). De Regeering stelde dit mede in handen van dezelve Gemagtigden, om by hunne overwegingen hier op te letten (t). Immiddels werd de Regeering aangezegt, te berigten, of zy de bovengemelde beveelen ontfangen had (u). Op de verschooning der Regeering, zo van het overzenden der Rekeningen, als van het geeven der Uittreksels uit dezelven, antwoorde, de Raad; dat de meening niet was, door zyne vorderingen, in Stads zaaken, te treden: Hy wilde alleen anderen, die de Generaliteit raakten, onderzoeken, en nam dus met de weigering der *Regeering*, geen genoegen, als zynde dit een gezogte, en onbetaamlyke tegenstribbeling. Hy twyfelde niet, of zy zoude, na de verklaaring van zyn oogmerk, geene zwarigheid maaken, de Rekeningen, of de Affchriften over te zenden (v). De Regeering antwoorde, „ dat het „ Be-

XVII. Boek. 1725.

Het welk de Regeering wygerd en de Raad niet wel opneemt.

De Regeering blyft weigeren.

(q) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 5. *Maart* 1725.
(r) NOTULEN *van den* 8. *Maart* 1725.
(s) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 10. *Maart* 1725.
(t) NOTULEN *van den* 13. *Maart* 1725.
(u) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 15. *Maart* 1725.
(v) RESOLUTIE des Raads van Staaten *van den* 27. *Maart* 1725.

XVII. Boek. 1725. „ Bewind over Stads zaaken, haar volkomen toe-
„ behoorde: *Zy* was hierin, door de Hertogen
„ van Brabant, in het geruſt bezit geſteld, het
„ welk door de Algemeene Staaten was goedge-
„ keurd, en door een Vonnis beveſtigd. *Zy* had
„ het voorgevallene in voorige tyden daaromtrent
„ nagezien, en bevonden, dat volgens Stads
„ Voorregten, haar, den eigendom van alle Stads
„ zaaken toebehoorde, en dus ook het volkomen
„ beſtier der zelven. De Hertogen van Brabant
„ hadden van andere Hoofd Steden, opening der
„ Rekeningen gevergd, doch deeze Steden had-
„ den het zelve voorregt niet, als haare Stad.
„ Dit was by het tiende Lid der Voorwaarden
„ van Overgaaf beveſtigd, en haar naderhand,
„ tegen den Hoog en Laagſchout, die in 's Her-
„ togen naam, over het opneemen van Stads Re-
„ keningen ſtaan wilden, by Sententie des Hoogen
„ Raads van Holland, door de Algemeene Staa-
„ ten goedgekeurd, en beveſtigd *geworden*. Dee-
„ zen, wien het *oppergezag*, als Hertog van
„ *Brabant thans* toebehoorde, hadden zy zig,
„ den gewoonlyken Regter, niet willen ontrek-
„ ken. De Regeering was by eede verbonden,
„ Stads Voorregten voor te ſtaan. *Zy* vertrouw-
„ de derhalven, dat de Raad hier mede genoe-
„ gen neemen, en haar, van het overbrengen der
„ Rekeningen, of het geeven van Uittrekſels uit
„ dezelven, wel zoude willen verſchoonen, om
„ dus een toevlugt tot de opperſte magt voor te
„ koomen. *Zy* vertrouwde verder, dat de Raad,
„ in plaats van zyn misnoegen, haaren yver ter
„ bewaaring van Stads Voorregten pryzen, en
„ zyn genoegen daarover toonen zoude. Ingeval
het

„ het in aanmerking kwam, dat het overzenden „ der Rekeningen, of het geeven van Uittrekſe- „ len uit dezelven, zaaken waren, die de Generaliteit, of den Raad raakten, zoude men ten „ allen tyde die Uittrekſels kunnen vorderen. De „ Regeering zoude dus ſtilzwygende, van het volkomen beſtier over de Rekeningen ontzet worden. De Hertogen van Brabant hadden dit „ nooit gevorderd, en zy had dit den Algemeenen Staaten met alle onderdanigheid geweigerd. „ Zy vertrouwde derhalven; dat de Raad haare „ verſchooning zoude aanneemen, te meer, om „ dat Stads Geldmiddelen, met die van den Landen, geene de minſte gemeenſchap hadden. Het „ geeven van Geſchenken, was door de Hertogen van Brabant aan de Regeering overgelaaten, om die, ten voordeele der Stad te beſteeden. Door het geeven van opening der geſlote Rekeningen, zoude de Stad met het platte *Land* gelyk geſteld worden, en de Regeering verklaarde, dat zy daar toe nooit, dan by „ wege van regt gebragt zoude werden. Het „ was buiten voorbeeld, dat dergelyke zaaken, „ zonder behoorlyke Kennisneeming des Regts, „ en der Voorregten, die by de Voorwaarden „ van Overgaaf der Stad, zo nadruklyk beveſtigd waren, afgedaan werden. De Regeering „ vertrouwde derhalven, dat de Raad, wien „ Stads Regt aangetoond was, hier mede genoegen zoude neemen (*w*).” De Raad andwoorde hierop, dat hy niet gewagt had, „ dat de Re- „ gee-

XVII. Boek. 1725.

De Raad van Staaten volhard by zyn beſluit.

(*w*) Brief der Regeering aan den Raad van Staaten *van den* 3. *April* 1725. In de Notulen *van den* 2. *April* 1725.

XVII. Boek. 1725.

„ geering zo eenen breeden Ophef van Stads „ Voorregten gemaakt zoude hebben, te meer „ om dat zy gezien had, dat hy alleen, eene wet- „ tige Onderrigting van zaaken, die de Generali- „ teit raakten, vorderde. Het kwam hem be- „ denklyk voor, dat de Regeering Geschenken „ tot omkopingen, die het licht niet mogten zien, „ en om die voor den Raad te bedekken, gedaan „ had. Hy verklaarde derhalven; dat de wei- „ gering der Regeering niet dan als een gezogte, „ en onbetaamlyke Tegenstribbeling aangemerkt „ moest worden. Hy zoude op het geeven van „ Geschenken, en dat daar van geene opening ge- „ geven werd, agt neemen, en verdagt zyn, wan- „ neer het Vierde van 's Lands Gemeene Midde- „ len verzogt werd, de nodige voorzorg daar om- „ trent gebruiken, ingeval de Regeering, door „ het overzenden der Uittreksels, de indrukse- „ len, die hy daar van had, niet wegnam (*x*)."

De zaak blyft steeken.

De Regeering stelde dit in handen *haarer* Gemagtigden, om daar *tegen*, *haare* belangen op te stellen. *Ik vinde* niet, dat hier omtrent eenig verslag geschied zy, noch ook, dat de Raad, de Regeering hier over verder bemoeilykt hebbe, zo dat deeze by haare Voorregten bleef.

Onderzoek der Werken die ten lasten der Stad staan.

De Gemagtigden des Raads van Staaten die tot het bezigtigen der Vestingwerken binnen de Stad waren, gaven Schepenenen te kennen, dat 'er verscheide gebreken aan de Werken waren, die de Stad onderhouden moest: zy hadden verzogt het besluit der Algemeene Staaten, waar by het Vierde van 's Lands Middelen de Stad toegestaan

(*x*) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 4. *April* 1725.

staan waren, te zien, om te weten welke Werken ten lasten der Stad stonden. Dit was hun niet ter hand gesteld, en meenden derhalven, dat zulks geschiedde, om hen buiten onderzoek te houden. Schepenen vernamen terstond by den Opziener van Stads Werken, naar den toestand derzelver, en benoemden eenen uit hunne Leden, nevens den Griffier, om de Gemagtigden des Raads, die reeds vertrokken waren, te volgen, en hun van alles behoorlyk te onderregten. Deeze gaven hun een afschrift van hun Hoog Mogenden goedvinden, met opzigt tot het verleenen van het eene Vierde van 's Lands Gemeene Middelen, en toonden verder aan, dat de Stad daarby geensins bevoordeeld ware, om dat zy geweldige Sommen, tot herstelling dier werken uitgegeven had, waar voor de Regeering vergoeding verwagtte. Te rug gekeerd deeden zy verslag; Dat de Gemagtigden des Raads, hun genoegen over de behandeling der Regeering betuigd, en gezegt hadden, daar van gunstig verslag te zullen doen, om het vierde van 's Lands Gemeene Middelen in het vervolg aan de Stad toe te staan. De Regeering verzogt hier op de Gemagtigden tot den Beleiden, dat zy de Aanneemers van Stads werken, tot het naarkomen der bestekken aanmaanen zouden (y).

XVII. Boek. 1725.

1726. Hoogwater en sterke Vorst.

De geweldige Regen, die in den Zomer en Herfst des voorigen jaars viel, had de Rivieren zo hoog doen zwellen, dat men in den volgenden Winter hier te Lande voor Dykbreuken vreesde. De Regen begon in de maand September van

(y) NOTULEN *van den* 28. *September* 1725.

XVII. Boek. 1726. van dat jaar, en hield aan tot het einde deezes jaars. Op den dertienden Januari van het volgende begon het sterk te vriesen, waar door de Rivieren vol Ys geraakten, en met Ysdammen bezet werden. Het water kwam inmiddels sterk van boven af, en de Maas, en de Merwe waren noch niet geheel door het Ys gesloten, of de Waal rees zodanig, dat die Rivier over de Dyken in het Land storte (z). Schoon het hier ter Stede niet ongewoon was, te zien, dat het Land rondsom de Stad des winters onder water stond, heugde het nochtans niemand, dat het zelve tot zulken hoogte geklommen, zo sterk bevrooren was. Het Ys dat by na een voet dik was, werd in de agterstraaten, die allen onder water stonden, tot een Vloer in de huizen gebruikt. De Stad scheen een Eiland, dat in een bevroore Zee lag. De muuren van zeker huis, het Deuterenshuisje genaamd buiten de St. Jans Poort gelegen, waren door het Ys op verscheide plaatsen weggeschoven, en de vloer van een gebarsten: Dit ging met zulken geweld, dat de Bewooners met verbaastheid naar buiten vlugten (a). In het midden van Februari begon het zagt te dooien, waar door het Water weder eenen vryen loop bekwam, en de overstroomde Landen in de Lente deezes jaars droog raakten (b).

Schade door het vlugten van een van 's Lands Pagters. De Pagter van 's Lands Impost op het Gemaal deezer Stad, had nevens eenen zyner Borgen, de vlugt

(z) BEEKMAN Beschryving der Stad en Baronie van Asperen *Hoofdstuk* XVI. *Bladz.* 347. en 348.

(a) EUROPISCHE MERCURIUS van January tot Juni 1726. *Bladz.* 92.

(b) IDEM ibi quo supra *Bladz.* 163. 216. en 217.

vlugt genomen, Inmiddels was de Tweede Borg overleden: Na den Verkoop hunner nagebleven goederen, werd de Schade daar door aan het Gemeene Land toegebragt, op dertien duizend een honderd negen en dertig guldens vier stuivers en veertien penningen gesteld. De Ontfanger van 's Lands gemeene Middelen had deeze Som in zyne Rekening, voor Uitgaaf gebragt. Doch de Generalityts Rekenkamer begreep by het opneemen dier Rekening, dat de Stad, naar maate zy, uit 's Lands Gemeene Middelen genooten had, in deeze Schade behoorde te dragen, en uit dien hoofde werden deeze Penningen, van de Stad te rug geeischt. Uit het vervolg zal blyken, dat die betaald zyn. XVII. Boek. 1726.

De Gelmiddelen der Stad waren in deezen tyd zeer ten agteren: Men had bevonden dat om alle de Schulden te voldoen, twaalf duizend guldens nodig waaren (*c*). Des besloot de Regeering by den Raad van Staaten te verzoeken, dat eene verandering, wegens de voldoening van Stads aandeel, in de Schade door het wegloopen des Pagters geleeden, gemaakt werd: alsmede, dat de Betaaling der *Recognitien*, aan den Gouverneur, Kommandeur, Hoogschout en anderen, gedurende een jaar mogten stilstaan, Ten dien einde werden haare Gemagtigden tot deeze zaak, gelast, te onderzoeken, wat middelen men tot herstelling der geldmiddelen, behoorde te gebruiken (*d*). Het duurde tot diep in het volgende jaar, eer deezen hier van verslag deeden. Inmiddels werd by de Regeering besloten, de *Recognitien*, en de Jaarwedden der Geswoorens, en Raaden,

Slegte staat van Stads Geldmiddelen.

1727. De Regeering besluit de Recognitien en eenige wedden met een Vyfde te verminderen.

(*c*) Notulen *van den* 8. *Juni* 1726.
(*d*) Notulen *van den* 27. *Juli* 1726.

XVII. Boek. 1727.

den, met een Vyfde te verminderen, de Welkomstgiften aan de voornaame Amptenaaren gegeeven, in te houden: De Stads Advokaaten, en Prokureurs in den Haage te bedanken, om hunne weddens uit te winnen: Het *Ampt* van Stads Agent in den Haage, het geen jaarlyks op nieuw verzogt moest werden, zoude by de eerste vernieuwing, en andere min noodige bedieningen by versterf, onbegeeven gelaaten werden (*e*). De vermindering der *Recognitien*, zoude met den eersten Januari 1726. aanvang neemen, men zoude Dertig duizend guldens aan Lyfrenten opneemen, en daar mede, Twintig duizend guldens Losrenten, die tegen drie en een half ten honderd liepen, aflossen. De Stad zoude nog met veertien honderd gulden, jaarlyks, belast blyven, die uit de voorverhaalde verminderingen, gevonden zouden werden (*f*).

1728. Verminde-ring der jaarlyksche Renten.

In het begin des volgenden Jaars, werden de verdere Renten, ten lasten der *Stad*, op drie ten honderd, verminderd. Die Rentheffers, die hier in *niet stemden*, zouden hunne hoofdsommen te rug gegeven worden (*g*). Stads Advokaaten, en Prokureurs verklaarden; dat zy met het besluit der Regeering genoegen namen, en om het welzyn der Stad, daar in bewilligden (*h*).

De Gouverneur en anderen vervoegen zig over de vermindering by de Algemeene Staaten.

Doch de Gouverneur, Hoogschout, Kommandeur, en Groot Major, vervoegden zig wegens het

(*e*) NOTULEN *van den* 16. *October* 1727, en 24. *Januari* 1728.

(*f*) NOTULEN *van den* 23. en 30. *December* 1727.

(*g*) NOTULEN *van den* 9. *Januari* 1728.

(*h*) BRIEVEN van Stads Advokaat en Prokureurs in de NOTULEN *van den* 9. *Januari* 1728.

het verminderen hunner *Recognitien*, by de Algemeene Staaten, en gaven aldaar te kennen, dat zy, op dezelve Voordeelen, als hunne Voorzaaten aangesteld waren: thans waren zy, door het besluit der Regeering, van een gewoon voordeel beroofd, en verzogten derhalven, dat de Staaten de Regeering geliefden te gelasten, hun, de *Recognitien* als van ouds, te laaten genieten. XVII. Boek. 1728.

Zo dra de Regeering van dit verzoek kennis bekwam, antwoorde zy, (*i*) „ dat zy verpligt was geweest, die *Recognitien* te verminderen, om dat Stads aandeel in 's Lands Gemeene Middelen, door de Bankbreuken daarin voorgevallen, tusschen de vyf en zes duizend guldens jaarlyks minder had bedraagen: ook hadden Stads Middelen, naar evenredigheid, minder opgebragt. De Bruggen, en andere nieuwe werken, hadden de Stad, op vyftig duizend guldens komen te staan, waar toe men de Penningen had moeten opneemen. De Stad had geene onderstand hier voor, dan in het jaar 1668. bekoomen. De Regeering had van tyd tot tyd, om Stads Geldmiddelen in staat te houden, de Renten ten lasten der Stad, zonder de Gods of Armhuizen te verschoonen, van vier, op drie ten honderd gebragt: Zy had de Vreugde Maaltyden, en de Belastingen op Stads Ampten, en alles, wat bedagt kon werden, om Stads Kas in staat te houden, afgeschaft; Dit alles had nog niets kunnen helpen. De Stad bleef nog, Zestien duizend guldens schuldig,

„ en

(*i*) RESOLUTIE van de Staaten Generaal *van den* 31. *Maart* 1728.

XVII. Boek. 1728. „ en had om die reden de Jaarweddens der Ge-
„ fwoorens en Raaden der Stad, met een Vyf-
„ de, verminderd, en veele andere zaaken waren
„ door haar afgefchaft. In deezen nood, had zy
„ de *Recognitien*, op den voet, even als de Wed-
„ den der Regeering, verminderd, De klagers
„ die dit alles voor Jaarweddens hielden, wees
„ men naar de Stads Regifters, waar uit bleek,
„ dat die *Recognitien* nu en dan, om gedaane
„ dienften, gegeven waren. Dit bleek uit een
„ 'aanmerklyk voorbeeld van het jaar 1684. wan-
„ neer den Hoogfchout, zyne *Recognitie* was toe-
„ gelegt, waar by de Regeering wel duidelyk ge-
„ voegd had; dat wanneer hy geen beter een-
„ dragt in het vervolg, met de Regeering hield,
„ en zig tegen de Stads Voorregten ftelde, zy
„ hem, in het vervolg geene *Recognitie* geven zou-
„ de. De Erfgenaamen des Heeren van Bever-
„ weerd Gouverneur der Stad, die wegens ag-
„ terftallige *Recognitien*, Veertien duizend gul-
„ dens vorderden, hadden zig egter met drie
„ duizend guldens vergenoegd, en zig nader-
„ hand daar over, by den Prinfe van Orange ver-
„ voegd. Waarop de Regeering hun nog drie
„ duizend guldens aangeboden had. Hier mede
„ niet te vrede, hadden zy den Staaten verzogt,
„ dat deeze de Regeering gelaften wilden, de ge-
„ eifchte veertien duizend guldens te betaalen;
„ Doch deezen hadden, naar dat zy van Stads
„ Regt onderrigt waren, zig met die zaak niet
„ bemoeid, maar die de Regeering overgelaten:
„ waarop die Erfgenaamen met de aangeboode
„ drie duizend guldens, genoegen hadden geno-
„ men. Uit dit alles bleek, dat die *Recognitien*,
„ geene Jaarwedden, maar Vrywillige Giften

„ waren

„ waren. De Regeering was door Hertogin Jo- XVII. Boek. 1728.
„ HANNA van Brabant, op den agtienden Maart
„ 1387. tot volkomen bestier van Stads Kasse ge-
„ magtigd, Dit was by de Voorwaarden van
„ Overgaaf der Stad, en by hun Hoog Mogen-
„ den goedvinden van den vyfden Augustus 1650.
„ bevestigd. De Regeering was dus bevoegd,
„ niet alleen de Vrywillige Giften, maar ook
„ haare geringe Jaarwedden, met een Vyfde te
„ verminderen, om Stads Kasse in eenen beteren
„ staat te brengen. Buiten dien, was zy niet in
„ staat, om de Renten der Hoofdsommen, die
„ ter herstelling van dezelve opgenoomen waren,
„ te voldoen. De Regeering hoopte, dat de Staa-
„ ten overtuigd zouden zyn, dat zy geensins ge-
„ houden was, eenige *Recognitien*, dan uit haa-
„ ren Eigen Wille, te geeven, en dat die, gee-
„ ne Jaarwedden, die de Stad verschuld was,
„ maar Geschenken waren, die vermeerderd of
„ verminderd konden worden, naar maate der
„ dienst, aan de Stad beweezen, zulks vorderde,
„ en dat derhalven het verzoek daar tegen ge-
„ daan, afgewezen, en de Regeering by haar ou-
„ de Voorregten, gehandhaafd mogt werden (*k*)."
De Gouverneur, en verdere Klaagers verkregen van de Staaten alleen, dat het Berigt der Regeering, in hunne handen gesteld was, om hun belang daar tegen, over te geeven (*l*). Dit behelsde verscheide redenen, waarom zy die *Recognitien*,

(*k*) BERIGT door de Regeering aan de Staaten Generaal overgegeven in de NOTULEN *van den* 8. *Mei* 1728.

(*l*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 7. *Mei* 1728.

XVII. Boek. 1728.

tien, als vaste Weddens wilden aangemerkt hebben, en om die reden voldaan moesten werden (*m*). De Regeering gaf hier tegen haar belang den Staaten over, met verzoek, dat het verzogte van den Gouverneur, en der Anderen, afgewezen mogt werden (*n*). De Staaten besflooten egter, die agterstallige *Recognitien*, aan den Gouverneur, Hoogschout, Kommandeur, en Groot Major, om dat die van ouds, tot die ampten behoorden, en meer dan vyftig jaaren herwaars, zonder verandering voldaan waren, niet alleen te voldoen, maar ook, dat zy in de volle betaaling van dien, zouden blyven volharden (*o*).

Die goed vinden dat de Recognitien ten vollen moeten betaald worden.

Verdere moeite door de Regeering hier in aangewend.

De Regeering deed hier op, al het geene men by voorige tyden van die *Recognitien* ontdekken kon, by een zoeken, en stelde dit in handen van negen voornaame Regtsgeleerden in den Haage, dien zy vraagde; „ Of de Gouverneur, Hoogschout, Kommandeur, en Groot Major, uit „ eenige Hoofde, een Regt, verkregen hadden, „ om de *Recognitien* by vervolg van tyd, op den „ Voet, zo als die hun laast toegestaan waren, „ van de Regeering konden vorderen. Dan wel „ of deeze, die in het geheel intrekken, en weerhouden kon, naar maate de Staat van Stads „ Geld Middelen, dit vorderde." Deeze verklaarden eenpaarig; dat door het geeven dier *Recog-*

(*m*) Belang des Gouverneurs, Hoogschouts, Kommandeurs, en Groot Majors aan de Staaten Generaal overgegeven in de Notulen *van den* 4. *September* 1728.

(*n*) Contra Belang der Regeering in de Notulen *van den* 18. *October* 1728.

(*o*) Resolutie der Staaten Generaal *van den* 31. *Maart* 1729.

cognitien, de Gouverneur, Hoogschout, Kommandeur, en Groot Major, geen Regt verkregen hadden, om die, van de Regeering, op den voet, zo als deeze die laast toegestaan had, te vorderen. In tegendeel was de Regeering bevoegd, die na goedvinden, of naar maate de Staat van Stads Gelds Middelen, geheel in te trekken, te vermeerderen of te verminderen (*p*). De Regeering gaf vervolgens het geheele beloop dier zaak den Staaten te kennen, en oordeele hun te moeten voordragen, „ dat het haar van ouds geoorloofd ware *Recognitien* te geeven, en dat zulks „ op geen anderen voet steunde, dan dat haar „ het volkomen beheer van Stads Geld Middelen „ toebehoorde. Dit was by der Stede Voorregten, by de Voorwaarden van Overgaaf, en het „ goedvinden der Staaten, en Vonnis des Hoogen Raads van Holland in den jaare 1650. bevestigd. Hier uit was derhalven klaar op te „ maaken, dat het haar geoorloofd waare, die „ *Recognitien*, die hunnen oorsprong uit eene enkele mildheid hadden, naar haar goeddunken „ te verminderen, of te vermeerderen: Zy zoude buiten dien, geen volkomen bestier van Stads „ Geld Middelen, dat haar toekwam, hebben. „ Het volgde ook geensins, om dat men giften „ mogt doen, men daarom, gehouden zoude zyn „ daar in, tegen wil en dank te moeten volharden,

XVII. Boek. 1728.

(*p*) CASUSPOSITIE en ADVIES der Advokaaten *S. Tierens N. van Zaanen C. Clotterbooke*, *C. de Waal*, *S. H. Kruger F. Ellinkhuizen Jakob Gilles Junior*, *A. van Rusteren*, en *R. B. Hoynck van Papendrecht van den* 11. *Juli* 1729.

XVII. Boek. 1728. „ den, Het geeven der *Recognitien* had geen vyf-
„ tig jaaren voor het neemen des besluits der Re-
„ geering, tot het doen der vermindering ge-
„ duurd, Dit bleek hier uit, om dat in den jaare
„ 1678. die, aan den Gouverneur, Komman-
„ deur, en Groot Major niet gegeven waren. In
„ het jaar 1700. had de Regeering, ter zaake
„ des vervals van Stads Geld Middelen besloten,
„ een Vyfde van alle de *Recognitien* in te hou-
„ den, Dit, hoewel niet te werk gesteld, beves-
„ tigde egter, dat die van den vryen wil der Re-
„ geering afhingen. Zy waren zederd eenige
„ jaaren gegeeven, egter zo, dat die in eene
„ vergadering der Regeering, daar toe belegt,
„ geoordeeld wierden noodzaaklyk te zyn. De
„ Regeering gaf het Advys der Regtsgeleerden
„ hier voorgemeld, den Staaten over, om te
„ doen zien, dat dit, volgens het Regt, van den
„ Vrye Wille der Regeering afhing, en dat daar
„ uit niet afgemeeten kon worden, dit als een
„ schuld te vorderen, om dat het volgens alle
„ Regten klaar was, dat in alle zaaken, die van
„ een vrye wil afhangen, geen *Præscriptie*, door
„ verloop van tyd, plaats had, met zulke uit-
„ werking, dat daar uit eenig Regt afgemeeten
„ kon worden: Zy hield zig verzekerd, dat dit
„ Advys, op zulke gronden van Regt steunde,
„ dat wanneer alle Regtsgeleerden hier over ge-
„ raadpleegd werden, zy, geene zwaarigheid
„ zouden maaken, het zelve te bevestigen. De Re-
„ geering verzogt derhalven herziening, van het
„ Goedvinden der Staaten, op den een en der-
„ tigsten Maart 1729. genomen, en dat zy gelief-
„ den zig te verklaaren, op dat de Regeering; die
„ Re-

„ *Recognitien*, geheel kon intrekken (*q*)." Ik heb in Stads Registers niet gevonden, wat hier op by de Staaten besloten zy, daartegen vind ik, dat de Gouverneur, Hoogschout, Kommandeur en Groot Major den Staaten te kennen gaven; dat, na het goedvinden derzelver, zy de Regeering om Betaaling, gevraagd hadden, maar dat zulks hun gewygerd was: en dat zy verzogten, om de agterstallen, by daadwerklyke regtsuitvoerig aftevorderen, of wel, dat de Ontfanger van 's Lands Gemeene Middelen gelast mogt werden, hun die te voldoen, en die, van het Vierde van 's Lands Gemeene Middelen, dat de Stad genoot, in te houden. De Staaten besllooten hierop; dat de Regeering binnen zes weeken zoude moeten betaalen, en verzogten hunne Gemagtigden tot de zaaken der Meyerye, om het geene in het vervolg daar omtrent goedgevonden zoude kunnen werden, met de Gemagtigden des Raads van Staaten, voort te zetten, en daar van verslag te doen (*r*). De Regeering schreef hier op den Staaten, en gaf hun te kennen; dat zy de Betaaling daar van, zonder opneeming van penningen onmooglyk kon vinden, en hoopte dat haar, in het vervolg die vermindering, toegestaan zoude werden; Het Vierde Gedeelte van 's Lands Gemeene Middelen, was de Stad, niet om de *Recognitien* te voldoen, maar om het verlies van Stads Middelen, door het invoeren der Ge-

XVII. Boek. 1728.

(*q*) REQUEST der Regeering aan de Staaten Generaal overgegeven in de NOTULEN *van den* 6. *Augustus* 1729.

(*r*) RESOLUTIE der Staaten Generaal *van den* 5. *April* 1730.

XVII. Boek. 1728.

Gemeene Middelen, op den Hollandschen voet, gegeven (s).

Welke niet ten voordeele der Stad uit uitvald.

Ik vind in Stads Registers niet, wat de Staaten hier op besloten hebben maar wel, dat de voorzittende Schepen, en de Pensionaris wanneer die zig in den Haage bevonden, met eenen van Gemagtigden der Staaten, over deeze zaak gesproken hebben, en dat deeze hun aanraade, die zaak niet sterk voort te zetten (t).

De Vugter Poort hersteld.

Op het jaar 1719. heb ik de moeielykheden, die tusschen den Raad van Staaten, en Regeering deezer Stad, over het herstellen van de Vugter Poort ontstaan waren, verhaald. De Raad besloot op den twaalfden Augustus deezes jaars, zyne Gemagtigden, tot het naarzien der Vestingwerken langs de Maas, te gelasten, met de Regeering, over de herstelling dier Poort te handelen! Hy meende „ dat het ongereimd ware, de „ gehoudenheid der Regeering, in het onder„ houd der Poorten, alleen tot de Deuren te be„ paalen: Men kon van haare bescheidenheid „ niet wagten, dat zy dit staande hield. Hy „ gelaste derhalven zyne Gemagtigden met de „ Regeering te spreeken, ten einde zy, zonder „ langer uitstel, den vereischten last, tot her„ stelling dier Poort wilde geeven (u)." De Regeering, die zulks in handen van eenige Gemagtigden gesteld had, gaf den Raad te kennen, dat die

(s) Brief der Regeering aan de Staaten Generaal geschreven in de Notulen *van den* 1. *Mei* 1730.

(t) Rapport van den President en Pensionaris in de Notulen *van den* 10. *October* 1730.

(u) Resolutie des Raads van Staaten *van den* 12. *Augustus* 1728.

die Poort, tyde des Belegs, in het jaar 1629. veel geleeden had, en tot heden toe in dien slegten staat gebleven was. *Zy* was derhalven van gevoelen, dat wanneer die Poort, eerst door het Gemeene Land, in staat gesteld ware, die dan van Stads wege, onderhouden zoude werden (*v*). Hier mede nam de Raad geen genoegen, en zeide, dat de ernstige meeninge ware, dat die Poort hersteld werd. De Regeering bewilligde hier in, en gaf zulks den Gemagtigden des Raads, die naar Breda vertrokken waren te kennen (*w*) te gelyk gaf zy haare Gemagtigden, tot den Beleide volkomen magt, om die Poort ten minsten kosten der Stad, te doen herstellen (*x*).

XVII. Boek. 1728.

De Afgezondenen des Waalschen Kerkenraads deezer Stad gaven de Regeering te kennen; dat op het Sinode in het Voorjaar te Rotterdam gehouden, hun, den elendigen Staat, en Vervolging der Waldensen, of Dallieden in Piemont, bekend gemaakt ware. Op dat Sinode had men voorgeslagen, eene Inzameling van Liefde gaaven, ten voordeele van deeze Ongelukkigen te doen, en de meeste Leden dier Vergadering, hadden aangenomen, dit de Regeeringen, en hunne Gemeentens voor te dragen. De Wethouderschap deezer Stad stemde niet alleen daar in, maar schonk van Stads wege, zestig guldens (*y*). De by een gebragte Penningen, verbleeven onder Schepenen, tot in de Maand November des volgen-

1729. Liefde gaaven voor de Waldensen ingezameld.

(*v*) Notulen *van aen 27. September* 1728.
(*w*) Notulen *van den 29. September* 1728.
(*x*) Notulen *van den 9. Mei* 1729.
(*y*) Notulen *van den 22. Augustus* 1729.

XVII. Boek. 1729. genden Jaars, wanneer die den Waalschen Kerken Raad, in handen gesteld werden, om dezelven naar Rotterdam te zenden (z).

De Regeering verzoekt van die van Dordrecht eenige matiging omtrent het Stapel-Recht. Verscheide Schippers, die van deeze Stad naar Holland voeren, klaagden thans, dat men het Stapel Regt te Dordrecht, niet gelyk voorheen, vorderde, en men genoodzaakt werd, de goederen die het Stapel Regt onderhevig waren, in Schepen, die van Dordrecht voeren, over te brengen. De Regeering die naar de billikheid deezer klagte deed onderzoeken (a), besloot by de Wethouderschap van Dordrecht, eenige verzagting, omtrent het Stapel Regt, het zy door het geeven van geld of andersins, te weeg te brengen (b). Het welk geweigerd word. Doch deeze antwoorde, dat zy voorheen, door al te groote toegevenheid, het Stapel Regt, voor eenig geld, naar maate der vervoerde Koopwaaren, vrygelaten had. Hier uit was gevolgd; dat genoegzaam alle de Stapelgoederen door de Markt Schippers voorby hunne Stad gevoerd waren. Haare Schippers hadden daar door merklyke Schade geleden: Zy was ten voordeele zo van haare Ingezetenen in het gemeen, als van de Schippers aldaar, in het byzonder, en om dat deeze, daaglyks listige aanslagen deeden, genoodzaakt, daar op, naauwkeuriger agt, dan voorheen te geeven (c). *Ik vind hier* van

(z) NOTULEN *van den* 8. *November* 1730.
(a) NOTULEN *van den* 30. *Juli* 1729.
(b) NOTULEN *van den* 13. *September* 1729.
(c) BRIEF der Regeering van DORDRECHT *van den* 22. *October* 1729. In de NOTULEN *van den* 24. *October* 1729.

van geene gevolgen gemeld. Zo dat de zaaken, immers voor eerst, op den voorigen voet gebleeven zyn. Het schynd egter, dat men in latere tyden daar omtrent eenige matiging, het zy by oogluiking, of andersins gebruikt hebbe.

XVII. Boek.

1729.

E I N D E.

VER-

VERBETERINGEN.

Bladz. 29. regel 4. *staat* het L. V. Broederschap *lees* De L. V. Broederschap.

Bladz. 110. regel 12. en 13. *staat* Theodorus van der Sloot *lees* Theodorus Loef van der Sloot.

Bladz. 115. regel 21. *staat* Ruiter *lees* Ruiters.

Bladz. 123. regel 17. *staat* Meyere *lees* Meyerye.

Bladz. 159. In de aantekening (z) *staat* den 1. April 1662. *lees* den 1. April 1669.

Bladz. 163. regel 14. *staat* dat niemand *lees* dat 'er niemand.

Bladz. 170. regel 10. *staat* Indien dit geschiede *lees* indien dit niet geschiede.

Bladz. 196. regel 10. *voeg agter het Woord Kapelle*,

Bladz. 203. In de aantekening (*d*) *staat* Resolutie der Staaten Generaal van den 24. September 1672. *lees* van den 14. September 1672.

Bladz. 206. regel 1. *doe uit het woord* zy.

Bladz. 207. regel 9. *staat* zynen *lees* zyne.

Bladz. 225. regel 11. *staat executie lees exsecutie.*

Bladz. 256. regel 10. *staat* beletten *lees* billetten.

Bladz. 309. regel 13. *staat* om *lees* die.

Bladz. 364. regel 29. *staat* 's Landsmiddelen *lees* Stadsmiddelen.

Bladz. 384. regel 13. *staat* Weelyksche *lees* weeklyksche.

Bladz. 426. regel 17. *voeg agter het woord ten* niet.

Bladz. 429. onder het XVII. Boek op den kant *staat* 1616. *lees* 1716.

Bladz. 435. regel 11. *staat* werden *lees* werd.

Bladz. 439. regel 26. *staat* Bezittingen *lees* Bezettingen.

Bladz. 452. regel 22. *doe uit het woord* zy.

Bladz. 462. regel 12. *staat* zy *lees* men.

Bladz. 462. regel 13. *staat* zouden *lees* zoude.